

*Svein Blom og Kristin Henriksen (red.)*

**Levekår blant innvandrere  
i Norge 2005/2006**

## Rapporter

I denne serien publiseres statistiske analyser, metode- og modellbeskrivelser fra de enkelte forsknings- og statistikkområder. Også resultater av ulike enkeltundersøkelser publiseres her, oftest med utfyllende kommentarer og analyser.

## Reports

This series contains statistical analyses and method and model descriptions from the various research and statistics areas. Results of various single surveys are also published here, usually with supplementary comments and analyses.

© Statistisk sentralbyrå, februar 2008  
Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen,  
skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde.

ISBN 978-82-537-7317-9 Trykt versjon  
ISBN 978-82-537-7318-6 Elektronisk versjon  
ISSN 0806-2056

**Emnegruppe**  
02.01.10

Design: Enzo Finger Design  
Trykk: Statistisk sentralbyrå

<b>Standardtegn i tabeller</b>	<b>Symbols in tables</b>	<b>Symbol</b>
Tall kan ikke forekomme	Category not applicable	.
Oppgave mangler	Data not available	..
Oppgave mangler foreløpig	Data not yet available	...
Tall kan ikke offentliggjøres	Not for publication	:
Null	Nil	-
Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	Less than 0.5 of unit employed	0
Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	Less than 0.05 of unit employed	0,0
Foreløpig tall	Provisional or preliminary figure	*
Brudd i den loddrette serien	Break in the homogeneity of a vertical series	—
Brudd i den vannrette serien	Break in the homogeneity of a horizontal series	
Desimalskilletegn	Decimal punctuation mark	,(,)

# Sammendrag

*Svein Blom og Kristin Henriksen (red.)*

## **Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006**

### **Rapporter 2008/5 • Statistisk sentralbyrå 2008**

Utvalget består av personer med minst to års botid i Norge med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina, Serbia-Montenegro, Tyrkia, Irak, Iran, Pakistan, Sri Lanka, Vietnam, Somalia og Chile.

Vel halvparten har opphold av fluktgrunner, de fleste på humanitært grunnlag. Median botid er 12 år, men varierer mye mellom landgruppene, kortest blant irakere og somaliere, lengst blant pakistanere. Knappt en av ti er etterkommere. Andelen er størst blant pakistanere, vietnamesere og tyrkere. Innvandrere og etterkommere behandles i rapporten nesten alltid som en samlet gruppe.

En majoritet blant innvandrere og etterkommere hjelper familien i opprinnelseslandet økonomisk, men kun en mindre del gjør det månedlig. I gjennomsnitt eier en av ti jord i hjemlandet, og en noe større andel eier bolig. Om lag en av fire regner med å returnere til opprinnelseslandet, men helst i eldre år. På en skala fra en til sju gir to tredeler uttrykk for en grad av samhørighet med Norge over middels.

Siden 1996 har boligstandarden bedret seg for innvandrerbefolkningen. Andelen som bor i frittliggende hus og som eier bolig har gått opp, mens andelen i blokk og som er leietakere har gått ned. Graden av trangboddhet er redusert. Men innvandrerfamiliene har i noen grad dårligere boliger (mer råte og støy) enn gjennomsnittet av befolkningen.

Andelen innvandrere og etterkommere som er gift eller samboende er minst like stor som i befolkningen. Langt de fleste i par er gift, men noen har ikke ektefellen sin i Norge. En større andel enn i 1996 har foreldre i Norge, men færre i alle aldersgrupper bor sammen med foreldre. Relativt flere har også andre familiemedlemmer boende i Norge.

Innvandrere og etterkommere fra våre landgrupper framstår som mer religiøse enn befolkningen. De er mer religiøst aktive, og religionen betyr mer i deres liv. I alt er to tredeler i utvalget oppdratt i islam. Blant iranere og chilenerne er det mange som ikke lenger oppfatter seg som troende.

Blant innvandrere som kom til Norge etter fylte 18 år, hadde nærmere to av ti ikke fullført noen utdanning, mens en av fire oppgav å ha høyere utdanning. En av fire fullførte senere en utdanning i Norge. Legges høyeste utdanning fra utlandet eller fra Norge til grunn, er utdanningsnivået høyest blant iranere, chilenerne, irakere og bosniere og lavest blant tyrkere og somaliere.

Andelen sysselsatte var 57 prosent blant innvandrerne og 75 prosent i befolkningen. Ergonomiske problemer i arbeidsmiljøet er mer utbredt blant innvandrerne. De har også mer repetitivt arbeid, men vurderer likevel ikke risikoen for belastningsskader som større. Oppfatningen av arbeidet som styrt utenfra og som en psykisk påkjenning, er mer utbredt blant innvandrere enn i befolkningen.

Kontrollert for forskjeller i husholdsstørrelse er innvandrernes husholdsinntekt etter skatt markert lavere enn befolkningens. Øverst i inntekthierarkiet befinner personer med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina og Sri Lanka seg; nederst ligger personer med bakgrunn fra Somalia og Irak.

Menn og kvinner i utvalget gjør noe mer husarbeid i uka enn tilsvarende grupper i befolkningen. Det er langt mindre vanlig blant innvandrerpar at begge er i lønnet arbeid enn blant par i befolkningen. Innvandrerforeldre sørger selv for pass av egne barn i større grad enn folk flest.

I gjennomsnitt for alle landgruppene rapporterer ikke innvandrere å ha blitt utsatt for vold eller trusler, tyveri og skadeverk mer enn befolkningen som helhet gjør.

Vel to tredeler av innvandrerne i undersøkelsen har allerede norsk statsborgerskap. Medregnet dem som på intervjuetidspunktet har søkt og som forventer å søke, blir andelen 94 prosent. Om lag halvparten av de resterende kan tenke seg å søke om norsk statsborgerskap hvis de kan beholde sitt opprinnelige statsborgerskap.

Nesten halvparten av innvandrerne har opplevd diskriminering på ett eller flere områder. Innvandrere fra Somalia og Iran har opplevd diskriminering oftest og på flest områder. Menn har opplevd mer negativ forskjellsbehandling enn kvinner, trolig fordi de deltar på flere samfunnsarenaer.

**Prosjektstøtte:** Arbeids- og inkluderingsdepartementet.



# Innhold

<b>1.</b>	<b>Levekårsundersøkelse blant innvandrere – hvordan og hvorfor</b> Lars Østby .....	<b>15</b>
1.1.	Bakgrunn .....	15
1.2.	Formål.....	16
1.3.	Mye av vår kunnskap bygger på informasjon i registre .....	17
1.4.	Utvalg .....	17
1.5.	Innvandrerbefolkningen sjudoblet etter 1970.....	18
1.6.	Levekårsanalyser tjener mange formål.....	19
1.7.	Globalisering betyr mye, også økt migrasjon .....	19
1.8.	Innvandring betyr mangfold.....	19
1.9.	Stor effekt av endringer i gruppenes sammensetning .....	20
1.10.	Er nå alle spørsmål knyttet til innvandring og integrering avklart? .....	20
<b>2.</b>	<b>Frafall, generasjon og botid</b> Svein Blom .....	<b>21</b>
2.1.	Frafall og skjevheter .....	21
2.2.	Sammenlikning mot andre undersøkelser .....	22
2.3.	Flere etterkommere.....	23
2.4.	Økt botid.....	24
2.5.	...og flere eldre .....	26
<b>3.</b>	<b>Bakgrunn fra opprinnelseslandet</b> Svein Blom .....	<b>27</b>
3.1.	Flest kom av fluktgrunner.....	27
3.2.	Oppvekst i storby vanligst.....	27
3.3.	Mange med minoritetsstatus fra opprinnelseslandet.....	29
3.4.	Nær to tredjedeler av innvandrerne fra Serbia og Montenegro er albansktalende.....	29
3.5.	Mange kvinner var uten yrke i opprinnelseslandet .....	30
3.6.	Mange av IOs foreldre uten fullført grunnskole .....	31
3.7.	Konklusjon .....	32
<b>4.</b>	<b>Bånd til opprinnelseslandet</b> Svein Blom .....	<b>34</b>
4.1.	Noen grupper eier jord i opprinnelseslandet .....	34
4.2.	Noen eier også bolig .....	35
4.3.	Over halvparten gir økonomisk bistand .....	35
4.4.	Økt besøkskontakt med familien i opprinnelseslandet .....	36
4.5.	Over halvparten har tv med parabolantenne .....	37
4.6.	En firedel sier ja til retur .....	37
4.7.	To tredeler har mer enn middels samhörighet med Norge.....	39
4.8.	Gir svake bånd til opprinnelseslandet størst samhörighet med Norge? .....	39
<b>5.</b>	<b>Bolig</b> Svein Blom .....	<b>40</b>
5.1.	Hustype – flest i blokkbebyggelse.....	40
5.2.	Eiendomsforhold - oppgang i eierandelen .....	41
5.3.	Private og kommunen er de største utleierne .....	42
5.4.	Nesten halvparten er trangbodde.....	44
5.5.	...men langt færre synes boligen er for liten .....	44
5.6.	Ikke mer trekk, men noe mer råte i boligen .....	44
5.7.	Mer trafikkstøy i innvandrernes boliger.....	45
5.8.	Konklusjon .....	46
<b>6.</b>	<b>Familie i Norge</b> Svein Blom .....	<b>47</b>
6.1.	Lavere samboerandel blant innvandrere enn i befolkningen .....	47
6.2.	Andelen gifte viser en liten nedgang fra 1996.....	48
6.3.	En av fem gifte somaliere mangler ektefellen .....	49
6.4.	En av ti ektefeller er ikke-innvandrere, en av tjue er etterkommere.....	50
6.5.	En av fem har daglig kontakt med barn utenfor husholdningen .....	51
6.6.	Halvparten har begge foreldre i live.....	51
6.7.	Flere har fått foreldrene til Norge siden 1996 .....	52
6.8.	Færre bor sammen med foreldrene .....	54
6.9.	Færre bor også sammen med søsken .....	55
6.10.	Flere har også andre familiemedlemmer i Norge.....	56
6.11.	Konklusjon .....	57

<b>7.</b>	<b>Sosial kontakt utenom familien (venner og naboer)</b> Svein Blom .....	<b>58</b>
7.1.	Ni av ti har gode venner, men bare seks av ti har en god norsk venn .....	58
7.2.	Litt sjeldnere kontakt med gode venner .....	59
7.3.	Fortrolig venn mindre vanlig blant innvandrere .....	60
7.4.	Samme omfang av kontakt med familier i nabolaget .....	60
7.5.	Bare en av ti har daglig nabokontakt .....	61
7.6.	Seks av ti arbeidstakere omgås arbeidskamerater på fritiden .....	63
7.7.	Flere ensomme innvandrere enn i befolkningen .....	63
<b>8.</b>	<b>Religion</b> Kristian Rose Tronstad .....	<b>65</b>
8.1.	Religion og integrering .....	65
8.2.	Flest muslimer .....	66
8.3.	Si meg hvor du kommer fra, så skal jeg fortelle deg hva du tror .....	66
8.4.	Tilhører innvandrerne den samme religionen i dag? .....	67
8.5.	Hvor viktig er religionen i livet ditt? .....	67
8.6.	Religiøsitet i hele befolkningen .....	68
8.7.	Religiøs aktivitet .....	68
8.8.	Religiøsitet og landbakgrunn .....	68
8.9.	Hvor lett er det å praktisere sin religion? .....	69
8.10.	Religion er viktigere for innvandrere enn for andre, og viktigst for muslimer .....	70
<b>9.</b>	<b>Utdanning</b> Kristin Henriksen .....	<b>71</b>
9.1.	Langt høyere utdanningsnivå enn i registrene .....	71
9.2.	Flest iranske kvinner har høy utdanning .....	71
9.3.	Hver fjerde har fullført en utdanning i Norge .....	72
9.4.	Hver fjerde vietnameser har ingen utdanning overhodet .....	73
9.5.	Menn har høyere utdanning enn kvinner .....	74
9.6.	En av ti etterkommere har tatt utdanning i utlandet .....	74
9.7.	Si meg hvor høy utdanning du har og jeg skal si deg .....	75
<b>10.</b>	<b>Arbeid</b> Bjørn Mathisen .....	<b>76</b>
10.1.	Inntektsgivende arbeid .....	76
10.2.	Fast eller midlertidig ansatt .....	77
10.3.	1 Yrke .....	78
10.4.	Yrke og utdanning .....	79
10.5.	Mulighet til å utnytte ferdigheter og kunnskaper i jobben .....	80
10.6.	Antall arbeidstimer per uke .....	81
10.7.	Arbeidsløs noen gang de siste 12 månedene .....	81
10.8.	I fare for å miste arbeidet .....	82
10.9.	Oppsummering .....	82
<b>11.</b>	<b>Arbeidsmiljø</b> Kristin Henriksen .....	<b>83</b>
11.1.	Innvandrere mindre utsatt for dårlig inneklima .....	84
11.2.	...men mer utsatt for belastning og ulykker .....	84
11.3.	Mindre kontroll over eget arbeid .....	85
11.4.	43 prosent synes arbeidet er en psykisk påkjenning .....	86
11.5.	En av ti utsatt for plaging eller ubehagelig erting .....	87
11.6.	Flere opplever arbeidet som en psykisk påkjenning .....	87
11.7.	Iranerne – godt kvalifisert og frustrert? .....	88
<b>12.</b>	<b>Inntekter og utgifter</b> Svein Blom .....	<b>89</b>
12.1.	Lavere inntekt etter skatt blant innvandrere .....	89
12.2.	Flere innvandrere i lavinntektsgruppen .....	90
12.3.	Innvandrere får oftere sosialhjelp, bostøtte og kontantstøtte .....	91
12.4.	Innvandrere opplever større problemer med utgifter .....	94
12.5.	Liten forskjell i tilgangen på vanlige kapitalvarer .....	96
12.6.	Konklusjon .....	96
<b>13.</b>	<b>Ubetalt arbeid</b> Bjørn Mathisen .....	<b>98</b>
13.1.	Husarbeid .....	98
13.2.	Hjelp og tilsyn til andre .....	99
<b>14.</b>	<b>Ektefelle/samboers arbeid</b> Bjørn Mathisen .....	<b>101</b>
14.1.	Ektefelle/samboer i inntektsgivende arbeid .....	101
14.2.	Ektepar/samboerpars sysselsetting .....	101
14.3.	Ektefelle/samboers ansettelsesforhold .....	102

14.4.	Ektefelle/samboers arbeidstimer per uke.....	102
<b>15.</b>	<b>Barnepass</b> Kristin Henriksen.....	<b>103</b>
15.1.	Færre i barnehage og flere med kontantstøtte .....	103
15.2.	Innvandrerne overlater i mindre grad barnepass til andre .....	103
15.3.	Hvem passer barna om de overlates til andre?.....	104
15.4.	Halvparten av barna har både norske venner og venner med innvandrerbakgrunn.....	105
15.5.	Andre barnepassordninger blant innvandrere.....	106
<b>16.</b>	<b>Norskkunnskaper</b> Kristin Henriksen .....	<b>107</b>
16.1.	De aller fleste har fått norskopplæring.....	107
16.2.	...og somaliere får fremdeles flest timer .....	107
16.3.	Hvorfor ikke fått tilbud? .....	108
16.4.	Kvinner bedømmer sine norskkunnskaper dårligere enn menn .....	109
16.5.	...og mange kvinners norskkunnskaper er utilstrekkelige i dagliglivet .....	110
16.6.	Arbeid viktig for norskkunnskapene .....	111
<b>17.</b>	<b>Vold og trusler</b> Kristin Henriksen.....	<b>112</b>
17.1.	Like lite utsatt for vold og trusler som befolkningen i alt.....	112
17.2.	...og færre opplever tyverier .....	113
17.3.	Uro tross lite utsatt.....	113
17.4.	Iranerne mest utsatt, vietnameserne minst .....	115
<b>18.</b>	<b>Organisasjonsdeltakelse og mediebruk</b> Kristin Henriksen .....	<b>116</b>
18.1.	Tre av ti er medlem av religiøse foreninger .....	116
18.2.	Somaliere er ivrige mediebrukere .....	118
18.3.	Norske medier dominerer .....	119
18.4.	Deltakende, men ikke nødvendigvis integret? .....	119
<b>19.</b>	<b>Statsborgerskap</b> Silje Vatne Pettersen .....	<b>121</b>
19.1.	Syv av ti er norske statsborgere .....	122
19.2.	Få er født med norsk statsborgerskap.....	123
19.3.	Dobbelt statsborgerskap er relativt vanlig .....	123
19.4.	En av fire har søkt om norsk statsborgerskap .....	124
19.5.	Praktiske grunner til å søke om norsk statsborgerskap.....	125
19.6.	Mange tror de kommer til å søke om norsk statsborgerskap .....	126
19.7.	...fordi de ønsker fulle rettigheter og plikter i Norge.....	126
19.8.	Grunner til ikke å ønske norsk statsborgerskap .....	126
19.9.	Halvparten vil søke om norsk statsborgerskap hvis de får beholde sitt opprinnelige .....	127
19.10.	Stor oppslutning om norsk statsborgerskap.....	127
<b>20.</b>	<b>Opplevd diskriminering</b> Kristian Rose Tronstad .....	<b>128</b>
20.1.	En av tre somaliere opplever diskriminering ved ansettelse .....	129
20.2.	Menn opplever mer diskriminering ved ansettelse enn kvinner .....	129
20.3.	Etterkommere av pakistanere opplever mest diskriminering ved ansettelse .....	129
20.4.	Diskriminerende holdninger hyppigst oppgitt som årsak til arbeidsledighet .....	130
20.5.	Arbeidsformidling.....	130
20.6.	Etterkommere fra Vietnam opplever i liten grad forskjellsbehandling ved arbeidsformidling .....	130
20.7.	Innvandrere fra Iran opplever mest trakassering på jobb, men størst økning fra 1996 blant somaliere .....	131
20.8.	Færre føler seg trakassert på arbeidsplassen blant de som har høy deltakelse i arbeidslivet.....	131
20.9.	Etterkommerne også utsatt for trakassering på arbeidsplassen .....	132
20.10.	Mer enn 40 prosent av somaliere har opplevd diskriminering på boligmarkedet .....	132
20.11.	Etterkommere opplever i mindre grad diskriminering på boligmarkedet .....	132
20.12.	En av sju opplever diskriminering på skole eller universitet.....	132
20.13.	En av seks etterkommere opplever diskriminering i utdanningsinstitusjoner.....	132
20.14.	Flest innvandrere fra Tyrkia opplever at helsevesenet forskjellsbehandler .....	133
20.15.	Flertallet fornøyd med behandlingen i helsevesenet.....	134
20.16.	Nektelse av varer og tjenester - utestedsdiskriminering .....	134
20.17.	Unge menn går ut og har dermed størst problemer med å komme inn .....	134
20.18.	Mange unge menn føler seg trakassert av politiet .....	135
20.19.	Nær halvparten av innvandrerne har opplevd diskriminering .....	135
20.20.	Oppsummering .....	136
<b>Referanser</b> .....		<b>137</b>

# Figurregister

<b>1. Levekårsundersøkelse blant innvandrere – hvordan og hvorfor</b>	
1.1 Innvandrerbefolkningen etter landbakgrunn 1970-2007 .....	16
<b>8. Religion</b>	
8.1. Medlemmer i tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke 2006 .....	65
8.2. Oppdratt til hvilken religiøs tro? Prosent .....	66
8.3. Tilhører du denne religionen i dag? Etter landbakgrunn. Prosent .....	67
8.4. Rangering av hvor viktig religion er i livet ditt. 1 = Ingen betydning 10 = Svært viktig. Etter landbakgrunn og kjønn.....	67
8.5. Hvor mange ganger har du i løpet av det siste året deltatt på religiøse møter / bønn arrangert av trossamfunn? Etter landbakgrunn og kjønn. Antall .....	68
8.6. Religiøs aktivitet og religionens viktighet, etter landbakgrunn .....	69
<b>9. Utdanning</b>	
9.1. Andel som har fullført en utdanning i Norge blant innvandrere som kom til Norge i en alder av 18 år eller eldre, etter landbakgrunn. Rangert etter andel menn som har fullført en utdanning .....	73
9.2. Andel med høyere utdanning og ingen utdanning, etter landbakgrunn. 16 år og over .....	74
<b>10. Arbeid</b>	
10.1. Personer i inntekstgivende arbeid etter landbakgrunn og kjønn. Prosent.....	77
10.2. Personer i inntekstgivende arbeid etter landbakgrunn og kjønn. Prosent.....	77
10.3. Personer i inntekstgivende arbeid etter landbakgrunn og fast/midlertidig ansatt. Prosent.....	77
10.4. Personer i inntekstgivende arbeid etter yrke. Innvandrere. Prosent .....	78
10.5. Personer i inntekstgivende arbeid etter yrke. Hele befolkningen. Prosent .....	78
10.6. Personer i inntekstgivende arbeid etter yrke og utdanning. ....	79
10.7. Personer i inntekstgivende arbeid etter yrke, utdanning og kjønn. Prosent.....	79
10.8. Mulighet til å utnytte ferdigheter og kunnskaper i jobben. Prosent .....	80
10.9. Andel som har vært arbeidsløs noen gang de siste 12 månedene. Prosent.....	81
<b>11. Arbeidsmiljø</b>	
11.1. Relativ yrkesfordeling blant alle sysselsatte i innvandrerbefolkningen, og fordelt på innvandremenn og innvandrerkvinner .....	83
11.2. Andel som synes arbeidet er en psykisk påkjenning, etter landbakgrunn. Sysselsatte i befolkningen i alt og sysselsatte innvandrere.....	86
11.3. Psykisk og fysisk arbeidsmiljø i 1996 og 2005/2006 blant sysselsatte innvandrere. Andel som blir berørt. Prosent .....	88
<b>12. Inntekter og utgifter</b>	
12.1. Medianinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) i 2005 for hushold hvor hovedinntektstaker er i alder 25-55 år, etter hovedinntektstakers landbakgrunn <sup>1</sup> .....	90
12.2. Andel personer i hushold med lavinntekt <sup>1</sup> i 2005, etter hovedinntektstakers landbakgrunn <sup>2</sup> . Prosent.....	91
<b>15. Barnepass</b>	
15.1. Andel barn med kontantstøtte i kontantstøttealder, etter landbakgrunn. 2004.....	103
<b>16. Norsk kunnskaper</b>	
16.1. Andel som har gått gjennom opplæring i norsk, etter kjønn og landbakgrunn <sup>1</sup> .....	107
16.2. Gjennomsnittlig antall timer norskopplæring, etter landbakgrunn <sup>1</sup> .....	107
16.3. Andel som vurderer sine norskferdigheter som dårlige eller svært dårlige, etter kjønn og landbakgrunn .....	109
16.4. Andel som mener at de har dårlige eller svært dårlige norskferdigheter, etter kjønn, landbakgrunn og sysselsettingsgrad.....	109
<b>17. Vold og trusler</b>	
17.1. Andel som i løpet av året er blitt utsatt for alvorlige trusler, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent .....	112
17.2. Andel som i løpet av året er blitt utsatt for vold, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent .....	113
17.3. Andel som i løpet av året er blitt utsatt for tyveri eller skadeverk, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent.....	113



17.4. Andel som har problemer med kriminalitet, vold eller hæverk i boområdet, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent.....	115
--	-----

---

## 18. Organisasjonsdeltakelse og mediebruk

18.1. Andel som er medlem av forskjellige organisasjoner eller foreninger <sup>1</sup> . Befolkningen i alt og innvandrerbefolkningen fra ti ikke-vestlige land. Prosent.....	117
18.2. Andel som er medlem av forskjellige organisasjoner eller foreninger blant kvinner og menn i innvandrerbefolkningen. Prosent .....	117
18.3. Mediebruk blant innvandrerbefolkningen fra ti ikke-vestlige land og blant befolkningen i alt. Prosent .....	119

---

## 19. Statsborgerskap

19.1. Andel som er norske statsborgere, etter landbakgrunn. Prosent. Vektet .....	122
19.2. Andel som er norsk statsborger, etter botid i Norge. Prosent. Vektet .....	123
19.3. Andel født i Norge og andel norske borgere som har ervervet norsk statsborgerskap ved fødsel, etter landbakgrunn. Prosent. Vektet.....	123
19.4. Andel som har et annet statsborgerskap i tillegg til det norske blant naturaliserte innvandrere, etter landbakgrunn. Prosent. Vektet.....	124
19.5. Andel som har et annet statsborgerskap i tillegg til det norske blant innvandrere som er født med norsk statsborgerskap, etter landbakgrunn. Prosent. Vektet .....	124
19.6. Andel som har søkt norsk statsborgerskap, etter landbakgrunn. Prosent. Vektet .....	125
19.7. Andel som har søkt norsk statsborgerskap, etter landbakgrunn og botid i Norge. Prosent. Vektet .....	125
19.8. Fordelingen av viktigste årsak til å søke om norsk statsborgerskap <sup>1</sup> . Prosent. Vektet. (n=2019) .....	125
19.9. Andel som tror de kommer til å søke om norsk statsborgerskap, etter landbakgrunn. Prosent. Vektet .....	126
19.10. Fordelingen av viktigste årsak til å søke om norsk statsborgerskap <sup>1</sup> . Prosent. Vektet. (n=537) .....	126
19.11. Fordelingen av viktigste årsak til ikke å søke om norsk statsborgerskap <sup>1</sup> . Prosent. Vektet. (n=68).....	127
19.12. Svarfordeling på spørsmål om man vil søke norsk statsborgerskap dersom man er sikker på å beholde sitt opprinnelige. Prosent. Vektet. (n=68).....	127

---

## 20. Opplevd diskriminering

20.1. Andel som svarte ja på spørsmålet om at de hadde opplevd diskriminering ved ansettelse de siste fem år, etter landbakgrunn. Prosent .....	129
20.2. Andel som svarte ja på spørsmålet om at de hadde opplevd diskriminering ved ansettelse de siste fem år, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent.....	129
20.3. Hva mener du er årsaken(e) til at du er blitt gående uten jobb i perioden(e) som arbeidsløs? Andel som oppgir ulike årsaker .....	130
20.4. Andel som oppgir at de i løpet av det siste året har blitt dårlig behandlet på arbeidsformidlingen pga utenlandsk bakgrunn, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent.....	130
20.5. Andel som oppgir å ha blitt trakassert på arbeids-plassen på grunn av din utenlandske bakgrunn, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent av personer med inntektsgivende arbeid .....	131
20.6. Andel i inntektsgivende arbeid og andelen av de som har opplevd trakassering på grunn av sin utenlandske bakgrunn .....	131
20.7. Andel som har opplevd diskriminering i boligmarkedet pga utenlandsk bakgrunn, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent.....	132
20.8. Andel som oppgir at de i løpet av de siste fem årene er blitt dårlig behandlet i utdanningsinstitusjon på grunn av sin utenlandske bakgrunn, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent av de som har tatt utdanning i Norge .....	133
20.9. Andel som som har blitt nektet adgang til utested det siste året på grunn av utenlandsk bakgrunn, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent .....	134
20.10. Andel som har blitt nektet adgang til utested det siste året på grunn av utenlandsk bakgrunn, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent .....	135
20.11. Andel som har opplevd diskriminering på 0-7 områder .....	135

# Tabellregister

## 1. Levekårsundersøkelse blant innvandrere – hvordan og hvorfor

1.1.	20 største ikke-vestlige grupper i innvandrerbefolkningen etter landbakgrunn, 1.1.2004 og 1.1.2007.....	18
------	---	----

## 2. Frafall, generasjon og botid

2.1.	Innvandrere og etterkommere, 16-70 år, bosatt i Norge primo 1996 og 3. kvartal 2005, etter landbakgrunn. Prosent.....	24
2.2.	Alder ved innvandring til Norge for førstegenerasjonsinnvandrere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	24
2.3.	Median ankomstår og botid for førstegenerasjonsinnvandrere 16-70 år fra utvalgte ikke-vestlige land, registrert bosatt i Norge primo 1996 og 3.kvartal 2005, etter landbakgrunn og kjønn .....	25
2.4.	Ankomstår for førstegenerasjonsinnvandrere, 16-70 år, registrert bosatt i Norge 3. kvartal 2005, etter landbakgrunn. Prosent.....	25
2.5.	Alder ved utgangen av året for innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent ..	26

## 3. Bakgrunn fra opprinnelseslandet

3.1.	Grunnlag for opphold i Norge for førstegenerasjonsinnvandrere, 16-70 år, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent .....	28
3.2.	Oppvekststed i opprinnelseslandet for førstegenerasjonsinnvandrere 16-70 år, med ankomst i Norge etter fylte 6 år, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent.....	28
3.3.	Minoritetstilhørighet blant førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter landbakgrunn. Prosent .....	29
3.4.	Mest brukte språk hjemme blant førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter landbakgrunn. Prosent.....	29
3.5.	Hovedyrke i opprinnelseslandet for førstegenerasjonsinnvandrere, 16-70 år, med ankomst i Norge etter fylte 6 år, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent.....	31
3.6.	Høyeste fullførte utdanning til fedre av førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter landbakgrunn. Prosent.....	32
3.7.	Høyeste fullførte utdanning til mødre av førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter landbakgrunn. Prosent.....	32

## 4. Bånd til opprinnelseslandet

4.1.	Eie av jord i opprinnelseslandet blant innvandrere og etterkommere bosatt i Norge 3. kvartal 2005, 16-70 år, etter landbakgrunn. Prosent .....	35
4.2.	Eie av bolig i opprinnelseslandet blant innvandrere og etterkommere bosatt i Norge 3.kvartal 2005, 16-70 år, etter landbakgrunn. Prosent .....	35
4.3.	Økonomisk bistand til familien i opprinnelseslandet, andel givere og gavefrekvens, blant innvandrere og etterkommere bosatt i Norge 3.kvartal 2005, 16-70 år, etter landbakgrunn. Prosent .....	35
4.4.	Andel som har besøkt opprinnelseslandet i løpet av siste fem år blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	36
4.5.	Andel som har fått besøk fra opprinnelseslandet i løpet av siste fem år blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	37
4.6.	Andel som har tv med parabolantenne i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere bosatt i Norge 3.kvartal 2005, 16-70 år, etter landbakgrunn. Prosent.....	37
4.7.	Planer om retur til eget eller foreldres opprinnelsesland blant innvandrere og etterkommere bosatt i Norge 3. kvartal 2005, etter landbakgrunn. Prosent.....	38
4.8.	Grad av samhørighet med Norge som land blant innvandrere og etterkommere bosatt i Norge 3. kvartal 2005. Prosent og gjennomsnitt på sjupunkts skala, etter landbakgrunn.....	38

## 5. Bolig

5.1.	Hustype blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	41
5.2.	Disposisjonsforhold til boligen blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent.....	42
5.3.	Eiere av leid bolig blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent.....	43
5.4.	Vennskap eller slektskap til privat boligeier blant leietakere i befolkningen og innvandrere/etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	43

5.5.	Andel trangbodde etter objektive kriterier blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	43
5.6.	Subjektiv oppfatning av boligens størrelse blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	44
5.7.	Andel med trekkfulle beboelsesrom blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	45
5.8.	Andel med råte-, mugg- eller soppskadde beboelsesrom blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	45
5.9.	Utsatthet for støy inne i boligen fra gate eller vei blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	46
5.10.	Andel som plages av støy fra gate eller vei ved opphold rett utenfor boligen blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent.....	46

## 6. Familie i Norge

6.1.	Samlivsstatus i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år, kjønn og landbakgrunn. Prosent.....	48
6.2.	Ekteskapelig status i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent.....	49
6.3.	Ektefelle (og i 2005/2006: samboer) bosatt i Norge blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	49
6.4.	Ektefelle/samboers bakgrunn (innvandringskategori) i prosent av antall gifte/samboende innvandrere og etterkommere bosatt i Norge, 16-70 år, etter landbakgrunn og kjønn .....	50
6.5.	Kontakt med barn som ikke tilhører husholdningen blant befolkningen og innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år. Prosent.....	51
6.6.	Er IOs foreldre i live? Situasjonen i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent.....	52
6.7.	Fars bosted (land) hvis han lever. Innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	53
6.8.	Mors bosted (land) hvis hun lever. Innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	53
6.9.	Hvor ofte treffer IO foreldre/mor/far som er bosatt i Norge? Situasjonen i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent.....	54
6.10.	Har IO søsken (i live)? Situasjonen i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	55
6.11.	Har IO søsken i Norge (gitt at de har søsken)? Situasjonen blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	55
6.12.	Hvor ofte treffer IO søsken som bor i Norge? Situasjonen i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	56
6.13.	Har IO andre familiemedlemmer i Norge? Situasjonen blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	57

## 7. Sosial kontakt utenom familien (venner og naboer)

7.1.	Har IO noen god venn i Norge? Situasjonen i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år, kjønn og landbakgrunn. Prosent .....	58
7.2.	Har IO noen god norsk venn? Situasjonen blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år, kjønn og landbakgrunn. Prosent.....	59
7.3.	Hyppighet av kontakt med gode venner i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	60
7.4.	Andel med en fortrolig venn som står en nær, blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	60
7.5.	Besøkskontakt med antall familier/husstander i nabolaget blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	61
7.6.	Har familiene som besøkes samme innvandrerbakgrunn som IO? Svar fra innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	62
7.7.	Besøksfrekvens med naboer blant ikke-innvandrere og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	62
7.8.	Andel som er sammen med arbeidskamerater i fritiden blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter landbakgrunn. Prosent .....	63
7.9.	Andelen som ofte eller av og til føler seg ensom blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....	64

**8. Religion**

- 8.1. Oppdratt til hvilken religiøs tro? Etter landbakgrunn. Prosent.....66  
 8.2. Vanskelig å utøve sin religion i Norge? Etter landbakgrunn. Prosent?.....69

**9. Utdanning**

- 9.1. Utdanning tatt i utlandet blant innvandrere som kom til Norge etter fylte 18 år, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent.....72  
 9.2. Utdanning fullført i Norge blant innvandrere som kom til Norge i en alder av 18 år eller eldre, etter landbakgrunn. Rangert etter andelen som har tatt utdanning i Norge. Prosent .....73  
 9.3. Høyeste fullførte utdanning i/utenfor Norge, etter utdanningsnivå, landbakgrunn og kjønn. 16 år og over. Prosent .....74

**10. Arbeid**

- 10.1. Personer i inntektsgivende arbeid etter landbakgrunn. Prosent .....77  
 10.2. Personer som er midlertidig ansatte etter ansettelsesordning/vilkår. Prosent.....78  
 10.3. Personer i inntektsgivende arbeid etter yrke og utdanning .....80  
 10.4. Andel innvandrere sysselsatte etter høyeste fullførte utdanning i eller utenfor Norge. Prosent.....80  
 10.5. Antall arbeidstimer per uke i hovedyrke. Hele befolkningen og innvandrere. Prosent .....81  
 10.6. Andel som føler de står i fare for å miste jobben i løpet av de nærmeste årene. Prosent .....82

**11. Arbeidsmiljø**

- 11.1. Andel som er utsatt for dårlig inneklima, støy eller kulde. Prosent.....84  
 11.2. Utsatthet for dårlig inneklima. Prosent .....84  
 11.3. Fysisk arbeidsmiljø blant sysselsatte. Sysselsatte i befolkningen i alt og sysselsatte innvandrere. Andel som svarer ja .....85  
 11.4. Består ditt arbeid av stadig gjentatte arbeidsoppgaver, slik at du gjør det samme time etter time? Prosent ....85  
 11.5. Hvordan er risikoen for belastningsskader? Prosent.....85  
 11.6. Bestemmer du pauser selv og hvor ofte? Prosent .....86  
 11.7. Grad av kontroll over eget arbeid. Prosent .....86  
 11.8. Hender det at du selv blir utsatt for plaging eller ubehagelig erting av arbeidskamerater?.....87

**12. Inntekter og utgifter**

- 12.1. Mottak av offentlige ytelser i løpet av de siste 12 månedene. Andel ja-svar i den enkelte husholdning i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent.....92  
 12.2. Andel som i løpet av de siste 12 månedene har hatt vansker med å klare løpende utgifter til mat, transport og bolig i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent.....94  
 12.3. Andel som størsteparten av året hadde (1996: ikke hadde) mulighet til å klare en uforutsett regning på 5000 kroner (1996: 2000 kroner), i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent.....95  
 12.4. Andel som disponerer diverse kapitalvarer i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent .....97

**13. Ubetalt arbeid**

- 13.1. Antall timer brukt til husarbeid i uka etter kjønn. Prosent.....98  
 13.2. Antall timer brukt til husarbeid i uka etter landbakgrunn. Prosent.....99  
 13.3. Antall timer brukt til husarbeid blant innvandrere .....99  
 13.4. Gir hjelp/tilsyn til andre. Prosent svart ja .....100

**14. Ektefelle/samboers arbeid**

- 14.1. Andel av gifte/samboende som har ektefelle/samboer i inntektsgivende arbeid. Prosent .....101  
 14.2. Ektepar/samboeres sysselsetting. Prosent .....102  
 14.3. Sysselsatt ektefelles/samboers ansettelsesforhold. Prosent.....102  
 14.4. Sysselsatt ektefelles/samboers ukentlige arbeidstimer.....102

**15. Barnepass**

- 15.1. Passes barna regelmessig av andre enn foreldre/foresatte? Landene er rangert etter andel som svarer ja. ....104  
 15.2. Ordninger for barn "nummer en", blant barna som passes regelmessig av andre. Rangert etter andel ja .....105  
 15.3. Har barnet/barna i husholdningen hovedsakelig norske venner eller venner med samme språk- og innvandrerbakgrunn som dem selv? Prosent .....105

---

**16. Norsk kunnskaper**

- 16.1. Andel som mener at de har dårlige eller svært dårlige norskferdigheter, etter kjønn, landbakgrunn og sysselsettingsgrad ..... 110
- 16.2. Andel som vurderer sine norskferdigheter som dårlige eller svært dårlige i gitte situasjoner, etter kjønn og landbakgrunn ..... 111

---

**17. Vold og trusler**

- 17.1. Andel som føler seg svært eller noe urolig for å bli utsatt for vold eller trusler når de går ute alene på stedet der de bor, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent ..... 115

---

**18. Organisasjonsdeltakelse og mediebruk**

- 18.1. Organisasjonsdeltakelse blant ulike innvandrergupper, rangert. Prosent ..... 118
- 18.2. Mediebruk blant ulike innvandrergupper. Prosent ..... 119

---

**19. Statsborgerskap**

- 19.1. Fordelingen av norske statsborgere etter ervervs måte og besittelse av dobbelt statsborgerskap, og ikke-norske statsborgere etter interesse for norsk statsborgerskap. Antall og prosent ..... 122

---

**20. Opplevd diskriminering**

- 20.1. Andel som mener å ha fått dårligere, samme eller bedre behandling i helsevesenet enn en norsk person ville fått, etter landbakgrunn. Prosent ..... 133
- 20.2. Additiv indeks for antall rapporterte opplevelser av diskriminering. Landbakgrunn ..... 136

# Forord

Rapporten presenterer de første resultatene fra intervjuundersøkelsen Levekår blant innvandrere (LKI) 2005/2006. Et representativt utvalg på 3 053 innvandrere og etterkommere fra ti større ikke-vestlige innvandrergrupper i Norge er intervjuet om en rekke levekårstemaer. Resultatene blir sammenliknet med funn for hele befolkningen fra de regulære levekårsundersøkelsene og enkelte andre intervjuundersøkelser. Der det er aktuelt, sammenliknes resultatene også med funn fra undersøkelsen Levekår blant innvandrere 1996 (LKI 1996).

Rapporten gir en bred, deskriptiv framstilling av de fleste temaene som inngår i undersøkelsen, med unntak av innvandreres helse. De helserelaterte spørsmålene vil bli avrapportert i en egen publikasjon senere.

De 20 kapitlene er skrevet av seks forfattere ved tre forskjellige seksjoner: Seksjon for demografi og levekårsforskning (Svein Blom og Silje Vatne Pettersen), Seksjon for levekårstatistikk (Kristin Henriksen, Bjørn Mathisen og Kristian Rose Tronstad) og Avdeling for personstatistikk (stab) (Lars Østby).

Blom har kjørt de fleste tabellene fra LKI 2005/2006, foruten parallelle tabeller fra de ordinære Levekårsundersøkelsene og de seneste kultur- og medieundersøkelsene. Han har også tilrettelagt aktuelle tabeller fra LKI 1996. Henriksen har hatt en viktig rolle i framdriften av skrivearbeidet og redigeringen av rapporten. Østby har gitt kommentarer og innspill under arbeidet. Marit Berger Gundersen ved Gruppe for web og publisering har hatt hånd om tekstbehandlingen.

I tilknytning til undersøkelsen publiseres også en dokumentasjonsrapport ført i pennen av Elisabeth Gulløy ved Seksjon for datafangstmetoder. Denne gir detaljer om datainnsamlingen og andre tekniske sider ved undersøkelsen, foruten å gjengi spørreskjemaet. Gulløy har vært prosjektleder for gjennomføringen av undersøkelsen etter Tor Morten Normann fra våren 2006.

# 1. Levekårsundersøkelse blant innvandrere – hvordan og hvorfor

Lars Østby

Kunnskapene om innvandrerne og deres levekår er etter hvert blitt ganske omfattende. Gjennom den løpende befolkningsstatistikken vet vi "alt" om de registrerte innvandrernes antall og deres demografiske atferd (fruktbarhet, dødelighet, ekteskapsmønster og flyttinger). Ved å bruke de statistiske registreringene som Statistisk sentralbyrå (SSB) disponerer, får vi en god beskrivelse av deres deltakelse i utdanning og på arbeidsmarkedet, deres inntekt og hvordan den fordeler seg mellom yrkesinntekt, kapitalinntekt, og overføringer som sosialhjelp og fra folketrygden. Dette er harde facts, som er viktige særlig for beskrivelsen av deres økonomiske levekår. Men med utgangspunkt i disse registrene kan vi ikke si noe om for eksempel forhold knyttet til det landet og den situasjonen de forlot for å reise til Norge, deres språkkunnskaper, religiøse liv, arbeidsmiljø, nærmiljø, kontakter med familien og andre sosial kontakter og mye annet. For befolkningen i Norge hentes denne type informasjon i stor grad fra intervjuundersøkelser, særlig Levekårsundersøkelsen. I slike Levekårsundersøkelser er utvalget altfor lite til å kunne være grunnlaget for særskilte analyser av innvandreres levekår, slik at formålet med denne spesielle Levekårsundersøkelsen for innvandrere er å bringe innsikten om innvandrernes levekår opp på samme nivå som kunnskapen om andre i Norge.

SSB legger med dette fram de første resultatene fra Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006 (LKI 2005/2006). Samtidig legges fram en teknisk dokumentasjon av undersøkelsens opplegg og gjennomføring (Gulløy 2008). Det er gjennomført to slike undersøkelser tidligere, med tilsvarende avrapportering i Gulløy, Blom og Ritland (1997), Blom (1998) og Støren (1987). I likhet med de tidligere er også den siste undersøkelsen utført som et oppdrag for innvandringsmyndighetene og finansiert av Arbeids- og inkluderingsdepartementet (tidligere var dette Kommunal- og regionaldepartementets ansvarsområde).

## 1.1. Bakgrunn

Bakgrunnen for undersøkelsen er behovet for å skaffe nye og bedre data om innvandreres levekår, siden denne gruppen ikke er tilstrekkelig dekket av SSBs

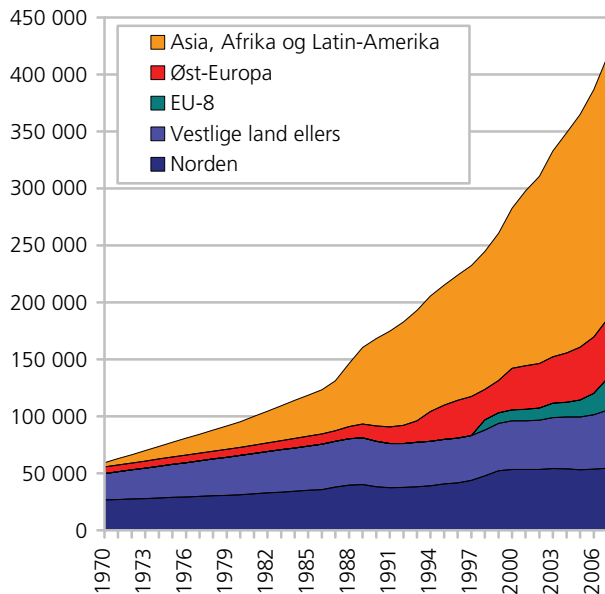
ordinære levekårsundersøkelser. Analyser vi har gjort gjennom lang tid basert på registerdata (se for eksempel Østby 2004b, Henriksen 2007 og Aalandslid 2007) og analysene av de tidligere levekårsundersøkelsene har vist at innvandrernes levekår på mange områder skiller seg fra de generelle levekår i befolkningen. For eksempel er deres arbeidsløshet høyere enn gjennomsnittets, og svært høy i noen grupper. Andelen under fattigdomsgrensen er mye større, men deres deltakelse i utdanningssystemet er høy, og blant innvandrernes etterkommere høyere enn blant andre på samme alder.

Vi har kunnet gjøre den samme type analyser blant innvandrerbefolkningen og hele befolkningen i Norge når vi har registerdata som grunnlag, men levekårene omfatter også mange dimensjoner som ikke er dekket av registrene. Derfor har SSB siden tidlig på 1970-tallet gjennomført omfattende intervjuundersøkelser om folks levekår i representative utvalg av befolkningen. I slike generelle utvalgsundersøkelser vil det bestandig være for få innvandrere til at en kan gi en relevant beskrivelse av hvordan levekårene varierer mellom grupper av innvandrere, og i tillegg er det grunnleggende problemer knyttet til særlig stort frafall i grupper som har minst kontakt med det norske samfunnet, ved at de er nyankomne, mangler norskkunnskaper, er uten tillit til myndigheter etc.

I tillegg til at vi mangler vesentlig kunnskap om innvandrerbefolkningens levekår, og om hvordan de har utviklet seg de ti år som er gått siden forrige undersøkelse, har innvandrerbefolkningen også gjennomgått store endringer i både størrelse og sammensetning. Innvandrerbefolkningen<sup>1</sup> besto av 415 000 personer ved inngangen til 2007, nesten 200 000 flere enn i 1996, da forrige undersøkelse ble holdt (se figur 1.1). Økningen var særlig sterk i antallet med bakgrunn i Asia, Afrika og Latin-Amerika (litt over en fordobling, fra 110 000 til 230 000), men relativt sett er økningen fra Øst-Europa mye større, en

<sup>1</sup> Omfatter personer bosatt i Norge som er født i utlandet av utenlandsfødte foreldre, samt de barn som slike innvandrerepar har fått etter ankomst til Norge. Se avsnitt 1.5.

Figur 1.1 Innvandrerbefolkningen etter landbakgrunn 1970-2007



femdobling fra 16 000 til 80 000. Økningen skyldes både at det kom mange flyktninger fra Balkan på slutten av 1990-tallet, og den store arbeidskraftsinnvandringen fra de nye EU-landene etter 2004. Går vi tilbake til 1970, var det 6 000 innvandrere fra Øst-Europa og 3 500 fra land i den tredje verden, de resterende 50 000 innvandrere kom fra Norden og andre vestlige land. For mer om innvandrerbefolkningens vekst, se Daugstad 2006b. Selv om det ikke hadde vært store endringer i levekårene for de enkelte landgruppene, ville endringene i innvandrerbefolkningens sammensetning gjøre det nødvendig med en ny undersøkelse etter noen år.

## 1.2. Formål

De overordnede målene med undersøkelsen er

1. å sammenlikne innvandreres levekår med de generelle levekårene i Norge
2. å sammenlikne levekårene blant innvandrere i 2006 med dem i 1996
3. å se situasjonen for innvandrere i Norge i forhold til levekårene for innvandrere i andre land

For å oppnå disse målene måtte vi hente variable og spørsmål fra flere ulike levekårsundersøkelser, og det var hele tiden en vanskelig avveining mellom disse tre formålene. Formålene måtte avpasses til hverandre innenfor rammen av et spørreskjema som av både faglige og økonomiske grunner ikke bør ha mer enn én times intervjuetid. Når vi har prioritert, har vi satt sammenliknbarhet med resten av befolkningen som det viktigste, og sammenlikningene med undersøkelsen fra 1996 som nest viktigst. Dette betyr ikke at de andre formålene, verken sammenlikninger med andre land eller introduksjon av helt nye typer variable ikke oppfattes som viktig, men disse hensynene kan ikke ivaretas på en tilfredsstillende måte i foreliggende

undersøkelse. Det må arbeides grundig i et flernasjonalt samarbeid for å få et grunnlag for gode nok internasjonale sammenlikninger. Kanskje bør man starte med sammenlikninger mellom noe få land som har mulighet til å definere innvandrere på samme måte, og som har sammenliknbare data og sammenfallende interesser. Analyser av den betydning språk, sosiale nettverk og andre myke variable har, krever mer omfattende undersøkelser enn bare å være et vedheng til en undersøkelse med flere andre høyere prioriterte formål. Dette bør trolig føre til at det i framtida gjøres spesialundersøkelser også med slik innretning mot de temaene vi fortsatt mangler.

Det er viktig å merke seg at de som er intervjuet ikke uten videre kan oppfattes som representative for den halvparten av den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen som kommer fra land som ikke er med blant de ti utvalgte er trukket fra. På noen områder er det kanskje slik at forskjellen i levekår mellom dem fra Marokko og dem fra Tyrkia, eller fra India og Pakistan, ikke er så stor, men det vet vi altså ikke fra denne undersøkelsen, bare på basis av registerinformasjon. Det er lett å tenke seg at levekårene vil bli forskjellige for de som har svært få av sine landsmenn her, sammenliknet med dem som kan ha et vidt kontaktnett blant personer fra samme land, med samme språk etc.

Det var også et klart ønske om at undersøkelsen skulle være forankret i innvandrer miljøene ved at den skulle dekke de levekårsrelaterte problemstillingene som er viktige for innvandrerbefolkningen. Dette ble ivaretatt gjennom en kvalitativ studie hvor fokusgrupper sammensatt av innvandrere med ulik bakgrunn tok del i utvikling av problemstillinger og spørreskjema (Daugstad og Lie 2004).

Også på bakgrunn av undersøkelsen i 1996 er det mulig å identifisere hvilke tema som var mest relevant for den nye undersøkelsen. Tema i det forrige spørreskjemaet som er lite benyttet i analysene, kunne forenkles eller utgå i den nye undersøkelsen. Temaer som langt på vei kan belyses like godt gjennom registerdata, ble kortet ned eller fjernet. Den forrige undersøkelsen gav oss også grunnlag for å ønske oss flere "myke" spørsmål, knyttet til sosiale nettverk, språk og annet. Etter hvert som registeranalyser gir oss stadig mer kunnskap om innvandrernes levekår når det gjelder demografi, utdanning, arbeid og økonomi osv, blir mangelen på data om slike variable som språkkunnskaper og beherskelse av norsk, nettverk og sosiale bånd, holdninger og verdier mer og mer følbar. På den annen side var det ikke plass til så mange nye spørsmål.

For å fange opp særegne sider ved innvandrernes situasjon i tilflyttingslandet, kan vi utnytte erfaringer og ideer fra svenske og danske undersøkelser av innvandrernes levekår (Socialstyrelsen 1999, Viby



Mogensen og Matthiessen 2000). Vi prøvde også i den grad det var mulig å kople oss til det internasjonale samarbeidet om levekår blant innvandrere som finnes, men det var lite å hente av konkrete innspill fra andre lands undersøkelser. Det internasjonale samarbeidet på dette området er begrenset, og arbeidet er mye preget av hvilke alternative datakilder som finnes, og av hvert enkelt lands ulike problemstillinger.

### 1.3. Mye av vår kunnskap bygger på informasjon i registre

Det norske befolkningsstatistiske systemet baserer seg på registerdata. Det innebærer at vi som statistikere er sekundære brukere av informasjon samlet i administrative registre. Det sentrale folkeregister omfatter i prinsippet alle individer som oppholder seg i landet, som fyller visse kriterier for oppholdets varighet, og som har lovlig opphold her. Utvalgsundersøkelser er meget nyttige i mange sammenhenger, men de kommer lett til kort når det gjelder små grupper, som innvandrere fra enkelte land, og når en skal samle informasjon fra personer med begrensede eller ingen norskkunnskaper. Utvalgsundersøkelser gir oss et nyttig supplement til informasjon fra registrene når det gjelder variable som registrene ikke inneholder. I denne levekårsundersøkelsen blant innvandrere har vi også spørsmål innenfor områder som faktisk er dekket av registre, knyttet til arbeidsmarked og utdanning. For arbeidsmarked gjelder det samme for de generelle levekårsundersøkelsene, vi stiller spørsmål som går ut over det som registrene kan dekke, og vi trenger å kjenne den enkeltes arbeidsmarkedsstatus som grunnlag for disse spørsmålene. Det er ikke i Norge noe system som fanger opp innvandrernes utdanning ved ankomst til landet. Derfor er det store andeler med uoppgitt utdanning, særlig blant nyankomne innvandrere, og vi må ha med spørsmål også om utdanning. Registeret har meget god dekning blant dem som har tatt sin utdanning i Norge.

### 1.4. Utvalg

Den første levekårsundersøkelsen blant innvandrere ble gjort i 1983 (Støren 1987). Den omfattet fem nasjonalitetsgrupper av utenlandske statsborgere; fra Storbritannia, Tyrkia, Pakistan, Vietnam og Chile. Undersøkelsen i 1996 omfattet flere nasjonalitetsgrupper. Det ble ikke lenger vurdert som nødvendig å ha med britene som referansegruppe. I stedet ble innvandrere fra Det tidligere Jugoslavia (unntatt Bosnia-Hercegovina), Iran, Sri Lanka og Somalia inkludert i utvalget. Både størrelsen på gruppene, hvorvidt de kunne antas å representere forskjellige typer av innvandring til Norge, hensynet til sammenlikning med andre undersøkelser fra inn- og utland og ønsket om å oppnå en viss geografisk spredning når det gjaldt verdensregion, ble lagt til grunn ved utvalget.

I 2005 ble utvalget trukket fra de samme åtte gruppene som i 1996, og i tillegg innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og Irak. Dette representerte de største ikke-vestlige innvandrergruppene ved inngangen til 2004, med noen unntak. Det hadde vært stor innvandring fra Irak omkring år 2000, og det var ganske opplagt å ta med denne gruppen. Det var mange fra Bosnia-Hercegovina allerede midt på 1990-tallet, men denne gruppen var da i fokus for en stor komparativ nordisk analyse og ikke aktuell å ta med i den nasjonale undersøkelsen i tillegg. Undersøkelsens opplegg og gjennomføring, inklusive utvalgsplanen, er beskrevet av Gulløy (2008).

Som det framgår av tabell 1.1, var det i 2004 flere innvandrere i Norge med bakgrunn fra Polen, Russland og Filippinene (om lag 7 500 fra hvert land) enn det var med bakgrunn fra Chile (7 000). Rett bak Chile fulgte India, Marokko, Thailand og Afghanistan. Alle disse fire landene har passert Chile i antall innvandrere i 2007. Undersøkelsen i 1996 og registerdata viser at chilenerne representerer en gruppe med relativt få problemer i forbindelse med integreringen i Norge, uten at det kan være en grunn til å utelate dem fra analysen. Videre reduseres muligheten til sammenlikning med 1983- og 1996-undersøkelsen, og med svenske levekårsundersøkelser, om vi hadde utelatt chilenerne. Om det hadde vært økonomisk grunnlag for å ta med flere land, ville det vært mest naturlig å tenke på India og Marokko, men hvert nye land som krevde nytt språk ville medført store utgifter. Ingen innså i 2004 at det ville komme flere innvandrere fra Polen til Norge enn fra noe annet land de kommende årene, noe som kanskje bringer Polen opp som nest eller tredje største innvandrerland til Norge når disse resultatene offentliggjøres. Det ville om vi hadde visst det blitt en interessant avveining rundt hvorvidt de som flytter til Norge fra Polen som medlemsland i EU skulle gjøres til tema for en spesiell levekårsundersøkelse. Land hvor en betydelig andel av innvandrerne er kommet for å gifte seg med personer uten innvandrerbakgrunn (som fra Filippinene, Thailand og Russland), valgte vi ikke å inkludere i utvalget.

Vi har i tabell 1.1 tatt inn også tallene for innvandrerbefolkningens størrelse ved inngangen til 2007. Dette viser at det som i 2004 var de klart viktigste innvandringslandene, ikke lenger er like representative for våre største innvandringsland. Polen rangerer nå som nummer 3 blant land det kunne vært aktuelt å inkludere, og Somalia og Irak er passert Vietnam i størrelse. Tilveksten fra Russland og Thailand har vært på 50 prosent, mens tilveksten fra India, Chile og Marokko har vært svært beskjeden.

**Tabell 1.1. 20 største ikke-vestlige grupper i innvandrerbefolkningen etter landbakgrunn, 1.1.2004 og 1.1.2007**

2 004		2 007	
Pakistan	26 286	Pakistan	28 278
Vietnam	17 414	Irak	21 418
Irak	17 295	Somalia	19 656
Somalia	15 586	Polen	18 834
Bosnia-Hercegovina	15 216	Vietnam	18 783
Iran	13 506	Bosnia-Hercegovina	15 667
Tyrkia	12 971	Iran	14 662
Sri Lanka	11 918	Tyrkia	14 546
Serbia og Montenegro	11 070	Sri Lanka	12 757
Polen	7 590	Serbia	12 504
Russland	7 457	Russland	11 338
Filippinene	7 374	Filippinene	9 482
Chile	6 931	Thailand	8 688
India	6 836	India	7 622
Marokko	6 566	Afghanistan	7 297
Thailand	5 910	Marokko	7 286
Afghanistan	4 851	Chile	7 204
Kina	4 801	Kina	5 657
Kroatia	2 983	Etiopia	3 422
Etiopia	2 659	Kroatia	3 231
Makedonia	2 371	Litauen	3 071

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå

## 1.5. Innvandrerbefolkningen sjudoblet etter 1970

Som vi har sett, har det vært en formidabel økning i innvandrerbefolkningen fra den "nye" innvandringen begynte like før 1970. Siden den gang har det vært nesten en sjudobling av den samlede innvandrerbefolkningen, mens antallet fra land utenom Vest-Europa og Nord-Amerika nå er 30 ganger større enn det var. Det begynte med arbeidsinnvandringen omkring 1970. Det fulgte så familiemedlemmer, og det begynte å komme flyktninger og deretter asylsøkere i sterkt varierende antall (Daugstad 2006b). De siste årene har Norge hatt rekordhøy innvandring pga stor innvandring av arbeidskraft fra nye EU-land som Polen og Litauen. Den store tilveksten er resultat av så ulike prosesser som etterspørsel etter arbeidskraft i det norske arbeidsmarkedet og behov for beskyttelse fra krig og forfølgelse på Balkan, i Midt-Østen og i Afrika.

Det er en meget omfattende og delvis sterkt engasjert offentlig interesse for innvandring, dels som en følge av denne veksten. I Aftenpostens debatter var det per 11. januar 2007 samlet registrert 129 000 innlegg knyttet til innvandring, mens det var 3 500 under økonomi og 4 400 innlegg om miljø. Særlig de negative sidene ved innvandringen og dens konsekvenser er klart synlige, og media setter ofte et ekstra søkelys på dem som gjør at oppmerksomheten blir enda større.

Helt nytt er innvandring likevel ikke. Ved Folketellingen i 1865 var 41 prosent av befolkningen i Vadsø innvandrere, flest fra Finland. Antallet født i utlandet var den gang 21 000, 1,2 prosent av folkemengden.

Fra da av og fram til 1930 var Norge preget av en utvandring som i forhold til folketallet var større enn alle andre europeiske land enn Irland. Likevel, eller kanskje nettopp derfor, var dette samtidig en periode hvor Norge hadde en betydelig innvandring, særlig fra Sverige. I 1900 var det nær 50 000 personer født i Sverige som bodde i Norge, langt flere enn dagens antall på 35 000.

Det ble for noen år siden utgitt en innvandringshistorie (Kjeldstadli 2003) som viser at vi helt siden vikingtiden har hatt en viss innvandring til Norge, og at denne innvandringen i hele perioden både har vært en økonomisk nødvendighet og en kulturell berikelse, samtidig som det har oppstått problemer i møtet mellom det norske og det fremmede. Det er likevel bare for noen få områder i landet at omfanget av denne historiske innvandringen har vært av den størrelsesorden vi har lært å kjenne de siste ti-årene, og innvandrerne kom i stor grad fra våre naboland i Nord-Europa.

Innvandringen betyr mye for den befolkningstilveksten vi har i Norge. Av en samlet vekst i folketall på 311 000 personer fra 1996 til 2007, skriver 192 000, eller vel 60 prosent, seg fra vekst i innvandrerbefolkningen. Av de 192 000 skyldes 25 000 vekst i den befolkningen som har bakgrunn i Vest-Europa og Nord-Amerika. Det aller meste av veksten skyldes nettoinnvandring til Norge, men antallet etterkommere (barn født i Norge av to utenlandsfødte foreldre) er mer enn fordoblet, fra 32 000 til 73 500.

Definisjonen av innvandrerbefolkning vi bruker i norsk statistikk omfatter personer bosatt i Norge som er født i utlandet av utenlandsfødte foreldre (de egentlige innvandrerne) samt de barn som innvandrerpar har fått etter ankomst til Norge (før år 2000 kalt andre-generasjons innvandrere i statistikken, deretter personer født i Norge av to utenlandsfødte foreldre, men som i teksten her oftest benevnes etterkommere). Definisjonen er valgt for å identifisere grupper som har demografisk atferd (særlig ekteskapsmønster og fødselsmønster) som er viktig å kjenne til når vi skal forstå befolkningsutviklingen i Norge, og som har levekår som på viktige områder er forskjellig fra andre i Norge. Definisjonen SSB bruker for innvandrerbefolkningen er ikke den eneste som kunne vært valgt. Vi har hovedtrekkene til felles med de få land som har den samme type datagrunnlag som vi har. Det gjennomføres koordinerte folketellinger over hele verden hvert tiende år. EUs statistiske kontors (Eurostat) og FN's forberedelser til Folketellingene omkring 2010 gjør at også andre land vil få grunnlag for tilsvarende definisjoner. Når Eurostat i 2008 skal gjennomføre en egen arbeidskraftsundersøkelse for innvandrere, og dermed selv kan bestemme hvilke variable definisjonen skal bygge på, baserer også de seg på informasjon om eget og foreldrenes fødeland.

### 1.6. Levekårsanalyser tjener mange formål

Fellesnevneren for de innvandrrelaterte prosjektene SSB har gjennomført, er at de dekker et behov for å beskrive sider av det norske samfunnet som har vært under rask endring de siste tiårene, endringer som det ofte synes å være begrensede kunnskaper om, og som samtidig er et sentralt politisk diskusjonstema. SSB har en klar forpliktelse til å beskrive og analysere ulikheter i levekårene mellom viktige grupper i befolkningen, med formål også å få fram nye mønstre i levekårsforskjeller.

Nye ulikheter i levekår, både innenfor Oslo og på nasjonalt plan må forstås i sammenheng med innvandring. Noen mener at innvandringen skaper en ny permanent underklasse som overføres fra en generasjon til den neste (Wikan 1995), mens for andre er innvandrernes barn noen som er på vei mot samfunnstopp. Slike lagdelingsprosesser har vi en klar forpliktelse til å identifisere og å forstå. Antakelsen om at det etableres en permanent underklasse, finner vi ikke støtte for (se Henriksen og Østby 2007).

Mange av våre analyser av innvandreres levekår belyser hvordan levekårene utvikler seg etter hvert som innvandrerne får lenger erfaring fra Norge, og etter hvert som en ny generasjon født i Norge av innvandrede foreldre kommer inn i samfunnet på alle områder (Østby 2004b, Henriksen 2006, Olsen 2006b, Daugstad 2006c, Aalandslid 2007, Henriksen og Østby 2007). På svært mange områder, som ekteskap og fruktbarhet, arbeid og utdanning, ser vi tydelig at innvandrerne er på vei inn i en mer likestilt rolle i det norske samfunnet, særlig når vi sammenlikner innvandrerne selv med deres etterkommere. Dette er betegnet som integreringens lakmustest, og det ble trukket et tilleggsutvalg av etterkommere og innvandrere som kom i ung alder for å kunne studere denne gruppen i større detalj. Resultatene fra denne tilleggsundersøkelsen vil bli publisert senere i 2008.

Den enkelte samfunnsborger, innvandrerne inkludert, har et klart behov for beskrivelse og forståelse av de prosessene som henger sammen med innvandringen. Den enkelte innvandrer kommer til et samfunn som i varierende grad greier å ta imot ham på en slik måte at møtet med samfunnet blir uproblematisk. Ett formål med denne undersøkelsen er nettopp å belyse innvandrernes vei inn i det norske samfunnet.

Man har også reist spørsmål om hvorvidt vi legger for stor vekt på å beskrive rene overgangsproblemer, slike som blir borte etter hvert som tiden går. Empirien som til nå har vært tilgjengelig, viser nok at en del av levekårsproblemene ikke har forbigående karakter, og at det er viktig å følge utviklingen for å kunne sette inn tiltak når det trengs. Det har også vært spurt om ikke innvandrerne er en gruppe som har nok problemer i det norske samfunnet allerede, og om hvorfor vi skal

beskrive den på kryss og tvers, kanskje mer grundig enn mange andre like "utsatte" grupper. For en diskusjon av disse og liknende spørsmål, se Østby (2002).

Europarådet har arbeidet med demografiske beskrivelser av nasjonale og innvandrede minoriteter (se for eksempel Europarådet 2002). Deres komité for motarbeidelse av rasediskriminering (ECRI) etterlyser mer data om ulikheter mellom etniske grupper i Norge og i andre land, også når det gjelder levekår. Ett av fundamentene for deres arbeid er retten hver enkelt minoritet må ha til å bli sett. For dem betyr dette retten til å bli identifisert og talt, og dermed gis minoritetene et grunnlag for analyser av ulikheter, diskriminering og forskjellsbehandling.

Det svenske Statistiska Centralbyrån holdt et seminar i Stockholm i februar 2001 om statistikk og analyse av innvandring og innvandrere. Her grunnlag direktøren for det daværende Integrationsverket i Sverige, Andreas Karlgren, nødvendigheten av å kjenne utviklingen i innvandrernes levekår med at det ikke å synliggjøre feil i samfunnet, er maktmisbruk (Østby 2001).

### 1.7. Globalisering betyr mye, også økt migrasjon

Det er mange sider ved internasjonale migrasjoner som gjør dette til et sentralt tema i statistikk og analyse. Det er ett av de mest synlige uttrykk for den globaliseringen som skjer, både gjennom stadig nye grupper som har behov for beskyttelse mot krig og forfølgelse, men også gjennom et utstrakt behov, både i Norge og i andre land, for arbeidskraft som ikke dekkes av det innenlandske tilbudet. Konflikter under fjerne himmelstrøk bringes nærmere av allehånde media, og noen av konfliktens ofre vil ha krav på beskyttelse i Norge om de ber om det. Men det er også andre sider ved globaliseringen som er viktige. Våre kontaktpunkter ute i verden blir stadig flere, gjennom utdanning og feriereiser, og kanskje Internett og andre virtuelle møteplasser. Kostnadene forbundet med å reise til andre himmelstrøk er det flere og flere som kan bære. Dermed blir det mange flere møteplasser, som også gjør at flere bosatt i Norge finner nye kontakter, venner og noen ganger en partner i utlandet. Et tydelig uttrykk for hvordan globaliseringen påvirker Norge ser vi i Oslo, som har 199 nasjonaliteter representert i sin befolkning, men også en kommune som Elverum har innvandrere fra 73 land. Selv lille Båtsfjord i Finnmark med vel 2 000 innbyggere har innvandrere fra 28 land i sin befolkning.

### 1.8. Innvandring betyr mangfold

Det er store forskjeller i yrkesdeltaking, utdanning, inntekt etc. og sikkert også i holdninger og verdier mellom innvandrere fra ulike land. Mangfold er det stikkord som best beskriver innvandrerbefolkningen i

Norge. Selv den største gruppen (fra Pakistan) utgjør bare knapt 7 prosent av totalen. Det er innvandrere fra 213 ulike land og selvstyrte regioner i Norge, det er nesten ikke den prikk på kartet som ikke er representert. Disse landene er svært forskjellige, og det er ikke grunn til å tro at forskjellene skulle være særlig mindre mellom folk fra disse landene som kommer til Norge. På grunn av de store ulikhetene det er innenfor innvandrerbefolkningen, blir et gjennomsnitt for hva "innvandrere i Norge" er, gjør eller mener, meningsløst.

Gjennomsnitt vil alltid dekke over forskjeller som noen er interesserte i, men "innvandrere" er sjelden en gruppe det er relevant å gi tall for uten samtidig å dele inn etter hvor de kommer fra. Noen ganger blir gruppene for små om vi ser på enkeltland. Hvert av de 59 landene med færre enn 20 innvandrere i Norge er det utenkelig å ta inn i analysene, mens de 15 som vi har flere enn 10 000 fra kan brukes når enkeltland er relevante. Likevel må vi hele tiden ta med i betraktning at det er stor forskjeller også innenfor de ulike befolkningsgruppene. Ofte må vi slå sammen land til regionale eller andre grupper.

### 1.9. Stor effekt av endringer i gruppenes sammensetning

Det å gi tall som sammenlikner gruppen "innvandrere" på to tidspunkt er ofte ikke tilstrekkelig fordi innvandrerbefolkningen er svært heterogen, og dens sammensetning endres mye over tid. Innvandrernes arbeidsledighet under ett kan godt ha steget i en periode som resultat av at det er kommet inn store nye grupper som vil bruke flere år på å etablere seg på arbeidsmarkedet, samtidig som arbeidsledigheten har sunket blant alle grupper som var med i hele perioden. Øker andelen som har bodd i Norge kort tid, vil trolig også andelen som mottar sosialhjelp øke. Dette kan godt skje samtidig som andelen sosialhjelpsmottakere synker innenfor alle enkeltgrupper. Uten å ta hensyn til botiden og dens variasjon er det lite vi kan si om reelle endringer i levekårene. I det hele tatt er det viktig når en sammenlikner forholdene for to innvandrergrupper at en vet hvilke forskjeller som skyldes at gruppene har ulik sammensetning. Man hører for eksempel noen ganger at integreringen av innvandrere på arbeidsmarkedet går så mye bedre i Canada enn i Norge.

Innvandrere til Norge og til Canada kommer fra helt forskjellige land, og de har på mange måter ulik bakgrunn. Det er en mye større andel av innvandrere i Norge som er flyktninger. For å kunne si hvorvidt det går bedre i Canada enn i Norge måtte vi hatt opplysninger for helt sammenliknbare grupper av innvandrere, vi måtte i hvert fall hatt informasjonen om sysselsetting etter alder for flyktninger fra en del enkeltland. Dette har vi ikke, og det er dermed ikke mulig å si om integreringen på arbeidsmarkedet i det ene eller andre landet "egentlig" er den beste.

### 1.10. Er nå alle spørsmål knyttet til innvandring og integrering avklart?

I denne rapporten legger vi fram en samlet deskriptiv analyse av resultatene i Levekårsundersøkelsen for innvandrere. Den vil ikke være uttømmende og dyptgående nok på noe enkelt område, til det kreves langt større mulighet til å konsentrere seg om enkelte temaer. Her gir vi den brede oversikten, så vil det de i kommende årene komme mer inngående analyser av de enkelte temaene. Dataene stilles til andre forskeres rådighet gjennom NSD, og analysene vil bli gjort både innenfor og utenfor Statistisk sentralbyrå. Når det er lagt så store ressurser ned i å lage et godt datagrunnlag for levekårene til grupper som det er ganske krevende å få representative data for (Gulløy 2008), er det viktig å utnytte denne kilden på best mulig måte.

Men selv om vi i denne undersøkelsen har hatt mulighet til å ta opp mange dimensjoner som ikke kan dekkes i de løpende registeranalysene, er det fortsatt igjen uløste oppgaver og fremtidige utfordringer. Disse utfordringene er av ulik art. En er å ta med oss de erfaringene som vi og andre etter hvert får fra analysene av LKI, tilbake til analysene av registerdata, dels for å få med andre perspektiver i analysene og kanskje også for å kunne påvirke hvordan registrene brukes i slike analyser. En annen utfordring består i å få etablert et bredere grunnlag av holdningsundersøkelser i innvandrerbefolkningen. I 15 år har vi undersøkt holdninger til innvandring og innvandrere i representative utvalg av befolkningen i Norge (Blom 2006), men det vil for forståelsen av integreringspolitikkenes utfordringer også være viktig å kjenne innvandrerbefolkningens holdninger til grunnleggende trekk ved det norske samfunnet.

Vi kan si med stor sikkerhet at det i framtida vil dukke opp sentrale problemstillinger som vi ikke kjente til da LKI ble planlagt, og som dataene derfor kanskje ikke kan belyse. Vi presenterer i denne rapporten analyser av innvandrernes opplevde diskriminering. Dette er nok et tema som etter all oppmerksomhet høsten 2007 om diskriminering fra myndighetspersoner kunne vært tema for en egen spesialundersøkelse. Den store økningen i arbeidsinnvandring som ligger bak rekordhøye innvandringstall som for 2006 og 2007 er eksempel på en viktig problemstilling som vi ikke har grunnlag for å ta opp, men som kanskje vil være sentral i en eventuell ny undersøkelse om 10 år.

## 2. Frafall, generasjon og botid

Svein Blom

Undersøkelsen som presenteres i de neste kapitlene er basert på intervjuer med et statistisk representativt utvalg av innvandrere og etterkommere med bakgrunn fra ti av de største innvandrergruppene i Norge. Disse er fra Bosnia-Hercegovina, Serbia og Montenegro, Tyrkia, Irak, Iran, Pakistan, Sri Lanka, Vietnam, Somalia og Chile. Innvandrerbefolkningen fra disse landene utgjorde til sammen 145 000 personer ved inngangen til 2006, 51 prosent av den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen i Norge.

Utvalget som ble trukket bestod av 500 personer i alder 16-70 år med minst to års botid i Norge fra hver av de ti nasjonalitetsgruppene. Våre intervjuere lyktes å få i tale 3 053 personer. Dette gir en svarprosent på 64,2 etter at utflyttede og døde personer i det opprinnelige utvalget er trukket fra. Feltarbeidet ble innledet medio september 2005 og ble avsluttet i januar 2007. Flest intervjuer ble gjort i 2006.

Selv om intervjubaserte undersøkelser har det unike fortrinn at de kan gi innsikt i meninger og oppfatninger om fenomener som ikke er nedfelt i registerstatistikken, er det selvsagt også noen ulemper forbundet med intervjudata. De viktigste er knyttet til spørsmålet om påliteligheten av funnene. Som ved alle intervjudata er funnene beheftet med statistisk usikkerhet. I den grad vi ikke har lyktes å trekke utvalg som korrekt representerer målgruppen, og/eller har et selektivt frafall i forsøket på å oppnå intervju med personene i utvalget, vil intervjumaterialet selvsagt ikke gi et helt representativt bilde av situasjonen for hele målgruppen. At utvalget trekkes etter hevdvunne vitenskapelige prosedyrer og at det kan knyttes sannsynlighetsestimater til de enkelte målingene, gjør imidlertid intervjubaserte data til rimelig sikre kunnskapskilder.

### 2.1. Frafall og skjevheter

Som nevnt ble det ikke oppnådd intervju med alle de uttrukne. Noen ønsket ikke å la seg intervju, og mange var også vanskelig å oppspore. Erfaringer fra tidligere levekårsundersøkelser blant innvandrere, både i SSB (Gulløy, Blom og Ritland 1997) og utenfor (Hagen, Djuve og Vogt 1994, Djuve og Hagen 1995),

viser at ikke-vestlige innvandrere kan være vanskelig å komme i kontakt med for intervju. Dette er også iaktatt i utenlandske studier (Feksen, Hox, Lenvelt-Mulders og Schmeets 2007). Mange innvandrere er relativt tilbøyelige til å flytte, og deres nye adresser blir ikke alltid meldt til myndighetene. Den senere tids overgang fra bruk av fasttelefon til mobiltelefon skaper likeledes utfordringer for intervjuerne. Etablerte registre over telefonabonnenter er ofte ufullstendige når det gjelder mobilnummer.

Et ukjent antall av dem som intervjueren ikke har lyktes å komme i kontakt med, kan likeledes ha forlatt landet og burde således vært registrert som "avgang" fra målgruppen i stedet for frafall. Personer som regnes som avgang, trekkes fra bruttoutvalget (de 5000 uttrukne) før den såkalte frafallsprosenten beregnes. Så lenge sikre opplysninger om at de har flyttet fra landet mangler, vil de i våre opptellinger normalt regnes som frafall og drive frafallsprosenten i været.

I dokumentasjonsrapporten fra undersøkelsen (Gulløy 2008) redegjøres det i detalj for gjennomføringen av undersøkelsen, hvilke vanskeligheter som oppstod underveis, og hvilke skjevheter i datamaterialet som frafallet har avstedkommet. En nærliggende antakelse er at de svakest integrerte og minst ressurssterke i større grad enn andre kan ha unndratt seg våre forsøk på kontakt og således være underrepresentert i undersøkelsen. Ved å tilby intervjuere med kompetanse i de aktuelle innvandrerspråkene har vi imidlertid forsøkt å motvirke denne tendensen. Forskjellige framstøt for å spore opp adressen til de uttrukne har også vært forsøkt.

I en rekke tabeller i dokumentasjonsrapporten gjennomgås størrelsen på frafallet etter kjønn, alder, innvandringsgenerasjon (førstegenerasjonsinnvandrere eller etterkommere) og bosted i landet. Det framgår her at kvinner noe oftere er registrert med frafall enn menn, mens frafallet i de enkelte aldersgruppene varierer mye fra landgruppe til landgruppe – tilsynelatende uten noe systematisk mønster.

Resultatet er også noe blandet når det gjelder frafall blant innvandrere versus etterkommere. For personer med bakgrunn fra Pakistan, Vietnam og Chile er frafallet størst blant de utenlandsfødte slik at etterkommerne blir overrepresentert i nettoutvalget. For personer med bakgrunn fra Tyrkia og i beskjedne grad også Serbia og Montenegro er frafallet derimot størst blant etterkommerne slik at førstegenerasjonsinnvandrerne blir overrepresentert. I de øvrige innvandrerguppene er verken innvandrere eller etterkommere overrepresentert. Dersom seleksjonen systematisk hadde vært til fordel for de best integrerte, som vi antar er etterkommerne, ville etterkommere trolig vært overrepresentert i alle eller de fleste landgruppene (jf tabell 2.1).

Når det gjelder bosted, er tendensen at frafallet er størst blant osloboere. Men fordi Oslo av praktiske og økonomiske grunner er noe sterkere representert i trekkegrunnlaget enn andre mindre sentrale kommuner (mer om dette i Gulløy 2008), er innvandrere og etterkommere med bosted i Oslo likevel noe overrepresentert i datamaterialet (nettoutvalget). Heller ikke dette representerer trolig noen favorisering av de best integrerte.

Når det gjelder fakta om fenomenet som det finnes pålitelig registerbasert statistikk over, som for eksempel andelen sysselsatte og arbeidsløse i den enkelte innvandrerguppe eller andelen studenter med innvandrerbakgrunn i høyere utdanning, vil vi på generelt grunnlag anbefale at registerstatistikken benyttes. I den grad temaer som dekkes av registerstatistikk også belyses ved intervju spørsmål, gjengir vi også funnene fra intervjuundersøkelsen, men anbefaler her å legge mest vekt på de registerbaserte funnene. Eventuelle avvik mellom register- og intervjudata behøver imidlertid ikke bare å skyldes tilfeldige feil ved intervjudataene, svakheter i spørreskjema eller bevisst eller ubevisst villedende svar. Det kan også skyldes at fenomenene som kartlegges er noe ulikt definert i de to datakildene. Et velkjent eksempel på dette er arbeidsløshet slik det defineres i intervjubaserte AKU (Arbeidskraftundersøkelsene) og i NAVs registerbaserte tall for helt arbeidsledige (Næsheim 2002).

Intervjuundersøkelser av innvandreres levekår er av ulike grunner en kostbar og tidkrevende affære å gjennomføre. Spørreskjemaene er oversatt til hovedspråkene i landene respondentene eller deres foreldre kommer fra, i tillegg til engelsk. Intervjuere med bakgrunn fra de samme landene er som nevnt lært opp til å foreta intervjuene på respondentens morsmål dersom hun/han ønsker det. Statistisk sentralbyrå har videre valgt å prioritere besøksintervju framfor telefonintervju for å redusere misforståelser og kommunikasjonsvansker. Vi har likeledes valgt å benytte papirskjema framfor edb-assistert intervjuing, hvilket medfører at alle svarene må dataregistreres i ettertid.

Arbeidet med å oppspore adresser eller telefonnumre til "forsvunne" respondenter har også vært tid- og ressurskrevende.

## 2.2. Sammenlikning mot andre undersøkelser

I motsetning til alminnelige levekårsundersøkelser der temaene veksler fra gang til gang på årsbasis, er levekårsundersøkelser av innvandrere en relativt sjelden foreteelse. Som nevnt var det i 2005 ni år siden forrige liknende undersøkelse ble gjennomført, Levekår blant innvandrere 1996 (Gulløy, Blom og Ritland 1997, Blom 1998). Der det er hensiktsmessig vil vi rapportere utfallene på tilsvarende spørsmål stilt i 1996, slik at det blir mulig å påvise eventuelle endringer i levekårene over tid.

En annen sammenlikning som vi også vil benytte er i forhold til hele befolkningen slik den framtrer på identiske eller nesten identiske spørsmål i de roterende levekårsundersøkelsene på 2000-tallet (LKU tverrsnitt 2001-2005) og Kultur- og mediebruksundersøkelsen 2004. Vi har her hatt tilgang til originaldataene og foretatt egne kjøring på disse etter behov. For at ikke forskjeller i innvandrernes bosettingsstruktur rundt om i landet, i tillegg til forskjeller i kjønns- og aldersfordeling, skal virke forstyrrende inn på sammenlikningen av innvandrernes svar med svarene for hele befolkningen, har vi valgt å veie resultatene for befolkningen slik at den framtrer med samme fordeling etter kjønn, alder og bosted som innvandrerne (de ti nasjonalitetene samlet). Det er dermed ikke relevant å forklare eventuelle forskjeller mellom innvandrerne og befolkningen ved å henvise til forskjeller i fordelingen av de to populasjonene etter disse tre dimensjonene.

Et eksempel: Ettersom helse er en sterkt aldersrelatert egenskap vil en kunne tenke at eventuelle helseforskjeller mellom innvandrerne og hele befolkningen i innvandrernes favør, kan skyldes at innvandrerne er gjennomgående yngre. Ved veiing av resultatene fra de regulære levekårsundersøkelsene "påføres" imidlertid den vanlige befolkningen samme aldersstruktur som innvandrerne. Dermed faller denne feilkilden bort. Det samme gjelder for eksempel muligheten for at forskjeller i boligtype mellom innvandrere og hele befolkningen skyldes at innvandrere er sterkere representert i urbane områder. Gjennom veiingen skal også denne muligheten være eliminert.

At det kan være noen år mellom intervjutidspunktet i LKI 2005/2006 og de regulære levekårsundersøkelsene undergraver neppe muligheten for sammenlikning. Drastiske endringer i levekårene for etablerte grupper skjer sjelden i løpet av få år. Da er tidsaspektet i forbindelse med sammenlikningen av resultatene for innvandrere i 2005/2006 med resultatene for innvandrere i 1996 viktigere. I løpet av en periode på ti år vil det kunne skje merkbare endringer i levekårene for innvandrere. Det trenger imidlertid ikke bare være ytre

politiske og økonomiske samfunnsendringer som har virket. Selve den demografiske sammensetningen av innvandrergруппene endrer seg over tid gjennom inn- og utvandring, fødsler, død og aldring. I tillegg kan den økte botiden for dem som allerede har etablert seg her, føre til at de erverver seg mer sosial og kulturell kapital, får bedre språkferdighet og evner å dra nytte av samfunnets ressurser på en bedre måte (Tronstad og Østby 2005, Blom 2004).

I mange av tabellene i denne rapporten refereres det også til Levekårsundersøkelsen 1995 som var den nærmeste undersøkelsen å sammenlikne med da vi analyserte levekårsdataene fra innvandrersundersøkelsen i 1996. Forskjellig fra nå fjernet vi den gang innvandrere og etterkommere fra Levekårsundersøkelsen 1995 slik at det ble restgruppen "befolkningen minus innvandrerbefolkningen" vi den gangen sammenliknet med (og som vi kalte "nordmenn"). I tabellene vi her presenterer er ikke dette markert spesielt, idet betegnelsen "Hele befolkningen" brukes i tabellhodet også for 1995-dataene. For øvrig ble 1995-dataene også den gangen veid slik at de hadde i hovedsak samme fordeling etter alder, bosted og kjønn som målpopulasjonen av de åtte innvandrergруппene i Levekår blant innvandrere 1996 (jf. Blom og Ritland 1997).

### 2.3. Flere etterkommere...

Statistisk sentralbyrås definisjon av innvandrerbefolkningen omfatter personer registrert bosatt i Norge med to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre. Dette inkluderer også norskfødte barn av to utenlandsfødte foreldre (og fire utenlandsfødte besteforeldre). Dette er disse som tidligere ble kalt "andregenerasjonsinnvandrere" og som vi i dag foretrekker å kalle "etterkommere". Disse inngikk i vårt datamateriale fra 1996 og utgjorde da 5 prosent av nettoutvalget, det vil si dem som ble intervjuet (tabell 2.1). Den største andelen norskfødte i alder 16 år og over befant seg i gruppen med bakgrunn fra Pakistan (14 pst). Dernest fulgte Det tidligere Jugoslavia (uten Bosnia-Hercegovina) og Tyrkia (henholdsvis 6 og 4 prosent).

Ni år etter levekårsundersøkelsen i 1996 er andelen etterkommere i alder 16 år og over nesten doblet og utgjør i gjennomsnitt 9 prosent i den nye levekårsundersøkelsen.<sup>2</sup> I 2005/2006 har andelen etterkommere med bakgrunn fra Pakistan økt til hele 30 prosent av respondentene, og den nesten ikke-eksisterende andelen vietnamesiske etterkommere i 1996 har økt til 14 prosent. Også blant personer med bakgrunn fra Tyrkia og Chile har andelen voksne

etterkommere økt fra henholdsvis 4 til 8 prosent og 2 til 8 prosent.<sup>3</sup>

Selv om noen innvandrerbarn ikke behersker norsk idet de møter til første skoledag – trass i at de er født i Norge – vil de fleste etterkommere sannsynligvis ha et fortrinn framfor andre som kommer til landet ved innvandring i voksen alder. Etterkommerne vil potensielt kunne nyttiggjøre seg ti års obligatorisk skolegang i den norske grunnskolen og fortsette i videregående skole. Gjennom skolegangen vil de få norsktalende kamerater og møte norsk språk i undervisningen. Registerstatistikk over sysselsetting viser at norskfødte med to utenlandsfødte foreldre lettere integreres i arbeidsmarkedet enn førstegenerasjonsinnvandrere (Olsen 2006b). Det finnes også mange historier om at norskfødte barn av innvandrere ofte blir tilkalt for å tolke for foreldrene i forskjellige praktiske situasjoner. På denne bakgrunn antar vi at muligheten for integrering øker når en innvandrergруппe får et større innslag av etterkommere i alder 16 år og over (og dermed blir representert i vårt utvalg).

Også de som har innvandret til landet før skolealder, vil trolig ha fordeler av at mesteparten av oppveksten deres har foregått i tilflyttingslandet. I utvidet forstand er de også en slags "etterkommere" idet de vil kunne ha hele sin formelle skolegang i Norge. Tabell 2.2 viser andelen som innvandret til Norge i alder 0-5 år og som har rukket å bli 16 år på intervjudtidspunktet, på basis av undersøkelsen i 1996 og 2005/2006.

I undersøkelsen i 1996 utgjorde denne gruppen unge innvandrere bare 4 prosent i gjennomsnitt av vårt nettoutvalg, mens andelen hadde økt til 7 prosent i 2005 for de ti landgruppene som da var med i undersøkelsen. Forskjellen er imidlertid ikke betydelig og kan skyldes tilfeldigheter ved utvalgene som er trukket. For enkelte landgrupper som iranere, vietnamesere og chilenerne er riktignok forskjellen i andelen større, men vi unnlater å legge noen vekt på denne mulige endringen i sammensetningen av de to utvalgene.

<sup>2</sup> Her og i alle andre tabeller fra Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 har vi veid resultatene i "i alt"-kolonnen slik at de er mer påvirket av verdiene i de store landgruppene (for eksempel pakistanere) enn av verdiene i de små landgruppene i befolkningen (for eksempel chilenerne).

<sup>3</sup> Dette er tall fra nettoutvalget. Tilsvarende registerbaserte populasjonstall per 1.1.2005 er som tabell 2.1 viser 26 prosent for pakistanere, 10 prosent for vietnamesere, 12 prosent for tyrkere og 7 prosent for chilenerne. Dessverre mangler vi tilsvarende populasjonstall per 1.1.1996 idet trekkegrunnlaget for bruttutvalget er slettet.

**Tabell 2.1. Innvandrere og etterkommere, 16-70 år, bosatt i Norge primo 1996 og 3. kvartal 2005, etter landbakgrunn. Prosent**

IOs innvandringskategori	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
<b>1996</b>												
Antall personer (N)	2560			335	257		296	298	357	387	314	316
I alt	100			100	100		100	100	100	100	100	100
Førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn	95			94	97		99	86	100	99	100	98
Etterkommer	5			6	4		1	14	0	1	-	2
Uoppgitt	0			-	-		-	-	-	-	0	-
<b>2005/2006</b>												
Antall personer (N)	3053	333	288		297	357	270	308	314	353	245	288
I alt	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
Førstegenerasjonsinnvandrere uten norsk bakgrunn	91	99	98		92	100	99	70	86	96	99	92
Etterkommer	9	1	2		8	-	2	30	14	4	1	8
<b>2005</b>												
Andel etterkommer i populasjonen	8,2	0,6	3,5		12,4	0,3	1,4	26,4	10,0	3,2	0,6	7,1

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og populasjonstall per 1.1.2005 fra SSBs befolkningsstatistikk.

**Tabell 2.2. Alder ved innvandring til Norge for førstegenerasjonsinnvandrere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Alder ved innvandring til Norge?	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
<b>1996</b>												
Antall personer (N)	2480			315	246		293	261	357	384	312	312
I alt	100			100	100		100	100	100	100	100	100
0-5 år	4			2	4		0	11	5	1	-	2
6 år eller mer	96			98	96		100	89	95	100	100	98
<b>2005/2006</b>												
Antall personer (N)	2827	331	282		271	356	263	213	270	339	243	259
I alt	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
0-5 år	7	5	7		5	2	8	13	12	2	5	14
6 år eller mer	92	95	92		95	97	90	87	88	98	95	85
Vet ikke	1	-	1		0	1	2	1	-	1	1	0

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006.

#### 2.4. Økt botid...

En annen endring som kan noteres i utvalgene for levekårsundersøkelsene, er en økning i den totale botiden for førstegenerasjonsinnvandrere. Selv om nye innvandrere med kort botid stadig slutter seg til dem som allerede er kommet, er de ni årene som har gått fra 1996 til 2005 ikke utliknet av den korte botiden til de nyankomne. Finner man fram til det sentrale ankomståret for de enkelte nasjonalitetsgruppene og for alle gruppene samlet, ser en at botiden for førstegenerasjonsinnvandrere i de to undersøkelsene har økt. Dette gir grunn til å forvente at graden av integrering er noe bedre i 2005 enn i 1996 fordi en større del av utvalget har en lengre oppholdstid bak seg.

Vi illustrerer dette poenget ved hjelp av median ankomstår blant respondentene i 1996 og 2005, det vil si det året som deler en rangert fordeling av ankomstårene i to like store deler, 50 prosent over og 50 prosent under medianen. Median benyttes i stedet for aritmetisk gjennomsnitt da gjennomsnittet er mer påvirket av fåtallige ekstremverdier enn medianen. I de øvre panelene gjengis tall fra de to undersøkelsenes nettoutvalg; i det nest nederste vises motsvarende

populasjonstall for undersøkelsen i 2005/2006. I panelet nederst er median botid for de to utvalgenes landgrupper regnet ut.

I 1996 var median ankomstår 1988 for førstegenerasjonsinnvandrere fra de åtte nasjonalitetsgruppene som var med i levekårsundersøkelsen<sup>4</sup>. Det innebærer en median botid på åtte år. Ni år senere, i 2005, er median ankomstår for de ti nasjonalitetsgruppene som da inngår i den nye levekårsundersøkelsen, 1993. Det innebærer en median botid i 2005 på tolv år (tabell 2.3). Botiden har med andre ord økt med fire år for utvalget samlet.

<sup>4</sup> Median ankomstår som oppgis i tabell 2.3 avviker noe fra opplysningene i tabell 1.1. i Blom 1998 ettersom sistnevnte tabell også omfattet fødselsårene til norskfødte respondenter med innvandrerbakgrunn. I tabell 2.3 er de norskfødte etterkommerne fjernet.



**Tabell 2.3. Median ankomstår og botid<sup>1</sup> for førstegenerasjonsinnvandrere 16-70 år fra utvalgte ikke-vestlige land, registrert bosatt i Norge primo 1996 og 3.kvartal 2005, etter landbakgrunn og kjønn**

Median ankomstår	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
<b>1996</b>												
<b>Nettoutvalget</b>												
Begge kjønn	1988			1990	1986		1988	1981	1987	1987	1991	1987
Menn	1987			1989	1985		1988	1976	1986	1987	1990	1987
Kvinner	1988			1990	1987		1989	1984	1988	1989	1991	1987
<b>2005</b>												
Begge kjønn	1993	1993	1994		1991	1999	1992	1986	1988	1990	1999	1988
Menn	1993	1993	1993		1991	1999	1991	1984	1987	1988	1999	1988
Kvinner	1993	1994	1995		1990	2000	1995	1987	1989	1993	1999	1988
<b>Populasjonen</b>												
Begge kjønn	1993	1993	1994		1990	2000	1991	1986	1988	1990	1999	1988
Menn	1993	1993	1994		1989	1999	1990	1984	1987	1988	1999	1988
Kvinner	1993	1993	1995		1990	2000	1993	1987	1989	1993	1999	1988
<b>Median botid (antall år)</b>												
1996	8			6	10		8	15	9	9	5	9
2005	12	12	11		15	5	14	19	17	15	6	17

<sup>1</sup>Ved beregningen av median botid er populasjonstallene for LKI 2005/2006 benyttet. Dessverre mangler tilsvarende populasjonstall for 1996.

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006; populasjonstall per 1.1.2005 fra SSBs befolkningsstatistikk.

**Tabell 2.4. Ankomstår for førstegenerasjonsinnvandrere, 16-70 år, registrert bosatt i Norge 3. kvartal 2005, etter landbakgrunn. Prosent**

Ankomstår	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
<b>2005</b>											
<b>Nettoutvalget</b>											
Antall personer (N)	2840	331	281	272	357	266	216	270	340	243	264
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1967-1974	2	1	1	5	-	-	11	1	2	0	2
1975-1979	5	-	1	9	-	0	19	7	1	-	6
1980-1984	6	0	1	7	-	0	13	22	6	-	5
1985-1989	22	1	13	25	5	38	22	30	38	5	64
1990-1994	24	68	37	14	10	19	11	25	25	19	10
1995-1999	21	24	34	18	35	20	11	7	20	32	5
2000-2003	20	7	14	21	50	23	13	8	9	44	7
<b>Populasjonen</b>											
Antall personer (N)	92 538	20 722	7 409	7 905	10 984	9 998	13 345	10 933	7 176	8 895	5 171
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
-1974	3,4	1,0	4,7	6,0	0,1	0,3	14,8	0,1	0,9	0,1	2,2
1975-1979	5,2	0,3	1,2	10,0	0,0	0,4	18,3	8,0	1,3	0,1	8,2
1980-1984	6,6	0,1	1,1	10,4	0,2	0,9	12,0	26,2	4,9	0,2	5,6
1985-1989	21,3	1,0	11,0	23,1	4,5	39,8	21,2	25,3	38,8	9,3	63,1
1990-1994	24,6	69,3	32,0	16,4	12,5	19,9	10,7	26,9	23,5	19,7	9,0
1995-1999	19,6	22,2	33,4	18,1	32,1	18,9	12,0	6,6	20,4	26,6	5,7
2000-2003	19,3	6,0	16,6	16,1	50,5	19,8	10,9	6,9	10,2	44,1	6,2

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006.

Størst økning i botiden kan iakttas for chilenerne og vietnamesere. De hadde begge 1987 som median ankomstår i 1996, tilsvarende ni års median botid. I 2005 (ni år senere) er median ankomstår for disse nasjonalitetene bare ett år senere, det vil si 1988. Det innebærer at median botid for disse innvandrergруппene har økt med åtte år for begge. Minst økning i botiden har somaliere som har fått et betydelig tilskudd av landsmenn etter årtusenskiftet. Med median ankomstår 1991 ved undersøkelsen i 1996 og med median ankomstår 1999 i 2005 har somalierne bare økt sin median botid med ett år i denne perioden (fra fem år i 1996 til seks år i 2005).

Som vi ser av tabell 2.3 er det et trekk ved flere av innvandrergруппene at mennene har kommet til Norge noe tidligere enn kvinnene fra samme land. Dette er spesielt tydelig for innvandrere fra Sri Lanka, Iran, og Pakistan. For Iran er det imidlertid et avvik mellom opplysningene basert på nettoutvalget og hele populasjonen, idet forskjellen i median ankomstår etter kjønn er mindre når de reelle populasjonstallene legges til grunn. Det er også noen andre relativt små forskjeller mellom tallene basert på utvalget og populasjonen.

Fordelingen av ankomstår for respondentene i 2005/2006-undersøkelsen er for øvrig mer detaljert gjengitt i tabell 2.4. Her ser vi for eksempel den

beskjedne tilstrømmingen av bosniere, vietnamesere, srilankere og chilenerne på 2000-tallet, mens det motsatte er tilfelle for somaliere i årene rett før og etter årtusenskiftet. Vel 60 prosent av chilenerne fikk opphold i andre halvdel av 1980-tallet, mens nærmere 70 prosent av bosnierne kom i første halvdel av 1990-tallet (som følge av krigen i hjemlandet). Tyrkiske og pakistanske innvandrere har langt større spredning i hvilket år de kom til Norge.

### 2.5. ...og flere eldre

At den samlede botiden for målpopulasjonen i de to undersøkelsene øker fra 1996 til 2005, får også som følge at den aldersmessige spredningen i populasjonen blir større. Mens den eldste aldersgruppen, 55-70 år, omfatter bare 5 prosent av utvalget i 1996, er denne andelen nesten doblet i 2005 (9 prosent). Samtidig er det en markert nedgang i aldersgruppen 25-39 år (fra 52 til 39 prosent). Av de ti gruppene som ble intervjuet i 2005/2006 er det innvandrerbefolkningen fra Bosnia-Hercegovina som er eldst, etterfulgt av den chilenske

gruppen. Tabell 2.5 viser aldersfordelingen i netto-utvalgene i 1996 og 2005, foruten medianalder.

I det neste kapitlet gjennomgås enkelte sider ved bakgrunnen til de forskjellige innvandrergruppene i undersøkelsen. I senere kapitler vil vi blant annet vise hvordan utviklingen har vært på sentrale levekårsområder siden forrige undersøkelse. Materialet som er presentert i dette kapitlet bidrar til å generere en hypotese om at integrasjonen har gått noe framover siden forrige undersøkelse for like landgrupper. Om de ytre rammebetingelsene for integrering av innvandrere ikke er blitt så mye bedre i løpet av de ti årene, har flere landgrupper fått et større innslag av etterkommere, og botiden for førstegenerasjonsinnvandrere har økt. Begge disse faktorene skulle styrke sannsynligheten for bedre integrering. På den annen side har også andelen i de øvre aldersgruppene økt, hvilket reduserer sannsynligheten for sysselsetting og øker sannsynligheten for helseproblemer og trygdemottak.

**Tabell 2.5. Alder ved utgangen av året for innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

IOs alder	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
<b>1996</b>												
Antall personer (N)	2561			335	257		296	298	358	387	314	316
I alt	100			100	100		100	100	100	100	100	100
16-24 år	23			17	27		12	31	29	12	25	17
25-39 år	52			49	51		65	40	45	75	65	50
40-54 år	21			27	20		20	24	19	12	9	27
55-70 år	5			7	3		3	5	8	1	1	5
Medianalder (år)	33			35	31		34	33	32	32	31	36
<b>2005/2006</b>												
Antall personer (N)	3053	333	288		297	357	270	308	314	353	245	288
I alt	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
16-24 år	22	20	21		14	22	16	34	23	11	23	22
25-39 år	39	26	43		49	46	37	34	40	42	50	26
40-54 år	30	39	30		32	27	41	21	27	39	20	39
55-71 år	9	16	6		5	6	6	11	9	8	6	13
Medianalder (år)												
nettoutvalg	35	41	35		34	34	38	31	33	38	30	39
Medianalder (år) populasjon	35	39	35		33	33	38	32	35	38	31	40

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006.

## 3. Bakgrunn fra opprinnelseslandet

Svein Blom

Det er lett å tenke seg at forskjellige sider ved innvandrerens bakgrunn fra opprinnelseslandet kan ha betydning for hvordan deres liv utvikler seg i Norge. Sosial status i hjemlandet, eventuelt foreldrenes sosiale status, om migrasjonen til Norge var frivillig eller påtvunget gjennom forfølgelse, om innvandreren tilhører majoriteten eller en minoritet i opprinnelseslandet, om hun/han vokste opp på landet eller i en storby – alt dette kan ha betydning for integrasjonen i Norge. I senere analyser ser vi empirisk på hvilken betydning disse enkeltfaktorene har for levekårene i Norge. Her må vi nøye oss med å beskrive noen sider ved gruppenes bakgrunn fra hjemlandet.

### 3.1. Flest kom av fluktgrunner

Vi spurte blant annet om grunnlaget for opphold i Norge. Spørsmålet gikk til de 91 prosent av utvalget som selv hadde innvandret. Av svarene framgår at over halvparten kom av fluktgrunner (tabell 3.1). 16 prosent oppgir å ha fått asyl, 33 prosent har fått opphold på humanitært grunnlag og 6 prosent har kommet som overføringsflyktninger (også kalt "kvoteflyktninger") fra leire i utlandet under FNs høykommissær for flyktninger. Nest etter flukt er den viktigste grunnen til opphold relatert til familie, 24 prosent for å gjenforene familie og 14 prosent for å etablere familie (ekteskapsinngåelse). Arbeid og studier som grunnlag for opphold omfatter bare 6 prosent til sammen for innvandrerne fra "våre" land.

Det kan være grunn til å legge mindre vekt på den interne fordelingen mellom de forskjellige fluktrelaterte oppholdsstatusene. Kategorien "asyl" (tidligere kalt "politisk asyl") kan av noen ha blitt blandet sammen med ankomst som asylsøker. Det er også mulig at grensen mellom overføringsflyktning og asylstatus er uklar idet overføringsflyktninger gjerne tilkjennes asyl. I det følgende omtales derfor

fluktgrunner samlet. Fluktgrunner dominerer særlig sterkt blant bosniere, serbere, irakere og iranere. Mens ni av ti bosniere har fått opphold på grunnlag av flukt, gjelder det samme tre av fire serbere, irakere og iranere. Som ventet er det blant pakistanere og tyrkere at arbeid som oppholdsgrunn spiller noen særlig rolle, men likevel ikke for flere enn i underkant av 15 prosent i hver gruppe. Familiedannelse og -gjenforening er viktigste grunnlag for opphold blant pakistanere og tyrkere, mens studier/skolegang bare spiller noen rolle som er verdt å nevne for srilankere.

Det gjør seg ellers gjeldende betydelige kjønnsforskjeller i forbindelse med grunnlaget for opphold. Kvinner oppgir langt oftere familierelaterte grunner for opphold enn menn, mens menn på sin side oftere oppgir flukt og jobb/arbeidstilbud.

### 3.2. Oppvekst i storby vanligst

Flertallet av førstegenerasjonsinnvandrere med ankomst til Norge etter fylte fem år vokste opp i en storby (tabell 3.2). Det gjelder åtte av ti chilenerne og irakere og sju av ti iranere og somaliere. Trolig er det for manges vedkommende snakk om opprinnelseslandets hovedstad. Oppvekst på landsbygda var mest utbredt blant innvandrere fra Tyrkia, Sri Lanka og Pakistan og gjaldt om lag fire av ti. I gjennomsnitt for innvandrerne samlet var oppvekst i småby om lag like vanlig som oppvekst på landsbygda. Det omfattet om lag en fjerdedel av innvandrerne. Fire av ti bosnierne vokste opp i en småby. Det er grunn til å anta at overgangen til et moderne vestlig samfunn er større for dem som har migrert fra landsbygda i et utviklingsland enn for dem som vokste opp i storbyen. For øvrig er kategoriene småby og storby selvsagt noe uklare kategorier, og det er ikke uten videre sikkert at respondentene opererer med den samme målestokken når de besvarer spørsmålet.

**Tabell 3.1. Grunnlag for opphold i Norge for førstegenerasjonsinnvandrere, 16-70 år, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent**

Grunnlaget for opphold i Norge?	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	2750	329	272	253	353	248	210	261	339	229	256
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Jobb/arbeidstilbud	4	2	3	13	1	4	11	-	2	0	5
Ekteskapsinngåelse	14	2	10	31	2	8	37	10	26	4	9
Gjenforening med familie	24	7	9	41	20	11	43	36	15	30	24
Studier/skolegang	2	-	1	0	0	-	3	-	10	0	1
Asyl	16	2	14	8	18	23	2	36	24	18	24
Opphold på humanitært grunnlag	33	87	60	4	46	27	1	5	22	44	34
Overføringsflyktning (kvoteflyktning)	6	1	0	-	11	26	-	12	0	3	0
Annet grunnlag, spesifiser	0	-	1	-	-	1	1	-	-	-	1
Kom hit som barn med foreldre	1	-	1	2	1	1	1	-	0	1	1
Vet ikke	0	-	0	-	-	-	-	-	-	-	-
<b>Menn</b>											
Grunnlaget for opphold i Norge?											
Antall personer (N)	1516	156	152	158	232	147	109	111	182	131	138
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Jobb/arbeidstilbud	6	3	5	17	1	4	20	-	3	1	6
Ekteskapsinngåelse	9	3	8	34	2	4	17	4	7	2	7
Gjenforening med familie	20	6	7	33	10	5	50	25	9	28	23
Studier/skolegang	2	-	1	1	-	-	6	-	12	-	1
Asyl	18	-	18	10	19	22	2	51	34	15	22
Opphold på humanitært grunnlag	37	88	59	4	55	33	2	5	35	51	41
Overføringsflyktning (kvoteflyktning)	7	-	1	-	12	30	-	16	1	3	-
Annet grunnlag, spesifiser	0	-	-	-	-	1	2	-	-	-	1
Kom hit som barn med foreldre	1	-	2	2	1	1	1	-	-	1	-
Vet ikke	0	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
<b>Kvinner</b>											
Grunnlaget for opphold i Norge?											
Antall personer (N)	1234	173	120	95	121	101	101	150	157	98	118
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Jobb/arbeidstilbud	2	-	1	8	1	5	1	-	1	-	3
Ekteskapsinngåelse	21	1	12	27	2	14	58	15	47	6	13
Gjenforening med familie	30	9	12	55	41	19	37	45	23	33	25
Studier/skolegang	1	-	2	-	1	-	-	-	8	1	-
Asyl	14	3	10	4	18	23	2	25	12	22	27
Opphold på humanitært grunnlag	28	86	63	2	29	18	1	6	8	35	26
Overføringsflyktning (kvoteflyktning)	5	1	-	-	8	21	-	9	-	2	1
Annet grunnlag, spesifiser	0	-	2	-	-	1	-	-	-	-	2
Kom hit som barn med foreldre	1	-	-	3	1	-	1	-	1	1	3

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006.

**Tabell 3.2. Oppvekststed i opprinnelseslandet for førstegenerasjonsinnvandrere 16-70 år, med ankomst i Norge etter fylte 6 år, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent**

Hvor vokste IO opp (urbant/ruralt)?	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	2564	313	252	239	345	227	185	231	333	220	219
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
På landsbygda	23	17	31	41	7	8	38	28	39	16	3
I en småby	26	47	24	22	13	21	29	28	36	14	15
I en storby	51	36	44	37	79	70	34	44	25	70	82
Vet ikke	0	-	-	-	0	1	-	0	0	1	1

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006.

**Tabell 3.3. Minoritetstilhørighet blant førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter landbakgrunn. Prosent**

Tilhører etnisk minoritet i oppr. landet?	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	3053	333	288	297	357	270	308	314	353	245	288
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	26	5	37	22	45	40	8	5	88	27	7
Nei	74	95	63	78	54	59	91	94	11	71	92
Vet ikke	1	-	0	1	1	1	1	1	2	2	0

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006.

**Tabell 3.4. Mest brukte språk hjemme blant førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter landbakgrunn. Prosent**

Språk som snakkes mest hjemme.	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	3040	333	288	297	357	269	308	314	353	234	287
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Albansk	5	1	64	-	-	-	-	-	-	-	-
Arabisk	4	-	-	-	38	-	-	-	-	-	-
Bosnisk	9	80	2	-	-	-	-	-	-	-	-
Engelsk	1	0	0	1	0	2	1	0	1	1	2
Kurdisk	9	-	-	11	51	23	-	-	-	-	-
Norsk	24	17	23	22	7	28	38	30	18	12	40
Persisk	4	-	-	-	-	42	1	-	-	-	-
Punjabi	3	-	-	-	-	-	15	-	-	-	-
Serbisk	1	0	9	-	-	-	-	-	-	-	-
Somali	7	-	-	-	-	-	-	-	-	86	-
Spansk	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	56
Tamil	6	-	-	-	-	-	-	-	79	-	-
Tyrkisk	6	-	-	65	1	-	-	-	-	-	-
Urdu	8	-	-	-	-	-	43	-	-	-	-
Vietnamesisk	8	-	-	-	-	-	-	69	-	-	-
Annet språk	2	2	1	1	3	5	3	1	1	-	1

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006.

### 3.3. Mange med minoritetsstatus fra opprinnelseslandet

I mange av de ti landene hvis migranter vi valgte å intervju er det flere folkegrupper med ulik etnisk, kulturell og religiøs bakgrunn. Grunnen til flukt fra hjemlandet ligger noen ganger nettopp i motsetninger forankret i slike forhold. I mange minoritetsgrupper er identiteten sterkere knyttet til andre med samme minoritetsstatus enn til nasjonalstaten de er født inn i. Våre registerdata om innvandrere gjør det ikke mulig å skille ut minoritetsgrupper innen den enkelte stat. Derfor spør vi respondentene (også de norskfødte etterkommerne) om de eller deres familie "tilhører noen etnisk, nasjonal, språklig eller religiøs minoritet" i sitt eller foreldrenes opprinnelsesland. Hver fjerde person svarte ja på spørsmålet (tabell 3.3). Andelen som svarte bekreftende er særskilt stor blant personer med bakgrunn fra Sri Lanka (94 prosent). Det skyldes selvsagt at det store flertall av dem som har kommet fra Sri Lanka er tamiler som har flyktet fra landets singalesiske myndigheter. På Sri Lanka utgjør tamilene knapt 20 prosent av befolkningen, mens singaleserne utgjør vel 70 prosent. Også landgruppene Serbia og Montenegro, Irak og Iran har store grupper som definerer seg som minoriteter (om lag fire av ti). Her er det blant annet tale om albansk og kurdisk opprinnelse. Tyrkia har også en kurdisk minoritet som er representert i vårt utvalg. Minst tilbøyelige til å

rapportere minoritetsstatus i sitt hjemland er innvandrere med bakgrunn fra Vietnam, Bosnia-Hercegovina, Chile og Pakistan (ca. 5-8 prosent i hver gruppe).

### 3.4. Nær to tredjedeler av innvandrere fra Serbia og Montenegro er albansktalende

I tillegg til spørsmålet om minoritetsstatus fikk respondentene et spørsmål om hvilket språk de benytter seg mest av hjemme. Spørsmålet gir et alternativt inntak til å avgjøre om respondenten tilhører en minoritet i opprinnelseslandet eller ikke. For noen landgrupper faller svarene på spørsmålet om minoritetsstatus og hjemmespråk imidlertid ikke helt sammen.

Å bruke norsk hjemme er mest vanlig blant chilenerne, pakistanere, vietnamesere og iranere (tabell 3.4). Mellom tre og fire av ti i disse gruppene oppgir at norsk er det språket de bruker mest hjemme. Grunnen kan være at de kommuniserer best med barna på den måten, dersom de har barn født i Norge eller som var små da de innvandret. Særlig pakistanere, vietnamesere og i noen grad også chilenerne er i denne situasjonen. Førstegenerasjonsinnvandrere fra disse landene har også lang botid i Norge slik at mange har hatt god tid til å lære seg språket (jf. kapittel 2).

Tabellen forteller at nærmere to tredeler av personene med bakgrunn fra Serbia og Montenegro benytter albansk hjemme. Albansktalende i Serbia og Montenegro vil normalt være fra provinsen Kosovo sørvest i Serbia. De utgjør dermed en betydelig større minoritetsandel enn de knapt fire av ti som tabell 3.3 opplyste om. Hvordan disse opplysningene skal forenes, er ikke godt å si. Det er mulig at en del albansktalende betrakter Kosovo som referanseområdet og ikke ser seg som minoritetsmedlemmer i denne konteksten. I Kosovo er de albansktalende i majoritet.

Andelen som benytter kurdisk i hjemmet er ifølge tabell 3.4 på den annen side lavere blant personer med bakgrunn fra Tyrkia og Iran (henholdsvis en og to av ti) enn det som framgår som minoritetsandelen for de samme landene i tabell 3.3 (henholdsvis to og fire av ti). Noe av forklaringen på denne diskrepansen er at en del av minoritetsmedlemmene benytter norsk i hjemmet, og det skal heller ikke utelukkes at etniske minoriteter noen ganger er så assimilert i opprinnelseslandets majoritetskultur at de bruker majoritetsspråket. Den høye minoritetsandelen for Iran refererer trolig også til grupper med avvikende religiøs tilknytning (bahai, kristendom og yazdanisme, til sammen 8 prosent med "annen religion" ifølge tabell 8.1). Blant irakere er det noenlunde overensstemmelse mellom andelen selverklærte minoritetsmedlemmer (45 prosent) og andelen som snakker kurdisk i hjemmet (51 prosent).

Heller ikke for de andre landgruppene er det noen motsetning mellom den oppgitte minoritetsandelen og svarene på spørsmålet om språkbruk i hjemmet, med mulig unntak for Somalia. Både personer med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina, Pakistan, Vietnam og Chile bruker primært opprinnelseslandets språk i hjemmet i tillegg til en mindre andel som bruker norsk. Disse landene har da også en minoritetsandel ifølge tabell 3.3 som er mindre enn en av ti. Blant srilankere oppgir nærmere ni av ti å være minoritetsmedlemmer, samtidig som åtte av ti snakker minoritetsspråket tamil i hjemmet.

Ifølge tabell 3.4 snakker nærmere ni av ti somaliere somali hjemme. Samtidig mener en av fire at de tilhører en minoritet. Her er vi i tvil om hvilken minoritetstilhørighet det er snakk om. Det er neppe tale om noen avvikende religiøs tilhørighet ettersom hele 99 prosent av somalierne oppgir å tilhøre islam

(jf. kapittel 8). Trolig kan det være tilknytning til en klan eller stamme som er i mindretall.

### 3.5. Mange kvinner var uten yrke i opprinnelseslandet

Spørsmålet om hvilket yrke innvandrerene hadde i opprinnelseslandet før migrasjonen er bare rettet til førstegenerasjonsinnvandrere som kom til Norge etter fylte 6 år. Det virker sannsynlig at yrkeskompetanse fra hjemlandet kan ha betydning for hvilke muligheter innvandrerene har på arbeidsmarkedet i Norge. Spørsmålet om yrkestilknytning i hjemlandet er selvfølgelig lite relevant for innvandrere som utvandret før de hadde kommet i arbeid. Hele 44 prosent i gjennomsnitt for alle landgruppene oppgir at de ikke hadde noe yrke i opprinnelseslandet (tabell 3.5). Andelen er lavere for menn enn for kvinner, henholdsvis 35 og 55 prosent. Blant menn er andelen uten yrke høyest for førstegenerasjonsinnvandrere fra Sri Lanka, Somalia og Pakistan, om lag 50 prosent. Blant kvinner er den tilsvarende andelen hele 80 prosent blant pakistanerne og 70 prosent blant tyrkere. Dette illustrerer at fraværet av yrke ikke bare skyldes lav alder ved utvandringen, men også ulike rolleforventninger til de to kjønn. Eksterne faktorer som arbeidsløshet kan for øvrig også spille inn.

I det åpne svaralternativet har en del respondenter oppgitt at de var uten yrke fordi de gikk på skole. Disse er i etterhånd skilt ut i en egen kategori som utgjør nærmere 10 prosent i gjennomsnitt. Blant iranske menn er det nær 30 prosent som sier de gikk på skole i hjemlandet og følgelig var uten yrke. Tilsvarende andel er om lag det halve blant iranske kvinner. Også flere andre landgrupper refererer i noen grad til skolegang som alternativ til yrke.

Funksjonær, arbeider og selvstendig forretningsdrivende er de tre samlebetegnelse på yrke som flest kvinner og menn nevner. På fjerde plass blant menn kommer håndverker. Yrket som selvstendig forretningsdrivende nevnes oftest av iranere og somaliere av begge kjønn (knapt 20 prosent), foruten av irakiske menn. Generelt er det få som sier å ha vært lege, advokat eller hatt andre "frie yrker". Vel 10 prosent pakistanske og vietnamesiske menn har vært selvstendige bønder eller fiskere, mens langt færre har vært ikke selveiende landarbeidere.

**Tabell 3.5. Hovedyrke i opprinnelseslandet for førstegenerasjonsinnvandrere, 16-70 år, med ankomst i Norge etter fylte 6 år, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent**

IOs hovedyrke i opprinnelseslandet?	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	2553	311	251	237	345	227	184	230	333	217	218
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Håndverker	4	9	10	6	4	2	1	4	4	1	3
Arbeider	11	18	16	15	10	3	2	17	8	6	17
Funksjonær	16	24	13	8	22	22	10	6	14	11	28
Landarbeider/ikke selveiende bonde	1	0	1	4	-	1	1	3	2	1	2
Selvstendig bonde/fisker	4	1	0	3	1	3	7	9	5	4	1
Selvstendig forretningsdrivende	7	1	2	4	8	19	4	7	4	16	4
Lege/advokat/andre frie yrker	3	6	2	4	10	1	1	0	1	1	1
Hadde ikke yrke i opprinnelseslandet	44	37	48	46	36	25	63	42	57	55	29
Gikk på skole i opprinnelseslandet	9	1	7	8	8	23	10	10	5	3	13
Annet, spesifiser:...	1	1	1	1	-	-	-	1	0	1	1
Vet ikke	1	1	0	-	1	1	1	-	0	2	2
<b>Menn</b>											
IOs hovedyrke i opprinnelseslandet?											
Antall personer (N)	1416	145	142	148	226	139	95	97	179	124	121
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Håndverker	6	14	15	10	7	2	1	4	5	1	4
Arbeider	12	21	17	18	14	3	4	12	11	7	22
Funksjonær	15	17	13	12	22	19	13	8	10	12	22
Landarbeider/ikke selveiende bonde	2	-	1	4	-	1	2	3	3	2	3
Selvstendig bonde/fisker	5	1	1	5	2	3	12	11	6	7	1
Selvstendig forretningsdrivende	9	1	4	7	12	19	7	4	6	16	7
Lege/advokat/andre frie yrker	5	9	4	4	14	1	2	1	2	2	-
Hadde ikke yrke i opprinnelseslandet	35	35	35	30	19	22	48	43	50	50	26
Gikk på skole i opprinnelseslandet	11	1	10	10	10	29	10	11	8	3	13
Annet, spesifiser:...	0	1	1	1	-	-	-	1	-	1	1
Vet ikke	1	1	1	-	1	1	1	-	1	1	2
<b>Kvinner</b>											
IOs hovedyrke i opprinnelseslandet?											
Antall personer (N)	1137	166	109	89	119	88	89	133	154	93	97
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Håndverker	2	4	3	-	-	1	-	5	3	1	2
Arbeider	9	15	14	10	2	3	-	21	4	5	9
Funksjonær	16	30	12	3	22	26	7	5	18	9	34
Landarbeider/ikke selveiende bonde	1	1	2	5	-	-	-	2	1	-	2
Selvstendig bonde/fisker	2	1	-	-	-	3	1	8	3	1	-
Selvstendig forretningsdrivende	5	1	1	-	3	19	1	9	2	15	1
Lege/advokat/andre frie yrker	1	4	-	5	2	1	-	-	1	-	3
Hadde ikke yrke i opprinnelseslandet	55	39	65	71	67	28	79	41	65	61	33
Gikk på skole i opprinnelseslandet	7	2	3	6	5	15	11	9	3	2	12
Annet, spesifiser:...	1	2	1	1	-	-	-	1	1	1	1
Vet ikke	1	1	-	-	-	2	1	1	-	4	2

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006.

### 3.6. Mange av IOs foreldre uten fullført grunnskole

Respondentenes egen utdanning fra utlandet – som regel opprinnelseslandet for de fleste – rapporteres i et kapittel som følger senere. Her vil vi i stedet referere svarene fra to spørsmål om foreldres utdanningsbakgrunn. Metodestudier har imidlertid vist at det er grunn til å være forsiktig med indirekte opplysninger i intervjuundersøkelser, idet opplysninger gitt av andre enn den spørsmålet gjelder er mer utsatt for feilrapportering. I mangel av bedre data om oppveksthjemmets sosioøkonomiske status, velger vi likevel å presentere disse opplysningene.

I gjennomsnitt har en av fire fedre manglende eller utilstrekkelig fullført utdanning fra grunnskolen (tabell

3.6). Andelen som mangler utdanning eller ikke har fullført grunnskolen er størst blant irakiske fedre, nesten 50 prosent. Dernest følger iranske, somaliske og tyrkiske fedre – alle med en av tre uten fullført grunnskole. Størst andel med fullført grunnskole har tyrkiske og srilankiske fedre, om lag 50 prosent. Når det gjelder lavere eller høyere universitets- eller høgskoleutdanning, har i gjennomsnitt 18 prosent av fedrene utdanning på dette nivået. Andelen nærmer seg 30 prosent for iranske og bosniske fedre, men er nede i 6 prosent for tyrkiske fedre. Andelen med høyere utdanning er heller ikke spesielt stor for fedre med pakistansk eller vietnamesisk bakgrunn (12-13 prosent). Vi merker oss at situasjonen for iranske fedre er polarisert idet de både har den største andelen med høyere utdanning (28 prosent) samtidig som en tredjedel er uten fullført grunnskole.

**Tabell 3.6. Høyeste fullførte utdanning til fedre av førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter landbakgrunn. Prosent**

Mors høyeste fullførte utdanning?	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	3050	333	288	297	357	269	307	313	353	245	288
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ingen utdanning	14	4	15	18	30	19	11	7	2	30	3
Påbegynt, men ikke fullført grunnskole	11	2	3	15	17	14	12	19	8	3	6
Grunnskole/ ungdomsskole (vanligvis 7 - 10 års varighet)	29	20	30	51	20	20	36	29	50	13	22
Videregående skole (vanligvis 1 - 3 års varighet)	25	45	30	9	13	17	25	22	26	25	39
Universitet/høyskole, lavere grad (1 - 4 år)	13	21	19	5	13	19	10	10	11	14	14
Universitet/høyskole, høyere grad (5 år eller mer)	5	6	2	1	6	9	3	2	3	10	10
Vet ikke	3	2	-	1	2	1	3	11	1	5	7

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006.

**Tabell 3.7. Høyeste fullførte utdanning til mødre av førstegenerasjonsinnvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter landbakgrunn. Prosent**

Mors høyeste fullførte utdanning?	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	3050	333	288	297	357	269	307	313	353	245	288
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ingen utdanning	31	11	26	43	61	30	37	19	1	58	1
Påbegynt, men ikke fullført grunnskole	13	8	6	14	12	15	21	20	16	5	7
Grunnskole/ ungdomsskole (vanligvis 7 - 10 års varighet)	31	37	40	37	12	18	28	35	58	20	34
Videregående skole (vanligvis 1 - 3 års varighet)	15	30	21	4	6	21	8	13	19	10	36
Universitet/høyskole, lavere grad (1 - 4 år)	7	11	7	1	6	14	5	5	5	5	13
Universitet/høyskole, høyere grad (5 år eller mer)	1	1	0	-	2	1	-	0	0	1	4
Vet ikke	3	1	-	1	1	2	3	9	1	3	6

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006.

Respondentene oppgav også utdanningsnivået til sine mødre. Som ventet er andelen helt uten utdanning eller uten fullført grunnskole høyere blant respondentenes mødre enn blant deres fedre. I gjennomsnitt for landgruppene samlet er andelen uten fullført grunnskole 44 prosent blant mødrene, det vil si 20 prosentpoeng høyere enn for fedrene (tabell 3.7). Sju av ti irakiske mødre har ikke fullført grunnskolen. Det samme gjelder omtrent seks av ti somaliske, tyrkiske og pakistanske mødre. Srilankiske mødre er de som i størst grad har fullført grunnskolen (nærmere seks av ti). Andelen med utdanning på universitets- eller høyskolenivå er rundt halvparten av fedrenes andel, i gjennomsnitt 8 prosent. Høyest utdanning på dette nivået har chilenske, bosniske og iranske mødre, rundt 15 prosent. Tyrkiske mødre er nesten helt uten høyere utdanning.

Vi innhentet også opplysninger om foreldrenes yrkestilknytning i opprinnelseslandet (ikke vist i tabell her). Til en viss grad minner disse om respondentens egne opplysninger om yrke i hjemlandet, bortsett fra at nesten alle hevdet at fedrene hadde et yrke. De viktigste yrkeskategoriene var også her funksjonær,

arbeider, selvstendig forretningsdrivende, selvstendig bonde/fisker og håndverker. For landgruppene samlet utgjorde disse yrkene nærmere 80 prosent for menn. Blant mødre var de "hjemmeværende" den klart dominerende gruppen. For mødrene samlet utgjorde den 70 prosent. Andelen hjemmeværende var størst blant pakistanske mødre (90 prosent). Derneft fulgte irakiske, tyrkiske og srilankiske mødre med en andel hjemmeværende på ca. 80 prosent. Færrest hjemmeværende ble rapportert fra respondentene med bakgrunn fra Vietnam og Chile (mellom 40 og 50 prosent).

### 3.7. Konklusjon

Over halvparten av førstegenerasjonsinnvandrerne i vårt utvalg fikk opphold i Norge av fluktgrunner, de fleste på humanitært grunnlag. Nest etter flukt er familierelaterte grunner det viktigste. Kvinner har oftere familierelaterte grunner for opphold enn menn. Under en av ti oppgav å ha fått opphold på grunn av arbeid eller studier. Dette gjaldt flest menn. Over halvparten av innvandrerne i vårt utvalg som kom til Norge etter fylte seks år, vokste opp i en storby i hjemlandet. Særlig gjaldt dette irakere, iranere, somaliere og chilenerne. Hver fjerde av alle i utvalget



hevder å tilhøre en minoritet i opprinnelseslandet. Kombinert med opplysninger språkbruk i hjemmet, finner vi at minoritetstilhørigheten først og fremst gjelder albansktalende med bakgrunn fra Serbia og Montenegro (presumptivt provinsen Kosovo i Serbia), kurdisktalende med bakgrunn fra Irak, Iran og Tyrkia og tamiler med bakgrunn fra Sri Lanka. Tamilene utgjør ni av ti srilankere i Norge, den albansktalende minoriteten fra Serbia og Montenegro teller om lag to tredeler, mens kurdere med bakgrunn fra Irak utgjør om lag halvparten av irakerne. De øvrige innslagene av kurdere blant personer med bakgrunn fra Iran og Tyrkia er lavere. På spørsmål til innvandrere som kom til Norge etter fylte seks år, oppgav 35 prosent av mennene og 55 prosent av kvinnene at de ikke hadde noe yrke i opprinnelseslandet. Mange var trolig for unge til å ha kommet i arbeid. Om lag 10 prosent svarte dessuten at de gikk på skole. Blant dem som oppgav et yrke var flest funksjonærer, arbeidere, selvstendig forretningsdrivende og håndverkere. Mange av respondentene i vårt utvalg har foreldre som ikke har fullført grunnskolen, en av fire menn og vel fire av ti kvinner. To av ti hadde fedre med høyere utdanning, mens knapt en av ti hadde mødre med tilsvarende utdanning.

## 4. Bånd til opprinnelseslandet

Svein Blom

Personer med innvandrerbakgrunn som befinner seg i Norge, vedlikeholder i ulik grad relasjoner til familie og venner i opprinnelseslandet. Dette gjelder nok særlig førstegenerasjonsinnvandrere som har et liv å se tilbake på i opprinnelseslandet og derfor av ulike grunner ønsker å opprettholde kontakten med personer i sitt forrige hjemland. Hvor omfattende kontakten er, vil kunne variere etter hvor mange sentrale personer i ens liv som befinner seg i opprinnelseslandet, hvilken egeninteresse en har i å opprettholde kontakten med dem, hvor sterke de sosiale forpliktelsene overfor dem er og ikke minst i hvilken grad det er lagt nasjonale eller overnasjonale hindringer i veien for kontakten. Slike hindringer kan henge sammen med karakteren av regimet i hjemlandet som innvandrerens har reist eller flyktet fra, eller bunne i restriksjoner som tilflyttingslandet har innført for å begrense adgangen for besøkende familiemedlemmer. Regler om valutaeksport begrenser dessuten muligheten til å sende større enkeltbeløp ut av landet. Det kan også variere hvor sterke behovene i opprinnelseslandet er for bistand fra utflyttede familiemedlemmer.

I det følgende vil vi gjennomgå svarene på intervju-spørsmål som søker å kartlegge i hvilken grad innvandrere og deres etterkommere opprettholder eller bygger forbindelseslinjer eller bånd av forskjellige slag til personer eller institusjoner i opprinnelseslandet. Det kan gjelde eiendomsforhold, økonomisk bistand, besøkskontakt og kommunikasjonskanaler som gjør det mulig å følge med i begivenheter som ikke dekkes i norske massemedia. På intensjonsplanen er det også snakk om forventninger om å bli i Norge eller flytte (tilbake) til opprinnelseslandet.

### 4.1. Noen grupper eier jord i opprinnelseslandet

Avhengig av hvilke tanker innvandrerens gjør seg med hensyn til muligheten og ønskeligheten av å returnere til opprinnelseslandet, permanent eller for kortere tid, vil det kunne være av interesse å investere i fast eiendom i hjemlandet. Vestlig valuta har større kjøpekraft i hjemlandet enn i tilflyttingslandet, og investerte midler vil kunne fungere som en statusmarkør i hjemlandets lokalsamfunn. Noen vil også ha eiendom i opp-

rinnelseslandet, arvet eller ervervet i tiden før de emigrerer. Hvor utbredt det er blant innvandrere i Norge å eie verdier i opprinnelseslandet, er ikke særlig godt belyst. Vi ønsket derfor å stille noen enkle spørsmål om dette til alle respondentene i levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006.

Det ene spørsmålet gjaldt eie av jord, forretning eller "annen type virksomhet", alene eller sammen med andre. I gjennomsnitt svarer en av ti at de eier jord i opprinnelseslandet (tabell 4.1). Andelen som svarer ja, er størst blant innvandrere og etterkommere fra Pakistan. Om lag hver fjerde pakistaner opplyser at hun/han eier jord i opprinnelseslandet. Blant personer med bakgrunn fra Chile, Irak og Iran er det bare 6 prosent som eier jord alene eller sammen med andre. Minst utbredt er fenomenet blant personer med vietnamesisk bakgrunn (2 prosent).

Svaralternativet at de eier forretning i opprinnelseslandet svarer i underkant 2 prosent ja på. Her er andelen størst blant somaliere, 3 prosent. Det er heller ikke mer enn 1 prosent i gjennomsnitt som oppgir å ha "annen virksomhet" i opprinnelseslandet, uten at det framgår hva slags virksomhet det er snakk om. På et likelydende spørsmål i en tilsvarende levekårsundersøkelse blant ikke-vestlige innvandrere<sup>5</sup> i Danmark i 1999 var andelen med tilsvarende eierinteresser i opprinnelseslandet (det vil si til jord, forretning eller annen virksomhet) i gjennomsnitt noe lavere enn i vår undersøkelse (Rockwoolfondens forskningsenhet 1999).

<sup>5</sup> Den danske undersøkelsen hadde et utvalg med de samme landgruppene som vår, unntatt irakere, srilankere og chilenerne, men med polakker og libanesiske palestinere (jf. Viby Mogensen og Matthiessen 2000: 383ff.).

**Tabell 4.1. Eie av jord i opprinnelseslandet blant innvandrere og etterkommere bosatt i Norge 3. kvartal 2005, 16-70 år, etter landbakgrunn. Prosent**

Eier jord i opprinnelseslandet?	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	3050	333	288	297	357	269	307	313	353	245	288
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ja	11	11	14	14	6	6	24	2	8	9	6
Nei	88	89	85	85	94	93	76	89	92	91	93
Vet ikke	2	-	1	1	1	2	0	9	0	-	1

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006.

**Tabell 4.2. Eie av bolig i opprinnelseslandet blant innvandrere og etterkommere bosatt i Norge 3.kvartal 2005, 16-70 år, etter landbakgrunn. Prosent**

Har bolig i utlandet?	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	3053	333	288	297	357	270	308	314	353	245	288
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ja	16	15	17	35	6	9	34	2	7	6	10
Nei	84	85	83	65	94	91	66	98	93	94	90

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006.

**Tabell 4.3. Økonomisk bistand til familien i opprinnelseslandet, andel givere og gavefrekvens, blant innvandrere og etterkommere bosatt i Norge 3.kvartal 2005, 16-70 år, etter landbakgrunn. Prosent**

Hjelper familien i oppr. landet økonomisk og hvor ofte?	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	3050	333	288	297	357	269	307	313	353	245	288
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	57	71	67	51	48	39	44	66	79	74	41
- hver måned	10	16	12	6	8	3	6	2	11	38	13
- minst en gang i året, men ikke hver måned	34	47	38	33	29	22	26	51	47	28	21
- sjeldnere enn hvert år	12	8	17	13	11	13	11	13	22	9	8
Nei, hjelper ikke	43	29	33	49	52	61	56	33	20	26	58
Vet ikke	1	0	-	0	0	0	1	1	1	0	0

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006.

## 4.2. Noen eier også bolig

Foruten landeiendom i hjemlandet er det også aktuelt å eie bolig. Disse fenomenene er for en del knyttet sammen, idet mange selvsagt ønsker å bebygge jorden de eier. Ved å kombinere svaret på et spørsmål om respondenten har andre boliger enn den de for tiden bor i, og svaret på et spørsmål om boligen i så fall ligger i utlandet, finner vi at i alt 16 prosent oppgir å ha en bolig i utlandet (tabell 4.2). Selv om "utlandet" ikke behøver å være opprinnelseslandet, er det nok det i de fleste tilfeller. Tabellene viser at det er flere som eier bolig i utlandet enn som eier jord.

Blant personer med pakistansk og tyrkisk bakgrunn er det vel en av tre som eier ekstra bolig i utlandet. På den annen side har bare 2 prosent av vietnameserne og 6 prosent irakere og somaliere slik bolig. De sistnevnte gruppene kan synes å være mer entydig "stengt ute" fra landet de forlot enn majoriteten av tyrkiske og pakistanske innvandrere. Dermed er det lite aktuelt for dem å besøke opprinnelseslandet i ferier og bygge opp verdier der.

## 4.3. Over halvparten gir økonomisk bistand

Mange innvandrere føler seg forpliktet til å sende økonomiske bidrag til familiemedlemmer i hjemlandet. På et spørsmål i levekårsundersøkelsen i 1996 om de sender "regelmessig penger til familie eller slekt i hjemlandet", svarte i gjennomsnitt en av tre ja. Foreldre framstod klart som de viktigste mottakerne. Vel seks av ti av dem som sa de sendte penger, oppgav foreldrene som mottakere. Noen sendte også bidrag til søsken og besteforeldre (Gulløy, Blom og Ritland 2007).

I undersøkelsen fra 2005/2006 spør vi ikke om *hvem* i opprinnelseslandet som mottar penger. Vi forutsetter heller ikke at bidragene nødvendigvis må sendes *regelmessig* for å være interessante. I stedet spør vi om det hender at respondenten hjelper familien sin i opprinnelseslandet økonomisk. 57 prosent svarer bekreftende på dette (tabell 4.3). Det er srilankere, somaliere og bosniere som i størst grad svarer at de hjelper familien økonomisk. Mellom sju og åtte av ti svarer ja på spørsmålet. Laveste ja-andel (om lag fire av ti) er det iranere og chilenerne som står for.

I et oppfølgingsspørsmål ber vi alle som gir økonomisk bistand til familien i opprinnelseslandet, å oppgi hvor ofte de hjelper. Følgende svaralternativer forelå: (1) hver måned, (2) minst en gang i året, men ikke månedlig, og (3) sjeldnere enn hvert år. I tabell 4.3 presenteres svarfordelingen på dette spørsmålet som undergrupper under svaret "ja" på det innledende spørsmålet. I gjennomsnitt er det bare en av ti som sier at hun/han hjelper familien økonomisk hver måned. Det klareste unntaket er somaliere hvis andel månedlige givere er nesten fire av ti. Også vietnamesere har en høy andel som hjelper familien økonomisk, hele to av tre, men bare 2 prosent gjør det månedlig. I stedet svarer halvparten av dem at de sender penger minst en gang i året, men ikke hver måned. Også blant bosniere og srilankere er det om lag en av to som bistår økonomisk minst en gang i året, men ikke månedlig. Nærmere to av ti med srilankisk og serbisk/albansk bakgrunn gir bistand sjeldnere enn årlig. Srilankerne er samtidig, som nevnt, den av landgruppene som har flest givere totalt sett (åtte av ti).

#### 4.4. Økt besøkskontakt med familien i opprinnelseslandet

Personlig kontakt mellom migranter og deres familie og venner i hjemlandet muliggjør også vedlikehold av viktige bånd til opprinnelseslandet. Den enkleste og billigste formen for slik kontakt er via telefon. Billige telefonkort har lenge vært en mye tilbudt vare i områder der det bor mange innvandrere. Vi stilte imidlertid ikke noen spørsmål om telefonkontakt med personer i opprinnelseslandet i vårt intervju. I stedet stilte vi to spørsmål om besøkskontakt.

To av tre innvandrere og etterkommere fra landene i vår undersøkelse har besøkt opprinnelseslandet i løpet av de fem siste årene (tabell 4.4). Blant bosniere, tyrkere og pakistanere gjelder dette hele ni av ti

personer. Andelen er også høy blant innvandrere og etterkommere fra Serbia og Montenegro og Sri Lanka, åtte av ti. Somaliere og irakere er de to nasjonalitetsgruppene som har besøkt hjemlandet minst. De har begge kort botid i Norge og kommer fra land med pågående væpnede konflikter. Som vi siden skal se, er de også blant dem som trolig har minst å avse til reiser.

Ved å sammenlikne svarene i 2005/2006 med svarene på et noenlunde likelydende spørsmål i 1996 finner vi at enkelte landgrupper har en langt høyere besøksandel i 2005/2006 enn ni år tidligere. Det gjelder for eksempel srilankere (tamiler) hvis andel på besøk i hjemlandet økte med hele 60 prosentpoeng fra 1996 til 2005/2006. En forbigående fredsperiode mellom den tamilske geriljaen og landets myndigheter i første halvdel av 2000-tallet kan ha oppmuntret mange tamilske flyktninger til å vende hjem på besøk. Også blant personer med bakgrunn fra Det tidligere Jugoslavia, Iran, Vietnam og Somalia har besøksandelen i hjemlandet økt merkbart siden forrige intervjuundersøkelse.

Kontakten den andre veien, besøk i Norge fra familie og slekt i opprinnelseslandet, har også økt i omfang fra 1996 til i dag, om enn noe mindre. Andelen som oppgir å ha tatt imot besøk fra opprinnelseslandet i siste femårsperiode var 27 prosent i 1996 og 35 prosent i 2005/2006 (tabell 4.5). Nær halvparten av innvandrerne og etterkommerne fra Serbia og Montenegro, Iran, Pakistan og Chile svarte at de har hatt besøk fra hjemlandet i denne perioden. For noen – som tyrkere, vietnamesere og srilankere – representerer dette en vesentlig økning fra 1996. For andre – som iranere, somaliere og chilenerne – er endringen ubetydelig.

Tabell 4.4. Andel som har besøkt opprinnelseslandet i løpet av siste fem år blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent

Har besøkt familien i oppr.landet siste 5 år?	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
<b>1996</b>												
Antall personer (N)	2561			335	257		296	298	358	387	314	316
I alt	100,0			100,0	100,0		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ja	53			49	90		21	89	32	22	4	66
Nei	47			51	11		79	11	68	78	96	35
<b>2005/2006</b>												
Antall personer (N)	3050	333	288		297	357	269	307	313	353	245	288
I alt	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	67	92	82		90	32	41	87	61	82	22	74
Nei	33	8	18		8	68	59	12	38	17	78	25
Vet ikke	0	-	-		2	0	0	0	0	0	-	1

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006.

**Tabell 4.5. Andel som har fått besøk fra opprinnelseslandet i løpet av siste fem år blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Har besøkt familien i oppr.landet siste 5 år?	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
<b>1996</b>												
Antall personer (N)	2520			328	256		294	289	354	380	310	309
I alt	100,0			100,0	100,0		100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Ja	27			40	23		56	33	4	6	2	47
Nei	73			60	77		44	67	96	94	98	53
<b>2005/2006</b>												
Antall personer (N)	3050	333	288		297	357	269	307	313	353	245	288
I alt	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	35	36	49		42	5	55	46	36	36	3	48
Nei	64	64	51		57	94	45	54	64	64	97	51
Vet ikke	0	-	-		1	0	0	-	1	0	-	0

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006.

**Tabell 4.6. Andel som har tv med parabolantenne i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere bosatt i Norge 3.kvartal 2005, 16-70 år, etter landbakgrunn. Prosent**

Har IO tv med privat parabolantenne?	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere										
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	1497	3049	333	288	297	357	269	306	313	353	245	288
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	24	56	56	64	68	76	55	57	50	64	24	48
Nei	76	43	44	36	31	24	44	43	48	36	74	51
Vet ikke	1	1	0	1	1	1	1	1	2	-	2	1

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Mediebruksundersøkelsen 2006.

#### 4.5. Over halvparten har tv med parabolantenne

Å ta inn impulser fra kultur og miljø i opprinnelseslandet gjennom personlig besøk er likevel bare aktuelt i perioder. Det fins et funksjonelt alternativ som mange benytter seg av: å følge tv-sendinger fra opprinnelseslandet gjennom parabolantenne. De tradisjonelle "pakkene" med tv-kanaler som distributørene tilbyr, inneholder normalt ikke kanaler fra noen av landene det her er snakk om (med mulig unntak for tyrkisk tv). For å få inn hjemlandets tv-sendinger må en derfor utstyre seg med egen parabolantenne. Tettheten av de iøynefallende tallerkenformede antennene på verandaer og balkonger i boligområder indikerer gjerne at områdene bebos av mange innvandrere. Med slikt utstyr har en i prinsippet mulighet til å motta tv-sendinger fra opprinnelseslandet 24 timer i døgnet, enten som supplement til norske/vestlige sendinger eller som alternativ til dem.

For å kartlegge muligheten for denne type kulturkonsum stilte vi derfor følgende spørsmål som også inngår i Statistisk sentralbyrås årlige mediebruksundersøkelser: Har du/husholdningen fjernsynsapparat knyttet til privat parabolantenne?<sup>6</sup> I gjennomsnitt for alle gruppene svarte hele 56 prosent ja på dette spørsmålet (tabell 4.6). Det er mer enn dobbelt så høyt som i befolkningen som helhet, der en av fire svarer ja. Befolkningen er da vektet så den har samme fordeling

etter alder, kjønn og region som innvandrerne. Variasjonen blant innvandrere og etterkommere etter landbakgrunn er ikke overveldende stor. I nesten alle landgruppene har minst halvparten fjernsyn med parabolantenne. Unntakene er chilenerne og somaliere; chilenernes andel er rett under 50 prosent, mens somaliernes er betydelig lavere: en av fire som i befolkningen totalt.

Det bør for ordens skyld tilføyes at vi ikke vet noe nærmere om hvordan innvandrerne og etterkommerne benytter sine parabolantennene og deres motiv for å anskaffe dem. Hvor mye av tiden foran skjermen som faktisk benyttes på opprinnelseslandets kanaler i forhold til norske kanaler vet vi ikke noe konkret om. Noen har kanskje fjernsyn med parabolantenne fordi de ikke har tilgang til kabel-tv. Et annet moment som kan tenkes å ha betydning for interesser og intellektuell orientering er hvilken plass kultur fra opprinnelseslandet formidlet gjennom *video* og *dvd* har i den enkeltes hverdag. På dette feltet har vi dessverre ingen data å støtte oss til.

#### 4.6. En firedel sier ja til retur

Et viktig spørsmål for innvandrere er hvorvidt de på kort eller lang sikt regner med å returnere til opprinnelseslandet. De første arbeidsinnvandrerne som kom til Norge på slutten av 1960-tallet/ begynnelsen av 1970-tallet, regnet med å vende tilbake etter å ha arbeidet en tid i Norge og lagt seg opp penger. Noen av dem har returnert, men foreløpig har mange blitt

<sup>6</sup> I mediebruksundersøkelsene er ordet "husholdningen" sløyfet.

værende. For norskfødte etterkommere er det trolig mindre aktuelt å flytte permanent til foreldrenes hjemland. Hvilke langsiktige planer den enkelte har, må antas å ha følger for ønsket om integrering. Betraktes oppholdet i Norge som et intermeso, vil det trolig bety mindre innsats for å dyktiggjøre seg i språket i landet, få venner i majoritetsbefolkningen og orientere seg i landets kultur og historie.

Vi stilte følgende spørsmål til alle respondentene for å få innsikt i eventuelle planer om returnmigrasjon: "Tror du at du noen gang kommer til å flytte tilbake til ditt eller dine foreldres opprinnelsesland for å bo der fast?". De som ønsker å vende tilbake må ta stilling til om de tror det vil skje innen fem års tid, innen fem til ti år, eller først når de blir gamle. Svarene presenteres i tabell 4.7.

I gjennomsnitt for alle innvandrergруппene er det fire av ti som svarer nei til retur, mens nesten like mange (37 prosent) svarer "vet ikke". Den resterende firedelen tror at de kommer til å returnere til opprinnelseslandet før eller senere. Svært få, bare 2 prosent, tror at returen er nært forestående, det vil si innen fem år. Vel 5 prosent tror det vil skje på mellomlang sikt, det vil si fra fem til ti år inn i framtiden, mens 17 prosent regner med at det først vil skje "når de blir gamle".

Standpunktene varierer etter landbakgrunn. De som klart sier nei til retur (over 50 prosent) er vietnamesere, pakistanere og chilenerne. Blant vietnamesere er det hele seks av ti som avviser retur. Mest positive til retur er personer med bakgrunn fra Tyrkia. Blant dem er det nærmere fire av ti som regner med å returnere til opprinnelseslandet før eller senere – helst senere. Mest usikker på planene for framtiden er somaliere. Blant dem er det nærmere seks av ti som svarer "vet ikke" på spørsmålet om retur. Uvissheten er også stor blant gruppene fra Det tidligere Jugoslavia. Mellom fire og fem av ti blant dem svarer at de ikke vet om de kommer til å returnere til hjemlandet i framtida. Det er nærliggende å tenke at somaliere og ex-jugoslaver er usikre når det gjelder den politiske og sosiale utviklingen i opprinnelseslandene. Hvordan framtidsutsiktene er for bosnjakker i det delte Bosnia-Hercegovina, for kosovarer i Serbia eller serbere i et uavhengig Kosovo, for ikke å nevne for somaliere i et klandominert og borgerkrigsrammet Somalia, er det få forunt å vite. En høy andel vet-ikke svar fra personene i disse landgruppene virker derfor som en adekvat reaksjon. Likevel er det bare mellom en og to av ti fra Somalia og Bosnia-Hercegovina som direkte utelukker retur.

**Tabell 4.7. Planer om retur til eget eller foreldres opprinnelsesland blant innvandrere og etterkommere bosatt i Norge 3. kvartal 2005, etter landbakgrunn. Prosent**

Vil flytte tilbake til oppr.landet?	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	3050	333	288	297	357	269	307	313	353	245	288
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja, når jeg blir gammel	17	24	17	24	17	15	12	13	20	15	13
Ja, om 5-10 år	6	7	3	11	7	3	2	2	5	13	6
Ja, innen 5 års tid	2	1	4	4	2	1	1	0	2	2	3
Nei	40	22	30	34	37	47	53	59	35	13	52
Vet ikke	37	46	47	28	37	35	31	27	38	57	26

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006.

**Tabell 4.8. Grad av samhörighet med Norge som land blant innvandrere og etterkommere bosatt i Norge 3. kvartal 2005. Prosent og gjennomsnitt på sjupunkts skala, etter landbakgrunn**

Grad av samhörighet med Norge som land?	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	3050	333	288	297	357	269	307	313	353	245	288
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1- Ingen samhörighet med Norge	5	2	8	10	11	9	1	0	3	6	7
2	4	2	5	8	6	6	1	2	2	3	3
3	8	11	7	9	16	12	4	4	5	10	9
4	18	26	21	27	20	19	12	11	11	18	19
5	23	27	23	21	22	23	25	19	22	20	26
6	17	16	16	12	11	15	27	17	18	14	18
7 - Stor samhörighet med Norge	25	15	19	13	14	15	29	48	39	29	17
Vet ikke	0	-	-	1	1	0	-	0	-	0	0
<b>Gjennomsnitt på skala</b>											
Begge kjønn	5,0	4,8	4,7	4,3	4,3	4,5	5,6	5,9	5,6	5,0	4,8
Menn	4,9	4,8	4,7	4,2	4,4	4,4	5,5	5,8	5,7	4,9	4,6
Kvinner	5,1	4,8	4,7	4,4	4,1	4,7	5,6	6,0	5,4	5,2	5,1

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006.

#### 4.7. To tredeler har mer enn middels samhörighet med Norge

Er det slik at personer med få og svake bånd til hjemlandet identifiserer seg sterkest med Norge som land og omvendt? For å kunne undersøke dette nærmere ble respondentene bedt om å markere sin grad av "samhörighet med Norge" på en skala fra 1 til 7 der 1 betyr "ingen samhörighet" og 7 "stor samhörighet".<sup>7</sup> Jo høyere tall på skalaen, desto sterkere samhörighet. Et fullgodt svar på spørsmålet krever en mer inngående analyse enn hva vi kan gjøre her, men vi kan gjengi svarfordelingen på spørsmålet om samhörighet og antyde noen mulige sammenhenger.

Tabell 4.8 viser at flertallet i alle gruppene legger seg i høyre del av skalaen og slik markerer at de har mer enn gjennomsnittlig samhörighet med Norge. De mest valgte skalaverdiene er 7 og 5. Til sammen er det nærmere to tredeler som velger verdiene 5, 6 og 7 på skalaen. Til sammenlikning er det bare 17 prosent som velger verdiene 1, 2 og 3. Beregner vi gjennomsnittet for hver av nasjonalitetsgruppene, viser resultatene at personer med bakgrunn fra Vietnam uttrykker høyest samhörighet med Norge (verdi 5,9). På delt andreplass kommer Sri Lanka og Pakistan med skalaverdien 5,6. På fjerdeplass kommer Somalia med 5,0, der også gjennomsnittsverdien på skalaen ligger. De øvrige landgruppene gir uttrykk for en grad av samhörighet med Norge som ligger under dette gjennomsnittet. Minst samhörighet med Norge gir personer med bakgrunn fra Tyrkia og Irak uttrykk for (verdi 4,3) – dernest følger Iran (verdi 4,5) med litt større samhörighetsfølelse.

#### 4.8. Gir svake bånd til opprinnelseslandet størst samhörighet med Norge?

Så til spørsmålet om det er personer med svake bånd til opprinnelseslandet som uttrykker mest samhörighet med Norge og omvendt. To cases på hver sin side av samhörighetsskalaen kan gi inntrykk av det.

*Vietnamesere* som føler mest samhörighet, er samtidig dem som i minst grad eier jord og bolig i opprinnelseslandet og i minst grad forventer å returnere til opprinnelseslandet. De er heller ikke blant dem som har hatt mest besøkskontakt med opprinnelseslandet eller som i størst grad har utstyrt seg med parabolantenne. Personer med bakgrunn fra *Tyrkia* representerer den andre ytterligheten. De uttrykker minst samhörighet med Norge, samtidig som de dominerer blant landgruppene som eier jord og bolig i opprinnelseslandet/utlandet. De er blant gruppene som i størst grad har besøkt opprinnelseslandet de siste fem årene, som har størst dekning med parabolantenner,

og som i størst grad forventer å returnere til opprinnelseslandet.

Begge disse casene tyder på at tiltrekning mot opprinnelseslandet går sammen med et kjølig forhold til tilflyttingslandet og omvendt. Imidlertid er det andre cases – og flere enn de to – som synes å stå i motstrid til denne hypotesen. Vi kan for eksempel trekke fram personer med bakgrunn fra *Sri Lanka* og *Pakistan*. De gir begge uttrykk for den nest høyeste grad av samhörighet, samtidig som de også rangerer høyt på kontakt med opprinnelseslandet. Pakistanere er den gruppen som i størst grad eier jord og bolig i opprinnelseslandet, mens srilankere har relativt flest som hjelper familien i opprinnelseslandet økonomisk. Srilankerne avskriver heller ikke muligheten av å returnere til opprinnelseslandet på et eller annet tidspunkt. Pakistanere har stor besøkskontakt med familie i opprinnelseslandet, mens srilankerne kan konkurrere med tyrkerne når det gjelder å skaffe seg TV med parabolantenne.

Et siste eksempel på kombinasjon av samhörighet og orientering i forhold til opprinnelseslandet representerer Irak og Iran. De er blant de svakeste landene når det gjelder samhörighet med Norge, samtidig som de også er relativt svakt knyttet opp mot opprinnelseslandene når det gjelder eiendom, økonomisk hjelp til familien og besøkskontakt. Iranere er heller ikke særlig innstilt på retur. Her kan det likevel være lett å innvende at den svake tilknytningen til opprinnelseslandet kan være påtvunget av politiske omstendigheter og i mindre grad selvvalgt.

Konklusjonen blir likevel at identifikasjon og samhörighet med Norge ikke synes å forutsette en distansert og kjølig holdning til opprinnelseslandet og omvendt. Det synes å være mulig å "tjene to herrer".

<sup>7</sup> Spørsmålet er hentet fra en svensk undersøkelse av etnisk diskriminering i regi av Centrum för invandringsforskning (CEIFO) og er benyttet i flere intervjuer. Størst grad av samhörighet med Sverige ble uttrykt av dansker og indere, og minst grad av iranere, tyrkere og asiater (Lange 1997, 1999).

## 5. Bolig

Svein Blom

Hva slags hustype folk bor i, eiendomsforholdet til boligen, hvilken størrelse boligene har i forhold til antall husholdsmedlemmer og hvordan boligen er kvalitetsmessig, er alle forhold som har betydning for levekårene. Idealtypisk kan de forskjellige boligtyper og disposisjonsformer oppfattes som et hierarki med den frittliggende, selveide boligen øverst og den private hybelleiligheten eller kommunale leieboligen nederst. I en slik modell er det primært boligsøkernes økonomiske ressurser som avgjør hvor i hierarkiet den enkelte havner. Med personlig økonomisk framgang vil husholdningen normalt rykke oppover i bolighierarkiet. I tillegg spiller det en rolle hvor i landet den enkelte bor. Selveide frittstående boliger er vanligere i griségrendte og mindre tettbygde strøk, mens blokkbebyggelse og eie gjennom borettslag er mest utbredt i de større byene.

Selv om den hierarkiske dimensjonen identifiserer en sentral side ved boligmarkedet, er det flere andre forhold som påvirker den enkeltes valg av bolig. Husholdsstørrelse, boligstørrelse, personlige preferanser og forventninger om framtidig livsførsel bidrar til å nyansere bildet. I bymessige strøk vil unge, enslige ofte foretrekke å bo smått og sentrumsnært, mens barnefamilier gjerne verdsetter romslige eneboliger med grøntarealer lenger fra sentrum. De økonomiske ressursene som den enkelte eller husholdet kan mobilisere, danner imidlertid en viktig rammebetingelse som valget av bolig må skje innenfor. I tillegg kommer som nevnt variasjonen i hustyper og eiendomsformer etter en regional dimensjon.

Foruten å være statusmarkør og investeringsobjekt i tider med stigende boligpriser, danner boligen den materielle rammen rundt livet til dem som bor i den. Er boligen dårlig vedlikeholdt, er mangelfull med hensyn til lys, oppvarming, sanitærforhold, renhold og bygningsmessig standard, vil det påvirke livskvaliteten til dem som bor der negativt. Det er også tilfelle dersom beboerne risikerer å måtte flytte fra boligen på kort varsel ved opphør av leieforhold. På mange måter har boligen slik sett konkrete implikasjoner for levekårene til beboerne.

### 5.1. Hustype – flest i blokkbebyggelse

På spørsmål i undersøkelsen Levekår blant innvandrere 2005/2006 om hvilken hustype respondentene bor i, svarte 45 prosent at de bor i "store hus med mange boliger", i praksis blokk eller bygård (tabell 5.1). Andelen blokkbeboere var størst blant personer med bakgrunn fra Tyrkia, Pakistan og Somalia, mellom 50 og 60 prosent. Dette er innvandregrupper som i stor grad bor i urbane områder, spesielt Oslo (Henriksen 2007). Blant hustypene kom "frittliggende hus" på andreplass med 25 prosent i gjennomsnitt for alle innvandrere og etterkommere. Personer med bakgrunn fra Vietnam og Serbia og Montenegro – som for øvrig har en relativt spredt bosetting i Norge (Henriksen 2007) - hadde høyeste andel i "frittliggende hus" med henholdsvis 44 og 33 prosent. Somaliere var svakest representert i "frittliggende hus" med 9 prosent. På delt tredjeplass kom "rekke- og kjedehus" og "to-, tre- og firemannsbolig" med rundt 13-14 prosent hver i gjennomsnitt.

Sammenliknet med situasjonen i hele befolkningen er forskjellen i hustyper merkbare enda vi "nøytraliserer" forskjeller som skyldes at innvandrere og etterkommere er annerledes regionalt fordelt enn befolkningen i stort. Ifølge Levekårsundersøkelsen tverrsnitt 2004 er andelen i frittliggende hus i hele befolkningen 46 prosent, det vil si 20 prosentpoeng høyere enn blant innvandlerne (25 prosent). På den andre siden bor relativt færre i blokk i befolkningen (vel tre av ti). Når det gjelder å bo i rekke-/kjedehus og to-, tre- og firemannsbolig, er forskjellen til befolkningen som helhet mindre vesentlig.

Ettersom spørsmålet om boligtype også ble stilt i levekårsundersøkelsen blant innvandrere i 1996, har vi her mulighet for å sammenlikne over tid. Tallene indikerer at andelen i frittliggende hus har økt, mens andelen i blokk og leiegård har gått ned. I gjennomsnitt for alle gruppene er andelen i frittliggende hus doblet fra 13 til 25 prosent, mens andelen i blokk har sunket fra 60 til 45 prosent. En slik utvikling forutsetter gjerne at dem det gjelder har hatt økonomisk framgang – en økonomisk framgang som her henger sammen med økt botid (jf. tabell 2.3).



Tabell 5.1. Hustype blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent

Hvilken hustype bor du/dere i?	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere											
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>1995</b>												
Antall personer (N)	3562	2543			335	257	294	295	357	387	305	313	
I alt	100	100			100	100	100	100	100	100	100	100	
Frittliggende hus	42	13			16	12	13	5	21	14	6	12	
Rekke- og kjedehus	15	13			17	7	16	11	18	10	10	10	
To-, tre-, firemannsbolig	12	11			12	12	12	5	10	16	10	17	
Store hus med mange boliger	30	61			53	68	55	77	47	59	66	57	
Kombinert bolig- og næringsbygg	1	3			2	2	5	2	4	1	9	5	
	<b>2004</b>												
Antall personer (N)	3015	3053	333	288		297	357	270	308	314	245	288	
I alt	100	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	
Frittliggende hus	46	25	25	33		22	25	24	23	44	21	9	19
Rekke- og kjedehus	11	14	19	9		9	13	17	15	13	15	17	15
To-, tre-, firemannsbolig	10	13	21	10		10	25	17	6	6	14	9	15
Store hus med mange boliger	32	45	32	47		57	35	40	54	36	48	58	51
Kombinert bolig- og næringsbygg	2	1	1	1		1	2	0	2	1	4	1	
Vet ikke	-	1	1	-		1	-	1	-	0	-	3	0

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 1995 og 2004, tverrsnitt.

Størst økning i andelen i frittliggende hus har vietnamesere hatt med hele 23 prosentpoeng. Deretter følger pakistanere med 18 prosentpoeng. Økningen blant somaliere har vært på beskjedne 3 prosentpoeng. De samme gruppene har hatt en økning i botid mellom 1996 og 2005 på henholdsvis åtte, fire og ett år. Økningen i andelen i frittliggende hus kan neppe ha sammenheng med sentraliserende flyttemønstre, ettersom dette snarere skulle bidra til en oppgang i andelen i blokk. I hele befolkningen er det bare en ubetydelig økning i andelen som bor i frittliggende hus i perioden 1995 til 2004.

## 5.2. Eiendomsforhold - oppgang i eierandelen

Like viktig som boligtype er eiendomsforholdet til boligen. Her går det mest avgjørende skillet mellom på den ene side dem som eier sin egen bolig, enten som selveier eller som andelseier i borettslag, og på den annen side leietakere. Eie av egen bolig representerer en form for sparing, selv om deler av boligen er finansiert ved lån som må nedbetales. Eie gir også en større grad av sikkerhet og råderett over boligen enn leie. Leietakere kan oppleve oppsigelser, uventet husleieøkning og et klientforhold til huseieren. Leie av bolig kan likevel være eneste utvei for unge og andre uetablerte som mangler startkapital og som ønsker å være fleksible på boligmarkedet. I et marked med priser som stiger raskere enn inflasjonen, blir det imidlertid stadig vanskeligere for leietakere å etablere seg med egen eierbolig.

På spørsmål i 2005/2006 om disposisjonsforholdet til boligen som intervjupersonen bor i, svarte hele 45 prosent at de er selveiere (tabell 5.2). Dette er en dobling av andelen siden 1996, da i gjennomsnitt 22 prosent av innvandrerne og etterkommerne oppgav å bo i selveierbolig. Mens leie av bolig var mest utbredt i 1996, viser våre data at selveie nå har inntatt denne posisjonen. Vi ser likevel ikke bort fra at en del personer feilaktig kan ha oppgitt selveie som disposisjonsform i stedet for andelseie gjennom borettslag. Det kan i så fall skyldes at forskjellen mellom selveie og eie gjennom borettslag gradvis har blitt mindre. Den nye borettslagsloven av 2003 bidro til å stadfeste denne utviklingen (Borettslaglova 2003).

Hvis vi derfor ser bort fra skillet mellom selveiere og andelseiere gjennom borettslag og summerer de to kategoriene av eie, får vi en eierandel i 2005/2006 på 63 prosent. Dette er en økning på 9 prosentpoeng siden forrige undersøkelse i 1996. Økningen er på bekostning av andelen leietakere. Andelen leietakere har blitt nærmest halvert blant iranere og pakistanere og mer enn halvert blant vietnamesere og srilankere. I gjennomsnitt er andelen leietakere nå vel en av tre. Blant de to senest ankomne innvandrerguppene, irakere og somaliere, er andelen leietakere betydelig høyere, hele sju og åtte av ti, men også blant somaliere kan det spores en liten nedgang siden 1996. Sri-lankere og pakistanere har den laveste andelen leietakere med om lag 15 prosent i 2005/2006.

**Tabell 5.2. Disposisjonsforhold til boligen blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Eie-/ disposisjonsform til bolig?	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere											
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>1995</b>												
Antall personer (N)	3567	2552			335	257	295	298	355	387	310	315	
I alt	100	100			100	100	100	100	100	100	100	100	
Selveier	53	22			27	22	22	25	20	19	3	23	
Borettslag, boligaksjeselskap	19	32			19	43	18	48	32	33	5	33	
Leier eller disponerer på annen måte	29	46			54	35	60	27	48	48	93	44	
	<b>2004</b>												
Antall personer (N)	3015	3053	333	288		297	357	270	308	314	353	245	288
I alt	100	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
Selveier	56	45	60	49		47	23	41	49	63	59	7	52
Borettslag, boligaksjeselskap	20	18	8	15		16	5	24	36	15	26	9	9
Leier eller disponerer på annen måte	23	37	32	35		37	72	35	14	21	15	84	39
Vet ikke	2	1	1	1		-	1	1	-	1	-	1	-

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsene 1995 og 2004, tversnitt.

### 5.3. Private og kommunen er de største utleierne

I et oppfølgingsspørsmål til dem som leier eller disponerer bolig på annen måte, ber vi leietakerne spesifisere hvem som eier boligen som de leier. Her kan det for eksempel være snakk om kommunale boliger som tildeles svakstilte leietakere etter sosiale kriterier. Oslo kommune har egne kommunale leiligheter øremerket for flyktninger, men også andre økonomisk svakstilte innvandrere kan få kommunal bolig etter streng behovsprøving. En annen viktig gruppe utleiere er private som tilbyr leiebolig i store bygårder, hybel eller sokkelleilighet i egen bolig, eller som leier ut sin egen bolig mens de selv er midlertidig fraværende. Selv om det i alle tilfeller er snakk om leie, kan den sosiale og juridiske rammen rundt leieforholdet variere betydelig. Det kan i noen tilfeller følge et visst stigma med å bo i kommunal leilighet. Samtidig er kommunen en upersonlig utleier som ikke evner å "overvåke" den enkelte leietaker på samme måte som private utleiere eventuelt vil kunne ønske å gjøre.

De to store utleierne i vår innvandrersundersøkelse er "private eller andre" og kommunen. I gjennomsnitt leier halvparten av leietakerne av private utleiere, mens en av tre leier bolig av kommunen (tabell 5.3). De resterende 15 prosent av leietakerne leier av staten eller fylket, privat stiftelse eller en bedrift eller organisasjon. Kommunen utgjør den største utleieren blant leietakere med bakgrunn fra Serbia og Montenegro og Somalia. Vel fire av ti leietakere med bakgrunn fra disse landene har kommunen som huseier. Chilenerne er den gruppen av leietakere som i minst grad leier av kommunen (bare to av ti leietakere).

Privat leie er på sin side mest utbredt blant leietakere fra Sri Lanka, Irak, Chile, Tyrkia og Bosnia-Hercegovina; om lag seks av ti leietakere fra disse landene leier av private. Innvandrere med somalisk bakgrunn er den gruppen av leietakere som i minst grad leier av private (knappt fire av ti leietakere). Basistallene i 2005/2006 er imidlertid små for noen av landgruppene så prosentene som oppgis er usikre. Fordelingen mellom ulike utleiere var ikke vesentlig annerledes i 1996. I hele befolkningen var leie av private den helt dominerende leieformen både i 1995 og 2004. Andelen leietakere som leide av kommunen var på begge tidspunkter under en av ti.

Til dem som leier av private, både innvandrere/etterkommere i 2005/2006 og hele befolkningen i 2004, ble det stilt et enkelt ja/nei-spørsmål om huseieren er en slektning eller venn. Vi antok at nettverkene var sterkest blant innvandrere slik at leie mellom venner eller slektninger var vanligere blant dem enn i befolkningen som helhet. I virkeligheten var det motsatt. I hele befolkningen oppgav en av tre leietakere i 2004 at deres private huseier er en slektning eller venn, mens det samme var tilfelle blant en av fire innvandrere og etterkommere i gjennomsnitt (tabell 5.4). Dataene avdekker imidlertid store variasjoner blant innvandrerne i dette. Med forbehold om små basistall var andelen leietakere hvis private huseier er venn eller slektning, vel fire av ti blant innvandrere og etterkommere fra Vietnam, Sri Lanka og Tyrkia. Tilsvarende andel blant somaliere og irakere var om lag en av ti.

**Tabell 5.3. Eiere av leid bolig blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Hvem eier boligen du disponerer?	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere										
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia
<b>1995</b>		<b>1996</b>										
Antall personer (N)	586	1273			170	89	177	71	163	186	284	133
I alt	100	100			100	100	100	100	100	100	100	100
Kommunen	5	36			48	43	28	41	40	14	38	29
Staten eller fylket	3	3			1	-	3	1	6	4	1	4
Privat stiftelse	2	7			1	3	3	10	3	10	12	17
Bedrift eller organisasjon	5	6			4	5	9	7	1	14	3	5
Private eller andre	85	50			45	49	58	41	50	58	46	46
<b>2004</b>		<b>2005/2006</b>										
Antall personer (N)	503	1146	105	101	109	257	94	44	65	53	206	112
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Kommunen	7	33	31	44	32	26	39	32	26	15	44	19
Staten eller fylket	3	3	2	2	3	3	6	2	5	2	2	5
Privat stiftelse	4	6	5	12	-	4	3	14	8	11	6	8
Bedrift eller organisasjon	12	7	4	1	6	7	5	9	3	8	11	7
Private eller andre	74	50	57	41	59	60	46	41	55	62	36	59
Vet ikke	-	1	1	1	-	0	-	2	3	2	1	2

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsene 1995 og 2004, tversnitt.

**Tabell 5.4. Vennskap eller slektskap til privat boligeier blant leietakere i befolkningen og innvandrere/etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Er huseieren en slekting/venn?	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere										
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
<b>2004</b>		<b>2005/2006</b>										
Antall personer (N)	382	590	60	41	64	154	43	18	36	33	75	66
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	34	24	23	32	42	11	14	(56)	53	49	8	18
Nei	66	75	77	68	58	88	86	(44)	42	52	91	80
Vet ikke	-	1	-	-	-	1	-	-	6	-	1	2

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2004, tversnitt.

**Tabell 5.5. Andel trangbodde etter objektive kriterier blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Bor trangt etter objektive kriterier	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere										
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia
<b>1995</b>		<b>1996</b>										
Antall personer (N)	3552	2452			333	255	283	289	338	381	270	303
I alt	100	100			100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	13	53			47	57	43	71	53	36	68	36
Nei	87	46			53	43	57	29	47	64	32	64
<b>2004</b>		<b>2005/2006</b>										
Antall personer (N)	3014	3053	333	288	297	357	270	308	314	353	245	288
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	12	45	25	61	41	56	33	58	30	46	65	29
Nei	88	55	75	39	59	44	67	42	70	54	35	72

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsene 1995 og 2004, tversnitt.

#### 5.4. Nesten halvparten er trangbodde...

En egenskap ved boligen som har direkte betydning for levekårene, er boligens størrelse i forhold til antall personer som skal bo der. Blir det mange mennesker i få rom, vil det kunne gå ut over bevegelsesfriheten og utfoldelsesmuligheten til den enkelte og muligheten til å trekke seg tilbake fra fellesskapet når en måtte ønske det. Hva som må anses å være et tilstrekkelig antall rom for et gitt antall mennesker i et hushold, er selvfølgelig historisk og kulturelt bestemt. De fleste har hørt om familier på opptil ti medlemmer som klarte seg på to rom og kjøkken i mellomkrigstiden. I dag definerer vi hushold som trangbodde dersom boligen de bor i har færre rom enn antall husholdsmedlemmer. Aleneboende som bor på ett rom betraktes etter denne definisjonen også som trangbodde. I fortsettelsen omtaler vi denne definisjonen som "objektiv", idet den definerer trangboddhet som entydig gitt ved forholdet mellom antall beboere og antall rom i boligen. Valget av premisser er jo imidlertid subjektivt bestemt.

Med dette utgangspunktet bor hele 45 prosent av befolkningen i de ti innvandrergruppene trangt (tabell 5.5). Andelen varierer stort fra seks av ti fra Somalia og Serbia og Montenegro til tre av ti fra Iran, Vietnam og Chile og en av fire fra Bosnia-Hercegovina. I hele befolkningen i Norge er i gjennomsnitt bare 12 prosent trangbodde etter disse kriteriene. Denne andelen er noenlunde uendret fra 1995. Derimot ser vi av tabellen at andelen trangbodde blant innvandrere og etterkommere har sunket med i gjennomsnitt en av ti fra 1996 til 2005. Nedgangen i andelen trangbodde har vært størst blant vietnamesere, tyrkere og pakistansere. Dette er igjen grupper med lang botid bak seg i Norge.

#### 5.5. ..men langt færre synes boligen er for liten

At oppfatningen om hva som skal regnes som trangbodd varierer mellom kulturer og samfunn, illustreres

godt av tabell 5.6. På spørsmål om boligens størrelse er passe, for liten eller for stor, svarer 18 prosent i befolkningen som helhet at den er for liten. Dette er 6 prosentpoeng høyere enn hva som følger av de objektive kriteriene for trangboddhet. I gruppen av innvandrere og etterkommere er det på den annen side i gjennomsnitt bare 23 prosent som synes at deres bolig er for liten. Denne andelen er 22 prosentpoeng lavere enn andelen som ifølge de objektive kriteriene bor trangt.

Med andre ord er forskjellen i trangboddhet mellom hele befolkningen og de ti innvandrergruppene vel 30 prosentpoeng når det objektive kriteriet for trangboddhet legges til grunn, mens forskjellen reduseres til bare 5 prosentpoeng når beboernes subjektive skjønn benyttes.

Når det gjelder utviklingen fra 1996 til 2005/2006 i andelen som subjektivt vurderer sin bolig som "for liten", er det også en nedgang å spore. Nedgangen er i gjennomsnitt på 7 prosentpoeng og gjør seg gjeldende i alle nasjonalitetsgruppene som lar seg sammenlikne over tid. Den er størst for innvandrere og etterkommere med bakgrunn fra Iran og Chile (16 prosentpoeng). Somaliere og irakere er de to gruppene som i størst grad vurderer sin bolig som for liten.

#### 5.6. Ikke mer trekk, men noe mer råte i boligen

Boligene skal blant annet beskytte mot kulde og varme, trekk, fuktighet, støy fra omgivelsene osv. Av mulige spørsmål om boligens kvalitet valgte vi et om trekk, et om fuktskader og to om støy og lydisolasjon. Alle spørsmålene er enkle ja-nei-spørsmål. At ikke flere av spørsmålene ble tatt med, skyldes for en del at det i 1996 syntes å være relativt få og beskjedne forskjeller mellom innvandrere og resten av befolkningen med hensyn til boligkvalitet.

Tabell 5.6. Subjektiv oppfatning av boligens størrelse blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent

Boligens størrelse etter subjektiv kriterier?	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere										
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia
		<b>1995</b>										
Antall personer (N)	3562	2549		335	257	293	297	358	385	310	314	
I alt	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100	100
For liten	23	30		23	36	41	29	24	21	51	39	
Ikke for liten	77	70		77	64	59	71	76	80	49	61	
		<b>2004</b>										
Antall personer (N)	3015	3053	333	288	297	357	270	308	314	353	245	288
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Passe stor	76	72	86	71	71	60	70	77	78	79	53	70
For liten	18	23	12	24	24	37	25	17	15	16	46	23
For stor	6	5	3	6	5	3	4	6	8	5	1	7
Vet ikke	0	0	-	-	-	-	0	-	-	-	-	0
		<b>2005/2006</b>										

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsene 1995 og 2004, tversnitt.

**Tabell 5.7. Andel med trekkfulle beboelsesrom blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Er noen av rommene trekkfulle?	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere										
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>2001</b>											
Antall personer (N)	3976	3053	333	288	297	357	270	308	314	353	245	288
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	16	16	7	12	27	26	22	10	9	16	21	18
Nei	84	83	93	88	72	73	76	89	91	83	78	80
Vet ikke	0	1	-	-	1	1	2	1	-	1	0	2

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2001, tversnitt.

**Tabell 5.8. Andel med råde-, mugg- eller soppskadede beboelsesrom blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Har noen av rommene råde/mugg/sopp?	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere										
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>2004</b>											
Antall personer (N)	3015	3053	333	288	297	357	270	308	314	353	245	288
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	5	9	6	6	8	21	10	3	5	3	19	12
Nei	95	91	94	94	91	78	87	96	95	97	80	87
Vet ikke	0	1	-	-	1	1	2	0	-	-	1	2

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2004, tversnitt.

Dette inntrykket blir i første omgang underbygget av svarene på spørsmålet om hvorvidt noen av boligens beboelsesrom er trekkfulle. Her svarer i gjennomsnitt 16 prosent av innvandrerne og etterkommerne og 16 prosent av hele befolkningen ja. Dataene for hele befolkningen er fra Levekårsundersøkelsen tversnitt 2001, om lag fem år forut for innvandrersundersøkelsen, men dette betyr neppe noe særlig. Trekkfulle beboelsesrom er mest utbredt blant personer med bakgrunn fra Tyrkia og Irak; om lag en av fire fra disse landene oppgir å ha dette problemet (tabell 5.7).

Spørsmålet om noen beboelsesrom har råde-, mugg- eller soppskader avdekker større forskjeller mellom innvandrere og etterkommere og hele befolkningen. Her svarte 5 prosent av befolkningen ja, mot 9 prosent av innvandrerne (tabell 5.8). To nasjonalitetsgrupper skiller seg ut med vesentlig høyere ja-andeler enn de øvrige: irakere og somaliere. To av ti blant disse hevder de har råde, mugg eller soppskader i noen av beboelsesrommene. Deres boliger er trolig eldre og/eller dårligere vedlikeholdt enn de øvrige landgruppens boliger.

Verken spørsmålet om trekkfulle rom eller beboelsesrom med råde, mugg eller soppskader kan direkte sammenliknes med noen av spørsmålene i 1996-undersøkelsen. I 1996 var det med et spørsmål om forekomst av råde i vinduer eller gulv. Omtrent like mange (7-9 prosent) svarte ja på dette blant innvandrere som i den øvrige befolkningen.

### 5.7. Mer trafikkstøy i innvandrernes boliger

På et spørsmål i 1996 om støy konstaterte vi en forskjell i svarene mellom innvandrere og den øvrige befolkningen. Spørsmålet hadde ordlyden "Er du her i boligen vanligvis utsatt for støy fra gate/vei?" Mens 23 prosent

av innvandrerne og etterkommerne svarte ja på dette, svarte 15 prosent i den øvrige befolkningen ja (tabell 5.9). Somaliere var den av nasjonalitetene som var mest støyrammet. En av tre blant dem svarte ja. Spørsmålet ble gjentatt med en noe annen ordlyd i 2005/2006: "Er du vanligvis utsatt for støy fra gate eller veg når du oppholder deg inne i boligen?" På dette spørsmålet svarte 20 prosent av innvandrerne/ etterkommerne ja mot 15 prosent i hele befolkningen. Blant somaliere svarte nærmere fire av ti bekreftende, mens iranere og irakere kom på andreplass med en av fire ja-svar.

Det kan være situasjonen i Oslo, der innvandrere er overrepresentert i ofte støyutsatte områder i indre øst og de østlige drabantbyene i ytre by, gjerne i nærheten av trafikkårer, som setter spor etter seg i disse dataene.

Vi stilte også et spørsmål om støy oppfattet utenfor boligen. Spørsmålet lød: "Hvor plagsom er støy fra gate eller veg når du oppholder deg rett utenfor boligen." Respondentene kunne velge mellom svarene "meget plagsom, noe plagsom, lite plagsom og ikke plagsom". I gjennomsnitt for alle innvandrere og etterkommere og for hele befolkningen var andelen som svarte "meget" eller "noe plagsom" omtrent den samme, henholdsvis 15 og 16 prosentprosent (tabell 5.10). Hvorfor ikke den samme tendensen fra foregående spørsmål gjør seg gjeldende her, er vanskelig å forstå. Mellom innvandrernasjonaltetene var det imidlertid til dels betydelige forskjeller i svarene. Igjen var somaliere og irakere de to gruppene som i størst grad syntes støyen utenfor boligen var "meget" eller "noe plagsom". Mens nærmere tre av ti somaliere svarte dette, gjorde to av ti irakere det samme. Minst plaget av støy utenfor boligen syntes personer med bakgrunn fra Vietnam og Chile å være (knappt en av ti).

**Tabell 5.9. Utsatthet for støy inne i boligen fra gate eller vei blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Vanl. utsatthet for støy i bolig fra vei?	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere											
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>1995</b>												
Antall personer (N)	3567	2552			335	257		295	296	358	386	311	314
I alt	100	100			100	100		100	100	100	100	100	100
Ja	16	23			20	27		23	19	25	22	33	27
Nei	84	77			80	73		77	81	75	78	68	73
	<b>2004</b>												
Antall personer (N)	3015	3053	333	288		297	357	270	308	314	353	245	288
I alt	100	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	15	20	14	20		23	24	24	16	13	16	39	21
Nei	85	79	86	80		76	76	74	83	87	84	61	78
Vet ikke	-	1	0	1		1	0	2	0	-	-	-	1

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsene 1995 og 2004, tverrsnitt.

**Tabell 5.10. Andel som plages av støy fra gate eller vei ved opphold rett utenfor boligen blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Hvor plagsom er støyen fra gate/vei?	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere											
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile	
	<b>2004</b>												
Antall personer (N)	3015	3053	333	288	297	357	270	308	314	353	245	288	
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	
Meget plagsom	5	6	5	6	5	8	4	7	2	6	10	4	
Noe plagsom	11	10	8	6	10	12	10	10	6	11	18	5	
Lite plagsom	23	20	23	15	16	12	20	29	17	22	15	18	
Ikke plagsom	62	64	64	73	68	68	62	54	75	60	54	71	
Vet ikke	-	1	-	-	1	0	4	0	-	0	2	2	

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2004, tverrsnitt.

## 5.8. Konklusjon

Innvandrere og etterkommere fra våre ti landgrupper bor langt sjeldnere i frittliggende hus enn det som er vanlig i hele befolkningen, men andelen i frittliggende hus har likevel økt med 9 prosentpoeng siden 1996. Andelen bosatt i blokk går tilsvarende tilbake. Samtidig er det en økning i andelen som eier sin bolig, som selveier eller eier i borettslag, med 9 prosentpoeng. Nærmere to tredeler oppgir nå å eie sin bolig. Innvandrere som leier boligen sin leier primært av kommunen eller privatpersoner. Om lag en firedel av dem som leier privat står i et vennskapsforhold til utleieren. 45 prosent av innvandrerne bor i en bolig som etter tradisjonelle kriterier i vårt samfunn regnes som trang, men bare vel 20 prosent oppfatter boligen som for liten. Det er likevel færre som bor trangt nå (og oppfatter det slik) enn i 1996. Det er relativt flere innvandrere som bor i en bolig som rammes av gatestøy og råte enn i hele befolkningen. To nasjonalitetsgrupper skiller seg ut med dårligere boforhold på de fleste områder enn andre. Det er somaliere og irakere. Det er også de to gruppene med kortest botid.

## 6. Familie i Norge

Svein Blom

Bolig, arbeid og inntekt er materielle goder av stor betydning for levekårene. Men ”mennesket lever ikke av brød alene”. Viktig er også ens omgang med andre mennesker, særlig mennesker som en er knyttet til gjennom sterke, emosjonelle bånd. I dette kapitlet tar vi opp innvandrernes kontakt med sin nærmeste familie, det vil si ektefelle/samboer, barn, foreldre og søsken og noen personer i fjernere familie, som besteforeldre, tante/onkel og fetter/kusine. De emosjonelle båndene til familiemedlemmene er ikke nødvendigvis alltid harmoniske, men uansett er det bånd og relasjoner som har vart i mange år, noen ganger helt fra fødselen. Barrierer i disse relasjonene – ved at de aktuelle personene bor i andre land eller på andre måter er vanskelig å treffe – er stressfaktorer som kan redusere livskvaliteten. Av rapporten om innvandreres levekår med data fra 1996 framgikk at følelsen av ensomhet var langt mer utbredt blant innvandrere enn i den øvrige delen av befolkningen (Blom 1998). I en multivariat analyse viste vi at personer som levde i samliv, bodde sammen med foreldre og/eller hadde søsken i Norge, sjeldnere rapporterte om ensomhet.

Som det blant annet framgikk av kapittel 2 har noen av nasjonalitetsgruppene fått en eldre befolkning i løpet av årene mellom undersøkelsene i 1996 og 2005/2006 (jf tabell 2.5). Det gjelder for eksempel tyrkere, iranere, vietnamesere, srilankere og chilenerne. Samtidig har noen av gruppene fått et tilskudd av yngre etterkommere født i Norge som delvis kompenserer for aldringen av de opprinnelige innvandrerne. Det gjelder først og fremst tyrkere, pakistanere og vietnamesere, men også chilenerne (jf. tabell 2.1) selv om antallet chilenske etterkommere er for lite til at det har motivert oss til å ta med chilenerne i vår tilleggsundersøkelse (jf. kapittel 1). Slike demografiske endringer vil påvirke andelen i samliv, sivilstandsfordelingen, hvor mange som har søsken og foreldre i live osv. Noen endringer kan også oppfattes som tegn på assimilering eller integrering. Når flere innvandrere ikke lenger er avskåret fra nære familiemedlemmer, samtidig som kontakten med dem som har flyttet hit er mindre tett ved at færre bor i samme husholdning, kan det oppfattes som en form for tilpasning til rådende familiemønstre i Norge.

### 6.1. Lavere samboerandel blant innvandrere enn i befolkningen

Den ordinære levekårsundersøkelsen i 1995 viste at seks av ti ikke-innvandrere levde i samliv, det vil si var gift eller levde i samboerforhold (tabell 6.1). Målingen ble gjort i et veid utvalg med samme karakteristika etter alder, kjønn og bosted som innvandrerne i levekårsundersøkelsen i 1996. I gjennomsnitt var andelen i samliv blant innvandrerne i 1996 noe høyere, knapt sju av ti. Dels var det store variasjoner etter landbakgrunn i andelen som var gift eller som levde som samboere. Bare chilenerne hadde en litt lavere andel i samliv enn blant ikke-innvandrere, mens tyrkere og pakistanere hadde en betydelig høyere andel i samliv, nærmere åtte av ti.

I 2005/2006 er andelen i samliv (gift eller samboende) gått ned i enkelte innvandrergupper slik at forskjellen til gjennomsnittet i befolkningen (veid etter alder, kjønn og bosted) er blitt noe redusert. Nedgangen gjelder særlig pakistanere, somaliere og chilenerne, mens utviklingen har vært motsatt for srilankere som har økt sin andel i samliv med nærmere 20 prosentpoeng. Sammenliknet med personer fra Det tidligere Jugoslavia i 1996 er også andelen i samliv lavere blant innvandrere med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina og Serbia og Montenegro i 2005/2006. Mens andelen gifte eller samboende i befolkningen i 2004 var om lag 59 prosent, var den lavere for iranere, somaliere og chilenerne i 2005/2006. Som vi skal se senere, er det dessuten en del av de gifte som ikke har ektefellen sin boende i Norge. Andelen i reelt samliv er dermed noe overvurdert for disse gruppene.

En iøynefallende forskjell mellom innvandrere og hele befolkningen er forskjellen i andelen samboere. Mens andelen samboere i hele befolkningen (eller i 1995-dataene: ikke-innvandrerne) er over to av ti både i 1996 og 2005/2006, er andelen langt lavere blant innvandrerne – i gjennomsnitt 4-5 prosent. Størst var andelen blant chilenerne, på begge tidspunkter 14 prosent. Der nest fulgte iranere og innvandrere fra Det tidligere Jugoslavia i 1996 og fra Bosnia-Hercegovina og Serbia og Montenegro i 2005/2006. Lavest samboerandel hadde pakistanere og somaliere i 1996 og pakistanere og irakere i 2005/2006.

Tabell 6.1. Samlivsstatus i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år, kjønn og landbakgrunn. Prosent

IOs samlivsstatus	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere											
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>1995</b>												
Antall personer (N)	3568	2483			331	253	292	276	343	378	304	306	
I alt	100	100			100	100	100	100	100	100	100	100	
Gift	38	64			65	72	53	79	56	65	58	44	
- herav menn	38	61			68	65	48	78	53	57	57	43	
- herav kvinner	39	67			62	83	61	81	59	80	60	45	
Samboer	21	5			7	5	8	0	4	2	1	14	
- herav menn	23	5			7	7	10	1	3	2	1	18	
- herav kvinner	19	4			7	2	3	-	5	4	2	10	
Ikke i samliv	40	32			28	23	40	21	40	32	41	42	
	<b>2004</b>												
Antall personer (N)	3015	3050	333	288		297	357	269	307	313	353	245	288
I alt	100	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
Gift	37	61	61	61		71	68	50	65	56	84	54	38
- herav menn	38	61	61	60		71	69	50	62	54	84	54	36
- herav kvinner	36	62	61	63		72	67	51	67	58	84	53	41
Samboer	23	4	8	6		4	-	4	1	4	1	2	14
- herav menn	21	4	10	7		4	-	4	1	3	3	3	14
- herav kvinner	24	3	5	5		3	-	4	-	5	-	-	14
Ikke i samliv	41	35	32	33		25	31	46	35	40	14	44	48
Vet ikke	-	0	-	-		0	0	-	0	0	0	1	0

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsene 1995 og 2004, tverrsnitt

Det religiøst funderte tabuet mot seksuelt samliv utenom ekteskapet er i mindre grad blitt relativisert i samfunnene som mange av innvandrerne kommer fra. Særlig ser det ut til å gjelde ortodokse muslimske samfunn. Samboerforhold er imidlertid også svært lite utbredt blant innvandrere fra Sri Lanka, hvis religion primært er hinduisme (jf. kapittel 8).

De som våger å utfordre tabuet mot ugift samliv er noe oftere menn enn kvinner. En viss dobbeltmoral i de religiøse normene kan også tenkes å bidra til dette, idet kvinners seksualitet tradisjonelt voktes strengere enn menns, og deres brudd på normene medfører sterkere sanksjoner fra familiens side og større tap av ære. Vietnamesiske og chilenske kvinner framstår som mer likestilte i arbeidslivet enn andre innvandrerkvinner og har trolig større spillerom også når det gjelder valg av partner og samlivsform. Våre data om samboerforhold etter kjønn kan tyde på det.

I samme omgang kan det nevnes at andelen gifte tenderer til å være høyere blant kvinner enn menn, særlig i dataene fra 1996. Det gjelder først og fremst blant tyrkere, iranere og srilankere, men ikke blant personer fra Det tidligere Jugoslavia. Grunnen til at flere kvinner er gift kan være at kvinner oftere enn menn har fått opphold i forbindelse med familiedannelse eller familiejenforening. Her er nettopp forutsetningen at den nyankomne er gift med en som bor i landet eller gifter seg kort etter ankomst. I 2005/2006 er forskjellen mellom menn og kvinner når det gjelder andelen gifte, mindre selv om den fortsatt finnes blant noen nasjonaliteter (som pakistanere,

vietnamesere, chilenerne og personer fra Serbia og Montenegro).

## 6.2. Andelen gifte viser en liten nedgang fra 1996

Den formelle ekteskapelige statusen i 1996 og ni år senere (tabell 6.2) gir også innsikt i bakgrunnen for samlivsendringene som vi skisserte ovenfor. Blant *pakistanere* er den store nedgangen i andelen gifte et resultat av de nye kullene med etterkommere som har gjort sin entré blant de voksne etter 1996 og som utsetter å gifte seg (jf. Daugstad 2006d: 71). Vi ser av tabell 6.2 at andelen ugifte pakistanere øker fra 20 til 32 prosent fra 1996 til 2005/2006. Blant *iranere* har derimot reduksjonen i andelen gifte og samboende sammenheng med økningen i andelen skilte og enker/enkemenn og nedgangen i andelen ugifte. Her er da også andelen etterkommere over 16 år så lav (2 prosent) at den ikke har noen betydning for andelen ugifte, i motsetning til blant pakistanerne der etterkommernes andel dobles fra 14 til 30 prosent (jf. tabell 2.1). Nedgangen i andelen gifte blant *chilenerne* fra 44 prosent til 38 prosent har på samme måte som for pakistanere øyensynlig sammenheng med de nye kullene etterkommere som utsetter giftermålet. Dermed øker andelen ugifte fra 32 til 43 prosent i denne gruppen. Noen samlet økning i andelen skilte/separerte kan ikke spores blant chilenerne selv om gruppen som helhet blir eldre (jf. tabell 2.5). At andelen gifte blant *srilankere* øker fra 65 til 84 prosent skyldes ganske enkelt at mange av de ugifte gifter seg og formodentlig at en del gifte innvandrer. Andelen ugifte minsker samtidig med 20 prosentpoeng.



**Tabell 6.2. Ekteskapelig status i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

IOs samlivsstatus	Innvandrere og etterkommere												
	Hele befolkningen	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>1995</b>												
Antall personer (N)	3568	2483			331	253		292	276	343	378	304	306
I alt	100	100			100	100		100	100	100	100	100	100
Ugift	51	29			26	22		35	20	37	32	26	32
Gift	38	64			65	72		53	79	56	65	58	44
Enke/-mann	1	1			2	1		2	-	1	1	2	1
Separert	1	3			3	2		5	0	2	1	6	11
Skilt	9	4			4	3		7	1	4	1	8	12
	<b>2004</b>												
Antall personer (N)	3015	3041	333	288		296	356	269	306	312	352	242	287
I alt	100	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
Ugift	52	28	31	28		15	24	30	32	33	12	25	43
Gift, registrert partner	37	62	61	61		72	69	50	65	56	84	54	38
Enke/-mann, gjennl. partner	1	2	4	1		2	1	3	1	1	1	3	1
Separert, sep. partner	1	2	1	2		5	2	3	1	1	1	5	6
Skilt, skilt partner	9	6	3	8		6	4	13	1	8	2	11	12
Vet ikke	-	1	0	-		0	1	1	0	1	-	2	0

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsene 1995 og 2004, tverrsnitt

**Tabell 6.3. Ektefelle (og i 2005/2006: samboer) bosatt i Norge blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Andel med ektefelle (i 2005 også samboer) bosatt i Norge	Innvandrere og etterkommere											
	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>1996</b>											
Antall personer (N)	1517			216	182		154	217	193	245	174	136
I alt	100			100	100		100	100	100	100	100	100
Ja	96			97	97		97	94	99	98	82	97
Nei	4			3	3		3	7	1	2	18,4	3
	<b>2005/2006</b>											
Antall personer (N)	2008	227	194		223	244	146	200	188	302	135	149
I alt	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	95	98	97		96	92	97	97	96	98	75	93
Nei	5	2	1		4	7	3	3	2	2	23	3
Vet ikke	1	0	2		-	1	-	1	2	-	2	5

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006.

Alt i alt noterer vi oss at bare chilenerne har en like lav andel gifte som i befolkningen, i underkant av fire av ti, når aldersprofilen i befolkningen settes lik innvandrernes gjennom veiing. Andelen gifte er dobbelt så høy blant srilankere som blant chilenerne, hele åtte av ti. Andelen skilte og separerte i befolkningen utgjør samlet en av ti (igjen forutsatt at aldersfordelingen er som innvandrernes), mens andelen skilte og separerte er 16-18 prosent blant iranere, somaliere og chilenerne og bare 2-3 prosent blant pakistanere og srilankere. Disse andelenene er basert på utvalgsdata, men stemmer rimelig bra overens med data fra registrene.

### 6.3. En av fem gifte somaliere mangler ektefellen

Det er selvsagt også av betydning for de gifte at ektefellen befinner seg i landet. Da vi i 1996 fant at samliv beskyttet mot ensomhet, gjaldt det "reelt samliv", det vil si at ektefellen faktisk er til stede i landet (Blom 1998). Spørsmålet om hvor ektefellen befinner seg, ble

gjentatt i den nye levekårsundersøkelsen og gikk denne gang også til personer som oppgav at de var samboere, selv om begrepet samboer vel forutsetter at personene faktisk bor sammen. Tabell 6.3 viser hva de gifte og (i 2005/2006) samboerne svarte.

Tabellen viser at andelen med ektefelle/samboer bosatt utenfor landet er om lag en av tjue i gjennomsnitt, omtrent som i 1996. Andelen er beregnet av dem som oppgir at de har en ektefelle eller samboer. To nasjonalitetsgrupper skiller seg i 2005 ut med særlig høye andeler. Det er irakere med 7 prosent og somaliere med hele 23 prosent. Også i 1996 hadde gifte somaliere den høyeste andelen med ektefelle utenfor landet. På andre plass kom den gang pakistanere med en andel på nivå med dagens irakere. I dag er andelen gifte pakistanere som bor uten ektefellen halvert.

Dersom informasjonen i tabell 6.3 innføres i tabell 6.1, synker andelen i samliv (samboere eller gifte) med

jevnt over et par prosentpoeng i de fleste gruppene. Tabellen ville da vise for hvor stor andel som lever i "reelt samliv". For irakere går andelen ned med 5 prosentpoeng til 63 prosent. Dette er fortsatt en noe høyere andel enn i befolkningen som helhet, der andelen i reelt samliv er 60 prosent. Blant somaliere synker andelen i samliv med 13 prosentpoeng og ender på om lag 42 prosent. Dette er betydelig lavere enn i hele befolkningen, og bidrar trolig til at livet i Norge for denne gruppen blir vanskelig.

#### 6.4. En av ti ektefeller er ikke-innvandrere, en av tjue er etterkommere

Vi forsøkte denne gang også å få bedre innblikk i bakgrunnen til personene som våre informanter var gift eller samboere med. Vi spurte som sist om deres ektefelle var født i Norge. Spørsmålet gikk denne gang også til samboere. 12 prosent svarte at ektefellen/samboeren var født i Norge, en dobling siden 1996. I 1996 var det uhyre få etterkommere som hadde nådd giftemoden alder, så vi gikk ut fra at langt de fleste som var født i Norge, også var ikke-innvandrere ("nordmenn") (Blom 1998: 38). I den siste undersøkelsen spurte vi i tillegg om ektefellen/samboerens foreldre var født i Norge, om begge var det, bare én eller ingen, idet vi innså at norskfødte ektefeller ikke nødvendigvis var uten innvandrerbakgrunn, men

kunne være etterkommere av utenlandsfødte foreldre. Vi fant at i gjennomsnitt hadde en av ti ektefeller/samboere minst en norskfødt forelder. I tabell 6.4 har vi koplet sammen svarene på spørsmålene om eget og foreldrenes fødeland og gruppert resultatene slik at det samsvarer med Statistisk sentralbyrås inndeling etter innvandringskategori.

Tabellen gir oss svar på både hvor stor andel av dem som er gift eller samboere som er gift eller samboer med en ikke-innvandrer, det vi si en person med minst en norskfødt forelder. Dertil viser tabellen hvor stor andel av ektefellene/samboerne som er etterkommere, det vil si norskfødte av to utenlandsfødte foreldre. I gjennomsnitt for alle landgruppene er 7 prosent av ektefellene/samboerne i 2005/2006 uten innvandringsbakgrunn. Det vil si at de er født i Norge av to norskfødte foreldre. Som øvrige ikke-innvandrere må vi regne med de 2 prosent som enten har én norskfødt forelder eller er utenlandsfødt av to norskfødte foreldre. Dette gir til sammen en andel ikke-innvandrere på 10 prosent. Andelen ikke-innvandrere blant ektefellene/samboerne varierer etter landbakgrunn fra 3-4 prosent blant somaliere, srilankere og pakistanere til 15 prosent blant tyrkere og hele 38 prosent blant chilenerne.

**Tabell 6.4. Ektefelle/samboers bakgrunn (innvandringskategori) i prosent av antall gifte/samboende innvandrere og etterkommere bosatt i Norge, 16-70 år, etter landbakgrunn og kjønn**

Ektefelles/samboers bakgrunn (innvandringskategori)	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	2008	227	194	223	244	146	200	188	302	135	149
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Førstegenerasjonsinnvandrer	85	85	90	79	94	85	84	80	96	94	54
Etterkommere	4	2	2	6	0	1	11	4	-	1	3
Ikke-innvandrer	10	11	7	15	5	13	4	13	4	3	38
- herav uten innvandringsbakgrunn	7	7	5	14	3	12	3	9	2	3	32
Vet ikke	1	2	2	-	0	1	1	3	-	2	5
<b>Menn</b>											
Antall personer (N)	1105	111	105	137	162	86	103	82	163	79	77
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Førstegenerasjonsinnvandrer	83	79	87	74	91	87	78	82	96	94	57
Etterkommere	5	2	-	8	1	1	15	5	-	1	4
Ikke-innvandrer	10	16	12	18	7	11	6	9	4	3	35
- herav uten innvandringsbakgrunn	8	10	9	17	5	9	4	5	3	3	31
Vet ikke	2	3	2	-	1	1	2	5	-	3	4
<b>Kvinner</b>											
Antall personer (N)	903	116	89	86	82	60	97	106	139	56	72
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Førstegenerasjonsinnvandrer	88	91	93	87	99	82	91	78	97	95	50
Etterkommere	3	2	3	4	-	2	7	4	-	-	3
Ikke-innvandrer	8	6	2	9	1	17	2	16	3	4	42
- herav uten innvandringsbakgrunn	6	3	1	8	-	15	1	11	1	4	32
Vet ikke	1	2	1	-	-	-	-	2	-	2	6

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006.

Vi ser for øvrig at det noe oftere er *menn* enn kvinner blant innvandrerne som innleder tverrkulturelle samliv med en ikke-innvandrer. Dette gjelder imidlertid ikke iranere, vietnamesere og chilenerne, der andelen ektefeller/samboere med norsk bakgrunn er størst blant *kvinnene*. Det samme var tilfelle i 1996 da andelen med norskfødt ektefelle gjennomsnittlig var størst blant menn, men der forholdet var reversert blant chilenerne (Blom 1998: tabell 8.3). Utbredelsen av tverrkulturelle ekteskap var den gang noe lavere (i gjennomsnitt 6 prosent). Vi viste med 1996-data at innvandrere i tverrkulturelle ekteskap hadde høyere sysselsetting og husholdsinntekt per forbruksenhet enn innvandrere i samliv med en annen innvandrer (Blom 1998: 39).

Tabell 6.4 gir videre tall for hvor stor andel av ektefellene/samboerne som er etterkommere av innvandrere. I gjennomsnitt for alle landgruppene er det 4 prosent. At ektefellen/samboeren er etterkommer etter innvandrere, er noe vanligere for menn enn kvinner (det vil altså si at det er den kvinnelige "motpart" som litt oftere er etterkommere). Særlig gjelder dette menn med bakgrunn fra Pakistan og Tyrkia, hvis ektefeller i henholdsvis 15 prosent og 8 prosent av tilfellene er etterkommere. Tilsvarende tall for kvinner med bakgrunn fra de to landene viser at henholdsvis 7 og 4 prosent av deres ektefeller/samboere er etterkommere. Det blir ofte antatt at det er en fordel for velintegreerte innvandrere å finne ektefeller som har vokst opp i landet der de senere skal bo og virke (og altså er etterkommere), i stedet for at ektefellen "hentes" inn fra opprinnelseslandet.

Alt i alt er det i gjennomsnitt om lag 85 prosent av de gifte/samboende innvandrerne i våre ti innvandrergrupper som er gift eller bor sammen med en første-generasjonsinnvandrer. De fleste velger da også en med samme landbakgrunn som dem selv. Andelen ektefeller/samboere som er førstegenerasjonsinnvandrere, varierer fra rundt 95 prosent blant srilankere, irakere og somaliere til nærmere 55 prosent blant chilenerne. Omtrent en av ti av ektefellene/samboerne er ikke-innvandrere (det vil si har minst en norskfødt forelder) mens knapt en av tjue er norskfødte etterkommere etter innvandrere.

### 6.5. En av fem har daglig kontakt med barn utenfor husholdningen

Noen innvandrere har barn som ikke tilhører deres husholdning. Det kan være menn som har blitt skilt, mens deres barn fortsetter å bo i morens husholdning. Eller det kan være foreldre med barn som har blitt voksne og flyttet hjemmefra. Det kan da være relevant å undersøke nærmere graden av kontakt med barnet. I 1996 gikk spørsmålet bare til personer over 30 år med barn som var fylt 16 år. Det samme gjaldt levekårsundersøkelsene i hele befolkningen i 1995 og 2002. I den seneste innvandrerundersøkelsen ble det ikke lagt inn slike forutsetninger. Da gikk spørsmålet om hvor

ofte en treffer egne barn som ikke tilhører husholdningen, til alle som oppgav at de hadde barn utenfor husholdningen.

To av ti svarer "omtrent daglig" i den seneste undersøkelsen (tabell 6.5). Andelen som svarte det samme ni år tidligere var noe høyere, omtrent en av fire. Da samme spørsmål ble stilt til befolkningen i Levekårsundersøkelsen 1995, var andelen med daglig kontakt blant ikke-innvandrere bare halvparten så stor (13 prosent, veid verdi). I Levekårsundersøkelsen 2002 hadde andelen med daglig kontakt med barn utenfor husholdningen imidlertid økt til 17 prosent i befolkningen. Det er ikke langt unna tilsvarende andel blant gjennomsnittet av innvandrerne. Vi unnlater her å presentere prosentfordelingen for de enkelte landgruppene da basistallene for mange av dem er meget små.

I hele befolkningen i 2002 er det i gjennomsnitt bare 2 prosent som ser barn over 16 år som ikke tilhører husholdningen, sjeldnere enn hvert år. Blant innvandrere i 2005/2006 er tilsvarende andel 8 prosent, og her inngår potensielt også barn under 16 år. Når besøksfrekvensen er så lav som sjeldnere enn hvert år, er det rimelig å tro at det er snakk om barn som bor i et annet land enn Norge, for innvandrernes del mest sannsynlig i opprinnelseslandet eller som flyktning i et tredjeland.

### 6.6. Halvparten har begge foreldre i live

Foreldre kan være viktige støttespillere, også i voksen alder. At en eller begge foreldrene er i live, kan derfor representere en støtte og ressurs for mange. Det gjelder også innvandrere og etterkommere. Støtten kan gjelde alt fra barnepass, økonomisk bistand og rådgiving til omsorg i emosjonelle kriser.

**Tabell 6.5. Kontakt med barn som ikke tilhører husholdningen blant befolkningen og innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år.<sup>1</sup> Prosent**

Hvor ofte treffer IO barn som ikke tilhører husholdningen?	Ikke-innvandrere	Innvandrere og etterkommere	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere
	1995	1996	2002	2005/2006
Antall personer (N)	1313	247	2146	512
I alt	100	100	100	100
Omtrent daglig	13	25	17	21
Omtrent hver uke, men ikke daglig	44	45	45	36
Omtrent hver måned, men ikke hver uke	22	11	19	16
Noen ganger i året, men ikke hver måned	18	11	17	13
Sjeldnere enn hvert år	3	8	2	8
Vet ikke	-	-	0	7

<sup>1</sup>I 1995, 1996 og 2002 er spørsmålet bare rettet til respondenter i alder 30 år og over med barn som er 16 år og over.

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 1995.

**Tabell 6.6. Er IOs foreldre i live? Situasjonen i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Er IOs foreldre i live?	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere											
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>1995</b>												
Antall personer (N)	3566	2555			335	257	295	298	358	386	312	314	
I alt	100	100			100	100	100	100	100	100	100	100	
Ja, begge	65	56			52	66	55	61	56	45	40	54	
Ja, far	6	6			5	4	7	5	8	8	8	8	
Ja, mor	18	24			21	20	27	20	23	32	34	23	
Nei, ingen	11	15			22	11	12	14	13	16	18	15	
	<b>2004</b>												
Antall personer (N)	6081	3050	333	288		297	357	269	307	313	353	245	288
I alt	100	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
Ja, begge	64	53	48	56		54	48	56	63	60	47	31	61
Ja, far	4	6	4	6		8	5	6	5	4	7	9	4
Ja, mor	18	23	22	22		28	28	23	13	19	29	40	18
Nei, ingen	14	17	24	17		11	19	15	19	16	17	18	16
Vet ikke	0	1	2	-		0	1	0	0	2	-	1	1

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsene 1995 og 2002, tversnitt

I vårt utvalg av innvandrere og etterkommere i alder 16-70 år fra ti ikke-vestlige land har litt over halvparten (53 prosent) begge foreldrene i live på intervju-tidspunktet (tabell 6.6). Menn lever gjerne kortere enn kvinner, så det er mindre vanlig at far lever mens mor er død – en slik situasjon er aktuell bare for 6 prosent av innvandrerne og etterkommerne. En knapp firedel (23 prosent) har på den annen side mor i live, men ikke far. Restgruppen – som verken har far eller mor i live – utgjør til sammen 17 prosent av innvandrergruppen. Dette er situasjonen i 2005/2006. Noe av forskjellene landgruppene imellom kan skyldes ulikheter i gruppens aldersstruktur som ikke er forsøkt standardisert.

I 1996 var situasjonen langt på vei den samme for de åtte innvandrergruppene vi den gang intervjuet. Andelen med en eller begge foreldrene i live var noe høyere i 1996 (om lag 3 prosentpoeng), muligens fordi de som ble intervjuet var noe yngre. Forskjellen er imidlertid så liten at den nok ikke er statistisk signifikant. Både i 1995 og 2002 ble et tilsvarende spørsmål om foreldrene lever stilt til representative utvalg fra hele befolkningen i de ordinære levekårsundersøkelsene. Vektes svarene etter alders-, kjønns- og bostedsprofilen til innvandrerne, var det på begge tidspunkter om lag 10 prosentpoeng flere i befolkningen enn blant innvandrerne som hadde begge foreldrene i live (dvs. 64-65 prosent). Andelen uten foreldre i live var noe mindre i befolkningen (i 1995 blant ikke-innvandrere) enn blant innvandrerne og utgjorde henholdsvis 11 prosent i 1995 og 14 prosent i 2005/2006.

Ser vi nærmere på fordelingen i de enkelte landgruppene i 2005/2006, merker vi oss at bare vel tre av ti somaliere har begge foreldrene i live. Dette er en mye lavere andel enn i noen av de øvrige landgruppene. Somalierne er likevel ikke blant dem som i

størst grad mangler begge foreldrene. Her toppe bosniere, som den av de ti innvandrergruppene med flest eldre, med en firedel uten verken far eller mor. Det karakteristiske for somalierne er at de er den landgruppe som i størst grad *enten* har far eller mor i live, men sjelden begge. Dette kan antas å henge sammen med den urolige situasjonen i opprinnelseslandet som de har flyktet fra. Levealderen i landet er også generelt lav.

Andelen med *begge* foreldrene i live er på den annen side størst blant pakistanere. Hele 63 prosent av dem har både mor og far i live – en dobbelt så stor andel som blant somalierne og på linje med andelen i hele befolkningen. At så mange pakistanere har begge foreldre i live, har formodentlig sammenheng med den store kontingenten av etterkommere som gjør seg gjeldende i den yngste aldersgruppen og som dermed har relativt unge foreldre. Noe av det samme gjelder vietnamesere og chilenerne som begge har nærmere seks av ti med både mor og far i live.

### 6.7. Flere har fått foreldrene til Norge siden 1996

Hvorvidt foreldrene er innen rimelig rekkevidde (les: bor i Norge) – gitt at de er i live – må også antas å være av betydning for hvilken rolle de kan spille i sine (voksne) barns liv. Vi stilte derfor et spørsmål om hvor mor og far er bosatt – i Norge, i vedkommendes fødeland eller i et annet land – gitt at de er i live. Tabell 6.7 viser resultatet når det gjelder fars bosted, nå og i 1996.

Tabellen viser at andelen innvandrere som har far boende i Norge, har økt med 14 prosentpoeng i gjennomsnitt fra 1996 til 2005/2006. I 2005/2006 er det gjennomsnittlig over halvparten som har sin far boende i Norge (såfremt han lever), mens fire av ti har far boende i sitt fødeland. Bare 6 prosent av fedrene

bor i et annet land enn Norge og fødelandet. At andelen med fedre bosatt i Norge har økt med årene, gjelder alle nasjonalitetsgruppene som lar seg sammenlikne over tid, med unntak av tyrkere. Blant tyrkere har andelen med far boende i Norge gått ned 8 prosentpoeng.

Samme spørsmål om bosted er stilt om mor, og tabell 6.8 viser resultatet. Som for far var andelen med mor bosatt i Norge i mindretall i 1996. Nærmere seks av ti hadde mor i mors fødeland i 1996. Siden den gang er det blitt mer vanlig at mor bor i Norge, slik at det i dag er noenlunde balanse mellom dem som har mor boende i Norge og dem som har mor boende i fødelandet sitt. I gjennomsnitt for alle innvandrergруппene har andelen med mor bosatt i Norge økt med 10 prosentpoeng siden 1996.

I tre landgrupper bor seks av ti mødre i Norge i 2005/2006 såfremt mor lever – det gjelder

pakistanere, vietnamesere og bosniere. Bosniere og vietnamesere flyktet relativt ofte som samlede familier. Det kan være noe av grunnen til at andelen med mødre i Norge fra disse landene er noe høyere. I tillegg kommer at både vietnamesere og pakistanere har fått etterkommere i Norge som etter hvert når voksen alder. Andelen med fedre i Norge blant bosniere, vietnamesere og pakistanere (gitt at far lever) er også høyere enn for noen av de øvrige landgruppene. Blant chilenerne bor halvparten av mødrene i Norge, mens de øvrige gruppene oftere har mor boende i sitt fødeland enn i Norge. Seks av ti tyrkere, irakere og srilankere har mor boende i mors fødeland. Det er også blant innvandrere og etterkommere fra disse tre landene at far oftest er boende i sitt fødeland. Blant somaliere bor nærmere to av ti mødre i et tredjeland, uten at vi vet hvilket. Det kan være et annet asylland i Vest, eller – snarere – som flyktning i et afrikansk naboland.

**Tabell 6.7. Fars bosted (land) hvis han lever. Innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

I hvilket land bor far (hvis han lever)?	Innvandrere og etterkommere											
	I alt	Bosnia- Herce- govina	Serbia- Monte- negro	Tidligere Jugo- slavia	Tyrkia	Irak	Iran	Paki- stan	Viet- nam	Sri Lanka	Somalia	Chile
<b>1996</b>												
Antall personer (N)	1521			191	179		181	196	228	204	150	192
I alt	100			100	100		100	100	100	100	100	100
I Norge	39			37	45		16	51	57	12	16	30
I fars fødeland	55			56	46		75	45	39	81	67	65
Annet land	6			7	9		9	4	4	7	17	5
<b>2005/2006</b>												
Antall personer (N)	1771	174	177		182	188	167	208	200	190	100	185
I alt	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
I Norge	53	64	48		37	39	41	72	73	28	39	51
I fars fødeland	40	31	45		59	55	47	24	26	59	50	43
Annet land	6	5	6		4	6	11	3	2	13	10	5
Vet ikke	0	-	1		1	-	1	1	-	-	1	1

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006.

**Tabell 6.8. Mors bosted (land) hvis hun lever. Innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

I hvilket land bor mor (hvis hun lever)?	Innvandrere og etterkommere											
	I alt	Bosnia- Herce- govina	Serbia- Monte- negro	Tidligere Jugo- slavia	Tyrkia	Irak	Iran	Paki- stan	Viet- nam	Sri Lanka	Somalia	Chile
<b>1996</b>												
Antall personer (N)	1988			245	218		240	239	280	294	231	241
I alt	100			100	100		100	100	100	100	100	100
I Norge	36			34	37		20	46	54	12	13	32
I mors fødeland	58			59	55		71	52	42	84	65	65
Annet land	6			7	8		9	3	4	5	22	3
<b>2005/2006</b>												
Antall personer (N)	2331	235	223		241	270	212	232	245	269	176	228
I alt	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
I Norge	46	60	42		31	32	36	64	63	25	27	50
I mors fødeland	47	33	50		63	62	56	31	34	62	53	46
Annet land	7	7	8		5	5	8	4	2	13	19	4
Vet ikke	1	0	0		1	0	-	1	0	0	1	-

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006.

**Tabell 6.9. Hvor ofte treffer IO foreldre/mor/far som er bosatt i Norge? Situasjonen i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Hvor ofte treffer IO foreldre/mor/far som bor i Norge?	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere											
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>1995</b>												
Antall personer (N)	2410	645			84	87	50	109	161	36	35	83	
I alt	100	100			100	100	100	100	100	100	100	100	100
Bor sammen med	14	62			54	48	48	80	58	67	54	52	
Omtrent daglig	10	15			14	26	18	13	12	8	11	18	
Omtrent hver uke, men ikke daglig	30	15			21	15	20	6	18	19	23	18	
Omtrent hver måned, men ikke hver uke	21	4			6	5	2	1	6	3	9	8	
Noen ganger i året, men ikke hver måned	24	4			4	5	8	1	6	-	-	4	
Sjeldnere enn hvert år	2	1			1	1	4	-	-	3	3	-	
	<b>2002</b>												
Antall personer (N)	4605	1088	145	100		85	90	82	159	168	74	59	126
I alt	100	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
Bor sammen med	15	44	39	51		28	38	37	62	36	47	32	36
Omtrent daglig	8	17	23	13		25	28	15	11	17	18	17	14
Omtrent hver uke, men ikke daglig	29	22	22	21		28	17	29	20	21	14	25	23
Omtrent hver måned, men ikke hver uke	22	8	9	9		11	9	9	3	10	11	14	16
Noen ganger i året, men ikke hver måned	22	7	6	4		4	3	7	3	14	11	5	8
Sjeldnere enn hvert år	4	1	1	1		2	-	2	1	1	-	5	4
Vet ikke	-	1	-	1		2	6	1	1	-	-	2	-

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsene 1995 og 2002, tverrsnitt

### 6.8. Færre bor sammen med foreldrene

Såframt far eller mor eller begge foreldrene er i live, blir respondenten bedt om å besvare hvor ofte hun eller han har kontakt med en eller begge foreldrene. I tabell 6.9 gjengis bare svarene for innvandrere og etterkommere med minst en av foreldrene bosatt i Norge.

Over fire av ti innvandrere/etterkommere bor sammen med sine foreldre. I 1996 var denne andelen oppe i seks av ti i gjennomsnitt. Pakistanere hadde den høyeste andelen med åtte av ti, mens den var lavest – om lag fem av ti – blant iranere, tyrkere og chilenerne. Når spørsmålet om kontakt med foreldrene gjentas ni år senere, har andelen som bor sammen med foreldre sunket for alle innvandregruppene. Forklaringen kan være at det fortrinnsvis er de yngste som bor hjemme med foreldrene, og at andelen som tilhører denne aldersgruppen har sunket fra 1996 til 2005/2006. Undersøker vi dette nærmere, finner vi at andelen i aldersgruppen 16-24 år har sunket betydelig for vietnamesere og personer med bakgrunn fra Tyrkia (jf. tabell 2.5). For de øvrige nasjonalitetene har andelen i den yngste aldersgruppen enten steget eller ligget i ro.

Det viser seg at andelen som bor sammen med foreldre synker drastisk i de høyere aldersgruppene. I alder 16-24 år bor 57 prosent av respondentene i 2005/2006 sammen med foreldre. Deretter faller andelen til 7 prosent i alder 25-39 år og videre til 4 prosent i alder 40-59 år. I 1996 bodde 80 prosent av 16-24-åringene

sammen med foreldrene. I aldersgruppen 25-34 år var andelen fortsatt hele 34 prosent og i alder 35-44 år 21 prosent (Blom 1998: 43). Dette viser at det har vært en dramatisk nedgang i andelen som bor sammen med foreldrene i voksen alder i løpet av de ni/ti årene mellom undersøkelsene. Også blant de unge har det vært en betydelig nedgang.

Vi tolker dette som en indikasjon på at det har funnet sted en tilpasning til vestlige væremåter i mange av innvandregruppene. I vår del av verden anses det som normalt å bryte opp fra oppvekstfamilien og etablere en egen husholdning senest når en selv danner familie. Som tabell 6.9 viser, var det i 1995 bare 14 prosent av ikke-innvandrerne som oppgav å bo sammen med foreldre. De fleste av disse var trolig skoleungdom. I alder 25-34 år og 35-44 år var andelen henholdsvis 6 og 2 prosent (Blom 1998: 43).

I patrilineære familiesystemer forlater den nygifte kvinnen sin oppvekstfamilie og går inn som fullt medlem i husholdningen til ektefellens oppvekstfamilie. I andre familiesystemer kan ordningen være motsatt. Konsekvensen blir i begge tilfeller at foreldre fortsetter å leve som medlemmer av sønnes eller døtrenes avlsfamilie. Denne familieenheten overtar ansvaret for underholdet og omsorgen for foreldrepåret når det eldes. Slik var det også et stykke på vei i det gamle norske bondesamfunnet, men den moderne velferdsstaten har siden overtatt mye av ansvaret for de eldres velferd.

### 6.9. Færre bor også sammen med søsken

I 1996 hadde så godt som alle innvandrerne som ble intervjuet i levekårsundersøkelsen, søsken i live. I 2005 svarer i gjennomsnitt 4 prosent nei på spørsmålet om de har søsken. Ifølge data fra de ordinære levekårsundersøkelsene i 1995 og 2002 er det 7-9 prosent av befolkningen med samme alders-, kjønns- og bostedsprofil som innvandrerne som er uten søsken (tabell 6.10). At andelen uten søsken er høyere i befolkningen enn blant innvandrerne, skyldes at enebarn er vanligere i befolkningen enn blant innvandrerne. At andelen uten søsken har økt blant innvandrere og etterkommere fra 1996 til 2005, kan både skyldes at gruppen har blitt eldre og dermed mistet noen søsken, at nyinnvandrede flyktninger kan ha mistet deler av sin familie før de kom til Norge, og at innvandrere med lengre oppholdstid i Norge har tilpasset seg norsk fruktbarhetsmønster. De høyeste andelenene uten søsken i 2005/2006 (fra 5 til 9 prosent) står henholdsvis irakere, bosniere, somaliere og vietnamesere for.

Bare vel halvparten har imidlertid søsken boende i Norge (gitt at vedkommende har søsken). Andelen økte fra i gjennomsnitt 51 prosent i 1996 til i

gjennomsnitt 55 prosent i 2005/2006 (tabell 6.11). I de fleste gruppene vi kan følge over tid, øker andelen med søsken boende i Norge om lag 10 prosentpoeng. Blant tyrkere går imidlertid utviklingen motsatt vei – ned fra 60 til 55 prosent i årene 1996-2005/2006. Vi husker at tyrkerne også gikk ”mot strømmen” når det gjaldt andelen som har far eller mor boende i Norge. Av de enkelte landgruppene er det irakere og somaliere som i minst grad har søsken i Norge, ikke så uventet – ettersom disse også har kortest botid i landet. På ni år har imidlertid andelen med søsken økt fra 34 prosent til 44 prosent blant somaliere.

Vi spurte også dem som har søsken i Norge, om hvor ofte de treffes. Tilsvarende spørsmål ble stilt i de ordinære levekårsundersøkelsene i 1995 og 2002. Her ble det riktignok ikke satt som forutsetning at søsken skulle være bosatt i Norge, men for de fleste er nok dette tilfelle. Bare en ubetydelig del av forskjellen i svarene mellom befolkningen og innvandrerne vil trolig kunne tilbakeføres til at noen i befolkningen har sine søsken i andre land.

**Tabell 6.10. Har IO søsken (i live)? Situasjonen i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Har IO søsken (i live)?	Innvandrere og etterkommere												
	Hele befolkningen	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>1995</b>					<b>1996</b>							
Antall personer (N)	3556	2550			331	253		292	276	343	378	304	306
I alt	100	100			100	100		100	100	100	100	100	100
Ja	91	99			99	100		99	99	99	100	100	99
Nei	9	1			1	-		1	1	1	1	-	1
	<b>2002</b>					<b>2005/2006</b>							
Antall personer (N)	6081	3049	333	288		297	357	269	306	313	353	245	288
I alt	100	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	93	95	92	99		97	94	98	98	90	98	91	96
Nei	7	4	8	1		2	5	2	2	9	2	8	3
Vil ikke svare	0	-	-	-		-	-	-	-	-	-	-	-
Vet ikke	-	1	1	-		1	0	-	-	1	0	2	1

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsene 1995 og 2002, tversnitt

**Tabell 6.11. Har IO søsken i Norge (gitt at de har søsken)? Situasjonen blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Har IO søsken i Norge (gitt: har søsken)?	Innvandrere og etterkommere											
	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>1996</b>											
Antall personer (N)	2535			330	257		292	276	343	378	304	306
I alt	100			100	100		100	100	100	100	100	100
Ja	51			48	60		35	61	59	39	34	48
Nei	49			52	40		65	39	41	61	66	52
	<b>2005/2006</b>											
Antall personer (N)	2908	305	286		289	337	263	301	282	346	222	277
I alt	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	55	47	51		55	40	45	71	77	47	44	57
Nei	45	53	49		44	60	55	29	23	53	55	43
Vet ikke	0	-	-		0	-	0	-	-	1	1	-

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006.

**Tabell 6.12. Hvor ofte treffer IO søsken som bor i Norge? Situasjonen i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Hvor ofte treffer IO søsken som bor i Norge?	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere											
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>1995</b>												
Antall personer (N)	2410	1222			157	156	100	188	212	153	105	151	
I alt	100	100			100	100	100	100	100	100	100	100	100
Bor sammen med	8	32			24	26	21	44	37	24	24	17	
Omtrent daglig	6	19			26	24	17	25	9	11	15	14	
Omtrent hver uke, men ikke daglig	26	28			28	33	33	19	34	28	29	34	
Omtrent hver måned, men ikke hver uke	29	11			9	10	9	9	11	21	15	13	
Noen ganger i året, men ikke hver måned	29	8			13	3	15	3	8	14	12	17	
Sjeldnere enn hvert år	2	3			1	4	5	2	1	3	5	6	
	<b>2002</b>												
Antall personer (N)	5277	1486	144	145	160	73	118	214	215	161	98	158	
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Bor sammen med	9	26	21	30	13	37	20	38	25	14	22	21	
Omtrent daglig	6	17	22	21	24	16	13	17	14	12	14	10	
Omtrent hver uke, men ikke daglig	25	29	28	23	34	22	26	29	32	34	27	31	
Omtrent hver måned, men ikke hver uke	27	15	18	14	16	19	21	8	16	18	18	20	
Noen ganger i året, men ikke hver måned	28	10	10	9	9	1	16	6	9	16	13	15	
Sjeldnere enn hvert år	5	3	1	3	4	4	2	2	3	6	4	4	
Vet ikke	0	0	1	-	-	-	2	1	-	1	1	-	

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsene 1995 og 2002, tverrsnitt

Tabell 6.12 viser at andelen som sier de bor sammen med søsken, er langt høyere blant innvandrere enn i befolkningen som helhet. I befolkningen ligger andelen i underkant av 10 prosent når ulikheter i alders-, kjønns- og bostedsfordeling er eliminert. Blant innvandrere var andelen som bodde med søsken i gjennomsnitt 32 prosent i 1996 og 26 prosent i 2005/2006. Grunnen til forskjellen mellom innvandrere og befolkningen må være at samholdet i oppvekstfamilien vedlikeholdes lenger blant innvandrerne, enten av økonomisk grunner eller fordi forventningen om å forlate oppveksthjemmet i ung alder er svakere blant dem. Det kan likevel iakttas en nedgang i andelen som sier de bor sammen med søsken i flere av innvandrergruppene. Det gjelder både blant tyrkere, pakistanere, vietnamesere og srilankere. Bedre økonomiske muligheter til å bo i separate hushold og/eller innflytelse fra storsamfunnets normer kan ha bidratt til denne utviklingen. Vi så da også ovenfor at andelen i den yngste aldersgruppen som bor sammen med foreldre, gikk ned fra 1996 til 2005/2006.

Likeledes så vi i kapitlet om bolig at graden av trangboddhet gikk noe ned fra 1996 til 2005/2006. At søsken har hver sin husholdning, bidrar til å redusere trangboddhet. I 2005/2006 var det tyrkere som i minst grad oppgav å bo sammen med søsken (13 prosent), mens pakistanere og irakere utgjorde landgruppene som i størst grad hadde bofellesskap med søsken (37-38 prosent).

Samtidig som andelen som bor sammen med søsken er større blant innvandrere enn i befolkningen som helhet, er også andelen med daglig kontakt med søsken større blant innvandrerne. I tallet for daglig kontakt regnes ikke med dem som bor sammen. I hele befolkningen er andelen med daglig kontakt med søsken 6 prosent, mens tilsvarende andel blant innvandrerne er i underkant av to av ti. På den annen side er det hele seks av ti i befolkningen som har kontakt med søsken månedlig eller sjeldnere, mot under det halve (22 prosent i 1996 og 28 prosent i 2005/2006) blant innvandrerne. Noe av denne forskjellen kan som nevnt skyldes at det for befolkningen ikke ble forutsatt at søsken skal bo i Norge, men dette betyr neppe mye.

### 6.10. Flere har også andre familiemedlemmer i Norge

Å ha andre nære familiemedlemmer i Norge, som for eksempel besteforeldre, onkler, tanter, fettere og kusiner, må også antas å gi en følelse av forankring og tilhørighet blant innvandrere og etterkommere. Fra 1996 til 2005/2006 var det jevnt over en økning i andelen med slike familiemedlemmer i Norge. Tabell 6.13 gjengir svarene på et spørsmål om andre familiemedlemmer bor i Norge. Spørsmålet ble stilt uten forutsetning om at nevnte familiemedlemmer er i live. Et nei på spørsmålet kan således både bety at vedkommende ikke har et slikt familiemedlem eller at familiemedlemmet ikke bor i Norge.



**Tabell 6.13. Har IO andre familiemedlemmer i Norge? Situasjonen blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Har IO andre familie- medlemmer i Norge? Andel ja.	Innvandrere og etterkommere											
	I alt	Bosnia- Herce- govina	Serbia- Monte- negro	Tidligere Jugo- slavia	Tyrkia	Irak	Iran	Paki- stan	Viet- nam	Sri Lanka	Somalia	Chile
<b>1996</b>												
Antall personer (N)	2549			333	257		295	295	357	387	312	313
Svigerforeldre	13			15	16		13	13	14	6	4	16
Besteforeldre	3			4	3		1	3	4	0	2	3
Onkler/tanter	22			21	34		6	30	25	17	11	15
Fettere/kusiner	31			33	52		12	36	31	33	16	19
Andre fam.medl.	18			17	27		11	25	12	20	14	15
<b>2005/2006</b>												
Antall personer (N)	3049	333	288		297	357	269	306	313	353	245	288
Svigerforeldre	14	17	10		20	7	14	17	18	9	5	13
Besteforeldre	6	9	3		3	4	6	10	11	5	4	5
Onkler/tanter	28	20	23		41	15	20	46	36	20	18	24
Fettere/kusiner	37	29	37		51	18	18	57	42	40	34	30
Andre fam.medl.	32	27	22		38	16	17	50	41	42	27	27

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006.

Minst har økningen vært i andelen som har svigerforeldre boende i Norge. Andelen med besteforeldre i Norge har doblet seg i løpet av de ni årene mellom undersøkelsene, men besteforeldre er likevel den av familiegruppene som i minst grad påtreffes i Norge. Dette skyldes både at mange har mistet sine besteforeldre, og at muligheten for familiegjensforening er begrenset. Når det gjelder onkler og tanter og deres barn, er det i gjennomsnitt en økning på 6 prosentpoeng i andelen som har disse i Norge. Alt i alt er det pakistane og vietnamesere som i størst grad har nære familiemedlemmer utenom foreldre og søsken boende i Norge. Tyrkere og srilankere ligger også godt an. De to gruppene som i minst grad omgir seg med familiemedlemmer i Norge, er irakere og iranere. For irakere sin del er den korte botiden en åpenbar årsak. Hva grunnen kan være for iranere, er mindre innlysende.

### 6.11. Konklusjon

Et frodig familienettverk er gjerne et pluss i tilværelsen, spesielt for migranter som trenger praktisk støtte, trygghet og tilhørighet. Familierelasjoner kan i uheldige tilfeller også begrense den enkeltes utfoldelsesmuligheter. Innvandrerbefolkningen med bakgrunn i de ti landene vi har intervjuet er i gjennomsnitt vel så godt forankret i samliv som hele befolkningen. Andelen i samliv (giftermål og samboerskap) er om lag to av tre. Andelen gifte blant innvandrere er langt høyere enn i befolkningen, mens andelen samboere er betydelig lavere. Om lag 5 prosent har ikke ektefellen med seg til Norge. Dette gjelder særlig somaliere. Andelen i reelt samliv blant somaliere blir dermed så lavt som vel fire av ti. Hele 85 prosent av innvandrerbefolkningens ektefeller har selv innvandret og har utenlandsfødte foreldre. De resterende 15 prosent er dels norskfødte etterkommere av innvandrere, eller de er ikke-innvandrere ("etniske nordmenn"). Forholdstallet dem imellom er i gjennomsnitt 1:2. Vel halvparten av innvandrerne og etterkommerne i vår undersøkelse har begge foreldre i live, en noe lavere

andel enn i befolkningen ellers (kontrollert for alder). Andelen som har foreldre boende i Norge (av dem som har dem i live), har økt med 10-15 prosentpoeng fra 1996 til 2005/2006. Mange bor sammen med foreldre, men det er først og fremst de yngste, og andelen som gjør det har sunket betydelig i alle aldre siden 1996. Nesten alle innvandrere har søsken i live, og vel halvparten har en eller flere søsken boende i Norge. Det er vanligere blant innvandrere og etterkommere enn i befolkningen å bo sammen med søsken, men det er likevel litt mindre vanlig i 2005/2006 enn i 1996. Mange innvandrere har også en del fjernere familiemedlemmer (som onkler, tanter, fettere, kusiner) bosatt i Norge.

## 7. Sosial kontakt utenom familien (venner og naboer)

Svein Blom

For å høre hjemme i samfunnet er det også viktig å ha sosial kontakt til mennesker utenfor ens umiddelbare familie. Vi tenker her særlig på vennskap, naboskap og omgang med arbeidskolleger utenom arbeidstid. Dette er kontakter som gjerne knyttes på frivillig basis ut fra felles interesser, aktiviteter, livsanskuelser eller gjensidige sympatier. Som ved relasjoner mellom familie-medlemmer er det også her visse ytre rammer som danner bakgrunn for kontakten (for eksempel felles bosted eller felles arbeidsplass), men som regel har den enkelte større spillerom for å innlede og avbryte kontakten ut fra egne preferanser enn ved familie-relasjoner.

Som nevnt fant vi i forrige undersøkelse av innvandreres levekår at andelen som rapporterer om ensomhet er større blant ikke-vestlige innvandrere enn i befolkningen som helhet (Blom 1998). Av faktorer som beskytter mot ensomhet, fant vi – foruten et velfungerende familienettverk – også nærkontakt med venner og naboer. Særlig kontakt med venner uten innvandrerbakgrunn og hyppig kontakt med flere naboer var assosiert med mindre følelse av ensomhet. I dette kapitlet gjennomgår vi status for omfanget av kontakt på disse områdene basert på de nye levekårsdataene.

### 7.1. Ni av ti har gode venner, men bare seks av ti har en god norsk venn

Vi ser først på noen indikatorer på utbredelse av vennskap. Som i 1996 ble innvandlerne spurt om de hadde noen god venn på stedet der de bor eller noe annet sted i Norge. I tabell 7.1 nedenfor er svarene på spørsmålet om vennskap på bostedet slått sammen med svarene på spørsmålet om gode venner andre steder i landet.

Tabellen viser at andelen som har en god venn i Norge er høy – vel ni av ti – og den kan ha økt en smule (ifølge tabellen 4 prosentpoeng) fra 1996 til 2005/2006. I den grad økningen er reell, kan den mest sannsynlig tilskrives den økte botiden. Pakistan, Vietnam og Somalia er blant enkeltlandene som tydeligst har økt sin andel med en god venn i Norge. I 1996 var Vietnam og Somalia de to landene som var minst vellykket på dette området. I 2005 er forskjellen mellom landene nesten opphevet, selv om Vietnam fortsatt ligger 6 prosentpoeng under gjennomsnittet. I befolkningen som helhet i aldersgruppen 16-70 år har ikke langt fra alle minst en god venn.

**Tabell 7.1. Har IO noen god venn i Norge? Situasjonen i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år, kjønn og landbakgrunn. Prosent**

Har IO noen gode venner i Norge?	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere											
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>1995</b>												
Antall personer (N)	3568	2553		334	257	295	297	357	387	313	313		
I alt	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	99	89		96	91	93	88	77	96	84	92		
- herav menn	99	91		95	93	94	88	84	96	88	92		
-herav kvinner	99	86		99	88	90	88	69	94	79	91		
Nei	1	11		4	9	8	12	23	4	16	8		
	<b>2002</b>												
Antall personer (N)	6081	3049	333	288	297	357	269	306	313	353	245	288	
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	99	93	97	92	93	91	93	94	87	98	92	94	
- herav menn	98	94	96	94	92	92	91	97	93	97	93	97	
-herav kvinner	99	92	98	91	96	89	95	92	82	98	91	91	
Nei	1	6	2	7	5	8	6	5	12	2	7	5	
Vet ikke	0	1	1	1	1	1	1	1	1	-	1	1	

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsene 1995 og 2002, tversnitt

**Tabell 7.2. Har IO noen god norsk venn? Situasjonen blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år, kjønn og landbakgrunn. Prosent**

Har IO noen gode venner i Norge som er norske?	Innvandrere og etterkommere											
	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
<b>1996</b>												
Antall personer (N)	2553			334	257		295	297	357	387	313	313
I alt	100			100	100		100	100	100	100	100	100
Ja	59			81	59		65	54	45	67	37	69
- herav menn	65			79	69		72	61	51	70	42	68
-herav kvinner	53			84	43		55	44	39	63	31	69
Nei	41			19	41		35	47	55	33	63	31
<b>2005/2006</b>												
Antall personer (N)	3049	333	288		297	357	269	306	313	353	245	288
I alt	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	57	72	65		53	45	64	46	51	69	49	75
- herav menn	61	75	72		54	47	57	58	58	76	54	74
-herav kvinner	52	70	56		51	39	73	33	44	62	42	77
Nei	42	26	33		45	53	35	53	48	31	49	23
Vet ikke	2	2	2		2	2	2	1	2	-	2	2

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006.

Kartleggingen av vennskap ble etterfulgt av et spørsmål om noen av de gode vennene "er norske". Selv om spørsmålet kan etterlate tvil om hva som ligger i definisjonen "norsk", synes dette ikke å ha avholdt respondentene fra å svare. Nær seks av ti innvandrere svarte "ja" i 1996 (tabell 7.2). Det gjaldt åtte av ti fra Det tidligere Jugoslavia og nærmere sju av ti blant chilenerne og srilankere. Lavest ja-andel hadde somaliere med under fire av ti.

I 2005/2006 er andelen med en god norsk venn uendret i forhold til i 1996. Ifølge våre målinger har den i gjennomsnitt sunket 2 prosentpoeng til 57 prosent. Blant bosniere og personer fra Serbia og Montenegro er den 10-15 prosentpoeng lavere enn blant innvandrere fra Det tidligere Jugoslavia i 1996. Også blant pakistanere og tyrkere har andelen sunket noe trass i at disse gruppene har fått lengre gjennomsnittlig botid. Ikke uventet har irakere den laveste andelen med en god norsk venn. De har da også den korteste botiden blant nasjonalitetene som ble intervjuet. Forskjellen til pakistanere er imidlertid uventet liten, enda disse har nesten fire ganger så lang median botid bak seg som irakerne. Det er åpenbart at lang botid ikke er en tilstrekkelig forutsetning for å etablere vennskap med norske. Dataene viser at det særlig er kvinnene som trekker prosentandelen ned blant pakistanerne. I 1996 var det somaliere som lå sist i forsøket på å få en god norsk venn. Både somaliere, vietnamesere og chilenerne har siden bedret sin situasjon på dette feltet.

Tabellen viser for øvrig at menn gjennomgående har lykkes bedre med å få en god norsk venn enn kvinnene. Unntakene i 2005/2006 synes å være iranere (særlig) og chilenerne. Menn har trolig større kontaktflate med storsamfunnet enn kvinner i flere av disse innvandrergroppene, ikke minst på grunn av innsatsen i arbeidslivet. Forskjellen i kjønnsroller på dette området har trolig bidratt til at menn oftere har venner blant ikke-innvandrere.

At andelen innvandrere med en god norsk venn ikke har økt for flere av gruppene i årene mellom de to undersøkelsene, kan virke overraskende og skuffende. Det må en tilnærming til fra begge parter side dersom vennskap skal oppstå, så oppgaven å knytte kontakt er selvfølgelig ikke bare opp til innvandrerne og deres etterkommere.

## 7.2. Litt sjeldnere kontakt med gode venner

Innvandrere og befolkningen i det hele er i kontakt med sine venner relativt ofte. I 1996 var i gjennomsnitt sju av ti innvandrere sammen med gode venner daglig eller ukentlig. I 2005/2006 hadde andelen sunket til seks av ti (tabell 7.3). Det er lavere enn i befolkningen som helhet hvis andel i kontakt med gode venner var åtte av ti ifølge Levekårsundersøkelsen 2002. Iranere er den av gruppene som har minst daglig eller ukentlig kontakt med venner (bare fem av ti). Somaliere er for øvrig den av landgruppene med sjeldnere vennekontakt enn årlig. En av ti somaliere ser sin(e) gode venn(er) så sjelden, mens gjennomsnittet for alle innvandrere og etterkommere her er 3 prosent.

**Tabell 7.3. Hyppighet av kontakt med gode venner i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Hvor ofte er IO sammen med gode venner?	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere										
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia
		<b>1996</b>										
Antall personer (N)	2018				291	210	247	238	214	343	235	240
I alt	100				100	100	100	100	100	100	100	100
Omtrent daglig	23				23	31	17	29	18	16	25	22
Omtrent hver uke, men ikke daglig	49				55	50	47	48	52	41	56	39
Omtrent hver måned, men ikke hver uke	24				20	17	26	19	27	35	17	30
Noen ganger i året, men ikke hver måned	4				2	2	9	2	3	8	3	8
Sjeldnere enn hvert år	0				-	-	-	1	-	0	0	1
		<b>2002</b>										
Antall personer (N)	5996	1263	172	118		111	109	104	132	138	162	121
I alt	100	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100
Omtrent daglig	26	18	18	20		16	18	17	18	20	16	22
Omtrent hver uke, men ikke daglig	53	42	49	42		56	36	32	42	41	40	45
Omtrent hver måned, men ikke hver uke	17	28	29	27		21	28	34	30	25	31	26
Noen ganger i året, men ikke hver måned	3	9	4	7		5	15	14	7	12	10	7
Sjeldnere enn hvert år	0	3	-	3		-	2	4	2	2	3	10
Vet ikke	0	1	1	2		2	2	-	1	-	-	1

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2002, tverrsnitt

**Tabell 7.4. Andel med en fortrolig venn som står en nær, blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Har IO noen nærstående fortrolig venn?	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere										
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
		<b>2002</b>										
Antall personer (N)	6081	3049	333	288	297	357	269	306	313	353	245	288
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	90	71	81	73	67	57	71	72	68	83	72	73
- herav menn	86	71	80	74	66	60	70	72	73	81	71	69
-herav kvinner	95	72	83	71	70	53	73	72	64	85	73	77
Nei	10	28	18	27	32	42	29	26	31	17	27	26
Vet ikke	0	1	0	1	1	1	0	2	1	-	1	1

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2002, tverrsnitt

### 7.3. Fortrolig venn mindre vanlig blant innvandrere

I den nye levekårsundersøkelsen stilte vi også spørsmålet om respondenten – bortsett fra medlemmer av egen familie – har noen nærstående som hun/han kan snakke fortrolig med. Dette er et spørsmål som ikke ble stilt i 1996. Det antas å være noe mer krevende å svare ja på dette enn på spørsmålet om respondenten har en "god venn". Ifølge den ordinære levekårsundersøkelsen i 2002 svarte ni av ti i befolkningen (veid etter samme alders-, kjønns- og bostedsfordeling som innvandrerne) ja på dette spørsmålet. Etter kjønn var andelen 86 prosent blant menn og 95 prosent blant kvinner (tabell 7.4).

I kontrast til dette er andelen med en fortrolig venn blant innvandrere og etterkommere sju av ti, altså nærmere 20 prosentpoeng lavere. I gjennomsnitt for alle landgruppene er det ingen forskjell mellom menn og kvinner. Forskjellene går litt i hver sin retning i den

enkelte landgruppe. Bosniere og srilankere har de høyeste andelen, åtte av ti, men også dette er lavere enn i befolkningen. Irakere har den laveste andelen, knapt seks av ti. Blant vietnamesere er andelen med en fortrolig venn i underkant av gjennomsnittet.

### 7.4. Samme omfang av kontakt med familier i nabolaget

Et vennskapelig forhold til folk i nabolaget er en side ved det sosiale liv som mange verdsetter. Preten-sjonene om nærhet og gjensidig åpenhet i forholdet til naboer er vanligvis langt lavere enn ved tradisjonelle vennskap, ettersom friheten til å velge sine naboer er de færreste forunt. Imidlertid ser de fleste seg tjent med å pleie et godt naboskap idet begge parter i noen situasjoner vil kunne yte hverandre støtte og tjenester når behovet måtte være der. På sikt vil også nabo-skapet kunne utvikle seg i retning av et mer genuint vennskap dersom partene finner en felles "kjemi".

**Tabell 7.5. Besøkskontakt med antall familier/husstander i nabolaget blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Er IOs foreldre i live?	Innvandrere og etterkommere												
	Hele befolkningen	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>1995</b>					<b>1996</b>							
Antall personer (N)	3560	2553			335	257	295	297	357	387	312	313	
I alt	100	100			100	100	100	100	100	100	100	100	
Ingen	39	29			28	15	51	23	31	14	33	43	
En	17	15			16	7	15	14	18	12	20	17	
To	15	17			15	11	13	17	19	29	22	15	
Tre til fire	17	22			26	21	13	25	23	25	17	16	
Fem eller flere	12	18			15	47	8	22	10	20	8	9	
	<b>2001</b>					<b>2005/2006</b>							
Antall personer (N)	3976	3049	333	288		297	357	269	306	313	353	245	288
I alt	100	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
Ingen	27	29	23	32		21	38	45	19	33	22	20	51
En	13	13	11	17		11	12	18	9	12	12	18	17
To	14	17	22	17		11	17	12	20	19	19	20	13
Tre til fire	20	23	28	17		18	20	13	31	24	24	26	11
Fem eller flere	26	17	15	16		38	11	10	21	11	23	15	6
Vet ikke	0	1	1	1		1	1	2	1	1	-	1	1

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2001, tverrsnitt

I flere forskjellige levekårsundersøkelser er det spurt om *hvor mange* familier eller husstander i nabolaget som respondenten kjenner så godt at partene besøker hverandre av og til. Svarene som innvandrerne gir er slående like i 1996 og 2005/2006 (tabell 7.5). Om lag tre av ti svarer at det er ingen. Tre av ti sier at det er en eller to familier, mens de resterende fire av ti har gjensidig besøkskontakt med tre eller flere familier. De refererte andelene er gjennomsnitt for alle innvandrerne samlet. Av enkeltland er det Iran og Somalia som i størst grad (nærmere halvparten) oppgir at de ikke har noen familier i nærheten å besøke. Situasjonen er den samme ni år senere, og da har Irak også kommet til. I den andre enden av "skalaen" er det tyrkere som markerer seg med størst kontaktflate til familier i nabolaget. Nærmere fire av ti med tyrkisk bakgrunn oppgir å ha besøkskontakt med fem eller flere familier. Tyrkere bor relativt konsentrert i Oslo og Drammen, og det er meget mulig at det er andre familier fra Tyrkia som de her refererer til. Også srilankere og pakistanere bor i betydelig grad konsentrert i hovedstaden. Blant disse gruppene er det mange som oppgir at de har besøkskontakt med fem eller flere familier i nabolaget.

Når det gjelder befolkningen som helhet er omfanget av kontakt med folk i nabolaget omtrent på samme nivå som blant innvandrerne. I Levekårsundersøkelsen 1995 lot det riktignok til at en noe større andel – nærmere fire av ti – var uten slik besøkskontakt, men noen år senere (i 2001) var andelen knapt tre av ti – som blant innvandrerne.

I et oppfølgingsspørsmål i begge innvandrerundersøkelsene ble det spurt om familiene som respondentene har besøkskontakt med, har "samme innvandringsbakgrunn" som dem selv. Spørsmålet kan oppfattes som et spørsmål om disse familien(e) selv er innvandret eller om de har bakgrunn fra *samme* land eller etniske gruppe

som respondenten. Vi heller til den siste tolkningen. Naboer med innvandrerbakgrunn, men fra et annet land eller etniske gruppe enn respondenten, vil etter denne tolkningen måtte utløse et "nei" eller "både og" på samme måte som personer uten innvandrerbakgrunn. Svaret "både og" betyr i denne sammenheng at respondenten har besøkskontakt med flere familier i nærmiljøet hvorav noen har samme innvandrerbakgrunn som dem selv mens andre ikke har det.

Tabell 7.6 viser at et knapt flertall av disse familiene har samme innvandrerbakgrunn som intervjupersonen. Andelen er noen få prosentpoeng høyere i 2005/2006 enn i 1996. Merk at personer *uten* besøkskontakt med familier i nabolaget ikke inngår i tabellen. Over seks av ti fra Tyrkia, Irak, Pakistan og Sri Lanka oppgir at personene de besøker har samme innvandringsbakgrunn som dem selv. Dette styrker hypotesen om betydningen av bokonsentrasjon som årsak til den omfattende kontakten. I 1996 svarte også over 60 prosent av innvandrerne fra Vietnam og Somalia ja på spørsmålet om besøksfamiliene har samme innvandrerbakgrunn, men disse landgruppene ja-andel har senere sunket. Størst andel som svarer "nei" på spørsmålet står chilenerne for (hele 45 prosent). Det er trolig chilenerne som i størst grad har besøkskontakt med ikke-innvandrere.

### 7.5. Bare en av ti har daglig nabokontakt

I Levekårsundersøkelsen 1995 forekom et spørsmål om hvor ofte respondenten "er sammen med naboer". Spørsmålet ble tatt inn i levekårsundersøkelsen blant innvandrere i 1996 og senere også gjentatt i 2005/2006, men er dessverre ikke stilt i senere regulære levekårsundersøkelser. I 1995 svarte i underkant av en av ti ikke-innvandrere at de var sammen med naboer omtrent daglig (tabell 7.7). Om lag fire av ti var sammen med naboer sjeldnere enn hvert år.

**Tabell 7.6. Har familiene som besøkes samme innvandrerbakgrunn som IO? Svar fra innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Har disse familiene samme innv.bakgr.som IO?	Innvandrere og etterkommere											
	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
<b>1996</b>												
Antall personer (N)	1797			242	218		144	225	247	334	208	179
I alt	100			100	100		100	100	100	100	100	100
Ja	53			31	65		39	63	65	46	61	37
Både og	26			24	25		22	26	17	44	27	18
Nei	21			46	9		40	9	17	10	12	45
Vet ikke	1			-	1		-	2	0	-	-	-
<b>2005/2006</b>												
Antall personer (N)	1130	115	109		138	137	81	126	97	149	111	67
I alt	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	56	40	46		65	66	47	67	55	69	48	36
Både og	26	40	24		20	26	25	24	28	20	35	16
Nei	17	19	30		15	9	27	9	17	11	17	45
Vet ikke	1	1	-		-	-	1	1	1	-	-	3

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006

**Tabell 7.7. Besøksfrekvens med naboer blant ikke-innvandrere og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Hvor ofte er IO sammen med naboer?	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere											
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
<b>1995</b>													
Antall personer (N)	3541	2512			335	253		274	297	352	383	305	313
I alt	100	100			100	100		100	100	100	100	100	100
Omtrent daglig	9	22			39	18		10	32	19	11	10	9
Omtrent hver uke, men ikke daglig	19	23			28	29		10	29	21	23	23	14
Omtrent hver måned, men ikke hver uke	15	12			10	14		11	9	12	20	16	7
Noen ganger i året, men ikke hver måned	18	12			9	6		13	7	22	19	6	12
Sjeldnere enn hvert år	39	32			15	32		57	23	27	27	45	58
<b>2005/2006</b>													
Antall personer (N)		3049	333	288		297	357	269	306	313	353	245	288
I alt		100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
Omtrent daglig		12	41	11		7	4	9	9	19	7	6	6
Omtrent hver uke, men ikke daglig		23	29	26		18	12	13	31	24	20	27	15
Omtrent hver måned, men ikke hver uke		17	10	15		13	16	12	25	12	23	27	18
Noen ganger i året, men ikke hver måned		14	9	13		13	21	10	14	14	22	11	14
Sjeldnere enn hvert år		31	9	34		49	40	50	18	30	26	22	46
Vet ikke		3	2	1		2	7	6	3	1	1	7	2

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 1995.

Resultatene fra 1996 viste at flere innvandrergupper var langt oftere sammen med naboer enn det som var vanlig blant ikke-innvandrere. Hele fire av ti innvandrere med bakgrunn fra Det tidligere Jugoslavia oppgav å være daglig sammen med naboer. Det samme gjaldt tre av ti pakistane. Gjennomsnittsnivået for alle gruppene lå på to av ti med daglig kontakt.

I Levekår blant innvandrere 2005/2006 er andelen med daglig nabokontakt redusert til samme nivå som blant ikke-innvandrere fra 1995, rundt en av ti. Innvandrere med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina representerer et markant unntak idet hele fire av ti av dem hevder å ha kontakt med naboer omtrent daglig. Innvandrere og etterkommere fra Vietnam har også et

noe avvikende resultat idet to av ti har daglig nabokontakt. Det er for øvrig nøyaktig samme andel som vietnamesere presenterte ni år tidligere. For de øvrige innvandrerguppene er andelen med daglig kontakt i underkant av en av ti. Nasjonaliteter med spesielt sjelden sosial omgang med naboer er tyrkere, iranere, chilenerne og irakere. 40-50 prosent av disse gruppene er sammen med naboer sjeldnere enn årlig. Spesielt for tyrkere virker dette svaret i første omgang selvmotsigende, idet de også har opplyst at de har kontakt med fem eller flere familier i nabolaget som de kjenner godt. Det er mulig at tyrkere her mer tenker på venner som bor i nærheten enn nabofamilien i samme trappeoppgang som de bare hilser på, men kanskje aldri besøker.

**Tabell 7.8. Andel som er sammen med arbeidskamerater i fritiden blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter landbakgrunn. Prosent**

Har IO noen nærstående fortrolig venn?	Innvandrere og etterkommere										
	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>2005/2006</b>										
Antall personer (N)	2204	238	214	216	198	197	202	246	303	167	223
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	58	68	59	62	49	59	50	68	58	50	51
- herav menn	64	71	67	68	57	58	63	77	66	56	48
-herav kvinner	49	65	46	49	26	61	28	59	48	40	54
Nei	37	30	40	37	47	39	44	30	40	25	47
Vet ikke	5	2	1	2	5	2	6	3	3	25	3

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006.

## 7.6. Seks av ti arbeidstakere omgås arbeidskamerater på fritiden

Fra Statistisk sentralbyrås holdningsundersøkelser (Blom 2006) vet vi at mange kommer i kontakt med innvandrere gjennom jobben. Det gjelder om lag 40 prosent av den voksne befolkningen. Blant innvandrere så vel som blant andre arbeidstakere kan det være et betydelig sammenfall mellom hvem en jobber sammen med og hvem en omgås privat. For å belyse dette stilte vi et spørsmål om sosial omgang med arbeidskamerater på fritiden. Spørsmålet er hentet fra en svensk undersøkelse fra 1996 (Socialstyrelsen 1998: 78) og lød: "Brukar Du umgås med någon av Dina nuvarande arbetskamrater på fritiden?" På norsk ble det til "Hender det at du er sammen med en eller flere arbeidskamerater på fritiden?"

Blant de svenske arbeidstakerne svarte 40 prosent av tyrkerne ja, 37 prosent av iranerne, 34 prosent av chilenerne og 50 prosent av polakkene. Unntatt for tyrkerne var det vanligere for kvinner enn menn å omgås arbeidskamerater på fritiden. I vår undersøkelse fra 2005/2006 var andelene som svarte ja på spørsmålet enda høyere enn i Sverige, i gjennomsnitt nærmere seks av ti (58 prosent) (tabell 7.8). Personer uten arbeid er da holdt utenfor, akkurat som i den svenske undersøkelsen.

Vietnamesere og bosniere er de to landgruppene som i størst grad er sammen med arbeidskamerater på fritiden. Minst vanlig er dette blant irakere, somaliere, pakistanere og chilenerne. Likevel er minst halvparten av dem av og til sammen med arbeidskamerater på fritiden. Kjønnforskjellen er relativt stor, i gjennomsnitt 15 prosentpoeng i menns favør. Bare blant iranere og chilenerne er kvinneandelen større enn mannandelen.

## 7.7. Flere ensomme innvandrere enn i befolkningen

Som nevnt viste dataene fra 1996 at innvandrere er gjennomgående mer ensomme enn personer uten innvandrerbakgrunn. Hele 43 prosent av innvandrerne oppgav at de ofte eller av og til var ensomme (12

prosent ofte), mens motsvarende tall for ikke-innvandrere var 17 prosent (3 prosent ofte). Gjelder dette også i 2005/2006? Svaret er ja, men andelen som "av og til" føler seg ensomme er 5 prosentpoeng lavere i 2005/2006 enn i 1996 (tabell 7.9). Andelen som ofte eller av og til føler seg ensomme i 2005/2006 er 38 prosent. I befolkningen som helhet øker samtidig andelen som "av og til" er ensomme med 5 prosentpoeng fra 1995 til 1998. Like fullt er andelen ofte eller av og til ensomme 16 prosentpoeng høyere i innvandrerbefolkningen i 2005/2006 enn i hele befolkningen i 1998 (veide verdier for befolkningen).

I 1996 var andelen som ofte eller av og til var ensomme, størst blant iranere og somaliere, henholdsvis vel seks og fem av ti. I 2005/2006 var det bare personer med bakgrunn fra Irak og Iran som hadde en (nesten) like stor andel ensomme. Blant somaliere hadde andelen sunket til 35 prosent. Ellers skilte Tyrkia seg ut med nærmere 45 prosent ofte eller av og til ensomme. Minst ensomme i 2005/2006 var pakistanerne med en andel bare litt i overkant av gjennomsnittet i befolkningen. I flertallet av landgruppene er det kvinnene som er de mest ensomme.

At andelen ensomme i 2005/2006 er noe lavere enn i 1996, men ikke mye, virker forståelig når vi tar i betraktning utviklingen i sosial kontakt i og utenfor familien i de mellomliggende årene. Andelen i samliv har ikke endret seg, og det er ikke blitt noen større andel som har fått ektefellen sin i Norge. Antall familier som den enkelte har kontakt med i nabolaget, er uendret, men kontaktfrekvensen med naboer har gått ned. På den annen side har flere innvandrere og etterkommere fått foreldre, søsken og andre familie-medlemmer til Norge, men andelen som bor under samme tak er lavere. Andelen med gode norske venner er om lag uendret, men de er ikke like ofte sammen med gode venner som før. Alt i alt bidrar disse endringene trolig til at innvandrere og etterkommere har en noe bedre sosial forankring blant familie og venner enn for ti år siden, men enkelte tendenser peker også i motsatt retning.

**Tabell 7.9. Andelen som ofte eller av og til føler seg ensom blant befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Har IO noen gode venner i Norge?	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere											
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>1995</b>												
Antall personer (N)	3559	2549			331	253	292	276	343	378	304	306	
I alt	100	100			100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ofte	3	12			12	9	24	7	9	10	18	14	
- herav menn	3	10			10	7	20	6	9	11	17	9	
-herav kvinner	3	14			15	13	30	9	9	9	18	20	
Av og til	15	31			33	28	41	30	31	24	36	28	
- herav menn	13	30			31	31	45	28	31	20	32	26	
-herav kvinner	18	32			35	24	35	33	31	29	41	29	
Sjelden	27	18			22	15	16	15	15	25	18	24	
Aldri	56	40			33	48	19	49	45	42	28	34	
	<b>1998</b>												
Antall personer (N)	3079	3049	333	288		297	357	269	306	313	353	245	288
I alt	100	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
Ofte	2	13	7	17		17	19	22	8	8	9	12	12
- herav menn	2	11	8	14		18	17	16	6	4	10	8	8
-herav kvinner	3	15	6	21		16	23	29	9	12	9	17	16
Av og til	19	26	33	22		26	40	28	17	24	19	23	26
- herav menn	17	24	28	16		22	37	28	16	19	19	25	23
-herav kvinner	22	28	37	29		34	46	28	17	27	20	21	29
Sjelden	34	21	21	18		23	17	25	25	19	20	12	31
Aldri	44	40	39	42		33	23	25	50	48	52	49	30
Vet ikke	0	1	0	1		1	1	0	1	1	-	4	1

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 1995 og 1998



## 8. Religion

Kristian Rose Tronstad

Ifølge grunnloven er det religionsfrihet i Norge, men statens offentlige religion er protestantisk kristendom (evangelisk-lutherske). Selv om mange innvandrere tilhører en annen religion enn statskirken, oppgir mange at det er enkelt å praktisere sin religion i Norge. Blant de ti ikke-vestlige innvandrergroppene i denne levekårsundersøkelsen er om lag 6 av 10 oppdratt i islamsk tro.

### 8.1. Religion og integrering

Etter terrorhandlingene i New York, Madrid og London de siste årene er spørsmålet om religion og religionsutøvelse blitt aktualisert. Myndighetene og befolkningen i mange europeiske land frykter terrorhandling fra muslimske fundamentalister. Som følge av en økende skepsis mot Islam opplever flere muslimer å bli diskriminert (The European Union Agency for Fundamental Rights 2006).

Religion og religionsutøvelse er et tema som gjerne overlater til privatsfæren, i den forstand at det er opp til den enkelte å tro på det man vil. Når det gjelder innvandreres deltakelse i arbeidslivet, er det lite kontroversielt å hevde at det er bedre for integreringen å være sysselsatt enn å være arbeidsledig, men hvorvidt en chilener fremdeles er katolikk eller har mistet sin barnetro er ikke like enkelt å tolke som uttrykk for vellykket integrering. Det at innvandrere har en annen religiøs overbevisning enn majoritetsbefolkningen kan være en utfordring for integrering av innvandrere, men å tolke innvandreres religiøse overbevisning som noe godt eller dårlig er problematisk. Samtidig er det vanskelig for en stat tuftet på én religion å forholde seg nøytral til andre religiøse overbevisninger.

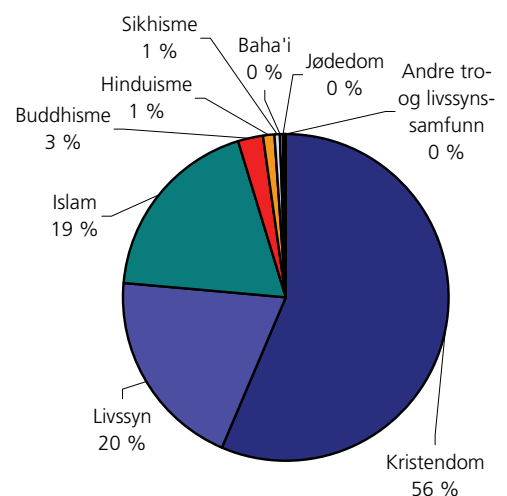
I Norge er praktiseringen av det obligatoriske kristendoms- og livssynsfaget (KRL) i grunnskolen og diskusjonen rundt bruk av religiøse hodeplagg eksempler på at religiøse minoriteter og livssynssamfunn oppfatter sin trosfrihet truet.

I levekårsundersøkelsen blant ikke-vestlige innvandrere er respondentene spurt om hvilken religiøse tro de er oppdratt til og om de fremdeles har sin barnetro intakt. Undersøkelsen gir også en pekepinn på hvor viktig religion er i livet for innvandrere, deres religiøse

### Medlemmer i trossamfunn utenfor statskirken øker

Økt innvandring de siste 30 årene er en av grunnene til at antallet medlemmer i alternative tros- og livssynssamfunn utenfor statskirken har økt. I 1971 var antallet medlemmer utenfor statskirken litt over 100 000 mens det ved inngangen til 2006 var nær 400 000 personer, eller om lag 8 prosent av befolkningen, utenfor statskirken. De kristne trossamfunnene utenfor statskirken har til sammen 216 100 medlemmer og utgjør 56 prosent av alle medlemmene i tros- og livssynssamfunnene. Størst er den romersk-katolske kirken med over 45 000 medlemmer og pinsebevegelsen med nesten 40 000 medlemmer. Islam er det trossamfunnet som har økt mest. I 1971 var det nesten ingen registrerte i muslimske trossamfunn, men i 2006 hadde de 72 000 medlemmer, nesten 19 prosent av alle registrerte. Blant livssynssamfunn er Humanetisk Forbund – med 77 200 medlemmer – det største med om lag 20 prosent..

Figur 8.1. Medlemmer i tros- og livssynssamfunn utenfor Den norske kirke 2006



Kilde: Statistisk sentralbyrå, Trus- og livssynssamfunn utanfor Den norske kyrkja, 2006

aktivitet, og hvor lett eller vanskelig det er å praktisere sin religion i det norske samfunnet. Den forrige levekårsundersøkelsen blant ikke-vestlige innvandrere (1996) inneholdt spørsmål om innvandrernes deltakelse på religiøse møter. Spørsmålet er ikke direkte sammenlignbart med spørsmålene stilt i denne undersøkelsen, men enkle sammenligninger er mulig.

I ordinære levekårsundersøkelser finnes det lite informasjon om religion og religionsutøvelse i hele befolkningen. Unntak er verdiundersøkelsen (1996) og kultur- og mediebruksundersøkelsen som omfatter spørsmål om deltakelse i tros- og livssynsmøter (Vaage 2004). Den europeiske samfunnsundersøkelsen (ESS) gjennomføres i over 20 land og med varierende temaer. I 2006 ble respondentene blant annet spurt om religiøs aktivitet og om religionens betydning i deres liv. Spørsmålene i ESS bruker en litt annen skala enn i levekårsundersøkelsen blant innvandrere, men med ESS som kilde kan vi gjøre enkle sammenligninger av religionens betydning i hele befolkningen i Norge med innvandrere i levekårsundersøkelsen.

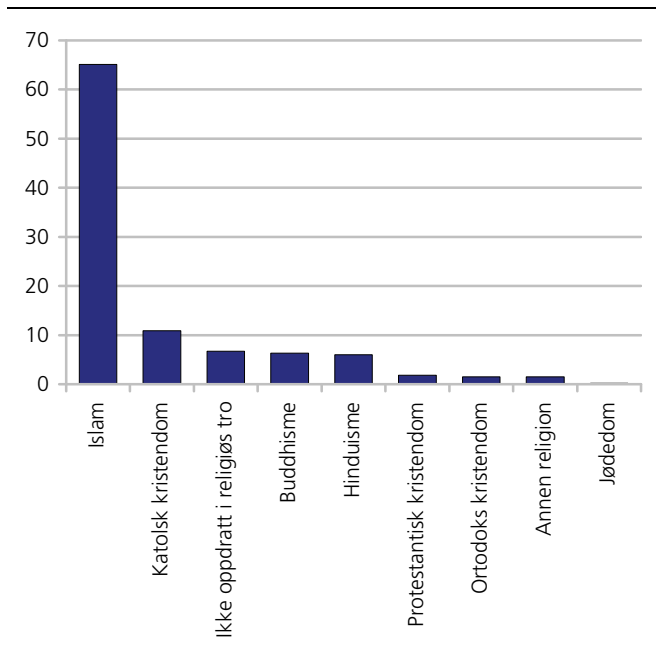
## 8.2. Flest muslimer

Islam og katolsk kristendom er de to religionene som samler flest ikke-vestlige innvandrere. I gjennomsnitt for alle landgruppene i undersøkelsen er mer enn 6 av 10 oppdratt med islam, mens 1 av 10 er oppdratt i katolsk kristendom. Hinduisme og buddhisme er to andre store verdensreligioner som i dette utvalget har en relativt liten oppslutning med om lag 6 prosent hver. 6 prosent oppgir at de ikke er oppdratt i noen religiøs tro.

## 8.3. Si meg hvor du kommer fra, så skal jeg fortelle deg hva du tror...

Mellom de ulike landgruppene er det stor variasjon i trosretning. Innvandrere fra Pakistan og Somalia er nesten alle oppdratt i islam. Nesten like høy tilslutning har islam blant innvandrere fra Irak og Tyrkia med 9 av 10. Fra Iran er 7 av 10 oppdratt i en islamsk tro, men blant iranere i Norge er det halvparten som oppgir at de ikke tilhører denne religionen i dag.

Figur 8.2. Oppdratt til hvilken religiøs tro? Prosent



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

Det er også relativt høy andel muslimer blant innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og fra Serbia og Montenegro med henholdsvis 66 og 77 prosent tilslutning til islam. I landet Serbia og Montenegro er ortodoks kristendom den mest utbredte med en tilslutning på anslagsvis 65 prosent. I vårt utvalg er imidlertid bare om lag 10 prosent av innvandrere fra Serbia og Montenegro ortodoks kristne. Årsaken til denne relativt store forskjellen er at et flertall av innvandrere i Norge fra Serbia og Montenegro er flyktninger fra provinsen Kosovo hvor de fleste er albanere og muslimer. Blant innvandrere fra Det tidligere Jugoslavia finner vi og en del som oppgir at de ikke er oppdratt innenfor noen trosretning.

Tabell 8.1. Oppdratt til hvilken religiøs tro? Etter landbakgrunn. Prosent

	I alt	Bosnia og Hercegovia	Serbia og Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	3036	328	288	295	357	266	307	310	353	245	287
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Islam	65	66	77	93	94	70	98	0	1	99	0
Katolsk kristendom	11	6	3	0	3	2	1	33	18	0	78
Ikke oppdratt til noen religiøs tro	7	24	11	4	1	18	1	5	1	0	6
Buddhisme	6	0	0	0	0	0	0	52	1	0	0
Hinduisme,	6	0	0	0	0	0	0	5	73	0	0
Protestantisk kristendom	2	0	1	0	1	1	0	3	5	0	12
Ortodoks kristendom	2	4	8	1	1	0	0	2	0	0	2
Annen religion	2	0	0	2	1	8	0	2	0	0	3
Jødedom	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

Chilenere skiller seg ut ved at katolsk kristendom er den viktigste trosretningen. Mer enn 8 av 10 chilenere i Norge er oppdratt i katolisisme. Innvandrere fra Vietnam og Sri Lanka har en mer sammensatt religiøs bakgrunn enn de andre innvandrergруппene i levekårsundersøkelsen. Blant vietnamesere er 5 av 10 oppdratt som buddhister og 3 av 10 som katolikker. Innvandrere fra Sri Lanka er i overveiende grad hinduer, 7 av 10, mens 2 av 10 er katolikker.

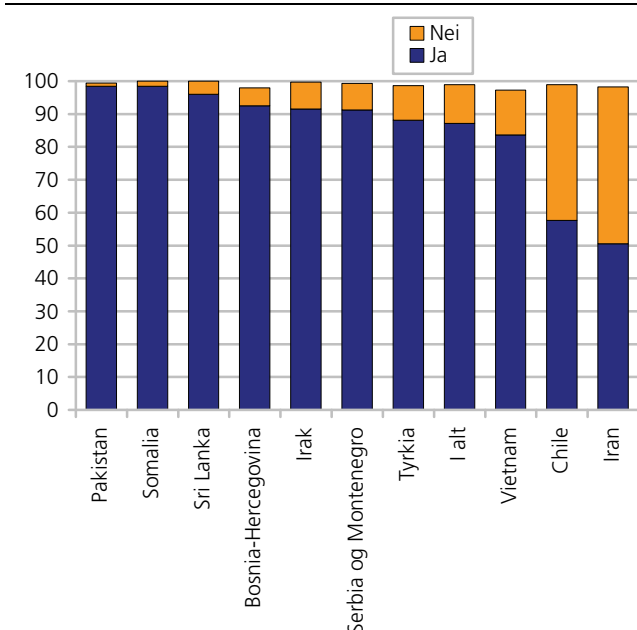
Det er større andel muslimer i dette utvalget enn i innvandrerbefolkningen under ett fordi vi blant de ti største innvandrergруппene finner relativt mange muslimske land.

**8.4. Tilhører innvandrerne den samme religionen i dag?**

De innvandrerne som er oppdratt i en religion ble i undersøkelsen spurt om de fremdeles tilhørte denne religionen. Ved å stille dette spørsmålet kan en finne ut om innvandrerne endrer sin religiøse overbevisning etter at de har bosatt seg i Norge, eller om de holder fast ved den religionen de er oppdratt med.

7 av 8 bekrefter at de har beholdt religionen de er vokst opp med, men også her er det stor variasjon mellom landgruppene. Om lag halvparten av alle iranere sier at de ikke lenger tilhører religionen de er oppdratt med. Dette må sees i sammenheng med at mange iranere i Norge er sekulære og har flyktet fra et religiøst regime. Også blant chilenere er det et relativt høyt frafall, med 4 av 10 som ikke lenger tilhører den religionen de var oppdratt med. Blant innvandrere fra Serbia-Hercegovina, Tyrkia, Irak og Vietnam har om lag 1 av 10 frafalt sin barnetro, mens det fra Somalia og Pakistan bare er 1-2 prosent.

Figur 8.3. Tilhører du denne religionen i dag? Etter landbakgrunn. Prosent



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

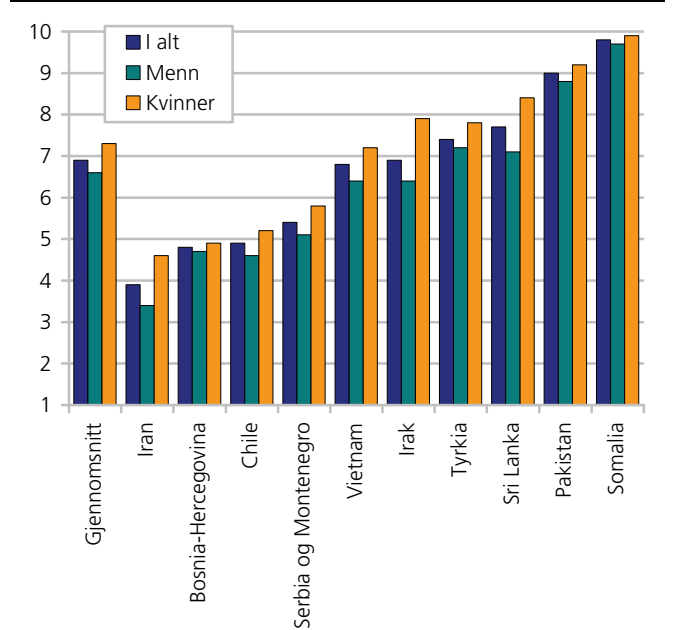
**8.5. Hvor viktig er religionen i livet ditt?**

Respondentene i undersøkelsen ble bedt om å rangere, på en skala fra 1-10, hvor viktig religion er i deres liv. Verdien 1 står for "ingen betydning", mens 10 står for "svært viktig". Verdien 5 oppfattes gjerne som skalaens midtpunkt. Skalaen må kunne tolkes som en skala fra sekulær til religiøs, hvor verdien 1 innebærer at man har et sekulært verdensbilde, mens 10 innebærer at religionen utgjør en svært viktig del av livet. I undersøkelsen oppgir 1 av 10 innvandrere at religion ikke har noen betydning i livet, mens 4 av 10 sier at religion er svært viktig. Om lag 1 av 10 plasserer seg midt på skalaen over hvor viktig religionen er.

Iranere er den gruppen som er mest sekulære av innvandrerne, med hele 40 prosent som sier at religion ikke har noen betydning for dem. Blant chilenere og innvandrere fra Bosnia-Hercegovina sier omkring 25 prosent det samme, mens det blant innvandrere fra Serbia og Montenegro er i underkant av 20 prosent hvor religionen ikke har noen betydning i livet. Somaliere representerer den andre ytterlighet, med 9 av 10 som mener at religionen er svært viktig. Blant pakistanere oppgir 65 prosent at religionen er svært viktig, mens andelen som oppgir verdien 10 på skalene blant tyrkere og srilankere er i underkant av 50 prosent.

Figur 8.4 viser gjennomsnittsskår for hvor viktig religionen er for kvinner og menn med ulik landbakgrunn. Ser vi på innvandrerne under ett, har de en gjennomsnittsskår på 6,9, og felles for alle gruppene er at kvinner (7,3) oppgir å være mer religiøse enn menn (6,6). Kjønnforskjellen er størst blant irakere og srilankere. Innvandrere fra Somalia og Pakistan er

Figur 8.4. Rangering av hvor viktig religion er i livet ditt. 1 = Ingen betydning 10 = Svært viktig. Etter landbakgrunn og kjønn



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

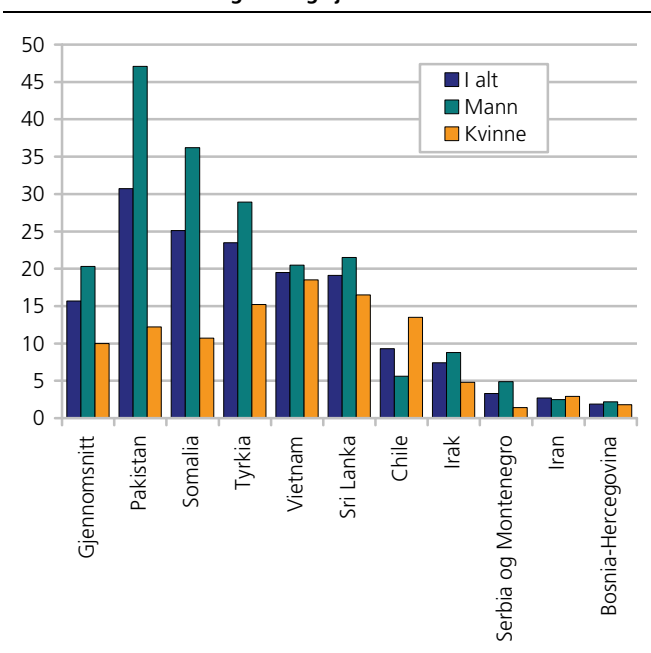
mest religiøse med en gjennomsnittsskår på henholdsvis 9,8 og 9,0, mens innvandrere fra Iran, Bosnia-Hercegovina, Serbia og Montenegro og Chile alle har en skår på 5 eller mindre, og dermed er de mest sekulære av innvandrerne i undersøkelsen.

### 8.6. Religiøsitet i hele befolkningen

Som tidligere nevnt er det ingen direkte sammenlignbar data om religionens betydning i ordinære levekårsundersøkelser som dekker hele befolkningen. For å finne en oversikt over religionens betydning for alle nordmenn kan vi bruke data fra Den europeiske samfunnsundersøkelsen (ESS). I ESS ble respondentene i 2006 spurt om å plassere seg på en skala fra 0-10 hvor 0 indikerte at de ikke var religiøse, mens verdien 10 indikerte at religion var svært viktig i livet sitt. Skalaen som ble brukt i ESS, skiller dermed litt fra skalaen som ble brukt i vår levekårsundersøkelse blant innvandrere, hvor minste verdi var 1. Undersøkelsen viste at om lag 15 prosent av det norske utvalget oppgav at de ikke var religiøse (verdien 0), og med en gjennomsnittsskår på 3,8 ble befolkningen i Norge rangert blant Europas minst religiøse. Tilsvarende skår i Sverige og Danmark var 3,6 og 4,3, mens Kypros og Polen lå øverst med henholdsvis 7,0 og 6,6 i gjennomsnittsskår.

Vi fant et gjennomsnittsskår for de ti ikke-vestlige innvandrergruppene i vår undersøkelse på 6,9 prosent. Dette indikerer at religion i gjennomsnitt er viktigere i livet til ikke-vestlige innvandrere enn i befolkningen generelt.

**Figur 8.5. Hvor mange ganger har du i løpet av det siste året deltatt på religiøse møter / bønn arrangert av trossamfunn? Etter landbakgrunn og kjønn. Antall**



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

### 8.7. Religiøs aktivitet

Spørsmålet om hvor viktig religion er i livet til innvandrere viste at innvandrerkvinner er noe mer religiøse enn sine landsmenn, men denne forskjellen gjenspeiles ikke i religiøs aktivitet. Menn med ikke-vestlig bakgrunn deltar i gjennomsnitt på 20 religiøse møter, eller bønn arrangert av trossamfunnet<sup>8</sup>, i løpet av et år. Innvandrerkvinner deltar i gjennomsnitt på halvparten så mange møter, 10 i løpet av et år.

Variasjonen i religiøs aktivitet mellom landgruppene er imidlertid større enn mellom kvinner og menn. Mens bosniere går til moskéen et par ganger i året, så går pakistanere til moskéen i gjennomsnitt 30 ganger i året. Somaliere og tyrkere er også flittige moskégjengere med gjennomsnittlig 25 møter i moskéen årlig. For pakistanere, somaliere og tyrkere er det imidlertid verdt å påpeke store kjønnsforskjeller, da menn er langt mer religiøst aktive enn kvinner med samme bakgrunn. Pakistanske menn går gjennomsnittlig i moskéen 50 ganger, somaliske menn 35 ganger og tyrkiske menn i underkant av 30 ganger i året, mens kvinner med samme bakgrunn i gjennomsnitt går på religiøse møter 12, 11 og 15 ganger. For de andre landgruppene er den religiøse aktiviteten lavere og kjønnsforskjellene også mindre. Kvinner med chilensk bakgrunn skiller seg ut ved å være mer religiøst aktive enn menn med samme bakgrunn.

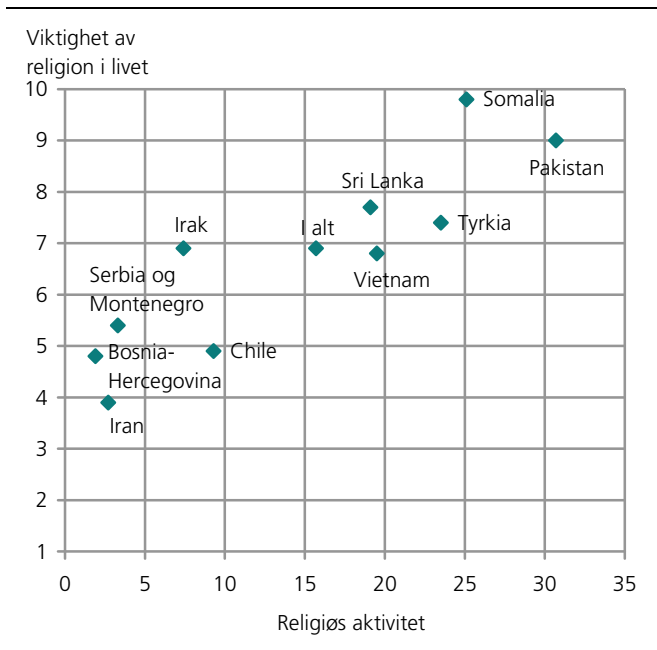
Bosetningsmønster kan være med å forklare den store forskjellen i religiøs aktivitet. Mens pakistanere, tyrkere og somaliere for en stor del er konsentrert i Oslo, og tyrkere også i Drammen, så har bosnierne en langt mer spredd bosetning. For irakere, hvor en relativt stor andel oppgir religion som svært viktig, kan botid være en mulig forklaring på den relativt lave religiøse aktiviteten. Mange irakere er ganske nylig kommet til Norge som flyktninger og det kan ta tid før nyankomne får etablert egne trossamfunn eller flytter til et sted hvor det eksisterer en moské hvor man føler seg hjemme.

### 8.8. Religiøsitet og landbakgrunn

Dersom man ser dimensjonen religiøs aktivitet sammen med dimensjonen hvor viktig religion er i livet, ser man i figur 8.6 en ganske klar sammenheng mellom folks tro og liv. De som oppgir at religion ikke er så viktig i livet, er også mindre religiøst aktive.

Funnene her tyder på at de fra Bosnia-Hercegovina, Serbia og Montenegro og Iran, som i stor grad er oppdratt som muslimer, er mer sekulære enn muslimer med bakgrunn fra Pakistan, Somalia og Tyrkia. De er mindre religiøst aktive, oppgir gjennomgående at religion spiller en mindre rolle i livet og flere tror ikke lenger på den religionen de er oppdratt til.

<sup>8</sup> Unntak er dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelse

**Figur 8.6. Religiøs aktivitet og religionens viktighet, etter landbakgrunn**

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

I levekårsundersøkelsen blant ikke-vestlige innvandrere fra 1996 ble respondentene også spurt om religiøs aktivitet, men ble da bedt om å plassere aktiviteten innenfor seks forhåndsdefinerte intervaller for aktivitet. Direkte sammenligning av funnene er dermed ikke mulig, men tallene fra 1996 viser at også da hadde iranere lavest møteaktivitet, sammen med innvandrere fra det tidligere Jugoslavia (som det den gang het, Bosnia-Hercegovina var ikke inkludert). Deretter fulgte srilankere, somaliere, chilener og vietnamesere. Somaliere som i 1996 var en relativt ny flyktninggruppe i Norge ser ut til å ha blitt en mer religiøst aktiv gruppe, i overensstemmelse med det som sies om irakere i forrige avsnitt. Pakistanere og tyrkere

var også i 1996, som i 2006, de mest aktive til å delta i religiøse møter og i arrangert bønn.

Ifølge kultur- og mediebruksundersøkelsen fra 2004 var befolkningens gjennomsnittlige religiøse aktivitet, målt i antall religiøse møter, i overkant av 4 møter per år. Gjennomsnittlig religiøs møteaktivitet er dermed tre ganger høyere for innvandrerne i denne undersøkelsen enn i befolkningen generelt.

### 8.9. Hvor lett er det å praktisere sin religion?

I gjennomsnitt for alle landgruppene er det i overkant av 60 prosent som mener at det er lett/svært lett å utøve sin religion. Omkring 20 prosent mener at det er verken lett eller vanskelig, mens 15 prosent mener det er vanskelig.

Pakistanerne har med nær 30 prosent høyest andel som synes det er vanskelig å praktisere sin religion, etterfulgt av somaliere og srilankere med omkring 20 prosent. Det er interessant at innvandrerne fra Sri Lanka, som ikke er muslimer, i så stor grad rapporterer om at det er vanskelig å praktisere sin religion. Srilankere er en av landgruppene som opplever minst diskriminering på andre områder som f.eks arbeidsliv. For de øvrige landgruppene er andelen som synes det er vanskelig å praktisere sin religion om lag 10 prosent. Blant iranere er det over 20 prosent som ikke vet om religionsutøvelse i Norge er vanskelig. Med bakgrunn i de andre funnene for iranere kan det kanskje tolkes som at mange iranere er sekulære og ikke har noen formening om dette spørsmålet. Alle andre grupper har mye lavere andel som svarer vet ikke på dette spørsmålet.

Svarene om hvor lett eller vanskelig det er å praktisere sin religion i Norge går i retning av at det er lett å praktisere sin religion. Det er likevel et tankekor at mer en hver fjerde pakistanske innvandrere i Norge synes det er vanskelig eller svært vanskelig å utøve sin religion.

**Tabell 8.2. Vanskelig å utøve sin religion i Norge? Etter landbakgrunn. Prosent**

	I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia og Montenegro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	3050	333	288	297	357	269	307	313	353	245	288
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Svært lett	18	13	21	27	30	21	12	13	19	18	14
Lett	43	34	35	33	48	31	47	55	45	45	52
Verken lett eller vanskelig	20	36	31	25	11	19	12	20	14	21	18
Vanskelig	12	10	12	7	8	4	24	9	19	14	8
Svært vanskelig	3	3	1	6	1	2	4	1	2	2	2
Vet ikke	4	4	0	2	3	23	1	2	0	0	6

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

### **8.10. Religion er viktigere for innvandrere enn for andre, og viktigst for muslimer**

Islam er religionen som flertallet (6 av 10) ikke-vestlige innvandrere i undersøkelsen er oppdratt i og som de fremdeles tror på. Hvis vi sammenholder svarene om hvor viktig religionen er i livet og hvor religiøst aktive innvandrerne er, finner vi stor variasjon også mellom landgrupper med mange muslimer. Somaliere, pakistaner og tyrkere fremstår som mer religiøse enn innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og særlig fra Iran.

Kvinner oppgir at religionen spiller en viktigere rolle i livet enn menn med samme landbakgrunn, men kvinner går bare halvparten så ofte til bønn eller gudstjeneste som det menn gjør.

Religion er et av temaene det spørres om i Den europeiske samfunnsundersøkelsen (ESS). Data fra ESS gir innbyggerne i Norge en av de laveste gjennomsnittsskårene på religionens betydning i befolkningen sammenlignet med andre land i Europa. Tallene i denne undersøkelsen kan sammenlignes med funnene i ESS, og kultur- og mediebruksundersøkelsen (2004), og indikerer at religionen spiller en langt viktigere rolle blant ikke-vestlige innvandrere og at de hyppigere deltar i religiøse møter enn befolkningen i alt.

Et flertall av ikke-vestlige innvandrere heller mot at det er lett å praktisere sin religion i Norge. Blant innvandrere fra Pakistan, som er den største gruppen innvandrere i Norge, er det likevel nær 30 prosent som synes at det er vanskelig å praktisere sin religion.

## 9. Utdanning

Kristin Henriksen

Vi skal i dette kapitlet belyse innvandrernes utdanning fra flere forskjellige vinkler. Vi skal først beskrive hvilket utdanningsnivå innvandrere som kom til Norge som voksne hadde da de kom. Deretter hvor mange av disse som har satt seg på skolebenken i Norge. Vi vil så se på hvor høy utdanning innvandrerbefolkningen hadde da de ble intervjuet, uavhengig av om utdanningen er tatt i Norge eller utlandet. Det er store forskjeller gruppene i mellom i hvor mye utdanning innvandrerne har med seg i bagasjen, og forskjellene forsterkes under oppholdet i Norge. Men vi skal også se at somalierne, som kom til Norge med svært lav utdanning, har vært blant dem som har vært ivrigst på skolebenken her.

### 9.1. Langt høyere utdanningsnivå enn i registrene

I Norge har vi god oversikt over den utdanning innvandrere tar etter at de kommer til Norge. Data om eksamener avlagt ved norske utdanningsinstitusjoner blir rutinemessig innført i et register over befolkningens høyeste utdanning (BU). Vi har imidlertid ikke noe system for løpende å fange opp ved ankomst til landet den utdanningen innvandrerne har tatt i utlandet før innvandringen. Derfor har SSB to ganger, i 1990 og 1999, gjennomført systematiske kartlegginger av utdanningsnivå blant de utenlandsfødte vi har manglet utdanningsopplysninger om.<sup>9[1]</sup> BU-registeret er likevel mangelfullt når det gjelder innvandreres utdanningsnivå. Særlig gjelder dette nyankomne innvandrere som har kommet etter siste undersøkelse i 1999, men det er også en betydelig andel uoppgitt for de som ankom før dette. I snitt manglet vi utdanningsopplysninger for fire av ti innvandrere fra ikke-vestlige land i 2005.

Sammenligner vi registerdata over utdanningsnivået blant innvandrere fra 2001 (hvor resultatene fra undersøkelsen i 1999 inngår) med det som ble oppgitt i LKI, finner vi store avvik i oppgitt utdanningsnivå. Samtlige grupper har høyere oppgitt utdanningsnivå i LKI enn i 2001, en differanse som varierer mellom 9

prosent og 21 prosent i de ulike gruppene. For eksempel oppgir 21 prosentpoeng flere irakere å ha høyere utdanning enn det denne gruppa har ifølge registeropplysningene fra 2001. Rangeringen innvandrergruppene imellom er imidlertid nokså lik. Det er de samme fire gruppene som ligger på topp og bunn ifølge registerdataene og LKI. Ifølge begge kilder er det iranere og chilenerne som har høyest utdanning, mens tyrkerne og somalierne har lavest.

Avvikene mellom LKI og registerdata skyldes nok delvis at LKI er en mindre utvalgsundersøkelse enn de som ble gjennomført i 1990 og 1999. Det er dessuten lett å tenke seg at de som svarer på utvalgsundersøkelser i hver innvandrergruppe er personer med gjennomsnittlig høyere utdanning enn alle i gruppa, og motsatt; at de som er trukket ut, men ikke vil eller kan delta, i snitt har lavere utdanning. I forbindelse med undersøkelsene i 1990 og 1999 var det folketelling og svarplikt, noe som nok gjør at problemet med såkalt ”selektivt frafall” var mindre da. Samtidig kan det tenkes at en del innvandrere har tatt høyere utdanning i Norge eller i utlandet etter undersøkelsen i 1999, slik at utdanningsnivået i de ulike gruppene faktisk har blitt høyere, særlig i de gruppene hvor det ikke har kommet mange nye innvandrere.

### 9.2. Flest iranske kvinner har høy utdanning

I intervjuet spurte vi etter høyeste fullførte utdanning i Norge og andre land. Vi skal først se på hvilken utdanning innvandrere som kom til Norge etter fylte 18 år hadde med seg i bagasjen (se tabell 9.1). Disse kan ha innvandret på ulike tidspunkt.

Når vi deler inn de som innvandret som voksne etter landbakgrunn og kjønn, blir noen av gruppene nokså små. For eksempel ble det bare intervjuet 63 vietnamesiske menn som kom til Norge i voksen alder. Tallene blir da nokså usikre, noe vi må ha i mente når vi tolker disse dataene.

I alt oppgir 17 prosent av de voksne innvandrerne at de kom uten å ha fullført grunnskole. 23 prosent hadde bare grunnskole, 36 prosent hadde videregående og 24 prosent hadde høyere utdanning.

<sup>9[1]</sup> I forbindelse med folketellinga i 2011 planlegges det igjen å gjøre samme type kartlegging.

**Tabell 9.1. Utdanning tatt i utlandet blant innvandrere som kom til Norge etter fylte 18 år, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent**

	N		Ikke fullført noen utd.	Grunnskole, 9 år eller mindre	Videregående utd.	Høyere utd.
I alt	2012	I alt	17	23	36	24
	1092	Menn	12	20	40	28
	920	Kvinner	23	26	32	19
Bosnia-Hercegovina	231	I alt	12	9	50	29
	103	Menn	10	6	50	34
	128	Kvinner	14	11	50	24
Serbia og Mont.	205	I alt	9	19	53	19
	114	Menn	4	11	61	24
	91	Kvinner	15	30	42	13
Tyrkia	188	I alt	12	46	26	17
	117	Menn	6	42	30	22
	71	Kvinner	21	52	18	8
Irak	285	I alt	16	22	24	38
	194	Menn	11	20	26	43
	91	Kvinner	26	28	19	26
Iran	201	I alt	9	11	43	36
	117	Menn	8	12	51	28
	84	Kvinner	11	10	32	47
Pakistan	135	I alt	13	42	27	19
	58	Menn	7	40	24	29
	77	Kvinner	17	43	29	12
Vietnam	159	I alt	45	25	20	9
	63	Menn	46	16	25	11
	96	Kvinner	45	31	17	7
Sri Lanka	269	I alt	3	19	60	18
	140	Menn	4	19	59	18
	129	Kvinner	2	20	61	17
Somalia	174	I alt	40	22	22	14
	92	Menn	23	23	31	24
	82	Kvinner	60	22	13	4
Chile	165	I alt	6	8	53	33
	94	Menn	6	10	53	30
	71	Kvinner	4	6	54	37

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

Utdanningsnivået ved innvandring kan si noe om hvilket "integreringspotensiale" voksne innvandrere har ved ankomst til Norge. Som vi skal se, er det store forskjeller mellom de ulike innvandrergruppene, og det er også vesentlige kjønnsforskjeller innad i flere av gruppene. Dette kan bidra til å forklare de betydelige forskjellene i sysselsetting mellom de ulike gruppene og mellom kvinner og menn innad i gruppene. Jevnt over var innvandrerkvinnene lavere utdannet enn innvandrer-mennene da de kom til Norge. 23 prosent av de voksne kvinnene oppgir at de kom uten utdanning i det hele tatt, og 26 prosent hadde bare grunnskole. Dette gjaldt bare henholdsvis 12 og 20 prosent av mennene. At flere kvinner enn menn mangler skolegang overhodet, avspeiler praksisen i enkelte av landene innvandrerne kommer fra, hvor det ofte prioriteres å sette guttene på skolebenken heller enn jentene.

Det er særlig store kjønnsforskjeller blant innvandrerne fra Somalia. Mens hele seks av ti somaliske kvinner oppgir at de kom til Norge uten grunnskolen, gjelder

dette "bare" 23 prosent av de somaliske mennene. Også blant vietnameserne var utdanningsbakgrunnen lav, der nær halvparten kom til Norge uten fullført grunnskole. Dette gjelder både kvinner og menn.

Blant kvinnene er det særlig to grupper som skiller seg ut, hvor nær alle som et minimum har fullført grunnskolen. Det gjelder kvinnene fra Sri Lanka (98 prosent) og fra Chile (96 prosent). Blant mennene er det i alle grupper, unntatt nevnte Somalia og Vietnam, minst 90 prosent som har grunnskolen eller mer. Irakerne er en veldig heterogen gruppe hva gjelder utdanning. Det er en del som kommer uten grunnskole, særlig blant kvinnene, men irakerne er også blant dem hvor flest har høyere utdanning. Mer enn fire av ti irakiske menn oppgir at de hadde høyere utdanning da de kom til Norge.

Iranerne er den eneste gruppa hvor langt flere kvinner enn menn oppgir at de hadde høyere utdanning da de kom. Nær halvparten av de iranske kvinnene som kom i voksen alder hadde høyere utdanning, mot nær tre av ti iranske menn. For øvrig er det blant de iranske kvinnene at vi finner flest som oppgir at de hadde høyere utdanning da de kom til Norge. Også blant chilenerne er det en kjønnsforskjell i kvinnes favør, men den er bare på 7 prosentpoeng.

I noen grupper oppgir tre av ti innvandrere eller mer at de hadde høyere utdannelse da de kom til Norge. Dette gjelder kvinner fra Chile og Iran, og menn fra Chile, Irak, Bosnia-Hercegovina og Pakistan.

### 9.3. Hver fjerde har fullført en utdanning i Norge

Hvor mange av innvandrerne som kom til Norge i voksen alder har fullført utdanning i Norge? En av fire innvandrere oppgir at så er tilfelle, noe som *ikke* inkluderer eventuell grunnleggende norskopplæring i regi av Voksenopplæringen. Som tabell 9.2 viser, har 11 prosent tatt videregående utdanning i Norge og 8 prosent har tatt høyere utdanning.

Det kan være lettere å fortsette et utdanningsprosjekt i Norge dersom du har påbegynt et i opprinnelseslandet. Som vi så, er iranerne den gruppen hvor flest hadde høyere utdanning da de kom til Norge, og det er også disse som i størst grad har satt seg på skolebenken etter ankomst til landet. Nær halvparten har fullført en utdanning her, og av disse har halvparten fullført høyere utdanning. Mange somaliere manglet utdanning da de kom til Norge, og det ser ut til at mange tar igjen det tapte i Norge. Hver tredje somaliske innvandrer som kom til Norge som voksen har fullført en utdanning her. Tatt i betraktning at mange somaliere har nokså kort botid i Norge, vil vi nok se flere somaliere med norske vitnemål i årene fremover.

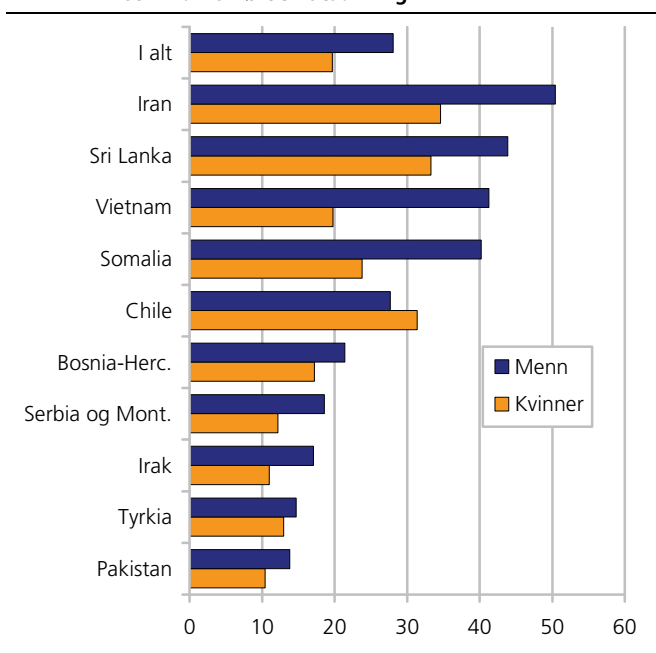


**Tabell 9.2. Utdanning fullført i Norge blant innvandrere som kom til Norge i en alder av 18 år eller eldre, etter landbakgrunn. Rangert etter andelen som har tatt utdanning i Norge. Prosent**

	Antall personer (N)	Ikke fullført noen utdanning	Grunnskole, 9 år eller mindre	Videregående	Høyere utdanning	Øvrige
I alt	1997	76	2	11	8	3
Iran	196	56	1	18	19	6
Sri Lanka	268	61	1	19	13	6
Somalia	172	67	9	14	8	2
Chile	164	71	0	12	12	5
Vietnam	159	72	1	18	4	5
Bosnia-Herc.	231	81	0	7	9	3
Serbia og Mont.	203	84	1	10	3	2
Irak	284	85	2	6	4	3
Tyrkia	185	86	1	5	5	3
Pakistan	135	88	0	2	6	4

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

**Figur 9.1. Andel som har fullført en utdanning i Norge blant innvandrere som kom til Norge i en alder av 18 år eller eldre, etter landbakgrunn. Rangert etter andel menn som har fullført en utdanning**



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

Tyrkere og pakistanere hadde også lav utdanning da de kom til Norge, men mange har vært i Norge i mange år. I disse gruppene er det få som har fullført en utdanning i Norge. Dette er innvandrere som kom enten som arbeidsinnvandrere før innvandringsstoppen på 1970-tallet, eller gjennom familieinnvandring senere. Særlig for den første gruppa vil det være lite naturlig å starte på et utdanningsprosjekt i Norge.

Vi så tidligere at innvandrer mennene hadde høyere utdanning da de kom til Norge enn innvandrerkvinnene. Denne kjønnsforskjellen blir forsterket etter ankomst, ettersom innvandrer menn i større grad enn innvandrerkvinner setter seg på skolebenken etter at de har kommet til Norge, slik figur 9.1 illustrerer. 20 prosent av innvandrerkvinnene som kom til Norge i voksen alder sier at de har fullført en utdanning, mot 28 prosent av mennene. Chilenerne er den eneste gruppen hvor kvinner i større grad enn menn har

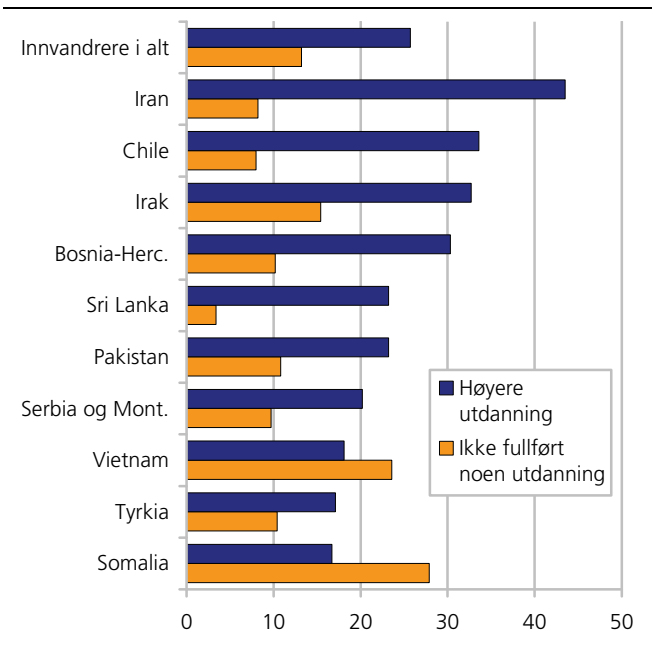
fullført en utdanning i Norge, men forskjellen er liten (4 prosentpoeng) Ellers i befolkningen har kvinnene tatt igjen mennene hva gjelder deltakelse i utdannings-systemet. Det er flere unge kvinner enn unge menn som tar høyere utdanning, og i 2004/2005 fullførte for første gang flere kvinner enn menn utdanning med en varighet på mer enn fire år ved landets universiteter og høyskoler (Hollås 2007).

#### 9.4. Hver fjerde vietnameser har ingen utdanning overhodet

Vi skal så se på hvor høy utdanning innvandrerbefolkningen hadde da de ble intervjuet, uavhengig av om utdanningen er tatt i Norge eller utlandet. En somalier som oppgir å ha videregående i Somalia og grunnskole i Norge vil tilskrives videregående utdanning. Vi ser på hele utvalget, det vil si alle over 16 år, både på første-generasjonsinnvandrere og etterkommere.

Personer med bakgrunn fra Iran var blant dem som hadde høyest utdanning da de kom til Norge, og de har i stor grad tatt utdanning i Norge. Det er derfor naturlig at denne gruppa i snitt har høyest utdanning (se figur 9.2). Slik er det også ifølge registeropplysningene fra 2001, selv om, som nevnt, andelen med høyere utdanning ifølge registrert er langt lavere. Hele 44 prosent oppgir i LKI at de har høyere utdannelse, 35 prosent har kort høyere utdannelse og 9 prosent lang. Blant de med bakgrunn fra Chile, Irak og Bosnia-Hercegovina er det også mange som har høyere utdannelse, i overkant av tre av ti. Lavest utdanning er det de med bakgrunn fra Somalia, Tyrkia og Vietnam som oppgir å ha, hvor 17-18 prosent har høyere utdanning.

I gruppene med lengst botid vil det være en del etterkommere blant de som intervjues. Ettersom etterkommere tar mer utdanning enn første-generasjon (Henriksen 2006), vil disse kunne dra opp snittet, særlig for den pakistanske gruppa, men også for den vietnamesiske og chilenske. Samtidig er de fleste etterkommere svært unge, og omtrent halvparten er i en alder hvor det ikke er vanlig å ha fullført universitetsutdanning (20 år eller yngre), slik at virkningen blir særlig stor for andelen med videregående utdanning.

**Figur 9.2. Andel med høyere utdanning og ingen utdanning, etter landbakgrunn. 16 år og over**

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

**Tabell 9.3. Høyeste fullførte utdanning i/utenfor Norge, etter utdanningsnivå, landbakgrunn og kjønn. 16 år og over. Prosent**

	Høyeste fullførte utdanning i/utenfor Norge	N	Ikke fullført noen utd.	Grunnskole, 9 år eller mindre	Videregående skole	Høyere utd.
Innvandrere i alt	Menn	1678	10	18	43	28
	Kvinner	1370	18	20	38	23
Bosnia-Hercegovina	Menn	157	9	8	52	30
	Kvinner	176	11	7	50	31
Serbia og Montenegro	Menn	158	5	9	62	24
	Kvinner	130	15	26	43	15
Tyrkia	Menn	181	6	39	33	22
	Kvinner	116	17	43	28	10
Irak	Menn	235	11	19	32	37
	Kvinner	122	25	23	26	25
Iran	Menn	159	7	9	41	42
	Kvinner	110	10	6	36	46
Pakistan	Menn	162	7	28	36	28
	Kvinner	144	15	26	38	18
Vietnam	Menn	144	22	13	44	18
	Kvinner	169	25	21	34	18
Sri Lanka	Menn	188	4	15	55	25
	Kvinner	165	3	16	58	21
Somalia	Menn	139	15	17	44	24
	Kvinner	105	45	18	28	8
Chile	Menn	155	8	11	52	27
	Kvinner	133	8	9	39	42

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

Som vi så, oppga 17 prosent av de som kom til Norge som voksne at de ikke hadde noen utdanning overhodet da de kom. Fremdeles er det 13 prosent som ikke har noen utdanning, verken fra opprinnelseslandet eller fra Norge, også dette illustrert i figur 9.2. Flest er det blant de med bakgrunn fra Somalia (28 prosent) og Vietnam (24 prosent), færrest blant de fra Sri Lanka (3 prosent) og fra Iran og Chile (begge 8 prosent).

Dersom du ikke har noen utdanning overhodet, er sjansen stor for at du ikke har arbeid. Somalierne har desidert lavest sysselsetting og høyest andel som ikke har fullført noen utdanning. Høyest sysselsetting finner vi i de gruppene hvor færrest oppgir at de ikke har fullført noen utdanning – som de fra Sri Lanka, Chile og Iran. At sysselsettingen blant vietnameserne er såpass høy som den er, tross lav utdanning, skyldes nok at mange vietnamesere har bodd lenge i Norge og dermed opparbeidet seg en "realkompetanse". Dette antyder at uten utdanning tar det lang tid å komme i arbeid, men det er ikke umulig. I kapitlet om arbeid kan du lese mer om sammenhengen mellom utdanning og arbeid.

### 9.5. Menn har høyere utdanning enn kvinner

Vi så tidligere at langt flere innvandremenn enn innvandrerkvinner som kom til Norge som voksne, hadde høyere utdanning da de kom, og det er også flere innvandremenn enn innvandrerkvinner som har fullført en utdanning i Norge. Derfor er det ikke uventet at det i innvandrerbefolkningen er flere menn enn kvinner som har høyere utdanning (se tabell 9.3). Særlig er kjønnsforskjellene store blant personer med bakgrunn fra Somalia, Irak, Tyrkia og Serbia og Montenegro. For eksempel oppgir 24 prosent av mennene fra Somalia at de har høyere utdanning, noe som bare gjelder 8 prosent av de somaliske kvinnene. Tilsvarende er det 16 prosent flere somaliske menn enn kvinner som har fullført videregående skole og langt færre menn enn kvinner som ikke har noen utdanning i det hele tatt (45 mot 15 prosent).

I noen grupper er kjønnsforskjellene små: Bosnia-Hercegovina, Iran, Vietnam og Sri Lanka. En gruppe skiller seg ut: 16 prosentpoeng flere kvinner enn menn fra Chile oppgir at de har høyere utdanning, mens flere chilenske menn enn kvinner har ikke tatt mer enn videregående skole. Flere chilenske kvinner enn menn hadde høyere utdanning da de kom til Norge, og denne forskjellen har økt i Norge.

### 9.6. En av ti etterkommere har tatt utdanning i utlandet

Etterkommere defineres i dette kapitlet som de som er født i Norge, eller som innvandret før fylte 6 år. Disse er spurt hvorvidt de har gått på skole i andre land enn Norge og hvilken utdanning de i så fall har fullført. I alt har 11 prosent fullført en form for utdanning i

utlandet – 13 prosent av kvinnene og 11 prosent av mennene. Det er altså ikke særlig vanlig å ta hele eller deler av utdanningen i utlandet. Av disse er det omtrent like vanlig å ta grunnskole, videregående eller høyere utdanning. Etterkommerne i utvalget er så unge at det nok blir flere som tar høyere utdanning etter hvert. Dessuten får vi naturligvis ikke intervjuet de som er i utlandet for å studere på intervjutidspunktet, slik at det er mulig andelen er noe høyere i virkeligheten. Deler vi disse etterkommerne i grupper etter landbakgrunn, blir tallene svært små, og bare de fra Pakistan, Vietnam og Chile er flere enn 50. I disse gruppene er det henholdsvis 16, 7 og 17 prosent som har tatt en form for utdanning i utlandet, men vi vet ikke hvor denne utdanningen er tatt.

### **9.7. Si meg hvor høy utdanning du har og jeg skal si deg..**

Innvandrerne som kommer til Norge er en svært mangfoldig gruppe. Noen kommer fra land med godt utbygde utdanningssystemer, slik som iranerne. Andre kommer fra land hvor bare de mest heldige får gå på skole. I få land er situasjonen så ille som i Somalia, hvor det ikke har eksistert noe offentlig skolesystem etter at den somaliske staten brøt sammen i 1991. Skolesystemet i opprinnelseslandet vil selvsagt påvirke utdanningsnivået innvandrerne har med seg når de kommer til Norge, men også innvandringsgrunn spiller inn. Politiske flyktninger, som vi har mange av fra Iran, vil være en annen type innvandrere enn familieinnvandrere fra landsbygda i Tyrkia. At det er store forskjeller innvandrerne imellom hva gjelder utdanningsnivå og deltakelse i utdanningssystemet i Norge, er derfor naturlig.

Slik tilfellet er i resten av befolkningen, vil en innvandrers utdanningsnivå påvirke hvordan det går på mange andre områder. Jo høyere utdanning du har, jo større er sjansen for at du gjør det godt på mange andre områder i livet. I kapitlet om arbeid ser vi at høyere utdanning gir innvandrerne bedre muligheter for å komme inn på arbeidsmarkedet, og høyere utdannede innvandrere har andre typer yrker enn de med lavere utdanning. Høyere utdanning påvirker også mediebruk, språkferdigheter og politisk deltakelse i positiv retning. For å nevne noe. Her er det ikke rom til å se nærmere på slike sammenhenger, men dette er absolutt områder det kan og bør sees nærmere på ved senere anledninger.

# 10. Arbeid

Bjørn Mathisen

Arbeidsmarkedet er trolig den viktigste arenaene for en vellykket integrering av innvandrere. Det er videre en sentral målsetting i integreringspolitikken at innvandrere kommer i arbeid og gjennom det blir økonomisk uavhengige. Graden av deltakelse i arbeidslivet er også en god indikator på integrering generelt. Derfor er det viktig å se nærmere på graden av tilknytning til arbeidslivet blant innvandrere.

Kapittelet beskriver graden av deltakelse i arbeidslivet, egenskaper ved arbeidsforholdet til de sysselsatte som yrke og omfang av midlertidige ansettelse, antall arbeidstimer per uke, muligheter til å utnytte ferdigheter og kunnskaper i arbeidet, samt omfanget av ledighet.<sup>10</sup>

## 10.1. Inntektsgivende arbeid

I levekårsundersøkelsen ble utvalget av innvandrere spurt om de hadde hatt inntektsgivende arbeid av minst en times varighet i løpet av den foregående uka. Vi fanger også opp sysselsettingen blant de som eventuelt var fraværende fra arbeide i den aktuelle uka. Dette er i tråd med sysselsettingsdefinisjonen i den løpende Arbeidskraftsundersøkelsen AKU.

Ifølge den ordinære levekårsundersøkelsen LKU for 2003 var sysselsettingsandelen for hele befolkningen 75 prosent (tabell 10.1). Til sammenligning viser svarene i levekårsundersøkelsen for innvandrere at totalt 57 prosent av innvandrerne var i inntektsgivende arbeid. Alderssammensettingen i innvandrerbefolkningen skiller seg i betydelig grad fra den i hele befolkningen. Gruppen sysselsatte innvandrere er jevnt over yngre. Derfor er tallmaterialet for befolkningen veid for alder slik at tallene blir sammenliknbare.

<sup>10</sup> En av ti sysselsatte i utvalget er etterkommere, og kun blant de med bakgrunn fra Pakistan utgjør etterkommerne en betydelig andel (en av tre). Det er for få sysselsatte etterkommere til å kunne gjøre gode analyser av denne gruppa. Derfor ser vi her på etterkommere og innvandrere under ett, men for enkelthets skyld omtales gruppa oftest som "innvandrere". Vi vil også for eksempel kalle "innvandrerbefolkningen med bakgrunn fra Pakistanere" for pakistanere, selv om det ikke er riktig å kalle etterkommere med norsk statsborgerskap for pakistanere. Tall for befolkningen i alt er hentet fra levekårsundersøkelsen fra 2003.

Variasjonen etter landbakgrunn er relativt stor. De med bakgrunn fra Sri Lanka hadde den høyeste andelen i arbeid med 71 prosent. Deretter kommer Bosnia-Hercegovina og Serbia og Montenegro med henholdsvis 67 og 65 prosent. Nederst blant de ti landene som var med i undersøkelsen finner vi Somalia og Irak med 36 og 43 prosent.

Ser vi på SSBs registerbaserte sysselsettingsstatistikk for innvandrere for 4. kvartal 2006 får vi i stor grad bekreftet den relative forskjellen mellom landbakgrunnene, men tallene her er noe lavere fordi det vil være en skjevhet i frafallet i utvalgsundersøkelsen i forhold til den registerbaserte fulltellingen.

(<http://www.ssb.no/emner/06/01/innvregsys/tab-2007-06-20-09.html>)

Kjønnsforskjellen i sysselsetting blant innvandrere er betydelig, men varierer mye fra gruppe til gruppe (figur 10.1). Forskjellen i sysselsetting er klart minst blant de fra Bosnia-Hercegovina. Her er 65 prosent av kvinnene og 69 prosent av mennene i inntektsgivende arbeid. Deretter kommer Vietnam, Chile og Iran. Innvandrere fra disse fire landene har etter hvert relativt lang botid i Norge. Den største forskjellen mellom kjønnene finner vi blant de fra Somalia, Irak og Pakistan. Disse tre gruppene har også den laveste sysselsettingen samlet sett. En stor andel av innvandrerne fra Somalia og Irak er relativt nyankomne til Norge. Mens kjønnsforskjellen for pakistanere ser ut til å holde seg stor på tross av lang botid, og blant dem fra Tyrkia er også forskjellen relativt stor.

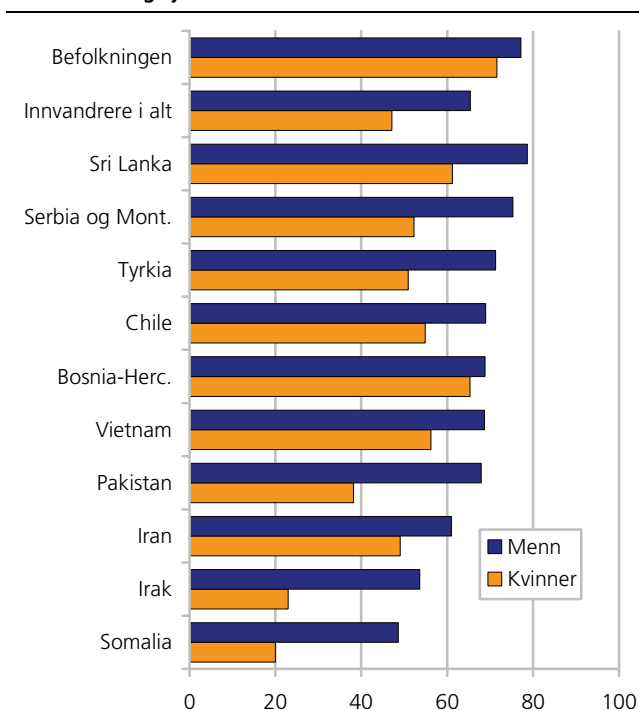
Sammenlignet med levekårsundersøkelsen fra 1996 er det en økning i graden av sysselsetting fra 50 til 57 prosent. Økningen er relativt sett størst blant kvinner med 9 prosentpoeng til 47 prosent sysselsatte. Økningen blant menn var på 6 prosentpoeng til 65 prosent. Men fordelt etter kjønn og landbakgrunn er det menn fra Somalia og Vietnam som har den største økningen fra 1996 med henholdsvis 27 og 24 prosentpoeng (figur 10.2).

**Tabell 10.1. Personer i inntektsgivende arbeid etter landbakgrunn. Prosent**

	Hele befolkningen	Innvandrere i alt	Bosnia-Herc.	Serbia og Mont.	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	3489	3049	333	288	297	357	269	306	313	353	245	288
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	75	57	67	65	63	43	56	54	62	71	36	63
Nei	25	41	32	33	36	53	41	45	36	29	61	35
Vet ikke	0	2	2	2	1	4	3	1	2	1	3	2

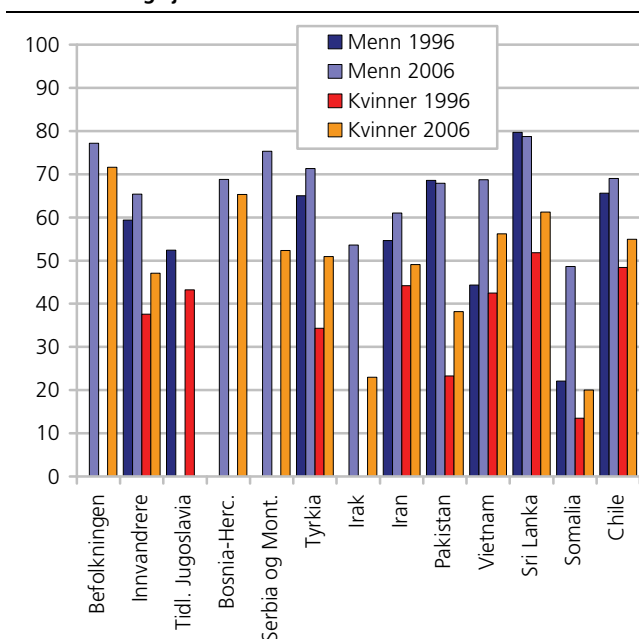
Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2003

**Figur 10.1. Personer i inntektsgivende arbeid etter landbakgrunn og kjønn. Prosent**



Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2003

**Figur 10.2. Personer i inntektsgivende arbeid etter landbakgrunn og kjønn. Prosent**

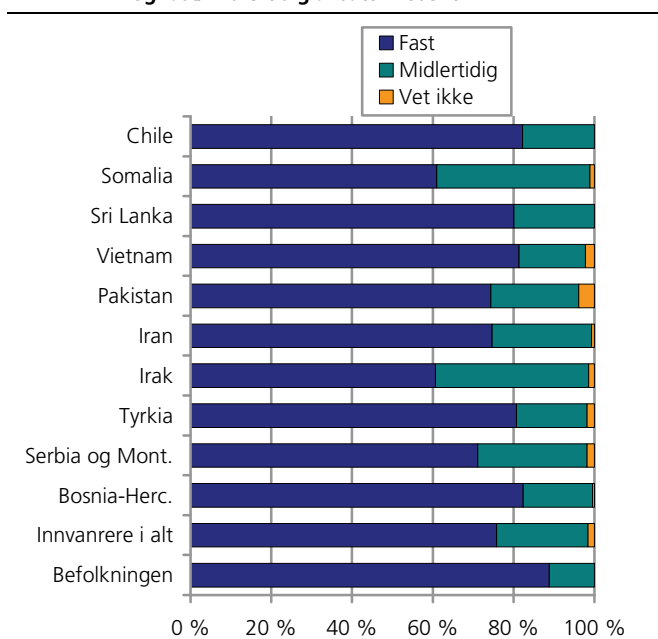


Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2003

**10.2. Fast eller midlertidig ansatt**

Graden av tilknytning til arbeidslivet for en gruppe kan utdypes nærmere ved å spørre de som er i arbeid om de er fast eller midlertidig ansatt. Dette spørsmålet gikk kun til de som er ansatt, ikke selvstendige. På spørsmål om fast eller midlertidig ansettelse svarte 76 prosent at de var fast tilsatt, mens 23 prosent svarte at de var midlertidig ansatt (figur 10.3). Med midlertidig menes her at stillingen er tidsbegrenset. Størst andel med midlertidig ansettelse finner vi blant innvandrerne fra Irak og Somalia med 38 prosent. Mens det er færrest som var midlertidig ansatt blant de fra Bosnia-Hercegovina, Chile, Vietnam, Sri Lanka og Tyrkia, alle under 20 prosent. Generelt kan man her si at grupper med en mer marginal tilknytning til arbeidslivet ser ut til å i høyere grad være midlertidig ansatt. Sammenlignet med resultatene fra levekårsundersøkelsen fra 1996 har det vært en betydelig økning i andelen som har fast ansettelse. Det gjaldt da 68 prosent av innvandrerne som var ansatt. Sammenlignet med hele befolkningen hadde innvandrere en relativt høy grad av midlertidig ansettelse. I hele befolkningen var 11 prosent midlertidig ansatt mot 23 prosent blant innvandrere.

**Figur 10.3. Personer i inntektsgivende arbeid etter landbakgrunn og fast/midlertidig ansatt. Prosent**



Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2003

**Tabell 10.2. Personer som er midlertidig ansatte etter ansettelsesordning/vilkår. Prosent**

	Hele befolkningen	Innvandrere i alt
Antall personer (N)	270	381
I alt	100	100
På arbeidsmarkedstiltak i et engasjement, eller prosjektansatt	3	12
Som ekstrahjelp, timelønnet, sesongarbeid	21	15
Som vikar	20	18
Som lærling, praktikant eller stipendiat	43	30
Annet	6	8
På prøvetid	6	9
Vet ikke	3	7
	0	3

Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2003

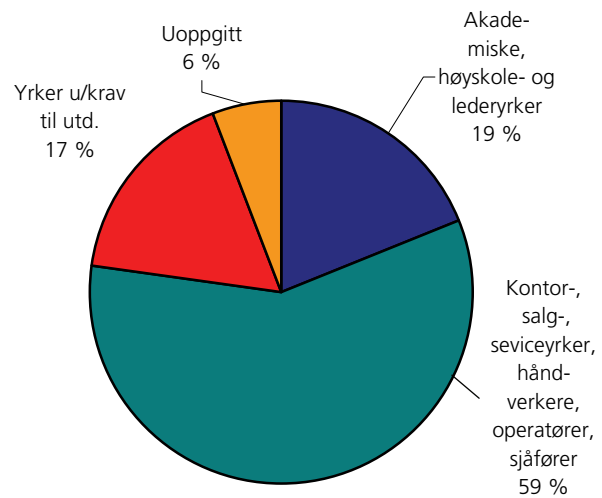
Blant innvandrere er menn i mindre grad enn kvinner midlertidig ansatt, 18 mot 28 prosent. Kvinner fra Irak og menn fra Somalia ser ut til å ha den største andelen midlertidig ansatte, mens kvinner fra Vietnam og Bosnia-Hercegovina og menn fra Sri Lanka ser ut til å ha den laveste andelen. Dataene gir ikke grunnlag for å spesifisere dette mer nøyaktig.

De som svarte at de var midlertidig ansatt ble videre spurt nærmere om ansettelsesordninger og -vilkår. Flest av de midlertidige ansatte oppgir at de var vikarer (30 prosent), mens 18 prosent er ekstrahjelp og 15 prosent ansatt i et engasjement eller på prosjektbasis (tabell 10.2). Videre er 12 prosent på arbeidsmarkedstiltak og 8 prosent er lærlinger eller praktikanter. I hele befolkningen er andelen av de midlertidig ansatte som oppgir at de er vikarer betydelig høyere (43 prosent). Andelen på arbeidsmarkedstiltak derimot er langt lavere, 3 prosent. Vikarandelen er dobbelt så stor blant kvinner som blant menn, mens menn oftere går på arbeidsmarkedstiltak og i engasjement enn kvinner.

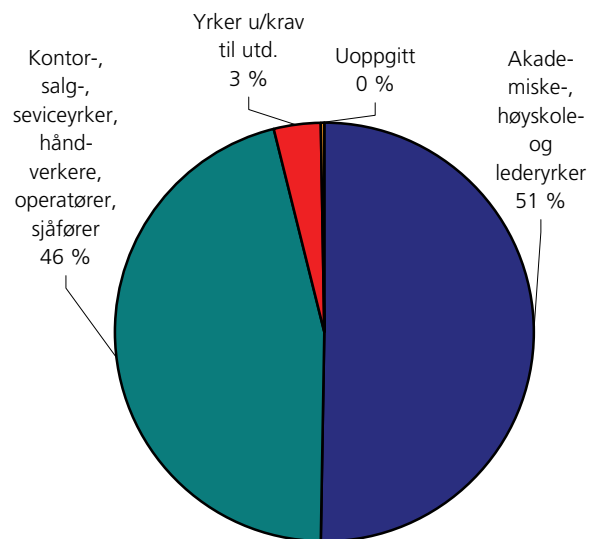
### 10.3. Yrke

Yrke beskriver de arbeidsoppgavene personene utfører, og tar i utgangspunktet ikke hensyn til yrkesutøverens utdanning, yrkesstatus eller bransje. Dette skiller seg fra næring som beskriver virksomheten til hele bedriften. Yrkesgruppering vil si at en grupperer sammen ensartete arbeidsoppgaver, dvs. en klassifisering av yrkesutøver etter yrke.

Når vi ser nærmere på yrkesfordelingen blant personer med innvandrerbakgrunn skiller den seg i stor grad fra yrkesfordelingen for hele befolkningen. I hele befolkningen finner vi over halvparten av de sysselsatte i de tre yrkeskategoriene lederyrker, akademiske yrker og høyskoleyrker. Blant innvandrere er det færre enn hver fjerde som jobber i disse yrkene. Innvandrere er derimot overrepresentert innen yrker uten krav til utdanning og innen salgs- og serviceyrker (figur 10.4 og 10.5).

**Figur 10.4. Personer i inntektsgivende arbeid etter yrke. Innvandrere. Prosent**

Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006

**Figur 10.5. Personer i inntektsgivende arbeid etter yrke. Hele befolkningen. Prosent**

Kilde: SSB, Levekårsundersøkelsen 2003.

Innvandrerbefolkningen ser ut til å være overrepresentert særlig i yrker uten krav til utdanning (17 mot 3 prosent). Ifølge Standard for yrkesklassifisering utgjøres dette yrkesfeltet av yrker som består av enkle og rutinepregede oppgaver og som hovedsaklig krever bruk av håndredskap og fysisk innsats. Noen eksempler på yrker i denne kategorien er rengjøringspersonale, kantine-, kjøkkenassistenter, renovasjon og lagerarbeid.

Videre er innvandrere helt klart underrepresentert i yrker med krav om akademisk- eller høyskoleutdanning og lederyrker (15 mot 51 prosent). Blant akademiske yrker inngår yrker som normalt krever utdanning fra universitet eller høyskole av minimum 4

års varighet. Yrkesfeltet omfatter forskning, undervisning, rådgivning, medisinsk behandling, kunstnerisk virksomhet samt utrednings- og høyere saksbehandlararbeid innen offentlig administrasjon. Høyskoleyrker omfatter yrker som normalt krever 1-3 års utdanning utover videregående skole innen tekniske, sosiale og naturvitenskapelige fag, helsevesen, undervisning, forretningsfag, offentlig administrasjon, underholdning, idrett, religion og informasjon.

**10.4. Yrke og utdanning**

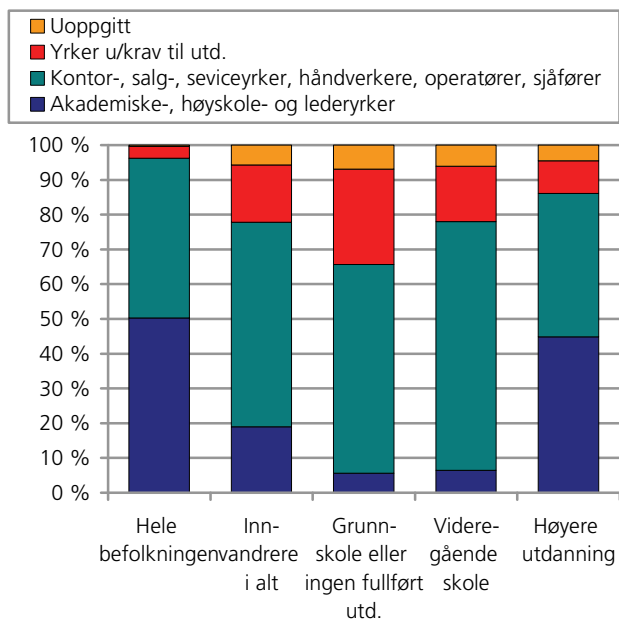
I Norge har vi god statistikk over befolkningens utdanning. Både utdanningens art og utdanningens nivå. Statistisk sentralbyrå henter tallgrunnlag for dette rett fra utdanningsinstitusjonene. Det er mer problematisk å beskrive utdanning som befolkningen har tatt i utlandet, særlig når utdanningen ble avsluttet før personen ble bosatt i Norge. Dette er et betydelig problem når SSB skal beskrive innvandrerbefolkningens utdanning. I Levekårsundersøkelsen blant innvandrere spørres respondentene direkte om sin høyeste fullførte utdanning. Dette er et viktig bidrag til kunnskap om denne gruppens utdanningsnivå. (Se eget kapittel).

Videre gir datagrunnlaget her en unik mulighet til å se på sammenhengen på individnivå mellom en innvandrers utdanning og hvilket yrke vedkommende jobber i. Som figur 10.6 og tabell 10.3 viser er det en sammenheng mellom innvandrernes utdanningsnivå og hvilke yrker de arbeider i. Men selv for innvandrere med høyere utdanning er det en lavere andel som arbeider i akademiske, høyskole og lederyrker enn tilsvarende andel for hele befolkningen samlet (45 mot 50 prosent). Blant innvandrere med høyere utdanning jobber faktisk nesten 10 prosent i yrker uten krav til utdanning. I hele befolkningen jobber kun 3 prosent i slike yrker uansett utdanningsbakgrunn. Vi har dessverre ikke her sammenlignbare tall etter utdanning for hele befolkningen.

Når vi ser på sammenhengen mellom utdanning og yrke blant yrkesaktive innvandrere er kjønnsforskjellene nærmest fraværende (figur 10.7). Det eneste unntaket er blant de med grunnskole eller ingen fullført utdanning. I denne gruppen jobber kvinner i betydelig større grad enn menn i yrker uten krav til utdanning (38 mot 20 prosent).

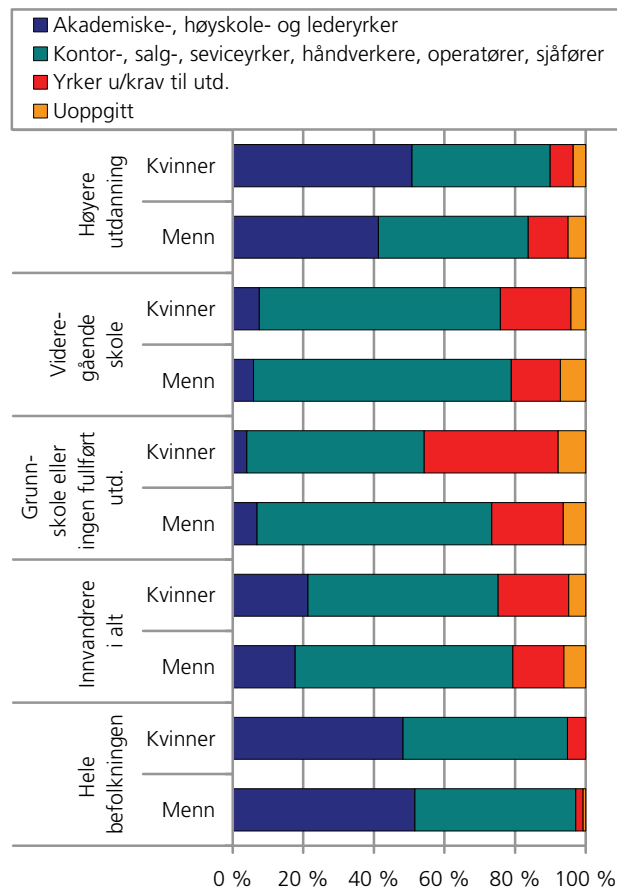
Det er når vi ser på hvor stor andel av menn og kvinner som faktisk er i arbeid at kjønnsforskjellene i forhold til utdanningsnivå trer fram. For det første er det en meget klar sammenheng for begge kjønn at høyere utdanningsnivå gir høyere grad av sysselsetting (tabell 10.4). Videre ser vi at kjønnsforskjellen i grad av sysselsetting blir redusert i takt med utdanningsnivå. For personer uten noen fullført utdanning er for eksempel 48 prosent av mennene sysselsatt, men kun 30 prosent av kvinnene er det. For personer med universitets- eller høyskole utdanning på 3-4 år er henholdsvis 78 og 79 prosent av mennene og kvinnene sysselsatt.

**Figur 10.6. Personer i inntektsgivende arbeid etter yrke og utdanning.**



Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2003

**Figur 10.7. Personer i inntektsgivende arbeid etter yrke, utdanning og kjønn. Prosent**



Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2003.

**Tabell 10.3. Personer i inntektsgivende arbeid etter yrke og utdanning. Prosent**

	Hele befolkningen	Innvandrere i alt	Grunnskole eller ingen fullført utd.	Videregående skole	Høyere utdanning	Annet
Antall personer (N)	2560	1779	391	792	571	25
I alt	100	100	100	100	100	100
Uoppgitt	0	6	7	6	5	-
Lederyrker	9	1	1	1	1	4
Akademiske yrker	17	6	1	1	16	5
Høyskoleyrker	24	12	3	4	28	30
Kontoryrker	7	6	5	7	6	8
Salgs- og serviceyrker	20	30	25	38	23	19
Bønder og fiskere	2	0	0	0	0	-
Håndverkere	10	9	9	12	5	16
Operatører, sjåførere	8	14	22	15	7	4
Yrker u/krav til utd.	3	17	27	16	9	15

Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2003

**Tabell 10.4. Andel innvandrere sysselsatte etter høyeste fullførte utdanning i eller utenfor Norge. Prosent**

Høyeste fullførte utdanning i eller utenfor Norge	Begge kjønn	Menn	Kvinner
Antall personer (N)	3048	1678	1370
Innvandrere i alt	58	66	49
Ikke fullført noen utdanning	37	48	30
Grunnskole, 9 år eller mindre	46	55	35
Videregående skole, 1 år	52	61	40
Videregående skole, 2 år eller mer	64	71	56
Høyere utdanning (høyskole/universitet), 1-2 år	63	67	58
Høyere utdanning (høyskole/universitet), 3-4 år	79	78	79
Høyere utdanning (høyskole/universitet), 5 år eller mer	79	81	74
Annet	58	71	43

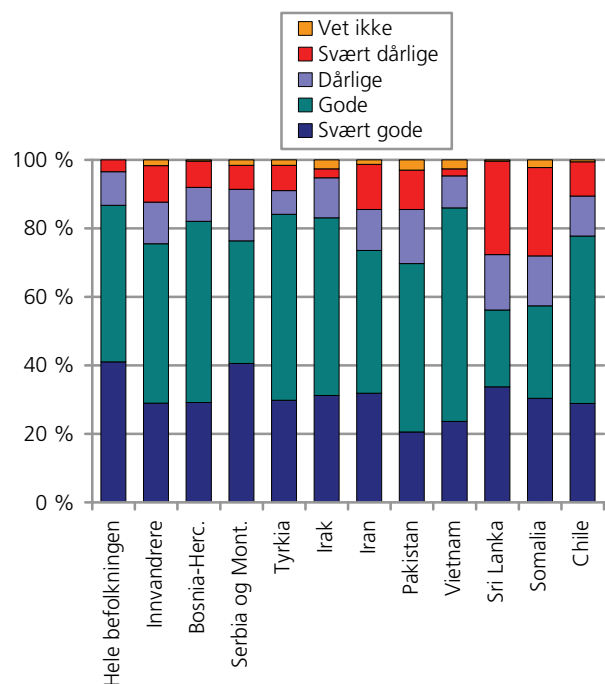
Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006

### 10.5. Mulighet til å utnytte ferdigheter og kunnskaper i jobben

Både for enkeltindividet og for samfunnet er det viktig at deltakerne i arbeidslivet i størst mulig utstrekning får utnyttet sine ferdigheter og kunnskaper i jobben. For individet handler det om følelsen av å få bidra med det man vet og kan. Rent samfunnsøkonomisk sett er det en fordel at befolkningens kunnskap og ferdigheter blir produktivt utnyttet.

For hele gruppen med innvandrere i jobb anser 3 av 4 at mulighetene til å få utnyttet sine ferdigheter og kunnskaper i jobben er gode (figur 10.8) eller svært gode. Mest fornøyd er vietnameserne med 86 prosent, deretter tyrkere og bosniere med henholdsvis 84 og 82 prosent. Minst fornøyd er de med bakgrunn fra Sri Lanka og Somalia (56 og 57 prosent). Srilankere pleier ellers å være en gruppe som kommer godt ut i enhver jobbsammenheng. Om lag 1 av 4 srilankere og somaliere synes mulighetene som jobben gir til å utnytte ferdigheter og kunnskaper, er svært dårlig. I hele befolkningen er andelen som mener de har svært gode muligheter til å utnytte ferdigheter og kunnskaper i jobben, om lag 10 prosentpoeng høyere enn gjennomsnittet for innvandrere. Andelen som mener at mulighetene er gode, er omtrent den samme (ca 46 prosent).

**Figur 10.8. Mulighet til å utnytte ferdigheter og kunnskaper i jobben. Prosent**



Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2003



**Tabell 10.5. Antall arbeidstimer per uke i hovedyrke. Hele befolkningen og innvandrere. Prosent**

	Hele befolkningen	Innvandrere
1-19 timer	12	14
20-29 timer	7	10
30-39 timer	51	53
40+ timer	31	22
Vet ikke	0	2

Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2003

Også i 1996 kom sysselsatte med bakgrunn fra Sri Lanka ut som den gruppen som var mest kritisk når det gjaldt mulighet til å bruke egne resurser i jobben. På en sekspunkts skala kom 41 prosent av srilankerne ut på den kritiske siden av skalaen. Dernest fulgte de med bakgrunn fra det tidligere Jugoslavia med 40 prosent og Somalia med 31 prosent (Gulløy, Blom og Ritland 1997:90).

### 10.6. Antall arbeidstimer per uke

Den vanligste arbeidstiden blant innvandrere er 30-39 timer per uke (tabell 10.5). Det tilsvarer normal heltid. Over halvparten i snitt har dette. 22 prosent jobber 40 timer i uka eller mer, og 14 prosent jobber 1-19 timer per uke. Flest med kort arbeidsdag (1-19 timer) finnes blant pakistanere, irakere og somaliere. Flest med lang arbeidsdag (40 timer eller mer) har bakgrunn fra Iran og Tyrkia. Flest med "normalarbeidsdag" 30-39 timer finner vi blant dem fra Sri Lanka, Bosnia-Hercegovina og Serbia og Montenegro (64 prosent).

Også i 1996 var det vanligst å jobbe 30-39 timer per uke (52 prosent). I det hele tatt er fordelingen av arbeidstid i 1996 meget lik den i 2006. Men andelen som jobbet 40 timer eller mer i 1996 var noe høyere enn i 2006. I 1996 var det pakistanere som i størst grad jobbet 40 timer eller mer, etterfulgt av Iran og Det tidligere Jugoslavia (32 prosent). Størst andel som jobbet 19 timer eller mindre kom fra Sri Lanka. Personer med bakgrunn fra Sri Lanka var videre den gruppen som i størst grad jobbet normaltid (72 prosent) (Gulløy, Blom og Ritland 1997:76).

Sammenlignet med hele befolkningen er det ingen store forskjeller i arbeidstid i 2005/2006, bortsett fra at andelen som jobber 40 timer eller mer i uka er noe høyere i befolkningen som helhet enn hos innvandrere (31 mot 22 prosent).

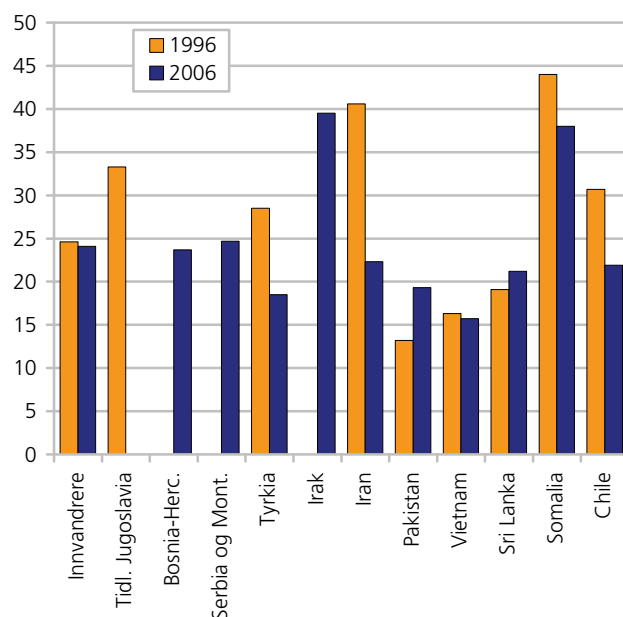
### 10.7. Arbeidsløs noen gang de siste 12 månedene

Over har vi beskrevet andelen av hver gruppe som var i arbeid i 2006. De som ikke var sysselsatt kan enten ha vært helt utenfor arbeidsstyrken eller for eksempel på arbeidsmarkedstiltak eller arbeidsledige. For å kartlegge omfanget av arbeidsledighet er intervjuobjektene i levekårsundersøkelsen blant innvandrere spurt om de i noen periode i løpet av de siste 12

månedene har vært uten arbeid og samtidig aktivt har søkt etter arbeid, for eksempel ved å oppsøke arbeidskontor, lest annonser eller hatt søknader inne på arbeid. Videre er det et kriterium at man skal kunne tiltre eventuelt arbeid på kort varsel. Dette er i tråd med ILOs internasjonalt anerkjente måte å definere arbeidsledighet som også brukes i SSBs løpende Arbeidskraftsundersøkelse AKU.

I gjennomsnitt oppgir 24 prosent å ha vært i en slik situasjon som arbeidsløs og aktiv arbeidssøkende i løpet av de siste 12 månedene. Andelen er størst blant somaliere (38 prosent) og minst for vietnamesere (16 prosent), tyrkere og pakistanere (19 prosent) (figur 10.9). Andelen var samlet omtrent det samme i 1996. Den gangen var det somaliere (44 prosent) og iranere (41 prosent) som hadde høyest andel som hadde vært arbeidsledig i løpet av det siste året. For de med bakgrunn fra Somalia falt andelen som hadde vært arbeidsledig med 6 prosentpoeng fra 1996 til 2006 mens den falt med hele 18 prosentpoeng for de fra Iran. For de med bakgrunn fra Tyrkia og Chile var det også en betydelig nedgang fra 1996 med henholdsvis 10 og 9 prosentpoeng.

For to av de ti landbakgrunnene som beskrives her var det en økning fra 1996 til 2006 i andelen som hadde vært arbeidsledig i løpet av det siste året. Det var Pakistan og Sri Lanka med en økning på henholdsvis 6 og 2 prosentpoeng. Dette er to store grupper i antall som dermed bidrar til at den gjennomsnittlige reduksjonen ikke er større.

**Figur 10.9. Andel som har vært arbeidsløs noen gang de siste 12 månedene. Prosent**

Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006

**Tabell 10.6. Andel som føler de står i fare for å miste jobben i løpet av de nærmeste årene. Prosent**

	Hele befolkningen	Innvan- drere i alt	Bosnia- Herc.	Serbia og Mont.	Tyrkia	Irak	Iran	Paki- stan	Viet- nam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	2561	1780	223	187	188	154	151	165	194	249	89	180
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ja, på grunn av nedlegging	2	4	7	2	4	10	2	1	4	4	5	5
Ja, på grunn av innskrenking	10	9	11	3	4	8	13	2	10	15	23	8
Ja, av andre årsaker	7	12	13	23	11	22	7	9	7	9	10	11
NEI	80	73	69	71	79	58	77	84	74	72	62	74
Vet ikke	2	2	0	2	2	3	1	4	6	1	1	2

Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2003

### 10.8. I fare for å miste arbeidet

Nærmere tre av fire innvandrere svarer nei på spørsmålet om de er i fare for å miste arbeidet på grunn av nedlegging, innskrenkninger eller andre årsaker i løpet av de nærmeste årene (tabell 10.6). 4 prosent svarer "ja, på grunn av nedlegging" og om lag dobbelt så mange svarer "ja, på grunn av innskrenking". Frykten for å miste jobben står sterkest blant irakere og somaliere. Personer med pakistansk landbakgrunn er minst redd for å miste jobben (nesten 40 prosent).

Vel 2 av 3 var uten frykt for å miste jobben i 1996, altså litt færre enn i 2006. Dette kan henge sammen med at arbeidsledigheten var noe større i 1996. I 1996 var det srilankere som i minst grad fryktet å miste jobben, dernest fulgte pakistanere. Størst frykt for å miste jobben var det personer fra det tidligere Jugoslavia som hadde. I befolkningen var det 80 prosent som ikke var redd for å miste jobben i 2003, en noe høyere andel enn blant innvandrere i 2006.

### 10.9. Oppsummering

Andelen sysselsatte blant våre innvandrere var 57 prosent, mot 75 prosent i hele befolkningen. Tallene for befolkningen er veid etter alder, kjønn og bostedsmønster for innvandrerne.

Sammenlignet med hele befolkningen hadde innvandrere en relativt høy grad av midlertidig ansettelse. I hele befolkningen var 11 prosent midlertidig ansatt mot 23 prosent blant innvandrere.

Sammenlignet med hele befolkningen er det ingen store forskjeller i arbeidstid, bortsett fra at andelen som jobber 40 timer eller mer i uka er noe høyere i befolkningen som helhet enn blant innvandrere (31 mot 22 prosent).

Innvandrerbefolkningen ser ut til å være overrepresentert særlig i yrker uten krav til utdanning (17 mot 3 prosent) og klart underrepresentert i yrker med krav om akademisk- eller høyskoleutdanning og lederyrker (19 mot 51 prosent).

Blant innvandrere med høyere utdanning jobber nesten 10 prosent i yrker uten krav til utdanning. I hele befolkningen uansett utdanningsbakgrunn jobber kun 3 prosent i slike yrker.

# 11. Arbeidsmiljø

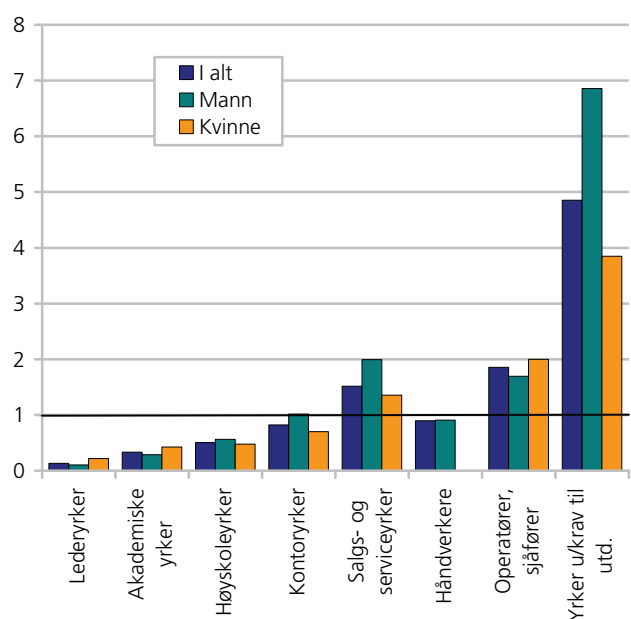
Kristin Henriksen

Arbeid er en kilde til inntekt og/eller selvrealisering. For noen oppleves arbeidet også som en påkjenning, fysisk som psykisk. Innvandrerne er ikke mer utsatt for dårlig innemiljø enn befolkningen i alt. Men de opplever i mindre grad å ha kontroll over eget arbeid, de utsettes i større grad for ulykker, plaging og erting, og arbeidet oppleves i langt større grad som en psykisk påkjenning.

Som kapitlet om arbeid viste, jobber innvandrere i større grad enn gjennomsnittet som operatører og sjåførere, og i salgs- og serviceyrker. Det er hele fem ganger så sannsynlig at en innvandrer har et yrke uten krav til utdanning. I tillegg er det langt flere innvandrere som har fått koden "ukjent yrke". Samtidig er innvandrerne underrepresentert i kontorjobber, høyskoleyrker, akademiske yrker og lederyrker. Dette er illustrert i figur 11.1, som viser hvor sannsynlig det er at sysselsatte i innvandrerbefolkningen arbeider i et utvalg yrker sammenlignet med befolkningen i alt. For å finne dette, har vi dividert andelen blant innvandrere i de ulike yrkene på andelen blant befolkningen i alt. De søylene som overstiger 1 i figuren viser at innvandrerne er overrepresenterte i yrket, mens de er underrepresenterte dersom søylen er lavere enn 1.

Fra den generelle levekårsundersøkelsen vet vi at opplevelsen av psykisk og fysisk arbeidsmiljø varierer mellom ulike yrkesgrupper (se blant annet Normann og Rønning 2007 og <http://www.ssb.no/emner/06/02/arbmiljo/>). For eksempel var det de som arbeidet med pedagogisk arbeid og sykepleie som opplevde dårligst innemiljø. Ulikhetene vi skal avdekke mellom innvandrere og alle sysselsatte i hvordan de opplever sitt arbeidsmiljø skyldes i stor grad ulikheter i yrkesfordeling, men en inngående analyse av disse forskjellene er det ikke rom for her.

Figur 11.1. Relativ yrkesfordeling blant alle sysselsatte i innvandrerbefolkningen, og fordelt på innvandrermenn og innvandrerkvinner



Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006 og Levekår tversnitt 2003

Spørsmålene om arbeidsmiljø stilles selvsagt bare til de i utvalget som var sysselsatt, og disse utgjør 1780 personer.<sup>11</sup> Deles de sysselsatte innvandrerne inn etter landbakgrunn, blir gruppene relativt små, særlig om disse igjen deles inn i kvinner og menn. Derfor vil vi i dette kapitlet fokusere mest på forskjeller mellom innvandrere og befolkningen i alt og se mindre på forskjeller mellom nasjonalitetsgruppene, selv om disse kan være ganske store. Gruppene blir for små til å sammenligne kvinner og menn innad i nasjonalitetsgrupper. En av ti sysselsatte i utvalget er etterkommere, og kun blant de med bakgrunn fra Pakistan utgjør etterkommerne en betydelig andel (en av tre). Det er for få sysselsatte etterkommere til å kunne gjøre gode analyser av denne gruppa. Derfor ser vi her på

<sup>11</sup> Dette gjelder personer som svarte ja på spørsmålene "Utførte du inntektsgivende arbeid av minst en times varighet i forrige uke?" eller "Har du inntektsgivende arbeid som du var midlertidig borte fra eller hadde fri fra i forrige uke?"

etterkommere og innvandrere under ett, men for enkelthets skyld omtales gruppa oftest som "innvandrere". Vi vil også for eksempel kalle "innvandrerbefolkningen med bakgrunn fra Vietnam" for vietnamesere, selv om det ikke er riktig å kalle personer født i Norge for vietnamesere. Tall for befolkningen i alt er hentet fra levekårsundersøkelsen fra 2003.<sup>12</sup>

### 11.1. Innvandrere mindre utsatt for dårlig inneklime...

Som tabell 11.1 viser, er sysselsatte innvandrere omtrent like utsatt for støy eller kulde i det daglige arbeid som alle sysselsatte. Menn er langt mer utsatt for støy og kulde enn kvinner, både blant innvandrere og befolkningen i alt.<sup>13</sup> Utsatthet for støy og kulde henger i stor grad sammen med kroppsarbeid og utendørsarbeid, yrker som tradisjonelt har vært (og er) dominert av menn.

Relativt mange sysselsatte oppgir at de er utsatt for dårlig inneklime, målt ved spørsmål om intervjuobjektet i sitt daglige arbeid er utsatt for trekk, tørr luft, dårlig ventilasjon eller "annet". I befolkningen i alt rapporterer fire av ti at de er utsatt for en eller annen form for dårlig inneklime, 33 prosent av mennene og 50 prosent av kvinnene. Blant innvandrerne er 30 prosent utsatt for det samme, og det er like vanlig blant kvinner som blant menn. Altså er det særlig innvandrerkvinnene som skiller seg positivt ut ved at 20 prosentpoeng færre melder om dårlig inneklime enn blant alle sysselsatte kvinner. Generelt skiller lærer-yrker/førskolelærere og yrker innenfor helsesektoren seg ut med dårlig inneklime. I vår undersøkelse er kategoriene for grove til at vi har tall på om innvandrerkvinnene i utvalget er underrepresentert i disse yrkene, slik at vi ikke får undersøkt hvorvidt dette er grunnen til at innvandrerkvinner opplever bedre inneklime enn gjennomsnittet blant kvinner.

Som tabell 11.2 viser, er det innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og Chile som skiller seg ut i størst grad ved å ha en eller annen form for dårlig inneklime (42-43 prosent), mens de fra Somalia (12 prosent) er i desidert minst grad plaget. Også blant irakerne og srilankerne er det en lav andel som melder om dårlig inneklime (19-20 prosent).

**Tabell 11.1. Andel som er utsatt for dårlig inneklime, støy eller kulde. Prosent**

	Alle sysselsatte			Sysselsatte innvandrere		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
Antall personer (N)	2561	1324	1237	3049	1679	1370
Sterk støy	16	20	10	19	23	13
Kulde	22	28	13	22	26	16
Inneklime:						
Utsatt for noen form for dårlig inneklime:	41	33	50	30	30	30
Trekk	9	9	9	16	18	13
Tørr luft	19	11	29	20	20	21
Dårlig ventilasjon	22	20	25	20	20	20
Annet	13	12	15	11	13	8

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006 og Levekår tverrsnitt 2003.

**Tabell 11.2. Utsatthet for dårlig inneklime. Prosent**

	N	Andel som ikke er utsatt for noen form for dårlig inneklime	Andel som er utsatt for en eller flere former for dårlig inneklime		Vet ikke
Alle sysselsatte	2561	59	41	0	
Sysselsatte innvandrere	1780	63	30	7	
Bosnia-Herc.	223	56	43	1	
Serbia og Mont.	187	63	31	6	
Tyrkia	188	60	32	9	
Irak	154	73	19	8	
Iran	151	62	29	9	
Pakistan	165	58	29	13	
Vietnam	194	66	31	3	
Sri Lanka	249	78	20	2	
Somalia	89	80	12	8	
Chile	180	48	42	10	

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006 og Levekår tverrsnitt 2003.

### 11.2. ...men mer utsatt for belastning og ulykker

Innvandrerne er også spurt om deres ergonomiske arbeidsmiljø, som inkluderer blant annet hvorvidt ansatte må stå eller gå mesteparten av arbeidsdagen, arbeide med gjentatte og ensidige hånd- og arm-bevegelser eller løfte tungt daglig. Problemer med ergonomisk arbeidsmiljø er mer utbredt blant innvandrere enn i befolkningen i alt (se tabell 11.3). For eksempel oppga 66 prosent blant alle sysselsatte at de sto eller gikk i mesteparten av arbeidstiden, mot 75 prosent av innvandrerne.

Kvinner er oftere utsatt for enkelte typer belastning enn menn. Kvinner, særlig innvandrerkvinner, er mer utsatt for hudkontakt med rengjøringsmidler eller desinfeksjonsmidler, og kvinner arbeider i noe større grad stående eller gående enn menn. Menn har imidlertid mange flere tunge løft enn kvinner, og innvandrer menn løfter i større grad tungt enn gjennomsnittet blant alle sysselsatte menn. Dette henger nok sammen med yrkene kvinner og menn har.

<sup>12</sup> Som tidligere nevnt har vi valgt å veie resultatene for befolkningen slik at den framtrer med samme fordeling etter bosted, kjønn og alder som innvandrerne (de ti nasjonalitetene samlet). Det er dermed ikke relevant å ty til forklaringer på eventuelle forskjeller mellom innvandrerne og befolkningen ved å henvise til forskjeller i kjønn- alders- eller bostedsfordeling.

<sup>13</sup> Spørsmålet om støy lyder som følger: "Er du i ditt daglige arbeid utsatt for så sterk støy at man må stå inntil hverandre og rope for å bli hørt? Ja/Nei", og spørsmålet om kulde lyder: "Er du i ditt daglige arbeid utsatt for kulde, det vil si utendørsarbeid ved vinterstid eller arbeid i kalde rom, etc.? Ja/Nei".

**Tabell 11.3. Fysisk arbeidsmiljø blant sysselsatte. Sysselsatte i befolkningen i alt og sysselsatte innvandrere. Andel som svarer ja**

	Alle sysselsatte			Sysselsatte innvandrere		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
Er du i ditt daglige arbeid utsatt for hudkontakt med rengjøringsmidler eller desinfeksjonsmidler?	24	23	26	29	25	34
Arbeider du stående eller gående?	66	63	69	75	72	79
Arbeider du med gjentatte og ensidige hånd- eller armbevegelser?	52	53	51	63	64	60
Må du daglig løfte noe som veier mer enn 20 kg?	23	27	18	36	42	27

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006 og Levekår tverrsnitt 2003.

**Tabell 11.4. Består ditt arbeid av stadig gjentatte arbeidsoppgaver, slik at du gjør det samme time etter time? Prosent**

	Antall personer (N)	Nesten hele tiden	Omtrent tre fjerdedeler av tiden	Halvparten av tiden	En fjerdedel av tiden	Sjelden eller aldri
Alle sysselsatte, i alt	2 561	16	8	12	10	55
Menn	1 324	15	9	11	10	55
Kvinner	1 237	17	6	12	10	54
Sysselsatte innvandrere, i alt	1 780	41	9	15	9	24
Menn	1 111	44	9	14	10	22
Kvinner	669	37	9	16	9	26

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006 og Levekår tverrsnitt 2003.

16 prosent av alle sysselsatte svarer at arbeidet nesten hele tiden består av stadig gjentatte arbeidsoppgaver, slik at de gjør det samme time etter time (se tabell 11.4). Det samme gjelder langt flere sysselsatte innvandrere - hele fire av ti, og det er knapt noen forskjell mellom kvinner og menn. Mest rutinepreget arbeid synes de fra Pakistan og Somalia å ha (henholdsvis 56 og 51 prosent). I gjennomsnitt er det 24 prosent av innvandrerne som sjelden eller aldri har stadig gjentatte arbeidsoppgaver, langt færre enn blant alle sysselsatte (55 prosent). Dette er situasjonen for særlig mange fra Chile (39 prosent), mens bare 12 prosent av de fra Pakistan er i samme situasjon, men disse tallene er altså usikre på grunn av små utvalg.

Til tross for at innvandrere jevnt over ser ut til å ha mer repetitivt og tungt arbeid enn gjennomsnittet, er det ikke flere innvandrere som sier at de føler at de blir utsatt for belastningsskader (se tabell 11.5). 22 prosent av innvandrerne sier at risikoen for belastningsskader er stor, 33 prosent sier den er middels mens 44 prosent sier den er liten. Dette er omtrent samme fordeling som blant alle sysselsatte. Kvinner er mer utsatt for slike skader enn menn blant alle sysselsatte, mens menn i noe større grad er utsatt enn kvinner blant sysselsatte innvandrere. Flest vietnamesere og irakere betrakter risikoen som liten (59 prosent og 55 prosent). Blant dem som anser risikoen for belastningsskader som stor kommer innvandrere med bakgrunn fra Tyrkia øverst (35 prosent), dernest de fra Iran (27 prosent).

**Tabell 11.5. Hvordan er risikoen for belastningsskader? Prosent**

	N	Stor	Middels	Liten
Alle sysselsatte, i alt	2561	23	36	41
Menn	1324	21	36	43
Kvinner	1237	27	36	38
Sysselsatte innvandrere, i alt	1780	22	33	44
Menn	1111	23	34	43
Kvinner	669	20	32	46

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006 og Levekår tverrsnitt 2003.

Det er tre ganger så vanlig blant sysselsatte innvandrere som blant sysselsatte i alt å ha vært utsatt for en eller flere ulykker i arbeidstiden. Generelt vet vi at operatører/sjåførere og håndverkere er mer utsatt for ulykker i jobbsammenheng enn andre, og figur 11.1 viste at innvandrere er overrepresentert i slike yrker. 11 prosent av innvandrerne har vært utsatt for såpass alvorlige ulykker at det medførte sykefravær utover ulykkesdagen, mot bare 4 prosent av alle sysselsatte. Menn er noe mer utsatt enn kvinner, men kjønnsforskjellen er større blant innvandrere (13 mot 8 prosent) enn blant alle sysselsatte (4 mot 3 prosent). Iranerne peker seg ut ved å være mer utsatt enn andre. Hele 19 prosent av iranerne har vært borte fra arbeid på grunn av en ulykke, mot bare 4 prosent av vietnameserne, men iranere arbeider ikke i større grad i ulykkesbelastede yrker enn andre innvandrere.

### 11.3. Mindre kontroll over eget arbeid

Sysselsatte innvandrere har mindre grad av selvbestemmelse over eget arbeid enn sysselsatte i alt. De kan også i mindre grad avgjøre når de vil ta pauser fra arbeidet, og de føler i langt større grad at arbeidet er styrt av maskiner eller samlebånd. I tillegg består sysselsatte innvandreres arbeid i mye større grad av gjentatte arbeidsoppgaver.

67 prosent av alle sysselsatte kan nesten hele tiden selv bestemme når de vil ta pauser fra arbeidet, for eksempel for å strekke på bena eller puste ut på annen måte (se tabell 11.6). Det samme er langt mindre vanlig blant sysselsatte innvandrere (44 prosent). 27 prosent av innvandrerne kan sjelden eller aldri bestemme dette selv, mot bare 14 prosent av alle sysselsatte. Andelen som nesten hele tiden kan bestemme pausene selv varierer noe, fra 49 prosent av sysselsatte fra Pakistan til 36 prosent av sysselsatte fra Sri Lanka. Samtidig er det også blant srilankerne at det er minst vanlig sjelden eller aldri å kunne bestemme pausene selv, slik at dette er ikke et endimensjonalt bilde.

Tabell 11.6. Bestemmer du pauser selv og hvor ofte? Prosent

	Alle sysselsatte			Sysselsatte innvandrere		
	I alt	Menn	Kvinne	I alt	Menn	Kvinner
Antall personer (N)	2561	1324	1237	1780	1111	669
Nesten hele tiden	67	72	59	44	48	36
Omtrent tre fjerdedeler av tiden	7	8	6	6	6	6
Halvparten av tiden	7	6	9	10	9	11
En fjerdedel av tiden	5	4	7	12	11	14
Sjelden eller aldri	14	11	19	27	25	30

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006 og Levekår tversnitt 2003.

Tabell 11.7. Grad av kontroll over eget arbeid. Prosent

			N	I høy grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele
							tatt
Er arbeidet styrt av maskiner/ samleband	Alle sysselsatte	I alt	2561	12	10	16	61
		Menn	1324	13	12	18	58
		Kvinner	1237	12	9	14	66
Er arbeidet styrt av kolleger/kunder?	Sysselsatte innvandrere	I alt	1780	26	18	19	36
		Menn	1111	30	20	18	32
		Kvinner	669	19	15	22	41
	Sysselsatte	I alt	1780	39	26	16	17
		Menn	1111	39	26	16	18
		Kvinner	669	39	26	16	16

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006 og Levekår tversnitt 2003.

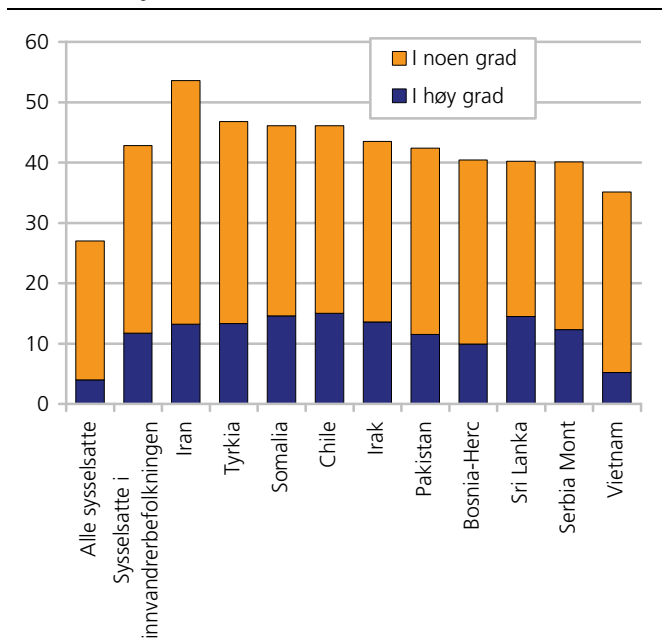
Andelen som føler at arbeidet i høy grad er styrt av maskiner eller samleband er mer enn dobbelt så høy blant innvandrere i forhold til blant alle sysselsatte (26 mot 12 prosent). Menn opplever dette i større grad enn kvinner (se tabell 11.7). Enda vanligere er det blant innvandrere å føle at arbeidet i er styrt av kolleger, kunder, klienter, elever eller lignende (39 prosent), men her er det ingen forskjeller mellom innvandrer-menn og innvandrerkvinner.<sup>14[5]</sup>

De fra Somalia, Pakistan, Iran og Irak er blant gruppene hvor flest svarer at arbeidet i høy grad styres av maskiner eller samleband (33-30 prosent), mens over halvparten av de fra Tyrkia svarer "ikke i det hele tatt" (56 prosent). Blant dem som synes arbeidet i høy grad er styrt av kolleger/kunder finner vi også mange fra Pakistan, Iran og Somalia (47-48 prosent), i tillegg til Serbia og Montenegro (50 prosent).

#### 11.4. 43 prosent synes arbeidet er en psykisk påkjenning

Hver åttende sysselsatt med innvandrerbakgrunn opplever i høy grad arbeidet som en psykisk påkjenning – mot bare 1 av 25 arbeidstakere i befolkningen i alt. På spørsmålet "opplever du stort sett daglig ditt arbeid som en psykisk påkjenning?", svarer bare 56 prosent av de sysselsatte innvandrerne "nei", mot 73 prosent av alle sysselsatte. Videre svarer 23 prosent av alle sysselsatte at de i noen grad opplever arbeidet som en psykisk påkjenning, mot henholdsvis 31 prosent blant sysselsatte innvandrere.

Figur 11.2. Andel som synes arbeidet er en psykisk påkjenning, etter landbakgrunn. Sysselsatte i befolkningen i alt og sysselsatte innvandrere



Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006 og Levekår tversnitt 2003.

Det er relativt små forskjeller mellom de ulike nasjonalitetsgruppene, men iranerne opplever i størst grad arbeidet som en psykisk påkjenning (54 prosent). "Bare" 37 prosent av vietnameserne sier det samme (se figur 11.2). Det er små forskjeller mellom kjønnene på dette spørsmålet.

<sup>14[5]</sup> Dette spørsmålet er delt i to blant alle sysselsatte, et spørsmål handler om kunder/klienter og et om arbeidskamerater, slik at det ikke er mulig å sammenligne svarene med svarene blant innvandrere.

**Tabell 11.8. Hender det at du selv blir utsatt for plaging eller ubehagelig erting av arbeidskamerater?**

	Alle sysselsatte			Sysselsatte innvandrere		
	I alt	Mann	Kvinne	I alt	Mann	Kvinne
Antall personer (N)	2484	1272	1212	1780	1111	669
Ja, en eller flere ganger i uka	0,2	0,1	0,3	3,0	3,1	2,7
Ja, en eller flere ganger i måneden	1,5	1,2	1,8	6,6	6,9	6,1
Nei	98,3	98,6	97,8	89,2	89,1	89,5
Vet ikke/vil ikke svare	0,1	0,1	0,0	1,2	0,9	1,7

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006 og Levekår tverrsnitt 2003.

### 11.5. En av ti utsatt for plaging eller ubehagelig erting

De færreste innvandrere opplever å bli utsatt for plaging eller ubehagelig erting av arbeidskamerater, men innvandrere er mer utsatt for dette enn gjennomsnittet av alle sysselsatte. En av ti innvandrere blir utsatt for plaging eller ubehagelig erting månedlig eller oftere, av disse blir 3 prosent plaget eller ertet en eller flere ganger i uka (tabell 11.8). Blant alle sysselsatte er det bare 0,2 prosent som opplever dette ukentlig eller oftere, og 1,5 prosent en eller flere ganger i måneden. Minst vanlig er dette blant srilankere, hvor 3 prosent svarer at de blir utsatt for plaging eller ubehagelig erting månedlig eller oftere. Også de fra Tyrkia og Pakistan er relativt lite utsatt (5-6 prosent). Hele en av fem somaliere svarer at de blir plaget eller ertet månedlig eller oftere, og dette er nesten like vanlig blant iranerne (17 prosent).

Innvandrerne er spurt om arbeidskameratene hovedsakelig er norske eller innvandrere. 58 prosent svarer at de hovedsakelig er norske, 15 prosent hovedsakelig innvandrere og 25 prosent har like mange kolleger med norsk bakgrunn som med innvandrerbakgrunn. Det er ikke særlig store forskjeller på kvinner og menn. Er det slik at de som i hovedsak har norske arbeidskolleger er mer eller mindre plaget enn de som har flest innvandrerkolleger? Tallene viser at arbeidskollegenes bakgrunn ikke spiller særlig stor rolle for hvorvidt en opplever å bli plaget eller ertet. Blant de som har norske arbeidskolleger svarer 11 prosent at de i høy eller noen grad blir plaget. Både blant de som i hovedsak jobber med andre innvandrere, og blant de som har både innvandrerkolleger og norske kolleger svarer 8 prosent at de i noen eller høy grad blir utsatt for ubehagelig erting eller plaging.

### 11.6. Flere opplever arbeidet som en psykisk påkjenning

Mange av spørsmålene som ble stilt i 2005/2006 ble ikke stilt i 1996, og en del ble stilt i en annen form. Derfor er det små muligheter til å sammenligne innvandrerens psykiske og fysiske arbeidsmiljø i 2005/2006 med ti år tidligere. Spørsmålene om innneklima og opplevelse av støy og kulde er noe forandret, men trolig ikke så mye at det umuliggjør sammenligning (se faktaboks). Som figur 11.3 viser, er endringene ikke store. Det er noe mer vanlig å rapportere om støy og tunge løft i 2005/2006 enn i 1996, mens færre er utsatt for trekk. Det er også flere som er utsatt for kulde og dårlig ventilasjon, men dette kan også skyldes endringer i spørsmålsstillingen. Den psykiske arbeidssituasjonen ser ut til å ha blitt forverret

siden 1996, da 35 prosent av de sysselsatte innvandrerne i noen eller høy grad opplevde arbeidet som en psykisk belastning, mot 43 prosent ti år senere. Dette spørsmålet er likt i de to undersøkelsene.

#### Spørsmålsstillingene i 1996 og 2005/2006

Det var noen små endringer i spørsmålsstillingene hva gjelder arbeidsforhold i 1996 og 2005/2006. Noen av endringene kan ha hatt betydning for svarfordelingene:

*Spørsmål om støy:* I 1996 ble spørsmålet delt i to. Først ble de intervjuede spurt om de vanligvis er utsatt for støy i arbeidet. De som svarte ja på dette, måtte så svare på hvor ofte de opplever så mye støy at man må stå inntil hverandre for å rope for å bli hørt (Daglig mer enn halve arbeidstiden/daglig mindre enn halve arbeidstiden/1 perioder, men ikke daglig/Sjelden eller aldri). I 2005/2006 var dette bare et spørsmål: "Er du i ditt daglige arbeid utsatt for så sterk støy at man må stå inntil hverandre og rope for å bli hørt?Ja/Nei".

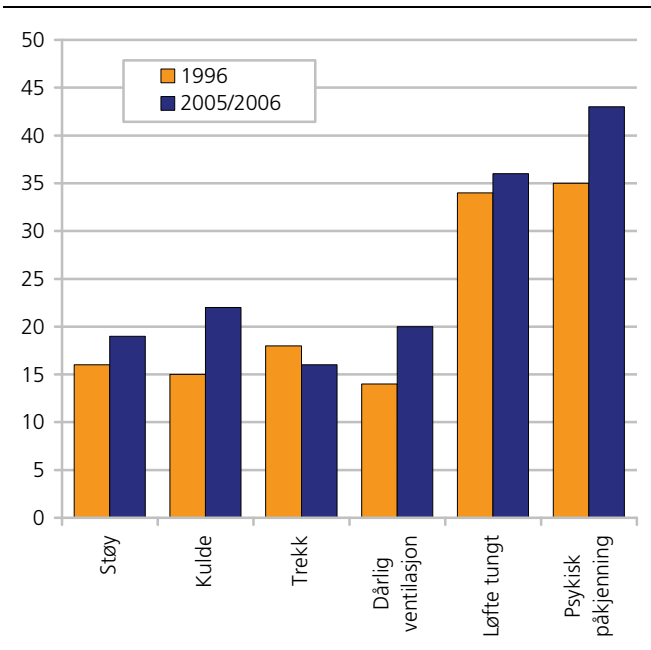
*Spørsmål om kulde:* I 1996 lød spørsmålet: "Er du i ditt arbeid vanligvis utsatt for kulde, dvs. under 10 grader (Celsius)?"Ja/Nei. I 2005/2006 spurte vi: "Er du i ditt daglige arbeid utsatt for kulde, det vil si utendørsarbeid ved vinterstid eller arbeid i kalde rom, etc?"Ja/Nei. Endringen er såpass betydelig at det kan ha betydning for hva folk svarer. For eksempel vil "vanligvis" forstås som sjeldnere enn "daglig". Økningen i omfanget kan også ha sammenheng med at kulde nå er gjort til en subjektiv opplevelse, uavhengig av gradestokken.

*Spørsmålet om tunge løft* er marginalt endret: I 1996 lød spørsmålet: "Må du daglig løfte noe som veier mer enn 20 kg i ditt arbeid, og i tilfelle hvor ofte? I 2005/2006: "Må du daglig løfte noe som veier mer enn 20 kg, og i tilfelle hvor mange ganger pr. dag? Her er svaralternativene like, men rekkefølgen de gis på er snudd, slik at alternativet som heter "minst 20 ganger per dag" kom først i 2005/2006, mens "nei" kom først i 1996. Det kan være lettere å velge de første svaralternativene, noe som kan ha bidratt noe til at andelen som svarer at de ikke har tunge løft går ned.

*Spørsmål om ventilasjon* lød i 1996: Arbeider du vanligvis i utilstrekkelig ventilerte lokaler? Ja/Nei. I 2005/2006 lød det: Er du i ditt daglige arbeid utsatt for dårlig innneklima i form av dårlig ventilasjon? Ja/Nei. "Utilstrekkelig ventilerte lokaler" er vanskeligere å forstå enn "dårlig innneklima i form av dårlig ventilasjon", noe som kan ha ført til at færre svarte bekræftende i 1996 enn i 2005/2006.

Spørsmålet om psykisk påkjenning var likt.

**Figur 11.3. Psykisk og fysisk arbeidsmiljø i 1996 og 2005/2006 blant sysselsatte innvandrere. Andel som blir berørt. Prosent**



Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 1996 og 2005/2006

### 11.7. Iranerne – godt kvalifisert og frustrert?

Vi har her vist at sysselsatte innvandrere har en kvalitativt dårligere opplevelse av sin arbeidssituasjon enn tilfellet er for alle sysselsatte. De opplever i mindre grad å ha kontroll over eget arbeid, de utsettes i større grad for ulykker, plaging og erting, og arbeidet oppleves i langt større grad som en psykisk påkjenning.

Svarene innvandrerne gir på spørsmål om arbeidsmiljøet tegner et bilde av iranerne som en spesielt frustrert gruppe. Sysselsatte iranere har noe mindre kontroll over eget arbeid, opplever klart flere ulykker, og rapporterer noe mer erting og plaging enn snittet. Men de er ikke mer utsatt for fysiske belastninger, repetitive arbeidsoppgaver, tunge løft eller dårlig innelima enn gjennomsnittet. Likevel er de mer bekymret over belastningsskader. Iranerne er den gruppen som i størst grad opplever arbeidet som en psykisk påkjenning. Samtidig vet vi at iranerne er best utdannet av landgruppene som er intervjuet, men er likevel blant dem i utvalget med lavest sysselsetting. Iranerne mener seg i større grad enn gjennomsnittet diskriminert på arbeidsmarkedet eller ved arbeidsformidlingen, bare somalierne føler seg mer diskriminert, og blant de arbeidsledige er det den lille gruppen ledige iranerne som i størst grad mener at det er diskriminerende holdninger som gjør at de ikke har jobb. Sysselsatte iranere er overrepresentert i høyskoleyrker og underrepresentert i yrker uten krav til utdanning i forhold til andre innvandrere, og iranerne føler ikke i mindre grad enn andre at de får utnyttet sine ferdigheter og muligheter i arbeidet. Kanskje ser vi her at iranerne er et eksempel på hvor relativt arbeid oppleves. Den subjektive opplevelsen av arbeid som objektivt sett ikke er veldig dårlig avhenger av kvalifikasjoner, tidligere erfaringer og forventninger.



## 12. Inntekter og utgifter

Svein Blom

Inntekt kan betraktes som en godtgjørelse for deltakelse i samfunnets verdiskaping i form av lønnsarbeid eller næringsvirksomhet. I tillegg inngår i inntektsbegrepet også avkastning fra bankinnskudd eller verdipapirer og økonomiske overføringer fra fellesskapet for å kompensere for bortfall av yrkesinntekt og utjevne sosiale forskjeller. Inntektens størrelse blir avgjørende for hvor mye av samfunnets varer og tjenester den enkelte kan tilegne seg. Inntektens størrelse er med andre ord av stor betydning for levekårene.

For de fleste samfunnsmedlemmer utgjør lønnsinntekten den viktigste inntektskilden. I gjennomsnitt stod lønnsinntekten for 60 prosent av husholdningenes samlede inntekt i 2005 (Statistisk sentralbyrå 2007a). Verdien av den enkeltes innsats på arbeidsmarkedet avhenger av yrkesutøverens kompetanse og tilbud og etterspørsel etter kvalifikasjonene som yrkesutøveren kan tilby. Utdannelse og innovative kvaliteter vil normalt høyne yrkesinntekten. En skjevfordelt levekårsressurs som utdanning konverteres via inntekten til levekårsforskjeller på andre områder som bolig, kultur, helse, fritid, reiser og annet.

En viktig faktor som påvirker utgiftsnivået er hvor mange personer som skal leve av inntekten. Dersom husholdet består av mange ikke yrkesaktive personer, kan utgiftene lett bli store og redusere levekårsgevinsten av høye inntekter.

### 12.1. Lavere inntekt etter skatt blant innvandrerne

I levekårsundersøkelsen stilte vi spørsmål om inntektens størrelse, både for respondenten selv og for husholdet (dersom IO lever i et flerpersonhushold). Begge spørsmålene skulle besvares ved å velge ett av åtte forhåndsdefinerte inntektsintervaller. På spørsmålet om respondentens egen inntekt svarte en av ti menn og en av fire kvinner at de ikke hadde noen inntekt. Slik begrepet inntekt er definert, vil de i det minste nyte godt av noen overføringer fra samfunnet. Ved nærmere ettersyn viste det seg da også at mange av dem som oppgav at de var uten inntekt, mottok sosialhjelp, bostøtte og støtte til utdanning (lån og

stipend). På spørsmålet om husholdsinntektens størrelse var det vel en av ti som svarte at de ikke visste, og blant somaliere var denne andelen så høy som fire av ti. Svar som dette indikerer at disse dataene ikke er de sikreste kildene til kunnskap om inntekt. I tillegg kommer at inntekten må ses i forhold til husholdsstørrelsen. Ettersom utvalget er trukket med person som enhet, vil store hushold være noe overrepresentert i materialet og må vektes ned med en husholdsvekt som foreløpig ikke er konstruert.

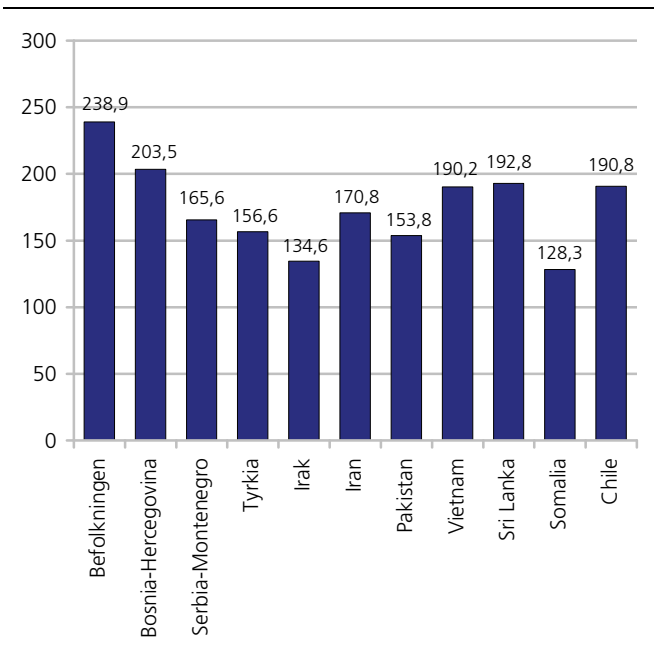
I påvente av at mikrodata fra innteksregisteret skal koples til den enkelte respondent, presenterer vi her i stedet aggregerte data fra innteksregisteret for likningsåret 2005 for alle hushold i landet med hovedinntektstaker i alder 25-55 år, brutt ned etter landbakgrunn. Inntektsbegrepet som benyttes er inntekt etter skatt (se definisjon i ramme), og beløpene som presenteres er summert på husholdsnivå for alle inntektstakerne og dividert med antall forbruksenheter i husholdet. Slik sikrer vi at forskjeller i husholdsstørrelse ikke skal forstyrre muligheten til å sammenlikne.

Inntekt etter skatt er summen av yrkesinntekter (lønn- og næringsinntekt), kapitalinntekter og overføringer (pensjoner, ledighetstrygd, barnetrygd, bostøtte, sosialhjelp m.m.), fratrukket utliknet skatt og negative overføringer (pensjonspremie i arbeidsforhold og betalt barnebidrag). For de fleste hushold vil dette tilsvare det man har disponibelt til forbruk og sparing.

Beregningen av antall forbruksenheter skjer i henhold til en såkalt *ekvivalensskala*. Skalaen angir hvor mange ganger større inntekten antas å måtte være i et flerpersonshushold enn i et enpersonshushold for at de skal ha lik (*ekvivalent*) økonomiske velferd. Det er ingen faglig enighet om hvilken ekvivalensskala som er den beste. Uenigheten dreier seg om betydningen av stordriftsfordeler. Det eksisterer derfor flere forslag til skalaer. I figur 11.2 er den såkalte EU-skalaen lagt til grunn (se ramme).

EU-skalaen gir første voksne forbruker i husholdet vekt lik 1, neste voksne vekt lik 0,5, mens hvert barn får vekt lik 0,3. Et hushold med for eksempel to voksne og to barn får da sum forbruksvekter lik 2,1. Det betyr at de må ha 2,1 ganger større inntekt enn en enslig for å ha samme økonomiske velferd.

**Figur 12.1. Medianinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skala) i 2005 for hushold hvor hovedinntektstaker er i alder 25-55 år, etter hovedinntektstakers landbakgrunn<sup>1</sup>**



<sup>1</sup> Hovedinntektstaker er her innvanderer eller etterkommer.

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger, 2005.

I figur 12.1 vises median husholdsinntekt etter skatt per forbruksenhet for de forskjellige nasjonalitetsgruppene som deltar i vår undersøkelse. Med medianinntekt menes den inntekten som deler gruppen på midten når husholdene sorteres etter stigende eller fallende inntektsstørrelse. Landbakgrunn i figuren viser til hovedinntektstakers landbakgrunn, og hovedinntektstaker skal være i den mest yrkesaktive alderen, 25-55 år. Dataene omfatter alle hushold i landet som oppfyller disse kriteriene. Til sammenlikning presenteres også inntektsnivået, definert på samme måte, for hele befolkningen. Dataene for hele befolkningen er ikke veid på samme måte som i andre tabeller og figurer i publikasjonen. Ved å begrense hovedinntektstakers alder til 25-55 år, oppnås likevel en kontroll for alder (selv om bosted og kjønn ikke er kontrollert som i øvrige tabeller).

For befolkningen som helhet er median husholdsinntekt etter skatt i 2005 om lag 240 000 kroner per forbruksenhet. Høyest blant innvandrerguppene ligger hushold der hovedinntektstaker har bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina. Deres inntekt per forbruksenhet er på 204 000, dvs. 85 prosent av befolkningens inntektsnivå. På de tre neste plassene kommer Sri

Lanka, Chile og Vietnam med en medianinntekt om lag 190 000 kroner per forbruksenhet. Det utgjør 80 prosent av befolkningens inntektsnivå.

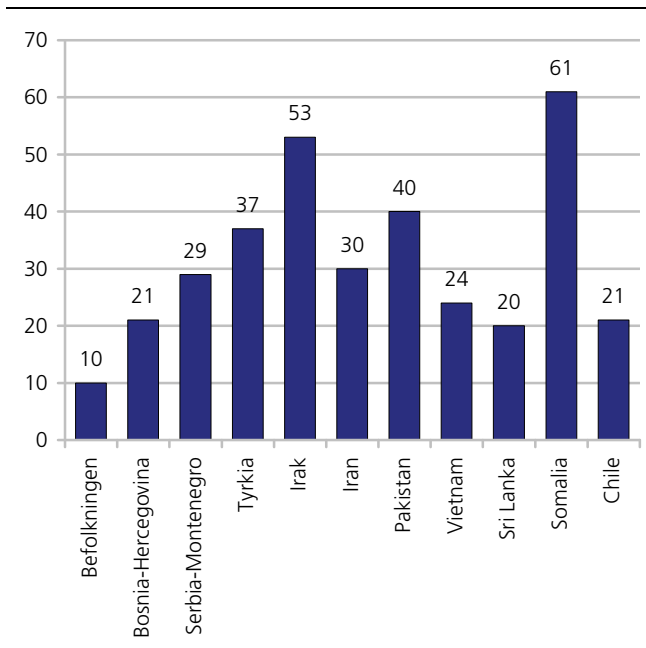
Deretter kommer fire nasjonalitetsgrupper med en medianinntekt etter skatt mellom 171 000 og 154 000 kroner per forbruksenhet. Det tilsvarer mellom 72 og 64 prosent av befolkningens inntektsnivå. De fire landene er i synkende rekkefølge Iran, Serbia og Montenegro, Tyrkia og Pakistan. Nederst i inntekts-hierarkiet finner vi Irak og Somalia med henholdsvis 135 000 og 128 000 kroner i median husholdsinntekt etter skatt per forbruksenhet. Dette utgjør vel halvparten av befolkningens inntektsnivå (56 og 54 prosent). Sysselsettingsandelen i den enkelte landgruppe har selvsagt mye å si for inntektsnivået i gruppen. I tillegg kommer lengden av botiden og husholdsstørrelsen. Jo større hushold, desto flere forbruksenheter å dele inntekten på (selv om stordriftsfordelene innkalkuleres). På et senere tidspunkt, når registerbaserte inntektsopplysninger foreligger på individnivå, kan vi undersøke mer i detalj hvilke faktorer som påvirker inntektens størrelse.

## 12.2. Flere innvandrere i lavinntektsgruppen

Dersom fokus rettes mot personene i den nedre del av inntektsfordelingen, kan vi beregne en lavinnteksandel innen den enkelte landgruppe. En rekke definisjoner av lavinntekt eksisterer (se for eksempel Mogstad 2005 og Epland 2005). En mye benyttet tilnærming er å identifisere inntekten som avgrenser den delen av befolkningen som har en inntekt under 40, 50 eller 60 prosent av medianinntekten i befolkningen. EU trekker grensen ved 60 prosent av medianen, og det er denne definisjonen som benyttes her. Med 60 prosent av medianinntekten etter skatt per forbruksenhet (beregnet etter EU-skalaen) er andelen i befolkningen med lavinntekt 10 prosent. Studenter er da holdt utenfor, og hovedinntektstaker er i alder 25-55 år, jf. figur 12.2. Andelen krymper betydelig dersom kravet er at tilhørighet til lavinntektsgruppen skal ha en relativt varig karakter, for eksempel tre år i strekk. Med en grense for lavinntekt ved 50 prosent av medianen og krav om tre års varighet (men uten forutsetning om hovedinntektstakers alder), er ikke andelen i lavinntektsgruppen større enn 3 prosent ifølge beregninger på inntektsdata fra 2002-2004 (Epland og Normann 2007: tabell 12.2).

I skatteåret 2005 ligger grensen for lavinntekt etter EUs beregningsmåte (60 prosent av husholdenes medianinntekt etter skatt per forbruksenhet) på 143 000 kroner. For befolkningen som helhet ligger som nevnt 10 prosent av befolkningen under dette inntektsnivået. Figur 12.2 viser tilsvarende andeler for de ti landgruppene i vår levekårsundersøkelse i tillegg til andelen lavinntektstakere i befolkningen.

**Figur 12.2. Andel personer i hushold med lavinntekt<sup>1</sup> i 2005, etter hovedinntektstakers landbakgrunn<sup>2</sup>. Prosent**



<sup>1</sup>Lavinntekt defineres som 60 prosent av medianinntekt etter skatt per forbruksenheter (EU-skala) for hushold med hovedinntektstaker i alder 25-55 år.

<sup>2</sup>Hovedinntektstaker er her innvandrere eller etterkommer, og studenter er ekskludert.

Kilde: Inntektsstatistikk for husholdninger, 2005.

Figuren viser omtrent det samme mønsteret når det gjelder rekkefølgen mellom landene som figur 12.1, bortsett fra at landgrupper med korte søyler i forrige figur, nå har lange søyler og omvendt. To mindre endringer kan likevel iakttas. Sri Lanka har tatt ledelsen framfor Bosnia-Hercegovina når det gjelder å ha liten andel med lavinntekt, og det samme har Serbia og Montenegro i forhold til Iran.

Husholdene med srilankisk bakgrunn har dobbelt så høy lavinntektsandel som hele befolkningen, dvs. 20 prosent. Bosnia-Hercegovina og Chile følger "hakk i hæl" med 21 prosent, mens Iran har en lavinntektsandel på 30 prosent. Hushold med pakistansk bakgrunn har 40 prosent med lavinntekt. Irak og Somalia har som forventet de høyeste lavinntektsandelene, henholdsvis 53 og 61 prosent. Disse andelene er ikke direkte sammenliknbare med dem vi fant i 1996-undersøkelsen, da vi den gang benyttet en annen ekvivalensskala (OECD) og en annen lavinntektsgrense (50 prosent av medianen). Den gang kom Pakistan og Somalia ut som de to landene med høyest lavinntektsandel (Blom 1998).

### 12.3. Innvandrere får oftere sosialhjelp, bostøtte og kontantstøtte

Som nevnt utgjør økonomiske overføringer fra staten også en del av samfunnsmedlemmenes inntekt. Forskjellige enkeltstående pensjons- og trygdeordninger som var blitt vedtatt i første halvdel av 1900-tallet, ble integrert i ett regime i 1967 i Lov om

folketrygd. Loven ble fornyet i 1997. De fleste ytelsene fra folketrygden er skattepliktige, mens en del andre ytelser er skattefrie: barnetrygd, bostøtte, sosialhjelp, grunn- og hjelpestønad, engangsstønad ved fødsel og kontantstøtte. I vår intervjuundersøkelse listet vi opp en del stønader og spurte om noen i husholdningen hadde mottatt noen av disse i løpet av de siste tolv månedene. Tabell 12.1 gjengir svarene på dette spørsmålet både i 1996 og ni år senere. Til sammenlikning viser vi også hva befolkningen som helhet svarte på de fleste av disse spørsmålene i Levekårsundersøkelsen 2003. Nærmere studier av dette temaet bør for øvrig snarere ta utgangspunkt i registerdata som koples til, enn intervjudata.

Den første ytelsen dreier seg om *dagpenger under arbeidsløshet*. Ifølge Arbeids- og velferdsdirektoratet (NAV) er dette en ytelse som arbeidstakeren er berettiget til dersom hun/han har hatt en arbeidsinntekt over et minstenivå siste kalenderår og har opplevd en nedgang i arbeidstid på minst 50 prosent. Vedkommende må dessuten registrere seg som reell arbeidssøker og ikke være student eller skoleelev.

I gjennomsnitt for innvandrerne i vår undersøkelse var det 13 prosent i 2005/2006 som oppgav at noen i husholdet hadde mottatt dagpenger i løpet av de siste tolv månedene. Andelen var noenlunde den samme i hele befolkningen i 2003. Høyest andel dagpengemottakere forekommer blant srilankere og chilenerne, nærmere to av ti. Disse landgruppene er samtidig blant dem med relativt høy sysselsetting og relativt lav registrert ledighet. Laveste andel dagpengemottakere finner vi for øvrig blant pakistanere. Særlig mange pakistanske kvinner står utenfor arbeidsmarkedet og søker ikke arbeid. Dette illustrerer at andelen dagpengemottakere blant innvandrere og etterkommere i stor grad også reflekterer andelen som deltar i arbeidsstyrken, ikke bare andelen av arbeidsstyrken som er registrert ledige.

Det neste spørsmålet dreide seg om andelen i husholdningen som mottar *attføringspenger* og/eller *attføringshjelp*. Formålet med attføringspengene er å dekke utgiftene til livsopphold mens personen gjennomfører yrkesrettet attføring, det vil si tiltak for å komme tilbake til arbeidslivet etter sykdom, skade eller lyte. Selve den yrkesrettede attføringen kan være arbeidspraksis i ordinære eller skjermede virksomheter eller opplæring, dvs. yrkesrettede kurs eller utdanning innen det ordinære utdanningssystemet. I alt oppgir i gjennomsnitt 12 prosent av innvandrerne og etterkommerne i 2005/2006 at noen i deres husholdning har mottatt attføringspenger/-hjelp. Andelen er 3 prosentpoeng lavere i hele befolkningen (i 2003). Hushold med bakgrunn fra Tyrkia og Iran er fremst når det gjelder mottak av attføringspenger (15-16 prosent). Vi har vansker for å se noen spesiell grunn til dette; de er verken blant de eldste eller yngste av nasjonalitetsgruppene.

**Tabell 12.1. Mottak av offentlige ytelser i løpet av de siste 12 månedene. Andel ja-svar i den enkelte husholdning i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Har mottatt ytelser siste 12 måneder, andel ja	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere											
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>1995</b>												
Antall personer (N)		2543-9			334-5	257		294-5	294-6	354-7	385-6	308-11	311-3
Arbeidsløshets stønad		17			12	24		23	14	16	21	14	21
Attføringspenger, - hjelp		7			8	9		5	10	5	1	3	7
Stønad til skilte, separerte, enslige forsørgere		4			2	3		4	1	4	1	10	12
Sosialhjelp		26			39	24		36	10	35	10	66	17
Bostøtte		16			22	19		23	8	15	5	43	15
Sykelønn		10			10	16		4	16	8	7	2	12
Engangsstøtte ved fødsel		8			5	5		3	12	8	10	18	5
Støtte til utdanning (lån, stipend)		20			15	14		36	14	25	17	21	23
	<b>2003</b>												
Antall personer (N)	3488	3049	333	288		297	357	269	306	313	353	245	288
Arbeidsløshets stønad	14	13	14	11		13	13	14	8	14	22	14	18
Attføringspenger, - hjelp	9	12	7	12		16	10	15	12	13	11	8	11
Stønad til skilte, separerte, enslige forsørgere	3	4	2	5		2	2	8	2	5	1	10	4
Sosialhjelp	6	14	14	15		9	33	16	3	11	4	32	10
Bostøtte	3	13	11	13		8	29	19	5	9	3	30	9
Sykelønn	12,7*	14	12	12		19	5	25	12	20	17	5	17
Engangsstøtte ved fødsel		8	3	5		8	11	9	8	6	5	15	5
Støtte til utdanning (lån, stipend)	21	19	19	18		14	19	23	22	24	13	18	23
Kontantstøtte	9	14	7	14		17	15	13	16	11	18	20	6

\* Andel respondenter som i løpet av de siste tolv månedene har hatt sammenhengende sykefravær på mer enn 14 dager.

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2003, tverrsnitt

4 prosent av innvandrerne har noen i husholdet som har mottatt *stønad til enslig mor eller far*. Dette er omtrent det dobbelte av andelen som har mottatt denne stønaden i befolkningen. Stønaden går til ugifte, skilte eller separerte som er alene om omsorgen for barn og som har vært medlem av folketrygden i minst tre år. Stønaden omfatter overgangsstønad, stønad til barnetilsyn, utdanningsstønad og tilskudd til flytting for å komme i arbeid. Overgangsstønad er stønad til livsopphold for personer som er midlertidig ute av stand til å forsørge seg ved eget arbeid på grunn av omsorg for barn. Utdanningsstønad er stønad til enslige forsørgere som tar utdanning for å bli i stand til å forsørge seg selv ved eget arbeid. Iranere og somaliere er de to gruppene som i størst grad melder å ha mottatt stønad til enslig mor eller far. Det er da også disse landgruppene som har de største andelene skilte og separerte. Chilenerne har også mange skilte og separerte, men andelen stønadsmottakere er noe overraskende bare på gjennomsnittsnivået for dem (i motsetning til i 1996 da de lå langt høyere).

*Økonomisk sosialhjelp* er en stønad til dekning av utgifter til livsopphold dersom inntekten ellers er for lav til å leve av. Det er utarbeidet statlige normer for sosialhjelpens størrelse, men kommunene står fritt til å vurdere hvor de skal legge seg i forhold til disse

normene. Hjelpen er ment å være en midlertidig skjønnsbasert ytelse i påvente av at mottakeren kommer i arbeid eller på en varig trygdeordning. I 2006 fikk 2,6 prosent av befolkningen økonomisk sosialhjelp. Høyest var mottakerandelen i aldersgruppen 20-24 år. Nærmere 8 prosent i denne aldersgruppen mottok sosialhjelp (Statistisk sentralbyrå 2007b). Ifølge tabell 12.1 var andelen med en sosialhjelpsmottaker i husholdet 6 prosent i befolkningen i 2003 veid etter samme alders-, kjønns- og bostedsprofil som innvandrerne. Tilsvarende andel blant innvandrerne og etterkommerne i vår undersøkelse var 14 prosent. Andelen var spesielt stor blant somaliere og irakere, om lag en av tre. Dette må ses i lys av deres korte botid. Statistikk viser at andelen sosialhjelpsmottakere blant flyktninger synker med økende botid (Blom 2004, Daugstad 2007). I vår undersøkelse var andelen med en sosialhjelpsmottaker i husholdet særlig lav blant pakistanere, bare 3 prosent.

Har husstanden lave inntekter og høye utgifter, kan grunnlaget være til stede for å søke om *bostøtte*. Bostøtten administreres av Husbanken og kommunene. Personer med visse typer trygder fra det offentlige (alders-, uføre- eller etterlattepensjon, grunn- og hjelpestønad, attføringspenger og introduksjonsstønad)

og personer med sosialhjelp som eneste inntekt i minst ett år er berettiget til bostøtte. Den relativt nære koplingen mellom kriteriene for sosialhjelp og bostøtte synes å avspeile seg i statistikken over hvem som får bostøtte. Fordelingen av andelene som får sosialhjelp og bostøtte i de forskjellige landgruppene er nokså lik. Som for sosialhjelp er det somaliere og irakere som er de største stønadsmottakerne. Blant pakistanere og srilankere er andelene som mottar bostøtte lavest. Ifølge tabell 12.1 var andelen mottakere i befolkningen 3 prosent, mot 13 prosent blant innvandrerne.

*Sykepenger* skal gi kompensasjon for bortfall av arbeidsinntekt for yrkesaktive som er arbeidsuføre på grunn av sykdom eller skade. Ifølge LKI 2005/2006 har i gjennomsnitt 14 prosent av husholdningene hatt et medlem som har mottatt sykelønn de siste tolv månedene. Tilsvarende tall for hele befolkningen er vanskelig å finne, men i Levekårsundersøkelsen 2003 svarer 13 prosent av respondentene at de selv har hatt et sammenhengende fravær fra arbeid på grunn av sykdom på mer enn 14 dager i løpet av de siste tolv månedene. Andelen vil vært høyere dersom perspektivet utvides til alle husholdsmedlemmene. Landgruppene med størst andel sykelønns-mottakere er iranere, vietnamesere og tyrkere/kurdere, om lag to av ti. Også srilankere og chilenerne har høye andeler (17 prosent). Merk at det selvsagt bare er personer som har vært i arbeid de siste tolv månedene, som kan rapportere å ha mottatt sykepenger. Det er trolig forklaringen på de lave andelene som rapporteres av irakere og somaliere (5 prosent).

Foreldrepenger ved fødsel eller adopsjon er en stønadsordning som skal gjøre det mulig for foreldre (en eller begge) å være hjemme med barnet den første tida etter fødselen/omsorgsovertakelsen, uten å rammes økonomisk. For at en søker skal ha rett til foreldrepenger må hun/han ha vært i arbeid i minst seks av de siste ti månedene. Inntekten må også overstige et visst minstebeløp. Ordningen har blitt gradvis utvidet over tid. I dag er stønadsperioden 44 uker med 100 % økonomisk dekningsgrad og 54 uker med 80 % dekningsgrad. Dersom kvinnen ikke har opparbeidet rett til fødselspenger kan hun i stedet få en *engangsstøtte ved fødsel eller adopsjon*. I gjennomsnitt for de ti innvandrergruppene i LKI2005/2006 oppgir 8 prosent at noen i husholdningen har mottatt engangsstøtte ved fødsel i løpet av de siste tolv månedene. Somaliere og irakere er de to landgruppene som i størst grad har mottatt engangsstøtte ved fødsel, henholdsvis 11 og 15 prosent. Dette henger sammen med tallet på fødsler, men også med at mange kvinner fra disse landene ikke er tilstrekkelig yrkesaktive til å utløse foreldrepenger.

Andelen av husholdene som har et medlem som får støtte til utdanning i form av lån og/eller stipend er om lag to av ti, enten det gjelder innvandrere og

etterkommere eller befolkningen som helhet. Dette samsvarer godt med svarene på et annet spørsmål i undersøkelsen om respondenten går på skole eller studerer minst ti timer per uke. Også der er andelen ja-svar om lag to av ti. Dette tyder på at det i stor grad er respondenten selv i husholdningen som får lån eller stipend fra Lånekassen. Det største avviket gjelder somaliere som i langt større grad svarer at de går på skole/studerer (34 prosent) enn andelen som svarer at noen i deres husholdning mottar støtte til utdanning (18 prosent). Hvis begge svarene er korrekte, må det bety at mange somaliere ikke får økonomisk støtte til utdanning de er i gang med.

*Kontantstøtte* er den siste støtteordningen som nevnes i spørsmålet om mottak av offentlige ytelser. Støtten gis til foreldre til barn i alder ett til tre år som ikke har heltidsplass i barnehage med offentlig driftstilskudd. Poenget skal være å kompensere dem som velger andre barnepassordninger enn dem som subsidieres av staten. Formålet er å bidra til større rettferdighet i fordelingen av statlige midler mellom dem som benytter barnehage og dem som ikke gjør det og dermed også å gi foreldrene større reell frihet i valg av barnepassordninger. Ordningen har vært kritisert for å ha negative virkninger spesielt for barn av innvandrere, som med kontantstøtte risikerer å bli isolert i familien i stedet for å møte andre barn og lære språk og omgangsformer sammen med dem i en barnehage. Særlig innvandrerforeldre med liten inntekt og mange barn vil kunne bli fristet til å benytte kontantstøtte. Ifølge våre intervjudata er det i gjennomsnitt 14 prosent av innvandrerne og etterkommerne i undersøkelsen som mottok kontantstøtte minst en gang i løpet av de siste tolv månedene, mot 9 prosent i befolkningen som helhet (med samme alders-, kjønns- og bostedsprofil som innvandrerne). Chilenerne og bosniere har den laveste andelen kontantstøtte-mottakere (6-7 prosent), mens somaliere, srilankere, tyrkere/kurdere og pakistanere har den største andelen (16-20 prosent). Andelen som mottar kontantstøtte i forskjellige grupper, varierer imidlertid ikke bare etter ønsket i hver gruppe om å benytte ordningen, men også etter størrelsen på målgruppen som potensielt kan være mottakere. Andelen som nylig har født barn er her sterkt avgjørende. For en mer inngående studie av kontantstøttemottak blant innvandrere, se Daugstad (2006a). Her belegges at en større andel barn i kontantstøttealder med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn er brukere av kontantstøtte enn barn i hele befolkningen, henholdsvis 78 og 62 prosent per september 2004.

Når det gjelder andelen som mottok de enkelte ytelsene i 1996, er det noen forskjeller og noen likheter. Likhetene synes å dominere bildet. For stønad til enslige forsørgere (skilte og separerte), bostøtte, engangsstøtte ved fødsel og lån/stipend fra Statens lånekasse for utdanning er det liten endring å spore.

Når det gjelder ledighetstrygd og sosialhjelp, er det en nedgang i andelen mottakere, særlig for sosialhjelp. Mens 26 prosent i 1996 oppgav at noen i deres husholdning mottok økonomisk sosialhjelp, er denne andelen nesten halvert (14 prosent) i 2005/2006. Andelen mottakere av dagpenger under arbeidsløshet er likeledes redusert fra 17 til 13 prosent. At de økonomiske konjunktorene midt på 2000-tallet er bedre enn i 1996 har nok bidratt til dette. I tillegg kommer økningen i botid for flere innvandreregrupper. Det generelle nivået for antall sosialhjelpstilfeller per 1000 innbyggere gikk også ned i perioden 1996-2006 fra 37 til 28 (Statistisk sentralbyrå 2007b: vedleggstabell 1).

Andelen som ifølge våre data har tatt imot attføringspenger/attføringshjelp og sykelønn har imidlertid økt svakt i årene mellom de to undersøkelsene, fra henholdsvis 7 og 10 prosent til henholdsvis 12 og 14 prosent. Begge disse ytelsene er relatert til tap av arbeidsevne i forbindelse med sykdom og vil som sådan kunne henge sammen med økningen i andelen eldre i innvandrerepopulasjonen (jf. kapittel 2), men også økt sysselsetting. Ordningen med kontantstøtte trådte først i kraft i 1998 og var således ikke med blant spørsmålene om offentlige ytelser i 1996.

#### 12.4. Innvandrere opplever større problemer med utgifter

Størrelsen på utgiftene er selvsagt av sentral betydning for inntektens mulighet til å dekke utgiftene. Forholdet mellom inntektens og utgiftenes størrelse er avgjørende for den økonomiske aktørens "kontroll med økonomien". To spørsmål i levekårsundersøkelsen

blant innvandrere 2005/2006 tar utgangspunkt i dette. Spørsmålene ble også stilt i 1996.

Det ene spørsmålet er om respondenten eller hennes/hans husholdning i løpet av de siste tolv månedene "har hatt vansker med å klare de løpende utgiftene for eksempel til mat, transport, bolig". I så fall, "hvor ofte?" I gjennomsnitt for alle innvandreregruppene under ett var svarene påfallende like i 1996 og ni/ti år senere. På begge tidspunkter var det 31 prosent som svarte at de ofte eller av og til hadde slike vanskeligheter (tabell 12.2). En av ti svarte "ofte" og to av ti svarte "av og til". I kontrast til dette var det kun halvparten på hvert nivå ("ofte", "av og til") som innrømte å ha hatt tilsvarende økonomiske problemer blant ikke-innvandrere i 1995 og i befolkningen i 2004.

Dersom innvandreregruppene rangeres etter andelen som i 2005/2006 ofte eller av og til har hatt problemer med de løpende utgiftene, avviker dette ikke mye fra rekkefølgen etter inntektsnivået i henhold til figur 12.1. Inntektsbegrepet som ligger til grunn for figuren er jo for øvrig korrigert for variasjonen i utgifter som følger av ulik husholdstørrelse. Størst er andelen som rapporterer økonomiske problemer blant irakere og somaliere; minst er andelen blant personer med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina. Dette samsvarer med rekkefølgen mellom landgruppene etter inntekt ifølge figur 12.1. På nivået under bosnierne følger vietnamesere, srilankere og chilenerne, hvilket også stemmer godt overens med rekkefølgen etter inntektsnivå.

Tabell 12.2. Andel som i løpet av de siste 12 månedene har hatt vansker med å klare løpende utgifter til mat, transport og bolig i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent

Vansker med å klare løpende utgifter?	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere												
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile	
	<b>1995</b>													
Antall personer (N)	3554	2549			335	257			295	296	358	386	310	312
I alt	100	100			100	100			100	100	100	100	100	100
Ofte	4	11			9	21			15	8	9	4	24	11
Av og til	10	20			22	26			28	12	22	14	27	27
Sjelden	13	13			13	13			9	8	20	15	21	14
Aldri	74	55			56	40			49	72	49	67	28	48
	<b>2004</b>													
Antall personer (N)	3015	3049	333	288		297	357	269	306	313	353	245	288	
I alt	100	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100	
Ofte	5	11	6	11		9	19	14	11	5	7	16	10	
Av og til	9	21	13	15		23	36	25	20	16	15	28	11	
Sjelden	11	15	11	16		12	12	13	25	12	16	16	19	
Aldri	75	52	71	57		55	33	48	44	66	63	39	59	
Vet ikke	0	1	-	1		1	1	0	1	1	0	1	1	

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 1995 og 2004, tverrsnitt

**Tabell 12.3. Andel som størsteparten av året hadde (1996: ikke hadde) mulighet til å klare en uforutsett regning på 5000 kroner (1996: 2000 kroner), i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Hadde (1995/6: ikke) mulighet til å klare en uforutsett regning <sup>1</sup>	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere											
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>1995</b>												
Antall personer (N)	3554	2549			335	257		295	296	358	386	310	312
I alt	100	100			100	100		100	100	100	100	100	100
Ja	15	37			35	41		53	25	41	26	55	46
- herav menn	13	36			33	42		52	24	41	24	54	43
-herav kvinner	17	38			37	39		54	27	40	28	55	50
Nei	85	63			65	59		48	75	60	75	46	54
	<b>2004</b>												
Antall personer (N)	3015	3049	333	288		297	357	269	306	313	353	245	288
I alt	100	100	100	100		100	100	100	100	100	100	100	100
Ja	73	55	67	58		60	31	46	62	66	64	31	60
- herav menn	76	57	71	71		60	33	46	65	72	64	35	57
-herav kvinner	70	53	63	43		61	29	46	59	62	62	25	64
Nei	27	44	33	41		39	67	54	37	32	36	67	39
Vet ikke	0	1	1	1		1	2	0	1	2	0	2	1

<sup>1</sup> I 1995/1996: Ikke mulighet for å klare uforutsett regning på 2000 kroner?  
<sup>2</sup> I 2004/2005-2006: Mulighet for å klare uforutsett regning på 5000 kroner?

<sup>2</sup> En feil i data for Chile i 2005/2006 på grunn av oversettelsesfeil i det spanske intervjueskjemaet (jf. Gulløy 2008) er her rettet opp. For alle som ble intervjuet med det spanske skjemaet er 'ja' kodet 'nei' og omvendt.

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 1995 og 2004, tverrsnitt

Det største avviket mellom de to rangeringene gjelder det innbyrdes forholdet mellom Iran og Pakistan. Mens iranernes inntekt etter skatt per forbruksenhet ligger 17 000 kroner over pakistanernes, rapporterer pakistanerne mindre problemer med å dekke de løpende utgiftene enn iranerne (en forskjell på 8 prosentpoeng i andelen som ofte eller av og til har problemer). Ettersom iranerne ifølge inntektsregisteret har de minste husholdene mens pakistanerne har de største (henholdsvis 2,5 og 3,8 personer i gjennomsnitt), kan dette indikere at pakistanske innvandrere i større grad evner å utnytte stordriftsfordelen ved å bo mange sammen enn det iranske innvandrere klarer. Den aktuelle ekvivalensskalaen (EU-skalaen) tar i så fall ikke tilstrekkelig høyde for dette. Andre muligheter er selvsagt at iranske innvandrere og etterkommere har større utgifter på grunn av et annet forbruksmønster, eller at pakistanske innvandrere og etterkommere har større inntekter enn det som framgår av registeret. Muligheten av at hjemmевærende husholdsmedlemmer skaper verdier gjennom ubetalt hjemmeproduksjon av varer og tjenester skal heller ikke undervurderes.

Tabell 12.2 viser for øvrig at de fleste landgruppene som lar seg sammenlikne over tid fra 1996 til 2005/2006, har en nedgang i andelen som rapporterer om økonomiske problemer i tilknytning til løpende utgifter i løpet av de siste tolv månedene.

Det andre spørsmålet om den økonomiske situasjonen hadde ordlyden: "Var økonomien slik at du/husholdningen størsteparten av året hadde mulighet for å klare en uforutsett regning på 5000 kroner til for eksempel tannlege eller reparasjon?" Andelen som

svarte benektende på dette spørsmålet i 2005/2006, var i gjennomsnitt 45 prosent (tabell 12.3). Det vil si at 45 prosent innrømte å ha problemer med en uventet utgift i nevnte størrelsesorden. I Levekårsundersøkelsen 2004 svarte 27 prosent av befolkningen benektende på samme spørsmål (om å klare en regning på 5000 kroner). Andelen med problemer var altså 18 prosentpoeng lavere i hele befolkningen enn blant innvandrerne.

Mest utbredt var problemene med å betale regningen på 5000 kroner blant somaliere og irakere. To av tre innrømte her problemer. Minst var problemene blant bosniere og vietnamesere der "bare" en av tre svarte nei på om de kunne betale en slik regning. Også på dette spørsmålet hadde Iran en større andel med selvrapporterte økonomiske problemer enn personer med bakgrunn fra Serbia og Montenegro, Tyrkia og Pakistan. Ifølge figur 12.1 har personer med bakgrunn fra Iran høyere husholdsinntekt etter skatt per forbruksenhet enn personer med bakgrunn fra disse tre landene. Andelen med *lavinntekt* er imidlertid omtrent den samme blant hovedinntektstakere fra Iran og Serbia og Montenegro, mens den er lavere blant inntektstakere fra Iran enn blant inntektstakere fra Pakistan og Tyrkia (jf. figur 12.2). Som nevnt er det mulig at de største innvandrershusholdene<sup>15</sup> har utviklet spesielle ferdigheter i å utnytte stordriftsfordeler eller produsere varer og tjenester i hjemmet ved ulønnet innsats.

<sup>15</sup> Den gjennomsnittlige husholdsstørrelsen blant hovedinntektstakere i alder 25-55 år fra Serbia og Montenegro og Tyrkia er henholdsvis 3,4 og 3,2, ifølge inntektsregisteret.

Det ville vært interessant om andelen som melder om økonomiske problemer hadde gått ned fra 1996 også på det sistnevnte intervju spørsmålet, men dessverre er det vanskelig å fastslå. Tabell 12.3 viser svarfordelingen på tilsvarende spørsmål som ble stilt i 1996. Da var ordlyden: "Var økonomien slik at dere størsteparten av året ikke hadde mulighet for å klare en uforutsett regning på 2000 kroner til for eksempel tannlege eller reparasjon av hjemmet?". Vi merker oss at det her er en negasjon i spørsmålet som ikke forekommer i 2005/2006. Dermed er det de som svarer "ja" på spørsmålet som innrømmer problemer og som bør sammenliknes med dem som svarer "nei" i 2005/2006. I gjennomsnitt for de åtte innvandrergruppene er det 37 prosent som svarer ja i 1996. I 2005/2006 er andelen som svarer nei i gjennomsnitt 44 prosent. Andelen som innrømmer å ha problemer med en uforutsett regning er dermed 7 prosentpoeng høyere i 2005/2006 enn i 1996. Den nærliggende konklusjonen om at de økonomiske problemene har økt siden 1996, hviler imidlertid på et par feilaktige premisser. Virkningen av å endre spørsmålsformuleringen ved å sette inn et "ikke", er uavklart og bør ikke undervurderes. Vel så viktig er det at realverdien av 5000 kroner i 2005/2006 er vel det dobbelte av realverdien av 2000 1996-kroner i 2006 når en tar hensyn til prisstigningen.<sup>16</sup> Dermed er det bare rimelig at flere innrømmer problemer når størrelsen på regningen fordobles.

### 12.5. Liten forskjell i tilgangen på vanlige kapitalvarer

Til slutt i dette kapitlet gjengir vi resultater fra en handfull spørsmål om respondenten selv eller hennes/hans husholdning disponerer forskjellige kapitalvarer. Om disse varene/godene mangler, kan det tolkes som en indikasjon på økonomisk knapphet, men det kan også skyldes avvikende preferanser. Fravær av bil kan for eksempel være et resultat av et bevisst valg fordi funksjonelle alternativer (kollektive transportmidler) foreligger.

Andelen innvandrere fra landene i våre undersøkelser som disponerer *privatbil* har økt med 5 prosentpoeng og er nå i gjennomsnitt 65 prosent (tabell 12.4). Dette er vel 10 prosentpoeng lavere enn i hele befolkningen. Så godt som alle landgruppene som kan sammenliknes over tid har økt sin andel med privatbil i årene 1996-2005/2006. Menn er noe mer tilbøyelige til å disponere privatbil enn kvinner. Srilankere ligger på topp med over 80 prosent som disponerer privatbil. Somaliere, chilenerne og irakere ligger nederst med henholdsvis 29, 56 og 58 prosent.

Tilgangen til *vaskemaskin* er mer og jevnere utbredt blant innvandrere og i befolkningen enn privatbil.

Vi har ingen data fra 1996 å sammenlikne med. I gjennomsnitt er andelen som disponerer vaskemaskin 7 prosentpoeng høyere i befolkningen enn blant snittet av de ti innvandrergruppene (95 mot 88 prosent). Blant personer fra Bosnia-Hercegovina og Serbia og Montenegro er tilgangen til vaskemaskin den samme som i befolkningen. Lavest er den blant somaliere med 77 prosent. Kjønnforskjellene er små når det gjelder disposisjon av vaskemaskin. I den grad det forekommer kjønnforskjell er det oftere kvinner som har tilgang enn menn.

Det ble også spurt om respondenten eller hennes/hans husholdning hadde tilgang til PC. Andelen ja-svar er her 80 prosent i innvandrerbefolkningen og 91 prosent i befolkningen. Tilgangen til PC er lavest blant somaliere (60 prosent) og irakere (70 prosent) og høyest blant srilankere (91 prosent – samme andel som i befolkningen). I gjennomsnitt for alle gruppene samlet er det ingen kjønnforskjell å snakke om, verken blant innvandrerne eller i befolkningen.

De som svarte at de hadde tilgang på PC, fikk et oppfølgingsspørsmål om de også hadde Internett tilknyttet PC-en<sup>17</sup>. Det viser seg at vel ni av ti PC-brukere også har internettabonnementet. Her er det liten forskjell mellom landgruppene (ikke vist). Kombineres andelen som har adgang til PC med andelen PC-brukere som har adgang til nett, får vi andelen av alle som har PC med tilgang til Internett. Denne er 74 prosent blant innvandrerne i vår undersøkelse og 85 prosent i befolkningen (gitt samme alders-, kjønns- og bostedsfordeling som innvandrerne). Andelen med PC med internetttilgang er størst blant srilankere og pakistanere (på nivå med befolkningen generelt) og minst blant somaliere (54 prosent).

### 12.6. Konklusjon

Kontrollert for varierende husholdsstørrelse ligger innvandrernes inntekt etter skatt klart lavere enn befolkningens. Tar vi utgangspunkt i inntekten til den midterste personen i inntektsfordelingen (medianinntekten), er den fra 15 til 45 prosent lavere blant våre ti innvandrergupper enn i befolkningen som helhet. Øverst i inntektshierarkiet kommer personer med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina og Sri Lanka. Nederst kommer personer med bakgrunn fra Somalia og Irak. Andelen med såkalt lavinntekt slik det beregnes i EU (60 prosent av medianinntekten) gir tilsvarende en lavinntektsandel i befolkningen på 10 prosent mot mellom 20 og 60 prosent blant våre innvandrergupper. Disse forskjellene reflekteres også i innvandrernes svar på spørsmål om hvor lett eller

<sup>16</sup> Målt med samme målestokk: 2000 kroner i 1996 tilsvarer 2470 kroner i 2006, og 5000 kroner i 2006 tilsvarer 4048 kroner i 1996, ifølge Statistisk sentralbyrås konsumpriskalkulator.

<sup>17</sup> Spørsmålene til befolkningen om respondenten/husholdningen disponerer privatbil og vaskemaskin stammer fra EU SILC 2004 (Levekår panel 2004). Spørsmålene om respondenten/husholdningen disponerer PC og ev. også internettabonnement stammer fra Mediebruksundersøkelsen 2006.



vanskelig det er for dem å takle løpende eller uventede utgifter. I noen grad mottar innvandrerne som vi har intervjuet, oftere enkelte sosiale overføringer enn gjennomsnittet i befolkningen. Det gjelder for eksempel sosialhjelp, bostøtte og kontantstøtte. For andre stønadsordninger er det liten forskjell. At ikke-vestlige

innvandreres inntekt ligger gjennomgående lavere enn den øvrige befolkningens, har ikke i særlig grad påvirket deres tilgang til kapitalgoder som det er vanlig å ha i samfunnet (som bil, vaskemaskin og pc). Somaliere og iraker representerer et mulig unntak her.

**Tabell 12.4. Andel som disponerer diverse kapitalvarer i befolkningen og blant innvandrere og etterkommere, 16-70 år, etter år og landbakgrunn. Prosent**

Andel som disponerer	Hele befolkningen	Innvandrere og etterkommere											
		I alt	Bosnia-Hercegovina	Serbia-Montenegro	Tidligere Jugoslavia	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
	<b>1995</b>												
Antall personer (N)	3563	2551			331	253							
Personbil	81	61			58	58			55	66	73	64	17
- herav menn	86	62			58	60			54	66	75	63	19
-herav kvinner	74	60			59	56			56	66	71	65	15
	<b>2004</b>												
Antall personer (N)	5489	3049	333	288		297	357	269	306	313	353	245	288
Privatbil	78	66	73	74		64	58	67	67	79	82	29	56
- herav menn	81	69	80	79		66	60	70	72	85	80	35	58
-herav kvinner	76	62	68	67		61	54	62	63	75	83	20	54
Vaskemaskin	95	88	96	96		87	87	91	87	90	85	77	91
- herav menn	95	88	96	97		88	84	91	85	89	82	80	87
-herav kvinner	95	90	96	94		85	93	92	88	91	89	72	96
	<b>2006</b>												
Antall personer (N)													
PC	91	80	83	79		78	70	84	86	82	91	60	85
- herav menn	92	81	89	84		79	69	86	85	85	89	63	83
-herav kvinner	91	79	77	72		77	73	81	88	80	93	57	87
PC m/internett	85	74	76	72		71	64	76	83	76	84	54	79
- herav menn	86	74	82	76		71	60	79	82	79	85	56	76
-herav kvinner	83	73	72	66		71	70	70	85	73	82	51	82

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006, Levekårsundersøkelsen 1995, EU-SILC 2004 og Mediebruksundersøkelsen 2006.

# 13. Ubetalt arbeid

Bjørn Mathisen

En families økonomiske situasjon avhenger ikke bare av inntekt i form av penger, men også av tilgang på hjemmeproduserte varer og tjenester. Ubetalt arbeid i husholdningen produserer goder som barnepass og mat på bordet. Hjemmeproduserte goder er et tillegg til familiens forbruksmuligheter utover det som kjøpes for kontantinntekten. Familier der begge er yrkesaktive har mindre tid til å produsere goder i husholdningen, som for eksempel barnepass, og denne reduksjonen i ulønnet arbeid representerer en kostnad ved å hente inn to inntekter til familien.

## 13.1. Husarbeid

I gjennomsnitt bruker om lag 69 prosent av innvandrerne over 5 timer på husarbeid i uka. Dette fordeler seg nokså jevnt mellom dem som bruker fra 5-9 timer (24 prosent), dem som bruker fra 10-19 timer (23 prosent) og dem bruker over 20 timer per uke (21 prosent). Blant dem som bruker mest tid til husarbeid er personer med bakgrunn fra Sri Lanka og Pakistan. 11-12 prosent av dem bruker 40 timer eller mer i uka på husarbeid (se tabell 13.1 og 13.2).

Mannlige innvandrere bruker litt mer tid på husarbeid enn menn i befolkningen som helhet. I gjennomsnitt bruker 57 prosent av menn som er innvandrere over 5 timer på husarbeid i uka, mens 50 prosent av menn i hele befolkningen ligger på over 5 timer i uka. Denne

forskjellen skyldes trolig primært forskjellen i graden av yrkesdeltaking. Mellom kvinnelige innvandrere og kvinner i hele befolkningen er det også forskjell. Mens 78 prosent av kvinner i befolkningen som helhet bruker over 5 timer på husarbeid i uka, ligger de kvinnelige innvandrerne på 84 prosent. Nesten 2 av 5 av disse oppgir at de bruker over 20 timer på husarbeid i uka.

I 1996 ble det i gjennomsnitt brukt noen flere timer i uka på husarbeid enn i 2006. 71 prosent av innvandrerne brukte 5 timer eller mer. Hele 32 prosent brukte 20 timer eller mer i uka, mens tilsvarende andel i 2006 var 10 prosentpoeng lavere. I 1996 hadde Sri Lanka og Somalia flest personer som brukte 20 timer eller mer i uka til husarbeid, henholdsvis 57 og 44 prosent. I 2006 var denne andelen nede i henholdsvis 39 og 25 prosent. Det var i samme periode også en nedgang i tid brukt til husarbeid for befolkningen som helhet.

Tall for hele befolkningen er basert på Levekår tverrsnitt 2004. Resultatene er veid med hensyn til alder, kjønn og bosted i landet etter innvandrerbefolkningens målpopulasjon.

Tabell 13.1 Antall timer brukt til husarbeid i uka etter kjønn. Prosent

	Hele befolkningen			Innvandrere i alt		
	Begge kjønn	Menn	Kvinner	Begge kjønn	Menn	Kvinner
Antall personer (N)	3015	1549	1466	3049	1679	1370
I alt	100	100	100	100	100	100
Under 5 timer	37	49	22	29	42	15
5- 9 timer	34	34	34	24	28	18
10-19 timer	23	15	32	23	21	26
20-29 timer	5	1	9	12	6	20
30-39 timer	1	0	2	4	1	8
40 timer og over	1	0	1	5	1	11
Vet ikke	1	1	0	2	2	2

Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2004

**Tabell 13.2. Antall timer brukt til husarbeid i uka etter landbakgrunn. Prosent**

	Hele befolkningen	Innvandrere i alt	Bosnia-Herc.	Serbia og Mont.	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	3015	3049	333	288	297	357	269	306	313	353	245	288
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Under 5 timer	37	29	27	33	39	27	32	34	27	18	19	36
5- 9 timer	34	24	24	25	26	22	28	25	21	15	22	29
10-19 timer	23	23	28	21	22	27	21	14	29	26	31	20
20-29 timer	5	12	15	8	9	12	10	10	14	21	14	10
30-39 timer	1	4	4	5	3	7	3	4	5	7	6	2
40 timer og over	1	5	1	7	0	4	4	11	3	12	6	2
Vet ikke	1	2	2	1	1	1	2	2	3	1	3	1

Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2004

**Tabell 13.3. Antall timer brukt til husarbeid blant innvandrere. Prosent**

	Ikke-sysselsatte			Sysselsatte		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
Antall personer (N)	1269	568	701	1780	1111	669
I alt	100	100	100	100	100	100
Under 5 timer	26	40	15	32	42	14
5- 9 timer	19	24	15	27	30	23
10-19 timer	22	23	21	24	20	31
20-29 timer	15	7	22	10	5	18
30-39 timer	7	2	10	3	1	6
40 timer og over	9	1	14	3	1	7
Vet ikke	3	3	3	1	1	1

Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006.

Sysselsetting ser ut til å gjøre størst forskjell i den gruppa av innvandrere som gjør mer enn 20 timer husarbeid i uka. Dobbelte så stor andel av ikke-sysselsatte personer utfører mer enn 20 timer husarbeid i uka enn sysselsatte personer (31 prosent mot 16 prosent). Både innvandrer menn og -kvinner later til å redusere sin innsats i husarbeid når de er i lønnet arbeid og forholdsmessig omtrent like mye. 10 prosent av ikke-sysselsatte menn gjør over 20 timer husarbeid i uka, mot 7 prosent av sysselsatte menn. Tilsvarende utfører nesten halvparten av ikke-sysselsatte kvinner over 20 timer husarbeid i uka, mot omtrent hver tredje innvandrer kvinne som er sysselsatt.

### 13.2. Hjelp og tilsyn til andre

I tillegg til om de gjør ubetalt arbeid i eget hjem er respondentene i levekårsundersøkelsen blant innvandrere spurt om de gir hjelp og tilsyn til andre. Det ble spurt om man gir hjelp og tilsyn til foreldre, annen slekt eller naboer/venner.

Mest hjelp til foreldre gir pakistanere (39 prosent), vietnamesere (37 prosent) og bosniere (25 prosent). Minst hjelp gir de med bakgrunn fra Chile (8 prosent), Serbia og Montenegro og Iran (11 prosent). I gjennomsnitt for alle gruppene gir 22 prosent av innvandrerne hjelp/tilsyn til foreldre. Dette vil selvfølgelig også henge sammen med i hvilken grad man har foreldrene sine i Norge. Til sammenligning er andel i hele

befolkningen som gir hjelp og tilsyn til egne foreldre 13 prosent.

På spørsmål om man gir hjelp/tilsyn til andre slektninger svarer 21 prosent at de gjør det. Andelen er høyest blant vietnamesere (40 prosent), srilankere (36 prosent) og tyrkere (28 prosent). Den er lavest blant dem fra Serbia og Montenegro, Chile og Irak med henholdsvis 5, 9 og 9 prosent. På samme måte som over vil også resultatene her henge sammen med i hvilken grad man har slektninger i Norge man kan hjelpe. Andel i hele befolkningen er 19 prosent.

Videre ble det spurt om man gir hjelp eller tilsyn til naboer og/eller venner som man ikke er i slekt med. Andelen som svarer ja på dette spørsmålet er i gjennomsnitt nesten 3 av 10. Størst ja-andel forekommer for srilankere (54 prosent) og somaliere (52 prosent). Minst ja-andel forekommer blant dem fra Chile (12 prosent) og Serbia og Montenegro (14 prosent). Andel i befolkningen som helhet som svarer ja er 19 prosent.

For spørsmålene om hjelp/tilsyn har vi ikke foretatt en sammenligning med resultatene fra Levekårsundersøkelsen fra 1996 da mye tyder på at spørsmålene da mislyktes i å fange opp forekomsten av hjelp/tilsyn.

I de 10 innvandrergroppene vi ser på i LKI er det gjennomgående vanligere å gi hjelp til slekt og venner enn i gjennomsnittet av befolkningen i Norge. Særlig foreldre og naboer/venner er det vanligere å bistå. Det er en god del forskjeller nasjonalitetene imellom, med pakistanere og vietnamesere på topp når det gjelder

hjelp til foreldre, mens vietnamesere og innvandrere fra Sri Lanka er på topp i bistand til andre slektninger, og blant de fra Sri Lanka og Somalia er det svært vanlig å gi hjelp til naboer og venner.

**Tabell 13.4. Gir hjelp/tilsyn til andre. Prosent svart ja**

	Hele befolkningen	Innvand- rere i alt	Bosnia- Herc.	Serbia og Mont.	Tyrkia	Irak	Iran	Paki- stan	Viet- nam	Sri Lanka	So- malia	Chile
Gir hjelp/tilsyn til foreldre?	13	22	25	11	19	13	11	39	37	14	17	8
Gir hjelp/tilsyn til annen slekt?	19	21	11	5	28	9	9	26	40	36	22	9
Gir hjelp/tilsyn til nabo/venner?	19	29	20	14	32	34	16	21	37	54	52	12

Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2001

# 14. Ektefelle/samboers arbeid

Bjørn Mathisen

Som beskrevet i kapittelet om arbeid er arbeidsmarkedet trolig den viktigste arenaene for en vellykket integrering av innvandrere. Det er videre en sentral målsetting i integreringspolitikken at innvandrere kommer i arbeid og gjennom det blir økonomisk uavhengige. For personer som er gift eller samboende, vil ektefelles/samboers deltakelse i arbeidslivet bidra til økt økonomisk uavhengighet i forhold til det offentlige. I hvilken grad ektefelles deltakelse i arbeidslivet bidrar til økt integrering, er et mer sammensatt spørsmål som vi ikke svarer på her. Men spørsmålene stilt i Levekårsundersøkelsen blant innvandrere åpner for å se nærmere på dette, og å se ektefelles tilpassing i forhold til hverandre. Slike tilpassinger vet vi lite om for innvandrere.

## 14.1. Ektefelle/samboer i inntektsgivende arbeid

På spørsmål om ektefelle/samboer har inntektsgivende arbeid svarer 57 prosent av gifte/samboende ja (tabell 14.1). De høyeste ja-andelene forekommer for chilenerne (78 prosent) og bosniere (75 prosent), de laveste for somaliere (29 prosent) og irakere (35 prosent). Pakistanere og tyrkere ligger "midt på treet" med henholdsvis 50 og 54 prosent.

Sannsynligheten for å ha en sysselsatt partner vil selvfølgelig henge sammen med det generelle sysselsettingsnivået i gruppa man tilhører. Det som kan være interessant å se på her er kjønnsforskjellene innenfor de enkelte gruppene. Forskjellen er størst blant de med bakgrunn fra Pakistan. 68 prosent av gifte pakistanske kvinner oppgir å ha en partner i inntektsgivende arbeid, mens bare 31 prosent av de pakistanske mennene svarer det samme. En differanse på 37 prosentpoeng. Forskjellene er også stor blant de fra Sri Lanka og Tyrkia med en differanse på henholdsvis 28 og 27 prosentpoeng. For Chile og Bosnia-Hercegovina blikker kjønnsforskjellen så vidt den andre veien med

litt flere menn med sysselsatt ektefelle. Vietnam har også en minimal kjønnsforskjell.

Går vi tilbake til Levekårsundersøkelsen i 1996, finner vi at totalt 49 prosent av de gifte/samboende innvandrerne svarte bekreftende på at de hadde en ektefelle/samboer i inntektsgivende arbeid. Det er betydelig lavere enn de 57 prosentene som svarte ja i 2006. Denne økningen er helt parallell med utviklingen i sysselsettingsnivået blant alle innvandrere (50 til 57 prosent).

## 14.2. Ektepar/samboerpars sysselsetting

Hvis vi kobler svarene om ektefelles sysselsetting mot svarene om IOs egen sysselsetting, kan vi kartlegge ektepar/samboerpars felles tilknytning til arbeidsmarkedet. Som det går fram av tabell 14.2 er 41 prosent av innvandrerne i parforhold i et parforhold der begge er sysselsatt. 38 prosent er del av et par der kun den ene er sysselsatt, mens 21 prosent er i et parforhold der begge er ikke-sysselsatte. Tilsvarende tall for hele befolkningen er 77 for begge i arbeid, 19 prosent for en i arbeid og 5 prosent for begge uten arbeid.

Det er til dels stor forskjell mellom de forskjellige landbakgrunnene når det gjelder antall sysselsatte per ektepar. Tallene her vil selvfølgelig reflektere den generelle graden av sysselsetting for de forskjellige gruppene, men gir i tillegg innblikk i hvordan arbeidslivsdeltakelsen er fordelt innad i parforholdet. Størst andel med begge i arbeid finner vi blant innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og Chile med henholdsvis 65 og 64 prosent. Når det gjelder par der ingen av partene er i arbeid, er andelen størst blant somaliere og irakere med henholdsvis 44 og 40 prosent. At kun en i parforholdet er i arbeid, er vanligst blant pakistanere (51 prosent) og minst vanlig blant de med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina.

Tabell 14.1. Andel av gifte/samboende som har ektefelle/samboer i inntektsgivende arbeid. Prosent

	Hele befolkningen	Innvandrere i alt	Bosnia-Herc.	Serbia og Mont.	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Begge kjønn	84	57	75	67	54	35	62	50	64	68	29	78
Menn	80	49	76	64	43	29	57	31	63	55	24	79
Kvinner	90	67	74	71	70	46	68	68	64	83	37	77

Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2001

**Tabell 14.2. Ektepar/samboeres sysselsetting. Prosent**

	Hele befolkningen	Innvandrere i alt	Bosnia-Herc.	Serbia og Mont.	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	1821	1901	222	189	215	224	141	194	181	295	102	138
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Begge i arbeid	77	41	65	51	38	25	43	28	48	51	14	64
En i arbeid	19	38	23	34	40	35	36	51	35	42	42	29
Begge uten arbeid	5	21	12	16	23	40	21	21	17	7	44	7

Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2001

**Tabell 14.3. Sysselsatt ektefelles/samboers ansettelsesforhold. Prosent**

	Hele befolkningen			Innvandrere		
	Begge kjønn	Menn	Kvinner	Begge kjønn	Menn	Kvinner
Antall personer (N)	1511	704	807	1123	530	593
I alt	100	100	100	100	100	100
Selvstendig	12	6	18	11	6	14
Ansatt	88	94	82	86	90	83
Familiemedlem uten fast avtalt lønn	0	0	0	2	3	1
Vet ikke	.	.	.	1	2	1

Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2001

**Tabell 14.4. Sysselsatt ektefelles/samboers ukentlige arbeidstimer**

	Hele befolkningen	Innvandrere i alt	Bosnia-Herc.	Serbia og Mont.	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	1511	1123	166	127	115	79	87	96	115	200	30	108
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1-19 timer	10	9	2	9	7	17	6	12	10	12	20	11
20-29 timer	8	10	8	16	14	17	13	8	4	9	7	12
30-29 timer	56	60	80	63	45	49	53	48	71	71	50	51
40+ timer	25	19	8	11	31	15	28	31	15	8	17	23
Vet ikke	1	2	2	1	3	3	1	1	-	1	7	3

Kilde: SSB, Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2001

**14.3. Ektefelle/samboers ansettelsesforhold**

Blant alle gifte/samboende innvandrere har 11 prosent en ektefelle/samboer som er selvstendig næringsdrivende, mens 86 prosent har en partner i et ordinært ansettelsesforhold (tabell 14.3). Mens 14 prosent av kvinnene hadde en ektefelle/samboer som var selvstendig, var det tilsvarende tallet for menn 6 prosent. Dette skiller seg i liten grad fra andelen gifte/samboende som er selvstendige i hele befolkningen. I hele befolkningen hadde 12 prosent av de med en sysselsatt ektefelle/samboer en som var selvstendig. 18 prosent blant kvinner og 6 prosent blant menn.

Den høyeste andelen med selvstendige ektefeller/samboere forekommer blant iranere og pakistanere (16 prosent). Den laveste andelen selvstendige forekommer blant somaliere og srilankere (henholdsvis 3 og 4 prosent). I 1996 var 9 prosent av ektefellene/samboerne selvstendige, med høyeste andel blant pakistanere (16 prosent) og laveste andel blant

somaliere (0 prosent), srilankere og vietnamesere (5 prosent).

**14.4. Ektefelle/samboers arbeidstimer per uke**

For alle innvandrergруппene under ett har hele 60 prosent en samboer/ektefelle med en arbeidsdag fra 30-39 timer per uke. Dette er en litt større konsentrasjon om det mest vanlige aldersintervallet enn for IO selv (jf. tabell 9.5). Flest samboere/ektefeller med arbeid 30-39 timer per uke har personer med bakgrunn fra Bosnia (80 prosent), med srilankere og vietnamesere på en delt andreplass (71 prosent). En arbeidstid på 40 timer per uke eller mer er mest utbredt blant tyrkere (31 prosent) og iranere (28 prosent). Prosentvis flest på kort arbeidstid (1-19 timer pr. uke) har somaliere (20 prosent).

I hele befolkningen ser vi en liknende fordeling. Det er litt flere med over 40 timer i hele befolkningen enn i innvandrerbefolkningen (25 prosent mot 19 prosent).

# 15. Barnepass

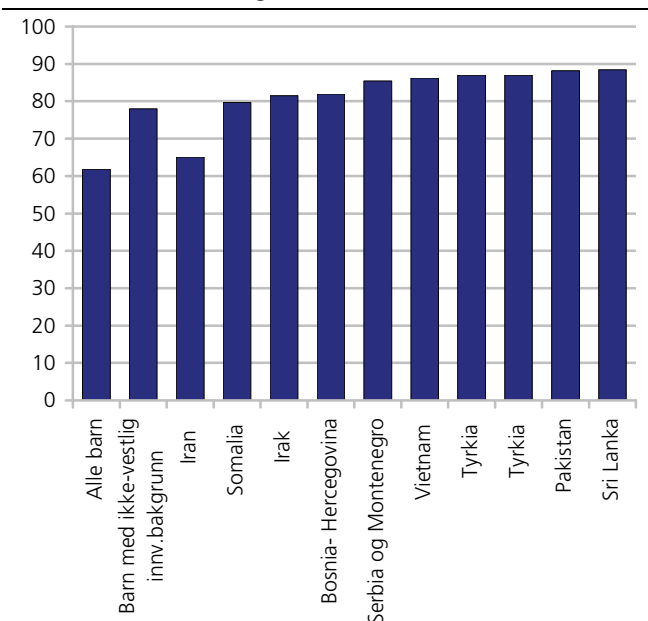
Kristin Henriksen

Barnehagen er en potensiell integreringsarena, et sted hvor barn lærer norsk og utvikler språkforståelse og sosiale ferdigheter. Det er blant annet derfor det er innført gratis kjernetid for fire- og femåringer i Grorudalen, både for minoritetsspråklige og norskspråklige barn. Er det slik at innvandrerforeldre velger andre løsninger for barnepass enn andre foreldre? Vi skal i dette kapittelet se at så er tilfelle – innvandrerforeldre overlater i mindre grad enn andre foreldre barnepassen til andre.

## 15.1. Færre i barnehage og flere med kontantstøtte

Barnehagedekningen har økt jevnt og trutt de siste årene, fra en dekning på 63 prosent i 2001 blant alle barn mellom 1 og 5 år, til en dekning på 80 prosent i 2006. Dekningen blant barn i alderen 0-5 år var lavere, men også den økte fra 54 prosent til 67 prosent i samme tidsrom.<sup>18</sup>

Figur 15.1. Andel barn med kontantstøtte i kontantstøttealder, etter landbakgrunn. 2004



Kilde: KOSTRA

<sup>18</sup> For tall på barnehageplass i 2001, se <http://www.ssb.no/emner/04/02/10/barnehager/arkiv/>. For tall fra 2006, se <http://www.ssb.no/emner/04/02/10/barnehager/>

Fra 2001 rapporterer alle kommuner antall minoritets-språklige barn i barnehage, definert som alle barn som har et annet språk enn norsk, svensk, dansk eller engelsk som morsmål.<sup>19</sup> Dekningen blant disse barna i alderen 0-5 år var på 48 prosent i 2006, langt lavere enn blant alle barn i denne alderen (67 prosent).<sup>20</sup>

Som figur 15.1 viser, er bruken av kontantstøtte blant barn med ikke-vestlig landbakgrunn betydelig høyere enn blant alle barn i kontantstøttealder (78 prosent mot 62 prosent i 2004). Den høye bruken gjelder alle landgrupper som er med i levekårsundersøkelsen, bare de fra Iran hadde en kontantstøttebruk som lå i nærheten av gjennomsnittet for alle barn (65 prosent). Til sammenligning mottok ni av ti barn i aktuell alder med bakgrunn fra Sri Lanka, Pakistan og Tyrkia kontantstøtte. For mer om kontantstøttebruk blant barn med ikke-vestlig bakgrunn, se Daugstad 2006a.

## 15.2. Innvandrerne overlater i mindre grad barnepass til andre

I levekårsundersøkelsen spørres de intervjuede hvorvidt barna regelmessig passes av andre enn foreldre/foresatte, og hvilke ordninger for barnepass de i så fall har. Dette gjelder dem som har barn født i 1995 eller senere.

Det varierer mellom de ulike gruppene hvor vanlig det er å ha barn i denne alderen. I snitt gjelder dette 46 prosent. Mest vanlig er det blant de fra Sri Lanka (64 prosent), minst vanlig blant de fra Bosnia-Hercegovina (30 prosent). I tillegg til forskjeller i fruktbarhet, har dette å gjøre med aldersfordelingen i de ulike gruppene, hvor det blant de fra Sri Lanka er mange par i alderen hvor det er vanlig å ha yngre barn, mens det blant de fra Somalia, for eksempel, er en viss overvekt av unge menn som er alene i Norge.

<sup>19</sup> Noen kommuner rapporterte dette allerede fra 1989.

<sup>20</sup> I de publiserte tallene er dekningsandelen blant minoritetsbarn oppgitt til 46,1 prosent, men her er engelskspråklige og nordiske barn med i nevnen, se <http://www.ssb.no/emner/04/02/10/barnehager/>. Det er ikke publisert tall for minoritetsbarn i alderen 1-5 år.

I alt svarer 38 prosent av dem med barn født 1995 og senere at barna regelmessig passes av andre (se tabell 15.1). Det er små forskjeller mellom de ulike gruppene. Det er mest vanlig blant barn med bakgrunn fra Sri Lanka å bli passet av andre (46 prosent), minst vanlig blant barn med bakgrunn fra Pakistan (30 prosent).

Hele 11 prosent i gjennomsnitt vet ikke hvorvidt andre regelmessig passer barna, og blant vietnameserne er det 18 prosent som ikke vet dette. Også på spørsmål om ulike barnepassordninger, er det mange som er usikre hva som gjelder for deres barn. De høye andelenes "vet-ikke"-svar kan blant annet ha sammenheng med at intervjuobjektene er usikre på hvordan spørsmålene skal forstås, for eksempel hva som ligger i uttrykket "regelmessig". Det er ikke store forskjeller på innvandrer menn og -kvinner når det gjelder andelen "vet-ikke". Et tverrsnitt av hele befolkningen ble stilt de samme spørsmålene i en levekårsundersøkelse i 2003, og det er derfor mulig å sammenligne innvandrernes svar med svarene blant befolkningen i alt<sup>21</sup>. Den gang var det bare en promille som svarte "vet-ikke", så det var bare innvandrerne som hadde problemer med å svare på dette spørsmålet.

I hele befolkningen svarer 64 prosent at barna passes regelmessig av andre enn foreldrene, mot 38 prosent blant innvandrerne. Dette spørsmålet ble som nevnt stilt i 2003, 2-3 år før det ble stilt innvandrerne, på en tid da barnehagedekningen var lavere enn den var da LKI ble gjennomført. Hadde spørsmålet blitt stilt hele befolkningen samtidig som innvandrerne, ville det med andre ord blitt en enda større forskjell mellom befolkningen i alt og innvandrerne når det gjelder hvor mange som regelmessig lar andre passe barna.

**Tabell 15.1. Passes barna regelmessig av andre enn foreldre/foresatte? Landene er rangert etter andel som svarer ja.**

	N	Ja	Nei	Vet ikke
Befolkningen i alt (i 2003)	1040	64	36	0
Innvandrere i alt	1409	38	51	11
Sri Lanka	224	46	43	11
Vietnam	131	43	39	18
Somalia	112	41	54	5
Tyrkia	165	41	48	12
Iran	99	41	53	6
Bosnia-Herc.	99	39	55	6
Chile	87	38	52	10
Serbia og Mont.	159	36	60	4
Irak	188	35	56	9
Pakistan	145	30	53	17

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekår, tverrsnitt 2003.

### 15.3. Hvem passer barna om de overlates til andre?

De intervjuede kan ha flere barn som er født i 1995 eller senere. De er derfor spurt hvilke ordninger de har for hvert enkelt barn, og vi vil først og fremst gjengi svarene for "barn nummer 1", som vil være det eldste barnet.

Blant foreldrene som regelmessig lar andre passe barna, er det nær halvparten, 45 prosent, som svarer at barnet deres går i familiebarnehage, barnehage eller barnepark. Som tabell 15.2 viser, er dette mest vanlig blant de fra Tyrkia (60 prosent), og minst vanlig blant de fra Pakistan (25 prosent). Vet-ikke-andelen er imidlertid stor (15 prosent), og det er flere menn enn kvinner som er usikre på sine barns passordninger. I og med at det spørres etter barnepassordninger også for barn som er over barnehagealder, kan man ikke trekke slutninger om barnehagedekning ut fra disse tallene. Forskjellene i andelen kan like gjerne henge sammen med ulik aldersfordeling blant barna innvandergruppene imellom som med tilbøyeligheten til å ha barna i barnehage.

En fjerdedel av innvandrerne svarer at barna deres passes gratis av slektninger eller venner, og her er det store forskjeller mellom gruppene. Dette er vanligst blant foreldre med bakgrunn fra Chile, Bosnia-Hercegovina, Pakistan og Vietnam (rundt 4 av 10). Lavest er ja-andelen for foreldre med bakgrunn fra Somalia og Irak (4-6 prosent), men den er også lav blant personer med bakgrunn fra Iran, Sri Lanka og Tyrkia.

I gjennomsnitt er det bare 6 prosent av foreldrene som svarer ja til at barnet passes av hushjelp, praktikant, barnepike eller dagmamma. Ja-andelen er jevnt lav blant alle, men foreldre med bakgrunn fra Vietnam ligger høyest med 13 prosent. Her er det imidlertid svært mange som svarer vet-ikke, noe som igjen tyder på at spørsmålet er vanskelig å forstå.

En del av de som intervjues har to, tre eller flere barn. Dette er imidlertid så få at det blir svært små tall om vi ser på de enkelte landgruppene for seg. Generelt ser det ut til at foreldrene har omtrent de samme barnepassordningene for barn nummer to som for barn nummer ett, men det er noe færre som svarer at barn nummer to passes gratis av slektninger eller nære venner. Spørsmålene om spesifikke barnepassordninger som ble stilt til befolkningen i alt i 2003, er ikke helt likelydende med dem som ble stilt innvandrerne, derfor er det vanskelig å sammenligne.

<sup>21</sup> Som nevnt tidligere i rapporten, har vi valgt å veie resultatene for befolkningen slik at den framtrer med samme fordeling etter bosted, kjønn og alder som innvandrerne (de ti nasjonalitetene samlet). Det er dermed ikke relevant å ty til forklaringer på eventuelle forskjeller mellom innvandrerne og befolkningen ved å henvise til forskjeller i fordelingen av de to populasjonene etter disse tre dimensjonene.



**Tabell 15.2. Ordninger for barn "nummer en", blant barna som passes regelmessig av andre. Rangert etter andel ja**

	Passes barnet gratis av slekt/venner?			Passes barnet av hushjelp, dagmamma?			Passes barnet i barnehage, barnepark?					
	N	Ja	Nei	Vet ikke	Ja	Nei	Vet ikke	Ja	Nei	Vet ikke		
Innvandrere i alt	552	24	58	19	Innvandrere i alt	6	72	22	Innvandrere i alt	45	41	15
Chile	33	42	42	15	Vietnam	13	77	11	Tyrkia	60	27	13
Pakistan	44	41	52	7	Bosnia-Herc	8	80	13	Iran	56	20	24
Vietnam	56	39	54	7	Sri Lanka	7	79	15	Vietnam	52	43	5
Bosnia-Herc	39	39	49	13	Irak	6	70	24	Sri Lanka	50	36	15
Serbia og Mont.	57	32	47	21	Tyrkia	6	64	30	Bosnia-Herc	46	51	3
Tyrkia	67	16	61	22	Pakistan	5	84	11	Chile	46	42	12
Sri Lanka	103	14	72	15	Serbia og Mont.	4	63	33	Serbia og Mont.	44	35	21
Iran	41	12	39	49	Chile	3	76	21	Irak	39	36	24
Irak	66	6	70	24	Somalia	2	78	20	Somalia	39	46	15
Somalia	46	4	76	20	Iran	0	46	54	Pakistan	25	64	11

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006.

**Tabell 15.3. Har barnet/barna i husholdningen hovedsakelig norske venner eller venner med samme språk- og innvandrerbakgrunn som dem selv? Prosent**

	Antall personer (N)	Vet ikke	Norske venner	Venner med samme bakgrunn	Begge deler	Vil ikke svare
I alt i 1996	1430	6	22	9	62	1
I alt i 2005/2006	1409	21	23	8	47	1
Bosnia-Herc.	99	17	35	12	35	-
Serbia og Mont	159	12	30	4	54	1
Tyrkia	165	17	30	10	42	1
Irak	188	19	21	11	49	-
Iran	99	21	43	6	28	1
Pakistan	145	28	9	10	52	1
Vietnam	131	31	14	3	52	1
Sri Lanka	224	17	20	7	56	-
Somalia	112	15	21	7	47	9
Chile	87	20	43	6	32	-

Kilde: Levekår blant innvandrere 1996 og 2005/2006.

#### 15.4. Halvparten av barna har både norske venner og venner med innvandrerbakgrunn

Har innvandrerbarna hovedsakelig venner med samme språk- og innvandrerbakgrunn som dem selv, leker de mest med norske barn, eller begge deler? Spørsmålet ble stilt til dem som hadde barn født i 1995 eller senere, det vil si at barna var 10-11 år eller yngre på intervju tidspunktet. Hele en av fem vet ikke hvilken bakgrunn barnas lekekamerater hovedsakelig har. Trolig er det vanskelig å forholde seg til uttrykket "hovedsakelig", heller enn at foreldrene ikke kjenner barnas venner. Kanskje oppfattes spørsmålet som om ungene i *det hele tatt* har norske venner. Uttrykket "norsk" kan kanskje også være problematisk for noen. Andelen som sa de ikke visste noe om bakgrunnen til barnas venner, var imidlertid lavere i 1996: i gjennomsnitt bare 6 prosent.

Nesten halvparten (47 prosent) av alle foreldre med barn i de aktuelle aldersgruppene svarer at barnas lekekamerater både har norsk bakgrunn og innvandrerbakgrunn. Over halvparten av foreldre med bakgrunn fra Sri Lanka (56 prosent), Serbia og Montenegro (54 prosent), Pakistan og Vietnam (52 prosent) mener at barna både har norske venner og venner med samme bakgrunn som barna selv.

Nær en fjerdedel (23 prosent) svarer at barna hovedsakelig har venner med 'norsk bakgrunn'. Iranere og chilenerne er de to gruppene som i størst grad svarer at barnet har norske venner (43 prosent). Minst vanlig med bare norske venner er det for barn med pakistansk (9 prosent) og vietnamesisk bakgrunn (14 prosent).

8 prosent av foreldrene mener lekekameratene hovedsakelig har samme bakgrunn som barnet selv, og forskjellene mellom gruppene er ikke store.

I 1996 var det langt flere som svarte at barnas venner hadde begge slags bakgrunn (både norsk og innvandrerbakgrunn), mens langt færre svarte "vet-ikke". Det er små endringer fra 1996 i andelen som svarte at barnas venner hovedsakelig hadde norsk bakgrunn eller venner med samme bakgrunn. Det høyere vet-ikke nivået kan ha flere årsaker, blant annet at foreldrene faktisk ikke vet fordi barna i større grad leker med barn av mange ulike språk- og innvandrerbakgrunner.

En hypotese er at hvorvidt barna leker med barn med eller uten innvandrerbakgrunn, henger sammen med hvor i landet de bor. Dersom de bor et sted i landet hvor det er få andre barn med samme bakgrunn, er det naturlig at de får flere norske lekekamerater. I større byer med mange innvandrere vil det være flere

potensielle lekekamerater med samme bakgrunn, slik tilfellet for eksempel er blant barn med pakistansk bakgrunn i Oslo og barn med tyrkisk bakgrunn i Drammen. Svarene fra de intervjuede pakistanske og tyrkiske foreldre kan indikere at så er tilfelle – det er blant annet i disse gruppene vi finner flest foreldre som svarer at barna hovedsakelig har venner med samme bakgrunn. Barn med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina er imidlertid også blant dem som i størst grad ser ut til å ha venner med samme bakgrunn. Dette er ei gruppe som bor relativt spredt rundt i Norge, noe som skulle tilsi at disse barna i minst grad hovedsakelig ville ha venner med samme bakgrunn. Forskjellene er imidlertid nokså små og tallene relativt usikre ettersom foreldre svarer på vegne av barna, og mange også ser ut til å være usikre med hensyn til hvilken bakgrunn barnas lekekamerater i hovedsak har. Vi vil derfor ikke legge for mye i disse tallene.

### **15.5. Andre barnepassordninger blant innvandrere**

Vi har i dette kapitlet sett at innvandrerforeldre i mindre grad enn andre foreldre overlater barnepassen til andre. Fra før vet vi at det er langt mer vanlig at barn av innvandrere bruker kontantstøtte, og mindre vanlig at de er i barnehage (se Daugstad 2006a og <http://www.ssb.no/emner/04/02/10/barnehager/>). Derfor er det heller ikke overraskende at det er langt færre innvandrere som svarer at de regelmessig lar andre passe barna enn ellers i befolkningen. Blant disse er det mest vanlig å ha barnet (det vil si det eldste barnet) i familiebarnehage, barnehage eller barnepark, mens en fjerdedel av innvandrerne lar barna passes gratis av slektninger eller venner. Et lite mindretall på 8 prosent mener at barna hovedsakelig har venner med samme innvandrer- og språkbakgrunn som dem selv, langt de fleste mener barna leker både med ”norske” barn og med barn med samme bakgrunn eller hovedsakelig med ”norske” barn.

# 16. Norsk kunnskaper

Kristin Henriksen

Å beherske godt norsk er ofte nødvendig for økonomisk, sosial og politisk deltakelse i samfunnet. Med kjennskap til norsk blir det lettere å ta i bruk sine demokratiske rettigheter og etablere kontakt og vennskap med personer utenfor ens nære krets. Innvandrernes ferdigheter i norsk vil i noen grad henge sammen med hvor lenge han eller hun har bodd i Norge. Men, som vi skal se, er det ikke nødvendigvis slik at grupper med lang botid i Norge behersker norsk godt. Viktigere for språkbeherskelsen er deltakelse i arbeidslivet, noe som kan forklare at, som vi skal se, mange kvinner fra Pakistan og Tyrkia behersker norsk dårlig.

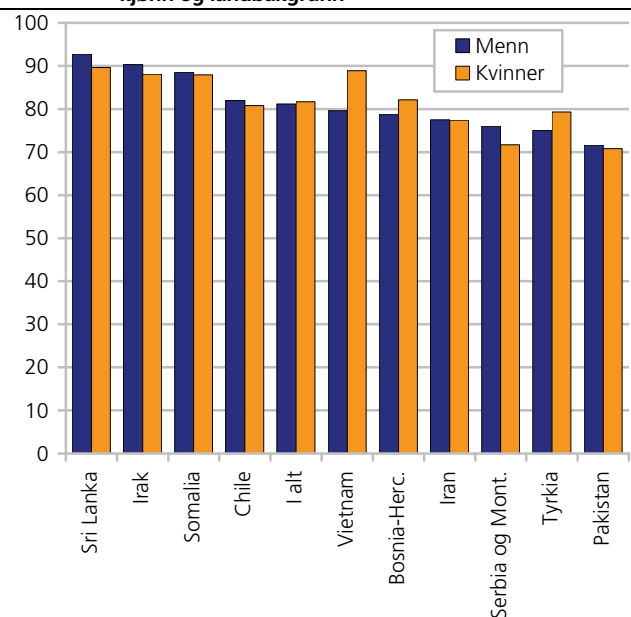
## 16.1. De aller fleste har fått norskopplæring...

De intervjuede er spurt hvorvidt de har gått gjennom opplæring i norsk, og hvor mange timer de i så tilfelle har gjennomført (se figur 16.1). Disse spørsmålene er bare stilt innvandrere som kom til Norge etter fylte seks år. Andelen som oppgir at de har fått språkopp-læring har økt siden 1996 – fra syv av ti til åtte av ti. Det er flyktninggrupper som irakere, somaliere og srilankesere som i størst grad oppgir at de har fått norskopplæring (rundt ni av ti), mens syv av ti pakistanere har fått opplæring i norsk. Det er altså ikke i noen grupper flere enn tre av ti som ikke har fått noen opplæring. Omtrent like mange kvinner som menn har fått norskopplæring, også om vi ser på de enkelte gruppene. Som nevnt i boksen over har innvandrernes opplæringstilbud variert med bo-settingstidspunkt og innvandringsgrunn, mens andelen som har fått språkopp-læring varierer forholdsvis lite.

## 16.2. ...og somaliere får fremdeles flest timer

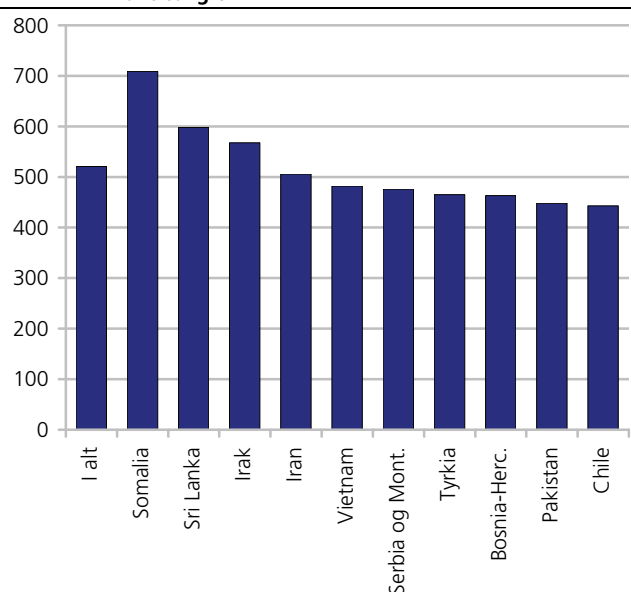
Somaliene har fått mest opplæring, med et gjennomsnitt på rundt 700 timer. Dette er ei gruppe hvor fire av ti voksne innvandrere kom til Norge uten noen form for utdanning i det hele tatt, og det er derfor ikke overraskende at de trenger mye opplæring. De andre gruppene varierer lite, fra et gjennomsnitt på 440 timer (Chile) til 600 timer (Sri Lanka) (se figur 16.2). Gjennomsnittet for alle innvandrere er 521 timer, like mye for menn og kvinner. Svært få, bare tre prosent, har hatt mer enn 1000 timer, men blant somaliene har en av ti hatt så mange timer. I 1996 var det også somaliene som hadde fått mest opplæring av alle.

Figur 16.1. Andel som har gått gjennom opplæring i norsk, etter kjønn og landbakgrunn<sup>1</sup>



<sup>1</sup> Etterkommere og innvandrere ankommet i førstekolealder er holdt utenfor. Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006

Figur 16.2. Gjennomsnittlig antall timer norskopplæring, etter landbakgrunn<sup>1</sup>



<sup>1</sup> Etterkommere og innvandrere ankommet i førstekolealder er holdt utenfor. Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006

**Politiske tiltak**

Respondentene i LKI har kommet til Norge på vidt forskjellige tidspunkt. Noen kom til Norge på slutten av 1960-tallet, andre hadde vært i Norge i bare to år da de ble intervjuet. Mye har skjedd i forhold til offentlige ordninger for norskopplæring siden de første arbeidsinnvandrerne kom, slik at intervjuobjektene har stått overfor ulike muligheter til å få opplæring i norsk.

Gratis opplæring i norsk med samfunnskunnskap for voksne innvandrere har vært et offentlig ansvar fra midten av 1970-årene. I begynnelsen var opplæringen rettet mot arbeidsinnvandrere, men i 1982 ble flyktninger og øvrige innvandrergupper innlemmet i ordningen. Fram til 1987 var tilbudet på 240 timer eller noe mer innenfor en gitt timeramme i spesielle tilfeller. Timetallet ble økt i 1987 til 500 timer for asylsøkere, mens arbeidsinnvandrere fortsatt fikk 240 timer. I 1991 ble ordningen lagt om; timetilbudet til flyktninger og personer med opphold på humanitært grunnlag ble økt til 750 timer, mens asylsøkere ikke lenger fikk tilbud om statsfinansiert norskopplæring før søknaden ble avgjort. Arbeidsinnvandrerne beholdt sine 240 timer. Fra 1994 ble det åpnet for at andre innvandrere kunne få opptil 500 timer gratis opplæring i norsk, og fra skoleåret 1996/1997 ble asylsøkerne igjen inkludert i ordningen.

Fram til 1.1.1994 var altså alle innvandrere over 16 år med arbeids- og oppholdstillatelse ut over tre måneder omfattet av tilbudet om gratis norskopplæring, et tilbud som var på maksimalt 750 timer for visse grupper. Dette inkluderer alle respondentene i LKI bosatt etter midten av 1970-tallet og frem til 1994. Dette var ordningene respondentene i levekårsundersøkelsen i 1996 hørte til, og det var den gang derfor knapt noen som hadde fått mer enn 750 timer opplæring.

I 1998 ble ordningene lagt om. Frem til da hadde innvandrernes oppholdsgrunnlag vært bestemmende for hvorvidt han/hun hadde krav på opplæring. Fra 1998 hadde alle bosatte innvandrere krav på opplæring, og det var innvandrernes skolebakgrunn som var retningsgivende for hvor mye norskopplæring de hadde krav på. Dersom deres skolebakgrunn tilsvarte norsk grunnskole eller mer, kunne de få 850 timer, mens personer med ingen eller svært liten skolebakgrunn kunne få inntil 3000 timer. Det var opp til den enkelte å avgjøre om en i det hele tatt ville ha opplæring og hvor mange timer opplæring en ville gjennomføre. Denne ordningen kalles i dag for "overgangsordningen" og omfatter personer bosatt før 1. september 2003 men etter 1998.

Flyktninger og personer med opphold på humanitært grunnlag, samt deres familiemedlemmer, som er bosatt etter 1. september 2003 faller inn under introduksjonsordningen. Den ble obligatorisk fra 1. september 2004. Intervjuobjektene i LKI må være bosatt før 1. september 2003, og faller derfor utenfor ordningen. Det kan likevel være noen deltakere i LKI som har deltatt i introduksjonsordningen ettersom noen kommuner var med i en prøveordning hvor programmet startet opp før det ble obligatorisk for alle kommuner. I LKI svarer 3,6 prosent at de mottar lønn gjennom introduksjonsordningen, men også noen personer som faller utenfor ordningen (for eksempel arbeidsinnvandrere fra Pakistan) svarer ja på dette, noe som kan tyde på at spørsmålet ikke har vært lett å svare på. For mer om introduksjonsordningen, se <http://www.ssb.no/emner/04/02/50/introinnv/>

For mer om utviklingen i ordningene for norskopplæring, se Ot.prp. nr. 50 (2003-2004).

"Ny sjanse" er et kvalifiseringsprogram overfor innvandrere som etter flere år i Norge ikke har fast tilknytning til arbeidsmarkedet og som er avhengige av sosialhjelp. Hvor mange av de 513 deltakerne i Ny sjanse som er med i LKI-utvalget har vi ikke tall på, men ettersom antallet i "Ny sjanse" er så lite, er det lite trolig at disse i særlig grad vil være representert i LKI-utvalget. For mer om Ny sjanse, se IMDi 2006.

I mange grupper er det ikke særlige forskjeller mellom menn og kvinner i hvor mange timer undervisning de har fått. I den tyrkiske gruppa har kvinner i gjennomsnitt fått 150 flere timer enn menn, og i den iranske og srilankiske har kvinner fått i overkant av 70 timer mer. I den pakistanske gruppa er det motsatt – menn har fått 78 timer flere enn kvinner, og i den somaliske gruppa er forskjellen på 65 timer i mennenes favør. 8 prosent av alle vet ikke hvor mange timer de har hatt.

**16.3. Hvorfor ikke fått tilbud?**

De intervjuede ble spurt hvorfor de ikke har fått norskopplæring, dersom så var tilfelle. Blant dem som ikke

hadde fått norskopplæring svarte 18 prosent at de manglet opplæring fordi de ikke har fått tilbud. 8 prosent av kvinnene svarer at det er mangel på barnevakt som hindrer dem i å ha fått norskopplæring, knapt noen menn svarer dette. Noen svarer at de ikke har tatt opplæringen fordi de mangler interesse, på grunn av sykdom eller fordi det er feilaktig nivå på norskopplæringen (6-7 prosent for hver av disse gruppene). Svært få oppgir at de ikke har fått tilbud fordi opplæringen er for langt hjemmefra, eller fordi de fortsatt står på venteliste (1 prosent). Hele 57 prosent passet ikke inn i noen av disse kategoriene, og svarte "annet".

### 16.4. Kvinner bedømmer sine norskkunnskaper dårligere enn menn

En ny undersøkelse foretatt av Lesesenteret ved Universitetet av Stavanger kartlegger voksne innvandreres lese- og regneferdigheter. Den viser at mange ikke-vestlige innvandrere hadde store problemer med lesing og regning. Selv om resultatene er bedre blant etterkommere, er avstanden til sammenligningsgruppa av "etniske nordmenn" betydelig også i denne gruppa. Utdanningsnivå er den viktigste suksessfaktoren når det gjelder utvikling av lese- og regneferdigheter (Gabrielsen og Lagerstrøm 2007). Som vi skal se bekrefter levekårsundersøkelsen disse funnene; mange innvandrere sliter med å gjøre seg forstått på norsk, og særlig har en del innvandrerkvinner store problemer. Her skal vi ikke se på norskkunnskaper i forhold til utdanningsnivå, men dette bør være gjenstand for senere studier.

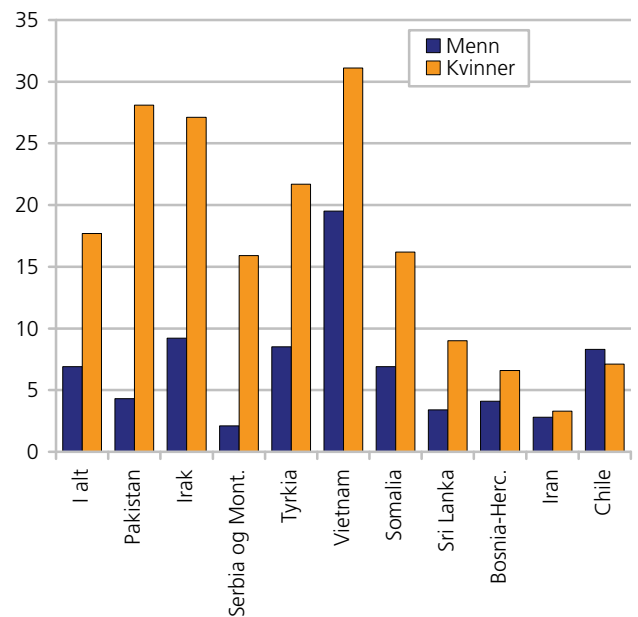
De intervjuede er spurt hvor godt de snakker norsk og kan velge mellom svært godt, godt, middels, dårlig eller svært dårlig. Her skal vi bare se på innvandrere som var minst 6 år da de innvandret, og holder altså utenfor etterkommere og innvandrere som var i førskolealder da de kom.

Flere innvandrerkvinner enn innvandrer menn anser sine norskkunnskaper som dårlige eller svært dårlige, og i noen av landgruppene er forskjellen til dels svært stor (se figur 16.3). Mye av forskjellen skyldes trolig at innvandrerkvinner i mindre grad deltar i arbeidslivet enn innvandrer menn, og i noen grupper er kjønnsforskjellen i sysselsetting betydelig. Muligens kan det også tenkes at kvinner er mer kritiske til sine kunnskaper enn menn, uten at vi kan gi svar på en slik hypotese.

I gjennomsnitt mener 18 prosent av innvandrerkvinnene at deres norskkunnskaper er dårlige eller svært dårlige, mot bare 7 prosent av mennene. Det er særlig store kjønnsforskjeller i innvandrergrupper hvor det også er slik at menn er sysselsatt i mye større grad enn kvinner. Dette gjelder blant annet de fra Pakistan og Tyrkia, hvor henholdsvis 28 prosent og 22 prosent av kvinnene mener at de behersker norsk dårlig eller svært dårlig, mot 4 og 9 prosent av mennene (se figur 16.3). I utvalget er rundt fire av ti av kvinnene fra Pakistan og halvparten av kvinnene fra Tyrkia sysselsatt, mot rundt syv av ti av mennene fra disse landene. Også blant de fra Irak, Somalia og Serbia og Montenegro er det store kjønnsforskjeller både i sysselsetting og i norskkunnskaper. Vietnameserne skiller seg ut ved at både menn og kvinner synes at de behersker norsk dårlig. Samtidig er sysselsettingen i denne gruppen relativt høy, både blant kvinner og menn. Dette skulle gi dem bedre muligheter til å lære seg språket. Omvendt kan man kanskje si at vietnameserne har klart seg bra i det norske arbeidsmarkedet tross dårlige norskkunnskaper.

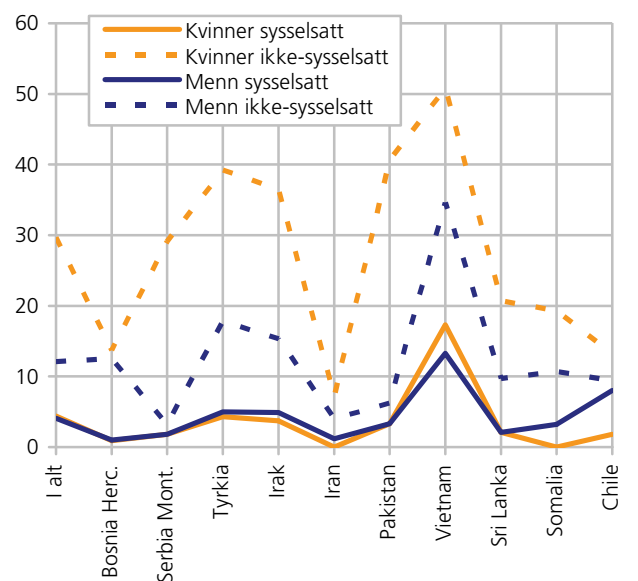
Innvandrere fra Iran, Bosnia-Hercegovina, Chile og Sri Lanka anser sine norskkunnskaper som relativt gode, og det er mindre kjønnsforskjeller her enn blant de andre gruppene. I disse gruppene er også sysselsettingen relativt høy, og det er i disse tre gruppene, samt blant vietnameserne, at vi finner de minste kjønnsforskjellene i sysselsetting.

Figur 16.3. Andel som vurderer sine norskkunnskaper som dårlige eller svært dårlige, etter kjønn og landbakgrunn<sup>1</sup>



<sup>1</sup> Etterkommere og innvandrere ankommet i førskolealder er holdt utenfor.  
Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006

Figur 16.4. Andel som mener at de har dårlige eller svært dårlige norskkunnskaper, etter kjønn, landbakgrunn og sysselsettingsgrad<sup>1</sup>



<sup>1</sup> Etterkommere og innvandrere ankommet i førskolealder er holdt utenfor.  
Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006

**Tabell 16.1. Andel som mener at de har dårlige eller svært dårlige norskerferdigheter, etter kjønn, landbakgrunn og sysselsettingsgrad<sup>1</sup>**

	Kvinner				Menn			
	Sysselsatt		Ikke sysselsatt		Sysselsatt		Ikke-sysselsatt	
	N	Pro-sent	N	Pro-sent	N	Pro-sent	N	Pro-sent
I alt	568	4	569	30	974	4	451	12
Bosnia-Herc.	113	1	51	14	105	1	40	13
Serbia og Mont.	57	2	55	29	112	2	31	3
Tyrkia	46	4	46	39	119	5	45	18
Irak	27	4	85	37	123	5	98	15
Iran	49	0	42	7	86	1	51	4
Pakistan	30	3	59	41	61	3	32	6
Vietnam	75	17	57	51	75	13	26	35
Sri Lanka	95	2	58	21	144	2	31	10
Somalia	19	0	78	19	62	3	65	11
Chile	57	2	38	13	87	8	32	9

<sup>1</sup> Etterkommere og innvandrere ankommet i førsteskolealder er holdt utenfor.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006

I figur 16.4 og tabell 16.1 har vi delt innvandrerne inn i grupper etter hvorvidt de er sysselsatte eller ikke-sysselsatte. Enkelte grupper blir da spesielt små, faktisk er det i utvalget så få som 19 somaliske kvinner som kom til Norge etter fylte 6 år som er sysselsatt. Figuren som viser andeler som mener de har dårlige eller svært dårlige norskerferdigheter, må derfor leses med stor forsiktighet. Likevel ser vi en klar tendens: Det er mer vanlig at de som ikke er sysselsatte synes de behersker norsk dårlig enn de som er sysselsatt. Dessuten ser vi at det er like uvanlig for sysselsatte menn og kvinner å mene at de sliter med norsken, mens kvinner som ikke er sysselsatt i større grad sliter med norsken enn menn som ikke er sysselsatt. Dette ser vi klart om vi ser på gruppa under ett, men disse forskjellene finner vi også i de ulike innvandrergruppene, i ulik styrke. Trolig skyldes dette blant annet at det er flere kvinner enn menn som aldri har vært i arbeidslivet i det hele tatt.

Vi så tidligere at i de fleste gruppene var median botid lengre i 2005 enn i 1996. En kunne vente seg at lengre botid ville virke positivt på norskkunnskapene, men slik ser det ikke ut til å være. Det er bemerkelsesverdig like andeler som mente at de behersket norsk dårlig eller svært dårlig i 2005/2006 som i 1996, både blant tyrkerne og pakistanerne<sup>22</sup>. Dette er grupper som var med i begge undersøkelsene og som har fem år lengre median botid i 2005 enn i 1996. Blant vietnameserne har median botid bare økt med hele åtte år, men det er like mange, en av fire, som vurderer egne norskerferdigheter som dårlige eller svært dårlige i 1996 og i 2005/2006. Trolig vil først og fremst språkerferdighetene forbedres nevneverdig blant de innvandrerne som er kommet ut i arbeidslivet etter 1996. Det kan også hende at både botid og yrkesaktivitet betyr noe for standardene som legges til grunn for vurderingen. Det språknivå som oppfattes som brukbart etter fem år vil

kanskje oppfattes som dårlig etter 15 år fordi dem det sammenliknes med vil ha fått betydelig bedring i norskkunnskaper på de ti årene som skiller.

## 16.5. ..og mange kvinners norskkunnskaper er utilstrekkelige i dagliglivet

I tillegg til den generelle vurderingen av sine norskerferdigheter, er innvandrerne spurt hvor gode de vil si at deres norskerferdigheter er når det gjelder ulike situasjoner i hverdagslivet (se tabell 16.2). Som i det generelle spørsmålet er det fortsatt slik at kvinner vurderer sine norskerferdigheter som dårligere enn menn i de gitte situasjonene, og det er de samme landgruppene som synes å ha størst problemer med norsken.

I gjennomsnitt er det rundt en av fem av kvinnene i de ti innvandrergruppene som mener at de snakker dårlig eller svært dårlig norsk i forhold til å snakke med nordmenn på gaten (17 prosent), med en lege om helseproblemer (21 prosent), eller i forhold til å oppfatte nyheter på radio/TV (20 prosent) eller lese norske aviser (21 prosent). Det er mindre vanlig blant menn å vurdere sine ferdigheter som dårlige eller svært dårlige i disse situasjonene – andelen som mener de har dårlige eller svært dårlige ferdigheter varierer mellom seks og ti prosent i de gitte situasjonene. Størst problemer har innvandrerne – både menn og kvinner – med å svare skriftlig på en avisannonse om arbeid. 32 prosent av kvinnene mener de har dårlige eller svært dårlige norskerferdigheter her, mot 17 prosent av mennene.

I noen innvandrergupper er det omtrent like uvanlig blant menn som blant kvinner å vurdere sine norskerferdigheter som dårlige eller svært dårlige i de ulike hverdagssituasjonene. Dette gjelder innvandrere fra Bosnia-Hercegovina, Iran, Sri Lanka og Chile. I disse gruppene er det relativt få, både blant kvinner og menn, som synes de har dårlige norskerferdigheter. Vi finner store kjønnsforskjeller i de øvrige gruppene, og noen av disse har vært lenge i Norge. Som tidligere nevnt er det nok viktigere for språkbeherskelsen å være sysselsatt enn å ha lang botid. Dette forklarer hvorfor mange kvinner fra landgrupper med lang botid mener at de behersker norsk så dårlig at de har problemer med å klare seg i dagliglivet. For eksempel synes mer enn hver fjerde kvinne fra Pakistan og Vietnam og hver femte kvinne fra Tyrkia at de har dårlige eller svært dårlige norskerferdigheter når det gjelder å snakke med nordmenn på gaten. Blant mennene er det de fra Tyrkia, Irak og Vietnam som i størst grad synes de har problemer med språket i de gitte situasjonene, men altså langt fra så store problemer som kvinnene fra disse landene har.

Det er små forskjeller i svarfordelingene på de situasjonsbetingede spørsmålene i forhold til spørsmålet om generelle norskerferdigheter. Dette tyder på at innvandrerne ikke vurderer sine ferdigheter annerledes når de stilles overfor gitte situasjoner enn når de blir stilt et generelt spørsmål om sine norskerferdigheter.

<sup>22</sup> I 1996 er etterkommere og innvandrere som kom før fylte 6 år inkludert i dataene om språkerferdighet, slik at tallene ikke er direkte sammenlignbare. Vi vil derfor ikke gjøre mer detaljerte sammenligninger.

**Tabell 16.2. Andel som vurderer sine norskerdigheter som dårlige eller svært dårlige i gitte situasjoner, etter kjønn og landbakgrunn<sup>1</sup>**

		I alt	Bosnia-Herc.	Serbia og Mont.	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall (N)	I alt	2610	314	259	256	345	235	183	238	331	230	219
	Menn	1451	146	146	164	227	142	94	103	177	131	121
	Kvinner	1159	168	113	92	118	93	89	135	154	99	98
Generelt: Hvor godt snakker du norsk	Menn	7	4	2	9	9	3	4	20	3	7	8
	Kvinner	18	7	16	22	27	3	28	31	9	16	7
Snakke med nordmenn på gaten	Menn	6	3	3	7	10	6	6	13	3	5	5
	Kvinner	17	7	19	20	24	6	27	26	7	18	7
Snakke med lege om helseproblemer	Menn	8	5	7	11	10	7	8	15	4	5	4
	Kvinner	21	10	27	23	30	10	33	27	10	20	8
Oppfatte nyheter på radio/TV	Menn	8	3	1	12	14	8	10	19	2	6	4
	Kvinner	20	8	16	23	27	10	36	33	8	17	6
Lese norske aviser	Menn	10	6	3	13	15	11	10	15	6	7	6
	Kvinner	21	9	20	24	35	7	38	28	8	22	8
Svare skriftlig på en avisannonse om arbeid	Menn	17	8	6	24	23	20	17	31	10	9	16
	Kvinner	32	13	29	39	50	17	56	43	10	32	16

<sup>1</sup> Etterkommere og innvandrere ankommet i førsteskolealder er holdt utenfor.

Kilde: Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006

### 16.6. Arbeid viktig for norskkunnskapene

Vi innledet med noen betraktninger omkring hvor viktig det er å kunne norsk for å få innpass i det norske samfunnet. Svarene innvandrerne gir oss antyder at det er mange som har vanskelig for å gjøre seg forstått på norsk i gitte hverdagsituasjoner, og at det særlig er kvinner som har dårlige norskkunnskaper. Blant gruppene som er nyankomne til Norge, slik som irakerne og til dels somalierne, er det naturlig at norskkunnskapene jevnt over fremdeles er relativt dårlige. Mer bekymringsfullt er det at mange i etablerte innvandrergupper har store problemer med norsken, og dette gjelder særlig kvinner fra Tyrkia og Pakistan, men også menn og kvinner fra Vietnam, som altså har en høyere sysselsetting. De store forskjellene mellom menn og kvinner henger trolig sammen med store kjønnsforskjeller i sysselsetting. Innvandrere innenfor arbeidslivet behersker bedre norsk enn de som står utenfor. Samtidig er det lettere å få jobb når man snakker godt norsk, slik at man da kommer inn i en god sirkel. Dessverre er det ikke her anledning til å se nærmere på hva som påvirker norskerdigheter, og hvordan norskerdigheter påvirker integreringen på andre områder, men dette kan og bør være tema for senere studier.

# 17. Vold og trusler

Kristin Henriksen

Innvandrerbefolkningen er ikke mer utsatt for vold og trusler enn befolkningen i alt, og de er mindre utsatt for tyver og skadeverk. Innad i innvandrerbefolkningen er det imidlertid store forskjeller, slik det også vil være om vi ser på undergrupper ellers i befolkningen. Iranerne skiller seg ut ved å være både mest utsatt for vold og/eller trusler, og ved i størst grad å ha opplevd tyveri eller skadeverk, mens vietnameserne og srilankerne er minst utsatt.

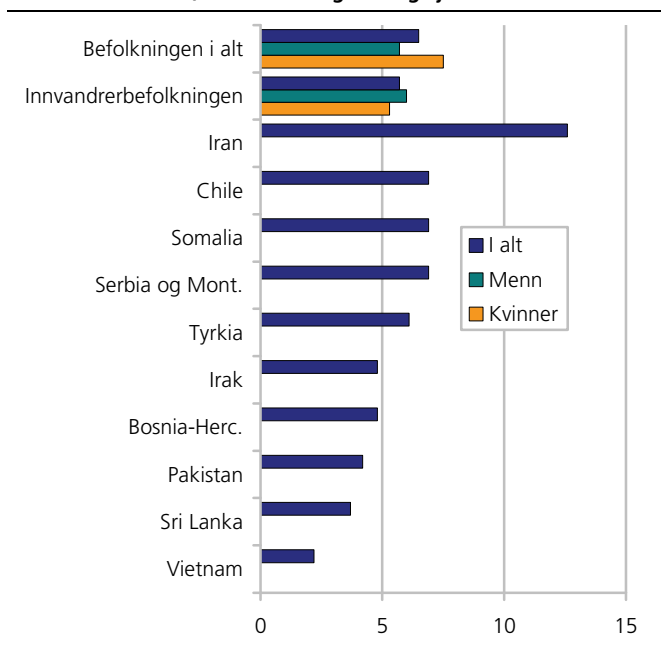
Det er ikke lett å måle det "sanne" omfanget av vold og trusler. Spørsmål om dette kan oppfattes som sensitive, og kanskje er det særlig vanskelig å fange opp vold og trusler som forekommer i hjemmet, blant innvandrere som ellers i befolkningen. Det kan også tenkes at opplevelser av vold og utrygghet farges av hvor man kommer fra. Dersom en kommer fra et voldelig samfunn, hvor man kanskje ser flere episoder av vold i løpet av uka, kan Norge oppleves relativt trygt. Har man derimot vært lenge i Norge, kan det tenkes at man får en annen standard for hva som oppleves som voldelig og truende.

En av ti sysselsatte i utvalget er etterkommere, og kun blant de med bakgrunn fra Pakistan utgjør etterkommerne en betydelig andel (tre av ti). Vi skal her se på etterkommere og innvandrere under ett, men for enkelthets skyld omtales gruppa oftest som "innvandrere". Vi vil også for eksempel kalle "innvandrerbefolkningen med bakgrunn fra Vietnam" for vietnamesere, selv om det ikke er riktig å kalle personer født i Norge for vietnamesere.

## 17.1. Like lite utsatt for vold og trusler som befolkningen i alt...

Det er et mindretall som oppgir å ha blitt utsatt for vold og/eller alvorlige trusler i løpet av det siste året. Omtrent 6 prosent av de intervjuede i innvandrerbefolkningen har blitt utsatt for vold og like mange har blitt utsatt for trusler. Noen har blitt utsatt for begge deler, uten at vi har beregnet andelen her. I hele befolkningen er det noe mindre vanlig å ha vært utsatt for vold, men omtrent like mange har blitt utsatt for alvorlige trusler (se figur 17.1 og 17.2).<sup>23</sup>

Figur 17.1. Andel som i løpet av året er blitt utsatt for alvorlige trusler, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent

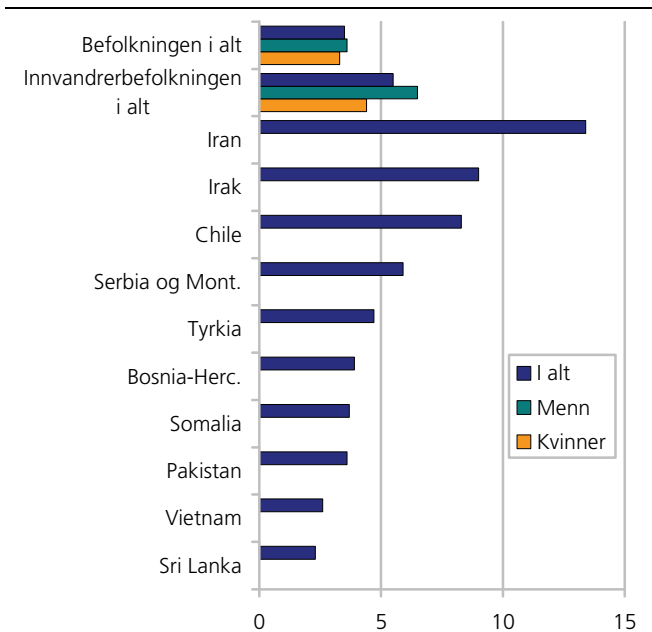


Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006, Levekår tverrsnitt 2004

<sup>23</sup> Som beskrevet i faktaboksen, er ikke spørsmålsformuleringene om vold helt like. Til hele befolkningen ble spørsmålet delt i to: de ble først spurt om de var blitt utsatt for vold som førte til synlige merker, deretter om de var blitt utsatt for vold som ikke førte til synlige merker. Hvilket utslag dette kan ha hatt, er uvisst.

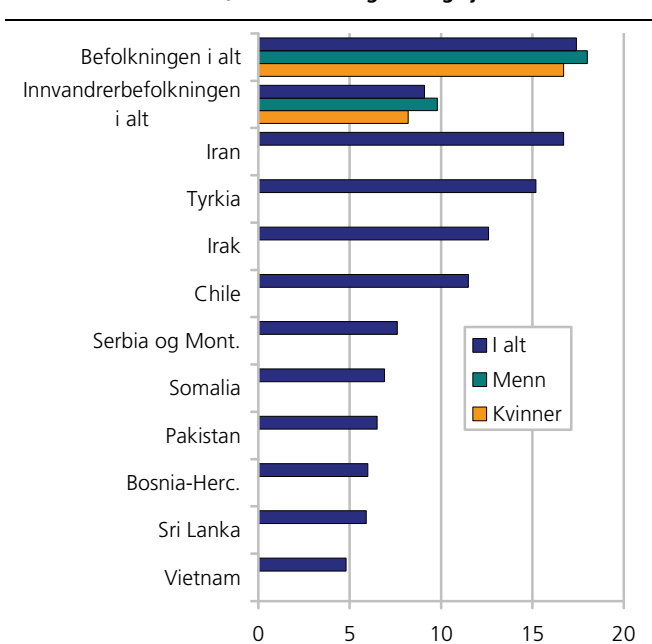


**Figur 17.2. Andel som i løpet av året er blitt utsatt for vold, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent**



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006, Levekår tverrsnitt 2004

**Figur 17.3. Andel som i løpet av året er blitt utsatt for tyveri eller skadeverk, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent**



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekår tverrsnitt 2004.

Det er iranerne som i størst grad svarer at de har blitt utsatt for vold og/eller alvorlige trusler, og dette gjelder både kvinner og menn. Minst utsatt var innvandrerbefolkningen fra Vietnam, Sri Lanka og Pakistan. Det er noe flere menn enn kvinner i innvandrerbefolkningen som oppgir å ha vært utsatt for vold (7 mot 4 prosent), og andelen som er utsatt for alvorlige trusler er omtrent lik (6 mot 5 prosent). I hele

befolkningen var kvinner mest utsatt for trusler, men kvinner og menn er omtrent like (lite) utsatt for vold.

**17.2. ..og færre opplever tyverier**

I gjennomsnitt svarer 9 prosent i innvandrerbefolkningen at de har blitt utsatt for tyveri eller skadeverk det siste året, langt færre enn de 17 prosent som svarer dette i totalbefolkningen (figur 17.3). Innvandrer menn er marginalt mer utsatt enn innvandrer kvinner (10 mot 8 prosent). Det er de samme gruppene som opplever mest tyverier og skadeverk som har opplevd mest vold/trusler. Også her er det iranerne som har vært mest utsatt, 17 prosent svarer ja på dette, etterfulgt av tyrkerne (15 prosent) og irakerne (13 prosent). Minst utsatt er innvandrerbefolkningen fra Sri Lanka, Vietnam og Bosnia-Hercegovina. Sammen med dem fra Pakistan er dette grupper som i minst grad rammes også av vold og trusler om vold. Dette spørsmålet ble ikke stilt innvandrerne i 1996.

**17.3. Uro tross lite utsatt**

De intervjuede er spurt om de har problemer med kriminalitet, vold eller hærverk i boområdet. I 1996 ble ikke vold spesifisert i spørsmålet, og den gang var det 18 prosent som svarte ja på dette spørsmålet, mot 8 prosent i 2005/2006. Andelen er lik blant kvinner og menn i innvandrerbefolkningen. Noe av nedgangen i løpet av tiårsperioden kan skyldes spørsmålsstillingen. På den ene siden kan man tenke seg at inkluderingen av spørsmålet om vold vil gjøre at spørsmålet omfatter et større kompleks, noe som vil kunne øke prosenten, alt annet likt. På den andre siden vil i hvert fall i teorien "kriminalitet" allerede omfatte "vold", slik at effekten av å inkludere vold i spørsmålet kan bli at spørsmålet oppfattes som "mer alvorlig" og terskelen for å svare bekreftende kan bli høyere. Samtidig kan det også tenkes at nedgangen til dels skyldes en reell reduksjon i problemene med kriminalitet, vold eller hærverk i boområdet. Det har blant annet vært en markant reduksjon i antallet som anmelder tyverier fra bolig og bil de siste årene (i hele befolkningen) (Stene 2007). Alle nasjonalitetsgrupper, bortsett fra de fra Sri Lanka, rapporterer om færre problemer i boområdet. Det er mest vanlig å rapportere om problemer blant de fra Tyrkia, Chile og Iran, minst vanlig blant de fra Bosnia, Vietnam og Somalia, en fordeling som var omtrent lik i 1996 (figur 17.4).

Endringen til det bedre gjenspeiles ikke i en nedgang i hvor mange som er urolig for vold eller trusler når de går ute alene på stedet der de bor. I gjennomsnitt svarer bare 2 prosent av innvandrerne at de er svært urolige, og 10 prosent at de er noe urolige, noe som er på nivå med 1996, og også likt med nivået i befolkningen i alt (tabell 17.1).

### Sammenligninger med en "veid befolkning"...

I 2004 ble et tverrsnitt av befolkningen stilt en del spørsmål om vold og trusler i forbindelse med den årlige levekårsundersøkelsen. Det er derfor mulig å sammenligne resultatene i denne undersøkelsen med resultatene i innvandrerbefolkningen. Som tidligere nevnt har vi valgt å veie resultatene for befolkningen slik at den framtrer med samme fordeling etter bosted, kjønn og alder som innvandrerne (de ti nasjonalitetene samlet). Det er dermed ikke relevant å ty til forklaringer på eventuelle forskjeller mellom innvandrerne og befolkningen ved å henvise til forskjeller i kjønn- alders- eller bostedsfordeling. Derfor vil også den våkne leser oppdage at tallene for hele befolkningen vi presenterer her ikke er de samme som ble publisert i etterkant av levekårsundersøkelsen vi henter tallene fra (<http://www.ssb.no/emner/03/05/vold/>). For eksempel er det 3,6 prosent i en "veid befolkning" som svarer at de er utsatt for trusler, mot 6,5 prosent i en "veid befolkning".

### ... som stilles flere spørsmål

I tverrsnittundersøkelsene er det langt flere og mer detaljerte spørsmål om kriminalitet enn i levekårsundersøkelsen blant innvandrere, som for eksempel om når hendelsen skjedde, hvor ofte, om gjerningspersonen var kjent, konsekvenser av hendelsen (anmeldelse, fysiske plager), etc. Det at personen som intervjues stilles flere spørsmål og får mer tid på å tenke rundt tilfellene, kan gjøre at flere episoder kommer frem hos flere personer enn det som var tilfellet i undersøkelsen blant innvandrere.

### Om de små endringene i spørsmålene siden 1996

Spørsmålene i Levekårsundersøkelsen blant innvandrere i 1996 og i 2005/2006 er noe ulikt formulert. Endringene i spørsmålsstillingen vil i noen grad prege svarene vi får fra de intervjuede, slik at de ikke blir helt sammenlignbare med tidligere svar.

I LKI 2005/2006 stilles følgende spørsmål:

1. I de neste spørsmålene ønsker vi å kartlegge hvor utsatt du har vært for vold eller tyveri. Har du i løpet av de siste 12 månedene blitt utsatt for vold? Ja/nei
2. Har du i løpet av de siste 12 månedene blitt utsatt for trussel som var så alvorlig at du ble redd? Ja/Nei
3. Har du/dere blitt utsatt for tyveri eller skadeverk i løpet av de siste 12 måneder? Ja/Nei
4. Har du problemer med kriminalitet, vold eller hærverk i boområdet? Ja/Nei
5. Har du den siste tiden vært urolig for å bli utsatt for vold eller trusler når du går ute alene på stedet der du bor? Vil du si svært urolig, noe urolig eller ikke urolig?

I LKI 1996 ble spørsmålet nummer 1 om vold delt i to: innvandrerne ble først spurt om de var blitt utsatt for vold som førte til synlige merker, deretter om de var blitt utsatt for vold som ikke førte til synlige merker.

Spørsmål nummer 2 er likt formulert i de to undersøkelsene.

Spørsmål nummer 3 ble ikke stilt i 1996

I spørsmål nummer 4 ble det i 1996 bare spurt om kriminalitet og hærverk i nabolaget, ikke om vold.

Spørsmål nummer 5 er endret fra å bare være et spørsmål om vold, til å også inkludere trusler.

I levekårsundersøkelsen i hele befolkningen fra 2004 er det stilt de samme spørsmålene som i LKI 1996, bortsett fra at spørsmål nummer 3 ble stilt, men ikke nummer 4, som ble stilt EU-SILC 2004.

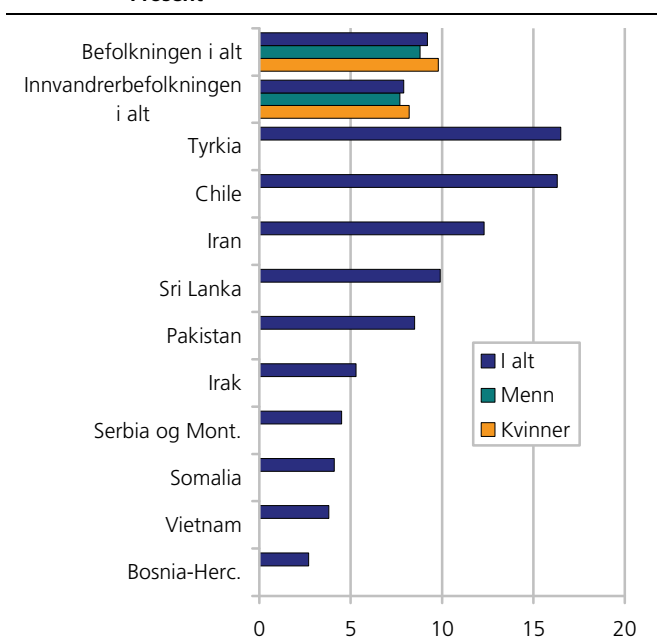
Uro følger ikke alltid utsatthet. Dette ser vi også i de ordinære levekårsundersøkelsene, hvor vi for eksempel finner den største forskjellen mellom risiko for å bli utsatt og omfang av frykt for vold og trusler blant de eldste kvinnene. Og det er ikke nødvendigvis de innvandrergruppene som er mest utsatt som er mest bekymret. De med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina skiller seg særlig ut ved at de uroer seg i stor grad til tross for at de er blant dem som i minst grad oppgir å ha vært utsatt for vold og trusler (se tabell 17.1). Derimot er svært få med bakgrunn fra Vietnam urolige for vold og trusler i nabolaget. Dette ser de ut til å ha grunn for ettersom knapt noen har blitt utsatt for noe slikt det siste året.

I 1996 var det personer fra Iran og Somalia som var mest urolig. Ti år senere er fremdeles iranerne blant dem som uroer seg mest (bare de fra Bosnia-

Hercegovina er mer urolige), men somalierne ser ut til å føle seg tryggere enn i 1996. I 1996 rapporterte 23 prosent av somalierne at de var urolige, mot 8 prosent i 2005/2006.

Det er en langt mindre kjønnsforskjell mellom kvinner og menn i innvandrerbefolkningen enn i befolkningen i alt (se tabell 17.1). I befolkningen i alt svarer 18 prosent av kvinnene og 4 prosent av mennene at de er urolig for vold eller trusler i nærmiljøet. Til sammenligning er kjønnsforskjellen på bare 4 prosent i innvandrerbefolkningen (14 mot 10 prosent). Nå viser de ordinære levekårsundersøkelsene at kvinner i større grad enn menn er utsatt for vold i sine nærmeste omgivelser. Dette kan nok delvis forklare at kvinner generelt er mer urolige enn menn når de befinner seg i sitt nærmiljø (Stene 2007).

**Figur 17.4. Andel som har problemer med kriminalitet, vold eller hærverk i boområdet, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent**



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006 og EU-SILC 2004

**Tabell 17.1. Andel som føler seg svært eller noe urolig for å bli utsatt for vold eller trusler når de går ute alene på stedet der de bor, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent**

	Antall (N)	Svært urolig	Noe urolig
Befolkningen i alt	3015	1	9
Menn	1549	0	4
Kvinner	1466	2	16
Innvandrerbefolkningen i alt	3049	2	10
Menn	1679	2	8
Kvinner	1370	2	12
Bosnia-Herc.	333	1	20
Serbia og Mont.	288	3	10
Tyrkia	297	3	10
Irak	357	5	8
Iran	269	2	13
Pakistan	276	1	9
Vietnam	313	1	3
Sri Lanka	353	2	10
Somalia	245	2	6
Chile	288	3	9

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekår tverrsnitt 2004

### 17.4. Iranerne mest utsatt, vietnameserne minst

Innvandrerbefolkningen er omtrent like utsatt for vold og trusler som befolkningen i alt, og de uroer seg i gjennomsnitt like lite når de er ute alene på stedet der de bor. De skiller seg fra totalbefolkningen på ett område: tyveri og skadeverk. Langt færre innvandrere oppgir å ha opplevd dette det siste året enn gjennomsnittet i befolkningen. Vi har her ikke skilt mellom etterkommere og innvandrere, noe som kan være interessant å gjøre i senere analyser. Er det slik at etterkommerne, som gjør det bedre på skolebenken og i arbeidslivet enn innvandrerne, er mindre utsatt for vold, trusler og utrygghet?

Det er muligens færre i innvandrerbefolkningen som oppgir å ha problemer med kriminalitet, vold og hærverk i nabolaget i dag enn for ti år siden. ”Muligens” fordi noe av endringen kan skyldes en endring i spørsmålsformuleringen. Frykt følger ikke nødvendigvis risiko. Iranerne er mest utsatt for vold og trusler, tyveri og skadeverk, men de fra Bosnia-Hercegovina er langt mer urolige når de beveger seg i nabolaget. Minst urolige er de fra Vietnam og Sri Lanka, og disse har også ifølge undersøkelsen i liten grad erfaringer med slike negative opplevelser.

# 18. Organisasjonsdeltakelse og mediebruk

Kristin Henriksen

Deltakelse i samfunnsliv gjennom medlemskap i organisasjoner og gjennom bruk av medier kan være et mål på integrering og et *middel* til integrering. Samfunnsengasjement har selvsagt også en egenverdi for alle medlemmer i samfunnet, ikke bare for innvandrere. Det er imidlertid ikke uviktig for integreringen hvilken type organisasjoner man er medlem av og hvordan mediene brukes. En innvandrer som er medlem av en innvandrerforening og som utelukkende benytter medier på morsmålet vil nok kunne anses som mindre integrert enn en innvandrer som er medlem av et politisk parti og som leser norske aviser. Her skal vi blant annet se at innvandrere i mindre grad er medlemmer av organisasjoner enn befolkningen generelt, og at somaliere og iranere er ivrige brukere av ulike medier.

## 18.1. Tre av ti er medlem av religiøse foreninger

De ti innvandrergruppene er i mindre grad enn befolkningen i alt medlem av idrettslag, arbeidsgiverorganisasjoner, fagforeninger og politiske partier (se figur 18.1).<sup>24</sup> Andelen fagorganiserte er beregnet ut fra andelen som er sysselsatt, og som vi ser, er det 10 prosentpoeng færre fagorganiserte i innvandrerbefolkningen enn i befolkningen i alt.<sup>25</sup> Andelen fagorganiserte av sysselsatte innvandrere har økt med 3 prosentpoeng siden 1996, mens den har vært omtrent uendret i totalbefolkningen.

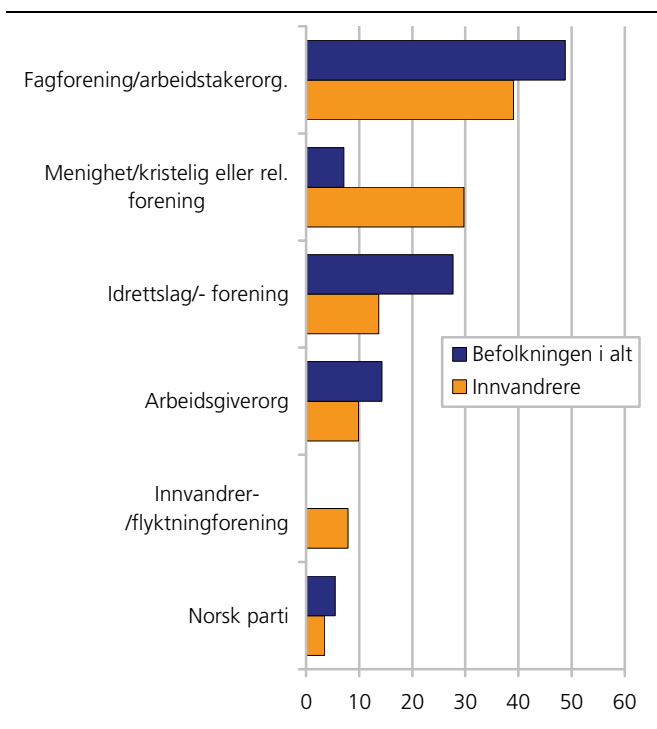
<sup>24</sup> Kilden til tallene for befolkningen i alt er undersøkelsen Levekår tverrsnitt 2004 hva gjelder organisasjonsdeltakelse og Norsk Kulturbarometer 2004 hva gjelder mediebruk. Som tidligere nevnt har vi valgt å veie resultatene for befolkningen slik at den framtrer med samme fordeling etter bosted, kjønn og alder som innvandrerne (de ti nasjonalitetene samlet). Det er dermed ikke relevant å ty til forklaringer på eventuelle forskjeller mellom innvandrerne og befolkningen ved å henvise til forskjeller i kjønns-, alders- eller bostedsfordeling.

<sup>25</sup> Vi ser her på innvandrere og etterkommere under ett, det som kalles innvandrerbefolkningen. For enkelthets skyld vil vi for eksempel noen steder skrive "innvandrere" i stedet for "personer i innvandrerbefolkningen", eller "vietnamesere" i stedet for "innvandrere og etterkommere med bakgrunn fra Vietnam", selv om det egentlig ikke er riktig å kalle personer født i Norge for vietnamesere. "Person med innvandrerbakgrunn" er også synonymt med "innvandrerbefolkningen".

Det er tre ganger så sannsynlig at en person med innvandrerbakgrunn er medlem av menigheter eller religiøse foreninger som gjennomsnittet i Norge, og det er her vi finner størst forskjell mellom innvandrere og totalbefolkningen. Henholdsvis 30 og 7 prosent er medlem av en slik forening. I 1996 var den gjennomsnittlige medlemsandelen blant innvandrerne omtrent den samme. Blant samtlige grupper, unntatt de fra Irak og Iran, ligger deltakelsen her vesentlig over gjennomsnittet i befolkningen. Høyest andeler har de med bakgrunn fra Pakistan (54 prosent), Somalia (46 prosent) og Vietnam (40 prosent) (se tabell 18.1). Medlemskap i Den norske kirke nevnes ikke blant de fleste norskfødte. Med så lave andeler som oppgir at de er medlem av menigheter eller religiøse foreninger, er det sannsynlig at mange muslimer heller ikke oppgir at de er medlem av islamske trossamfunn (se faktaboks for forklaring).

Det er bare halvparten så vanlig blant de intervjuede i innvandrerbefolkningen å være medlem av idrettslag som blant befolkningen i alt (14 mot 28 prosent). Svært få i innvandrerbefolkningen er medlem i politiske partier, og dette er også uvanlig i befolkningen i alt. Det er interessant å merke seg at dette er mest vanlig blant somaliere, hvor syv prosent er partipolitisk aktive. Minst vanlig er det blant de med bakgrunn fra Vietnam, hvor bare 0,3 prosent er medlem av et norsk parti. Vietnamesernes lave partipolitiske deltakelse er ikke uventet, ettersom denne gruppen har vært blant de ikke-vestlige innvandrergruppene med lavest valgdeltakelse ved de siste valgene, mens valgdeltakelsen blant stemmeberettigede somaliere i 2005 lå høyere enn blant vietnameserne, men likevel lavere enn deltakelsen i mange andre landgrupper (Aalandslid 2007). Denne forskjellen i politisk deltakelse finner vi også om vi ser på hvem som på landsbasis var listekandidater til lokalvalget i 2007. 48 somaliere sto på et partis liste, mot bare 11 vietnamesere. Iranerne toppet lista med 100 listekandidater, med de fra Bosnia-Hercegovina på andre plass (77) og de med bakgrunn fra Pakistan på tredjeplass (59). For mer om listekandidater, se <http://www.ssb.no/emner/00/01/20/kfvalgkand/>

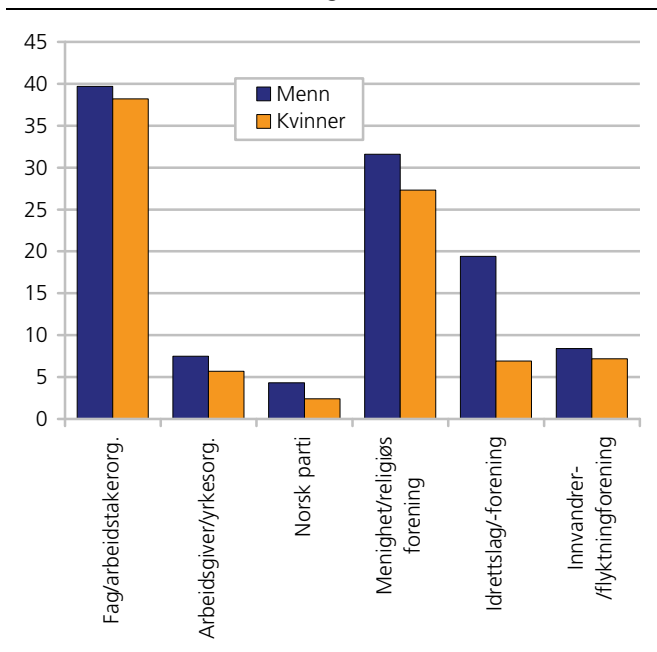
**Figur 18.1. Andel som er medlem av forskjellige organisasjoner eller foreninger<sup>1</sup>. Befolkningen i alt og innvandrerbefolkningen fra ti ikke-vestlige land. Prosent**



<sup>1</sup> Andelen som er organisert i fagforening/arbeidstakerforening og i arbeidsgiverorganisasjoner er beregnet ut fra andelen sysselsatte.

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekårsundersøkelsen 2004, tverrsnitt

**Figur 18.2. Andel som er medlem av forskjellige organisasjoner eller foreninger blant kvinner og menn i innvandrerbefolkningen. Prosent**



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

**Medlemmer av muslimske trossamfunn**

SSB har ikke registerstatistikk over hvor mange muslimer som bor i Norge, ei heller over hvor mange muslimer som er medlemmer av menigheter eller religiøse foreninger. SSB har imidlertid tall på hvor mange i Norge som er medlemmer av islamske trossamfunn som mottar statsstøtte, og vi vet også hvor mange innvandrere som kommer fra land med muslimsk flertall (det vil si hvor mer enn 80 prosent er muslimer, jf. Opsal (1994)). Mange av disse er selv ikke muslimer (noe som kanskje kan ha bidratt til at de flyktet til Norge i utgangspunktet). I 2006 var omtrent halvparten i innvandrerbefolkningen med bakgrunn fra muslimske land registrert i islamske trossamfunn som mottar statsstøtte. Med tanke på at mange trossamfunn ikke mottar statsstøtte, og at deres medlemstall ikke registreres, er det sannsynlig at det i virkeligheten er en enda større andel som er medlem av et statsstøttet eller ikke-statsstøttet trossamfunn, og i alle fall en større andel enn det som kommer frem gjennom i LKI. Dette underbygges av den kvalitative forstudien til levekårsundersøkelsen. De som gjennomførte forstudiene opplevde at mange av innvandrerne som ble intervjuet var medlemmer i religiøse organisasjoner, men glemte å nevne dette. Det hendte derfor at intervjueren måtte presisere at deltakelse i trosfellesskap kom inn under dette spørsmålet (Daugstad og Lie 2004).

Som figur 18.2 viser, er menn i innvandrerbefolkningen noe mer aktive i organisasjoner og foreninger enn kvinner, men forskjellene er små.

Det er svært stor variasjon innvandrerguppene imellom hvorvidt de er medlem av innvandrer- eller flyktningforeninger (se tabell 18.1). Gjennomsnittet er 8 prosent, og andelen har gått ned hele 10 prosentpoeng fra 1996. Somaliere og bosniere har høyest medlemsandel i denne typen organisasjoner, på henholdsvis 18 og 16 prosent. Lavest medlemsandel har de med bakgrunn fra Pakistan (2 prosent) og Chile (3 prosent). Den vanlige levekårsundersøkelsen har naturlig nok ikke stilt dette spørsmålet. Det ser ikke ut til at flyktninger i større grad er medlem av slike foreninger enn andre innvandrere. Heller ikke botid ser ut til å spille noen nevneverdig rolle – selv om man kunne tenke seg at innvandrere som har vært lenge i Norge har mindre behov for slike organisasjoner enn innvandrere som er nyankomne. Ellers er det interessant at 16 prosent av utvalget med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina er medlemmer av innvandrer- eller flyktningforeninger, mot bare 4 prosent av dem fra Serbia og Montenegro.

Tabell 18.1. Organisasjonsdeltakelse blant ulike innvandrergupper, rangert. Prosjenter

	Antall personer (N)	Medlem av fag/arbeids-takerorg.	Medlem av norsk politisk parti	Medlem av menighet/religiøs forening	Medlem av idrettslag/forening	Medlem av innvandrer/flyktningforening
Befolkningen i alt	3 015	49	6	7	28	-
Innvandrere i alt	3 049	26	4	30	14	8
Bosnia-Hercegovina	333	30	3	17	17	16
Serbia og Montenegro	288	25	2	14	12	4
Tyrkia	297	32	6	39	13	6
Irak	357	15	3	7	8	4
Iran	269	32	5	8	18	5
Pakistan	306	21	3	54	11	2
Vietnam	313	27	0	40	11	12
Sri Lanka	353	40	5	29	24	11
Somalia	245	20	7	46	13	18
Chile	288	33	4	17	22	3

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006 og Levekår tversnitt 2004

### Stemmegivning ved kommune- og stortingsvalg

De intervjuede er spurt hvorvidt de stemte ved kommunevalget i 2003 og stortingsvalget i 2005. Ved disse valgene ble det også gjennomført undersøkelser av avkrysningslistene fra valgmanntallet. Det vil si at lister over personer som er trukket ut til å være med i undersøkelsen ble sendt til kommunene, som så undersøkte i manntallet om disse personene hadde stemt ved valgene. Disse undersøkelsene gir mer pålitelige tall enn LKI på valgdeltakelsen for de ulike gruppene, ettersom det ikke vil være frafall, utvalget er større og man unngår problemer med at intervjuobjektene ikke husker hvorvidt eller hva de har stemt. Ifølge valgundersøkelsene var valgdeltakelsen blant stemmeberettigede ikke-vestlige innvandrere på 49 prosent ved stortingsvalget i 2005 og 36 prosent ved kommunestyrevalget i 2003. Deltakelsen i befolkningen i alt var mye høyere, henholdsvis 74 og 59 prosent ved de to valgene. For mer om deltakelsen i ulike landgrupper ved kommunestyrevalget, se <http://www.ssb.no/emner/00/01/20/vundk/>, og for mer om deltakelsen i ulike landgrupper ved stortingsvalget, se Aalandslid 2006.

Tallene på stemmegivning i LKI ligger høyere enn tallene i valgundersøkelsene. 49 prosent av de intervjuede som hadde stemmerett svarte at de hadde stemt ved kommunestyrevalget i 2003, en langt høyere andel enn blant alle ikke-vestlige innvandrere i valgundersøkelsen (36 prosent). 53 prosent av de stemmeberettigede i LKI svarte at de hadde stemt ved stortingsvalget, og dette er en noe høyere andel enn blant ikke-vestlige innvandrere i valgundersøkelsen i 2005 (49 prosent).

### 18.2. Somaliere er ivrige mediebrukere

Som vi ser av figur 18.3, er innvandrernes mediebruk noe annerledes enn bruken i befolkningen i alt. De bruker biblioteket i litt større grad, men leser noe mindre bøker. Innvandrere leser i mindre grad trykte aviser og nyheter på internett. Andelen som har PC med internetttilgang er også noe lavere blant innvandrerne (jf. kapittel 12). Innvandrerne har i mye

større grad enn befolkningen i alt privat parabolantenne. Dette er ikke overraskende, siden dette gir dem en mulighet til å få inn TV-programmer fra opprinnelseslandet.

At innvandrerne er ivrige til å besøke biblioteket, skyldes trolig blant annet at bibliotekene ofte har aviser og litteratur på innvandrernes morsmål. Bruken av bibliotekets tjenester er gratis, inkludert internetttilbudet, noe som ikke bør undervurderes. Tidligere undersøkelser bekrefter også at biblioteket er særlig populært blant innvandrerne (Blom 1998, Støren 1987).

I gjennomsnitt hadde rundt halvparten av innvandrerne besøkt biblioteket det siste året, i snitt 10 ganger hver. Somalierne skiller seg ut fra de andre grupper som svært ivrige brukere av biblioteket (se tabell 18.2). Mer enn syv av ti har brukt biblioteket det siste året, og i gjennomsnitt hadde somalierne hele 23 besøk på biblioteket hver (medregnet de som ikke hadde brukt biblioteket). Blant de andre gruppene finner vi en variasjon i bruken av biblioteket det siste året fra 45 prosent (Vietnam) til 56 prosent (Iran). Menn fra Somalia er langt ivrigere enn somaliske kvinner i å bruke biblioteket, med nesten dobbelt så mange besøk som kvinnene (28 mot 17 besøk i gjennomsnitt det siste året). I de andre gruppene finner vi ikke slike tydelige kjønnsforskjeller.

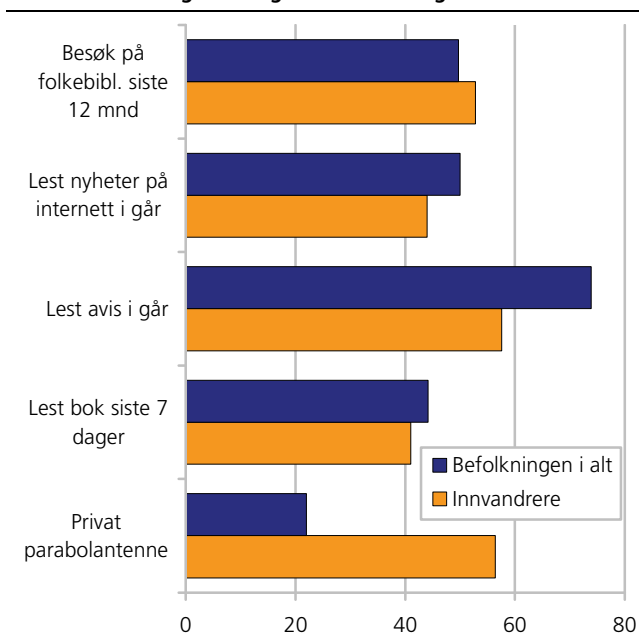
Somalierne var også blant de ivrigste bokleserne - 48 prosent hadde lest ei bok den siste uka. Bare blant iranerne (51 prosent) og srilankerne (54 prosent) fant vi flere lesehester. Blant avisleserne lå imidlertid somalierne omtrent på snittet hva gjelder papiraviser, mens de bare ble slått av srilankerne hva gjaldt avislesing på nett (51 mot 56 prosent). Som tabell 18.2 viser, utmerker også iranerne seg med et relativt høyt mediekonsum, både hva gjelder boklesing, avislesing og bruk av biblioteket. De aller mest ivrige avisleserne finner vi blant de fra Bosnia-Hercegovina. Hele tre av fire hadde lest ei avis i løpet av gårdsdagen.

**Tabell 18.2. Mediebruk blant ulike innvandrergupper. Prosent**

	Antall personer (N)	Andel som har lest bok siste 7 dager	Andel som leste avis i går (ikke nett)	Andel som leste nyheter på internett i går	Andel som har vært på biblioteket minst en gang de siste 12 månedene
Befolkningen i alt	1492	44	74	50	50
Innvandrere i alt	3049	41	58	44	53
Bosnia-Hercegovina	333	36	75	46	54
Serbia og Montenegro	288	30	64	35	51
Tyrkia	297	35	57	35	46
Irak	357	37	42	34	55
Iran	269	51	61	47	56
Pakistan	306	42	54	44	50
Vietnam	313	33	57	46	45
Sri Lanka	353	54	51	56	50
Somalia	245	48	57	51	71
Chile	288	44	63	44	52

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006, Kultur- og mediebruksundersøkelse 2004 og Mediebruksundersøkelsen 2006.

**Figur 18.3. Mediebruk blant innvandrerbefolkningen fra ti ikke-vestlige land og blant befolkningen i alt. Prosent**



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006, Kultur- og mediebruksundersøkelse 2004 og Mediebruksundersøkelsen 2006.

### 18.3. Norske medier dominerer

De intervjuede ble spurt hvilket språk boka, avisa eller internettsida de hadde lest var på. Blant den knappe halvparten som oppgav å ha lest bøker, hadde 42 prosent bare lest på norsk, 44 prosent bare på et annet språk og 14 prosent hadde lest bøker både på norsk og på et annet språk. Det vil si at 23 prosent hadde lest ei norsk bok i løpet av siste uke. Andelen som leste ei bok på norsk er klart høyest blant somaliere (37 prosent) og lavest blant tyrkere og irakere (18 prosent).

Avisleserne leste stort sett norske aviser. 84 prosent av avisleserne hadde bare lest norske aviser, 5 prosent bare utenlandske aviser og 11 prosent svarte at de hadde lest aviser både på norsk og på det annet språk. Nær samtlige avislesere hadde altså lest ei norsk avis i løpet av gårsdagen. Blant dem fra Irak, Serbia og Montenegro, Iran, Chile og Vietnam var avisa bare på

norsk for nær ni av ti avislesere. Lavest andel som holdt seg utelukkende til norske aviser, finner vi blant avislesere fra Tyrkia og Bosnia-Hercegovina (henholdsvis 67 og 69 prosent), men disse gruppene hadde i størst grad lest en avis på et annet språk enn norsk (henholdsvis 19 og 23 prosent). Bosnia-Hercegovina og Tyrkia ligger nær Norge, og det er lettere tilgang på landets aviser, i hvert fall i løssalg.

Også blant de som brukte internett for å få nyhetsoppdateringer, dominerer norske nettsted, men likevel i langt mindre grad enn for avislesing. Dette er også logisk, ettersom internett i mange tilfeller benyttes for å lese aviser man ikke finner i Norge. 45 prosent av de som hadde lest nyheter på internett dagen før hadde besøkt et norsk nettsted, 15 prosent hadde besøkt et utenlandsk nettsted, mens 39 prosent hadde besøkt både norsk og utenlandsk nettsted. Det å bruke både norsk og utenlandsk nettsted er mer utbredt enn bare å surfe på utenlandsk nettsted. Ikke for noen av nasjonalitetsgruppene dominerer utenlandsk nettsted over de to andre alternativene, men å lese nyheter både på norsk og utenlandsk er mest utbredt blant de fra Bosnia-Hercegovina, Serbia og Montenegro, Somalia, Tyrkia, Iran og Sri Lanka. Norske nettsteder foretrekkes derimot klart av de med bakgrunn fra Pakistan (78 prosent) og Vietnam (56 prosent).

Kanskje benyttes norske medier mest av de gruppene som i størst grad har kuttet båndene til hjemlandet, men hvilket språk mediet er på henger nok like mye sammen med botid i Norge og språkferdigheter. Det er selvsagt lettere å ty til norske medier dersom man behersker det norske språket. Hvorvidt nettaviser, bøker eller aviser fra hjemlandet er lett tilgjengelig vil selvsagt også spille inn.

### 18.4. Deltakende, men ikke nødvendigvis integrert?

Deltakelse i organisasjonslivet og ”det sivile samfunn” er en form for integrering man i liten grad har belyst i

Norge. Ikke av mangel på interesse, heller i mangel på gode data. Vi har ikke registerdata på denne type deltakelse, derfor er vi henvist til utvalgsundersøkelser som denne Levekårsundersøkelsen blant innvandrere (LKI). LKI viser at innvandrerbefolkningen i mindre grad enn befolkningen i alt er medlemmer av organisasjoner som idrettsforeninger og fagforeninger, og valgunderøkelsene viser at innvandrere heller ikke stemmer ved valg i like stor grad som resten av befolkningen. Det store unntaket er, ikke uventet, medlemskap i menigheter og religiøse organisasjoner. Som kapittelet om religion tydelig viser, er innvandrerne langt mer religiøse og religiøst aktive enn befolkningen for øvrig.

Det er ikke nødvendigvis slik at organisasjonsdeltakelse henger tett sammen med integrering, for eksempel om innvandrerer deltar i fora hvor man bare finner andre innvandrere. På den annen side kan involvering i innvandrerorganisasjoner gi en trygghet og et nettverk som gjør det lettere å delta på andre områder i samfunnet.

Innvandrerne har en noe annen mediebruk enn gjennomsnittet i befolkningen. De leser i noe mindre grad aviser, bøker og nyheter på Internett. På den annen side besøker de oftere biblioteket. Somalierne er blant de mest ivrige mediekonsumentene. De ligger i toppsjiktet hva gjelder boklesing, og særlig er biblioteket et populært tilholdssted blant somalierne.

Det har ikke vært rom til å kunne se på forskjeller mellom innvandrere og etterkommere. Er det slik at etterkommere i mindre grad enn førstegenerasjonen er aktive i trossamfunn og menigheter? Er de mindre aktive i innvandrerorganisasjoner og mer aktive i idrettsforeninger? Dette vil kunne være interessante spørsmål å ta opp i senere analyser.



# 19. Statsborgerskap

Silje Vatne Pettersen

Utvalget for undersøkelsen om Levekår blant innvandrere 2005/2006 består av personer født i utlandet eller i Norge av to utenlandskfødte foreldre, *uansett nåværende statsborgerskap* (Gulløy 2008). Definisjonen av innvandrer og etterkommer er altså uavhengig av eget eller foreldrenes statsborgerskap. I dette kapittelet er vi interessert i å belyse nærmere overgangen til norsk statsborgerskap, i tillegg til motiver for å søke eller ikke å søke om norsk statsborgerskap. Som vi skal se er det stor oppslutning om norsk statsborgerskap, men også mange som oppgir å være borger av flere land.

Bestemmelsene om norsk statsborgerskap er nedfelt i Statsborgerloven (1950, 2005)<sup>26</sup>. Ifølge denne kan norsk statsborgerskap erverves ved fødsel, ved adopsjon, etter melding eller etter søknad. Det å bli født på norsk territorium gir i seg selv ikke rett til norsk statsborgerskap. For å erverve norsk statsborgerskap ved fødsel, må en av foreldrene være norsk statsborger.

Personer som ikke har norske foreldre kan som hovedregel søke om norsk statsborgerskap dersom søkeren har hatt fast bopel i Norge de siste syv årene, ikke har vesentlig bidragsgjeld, ikke har begått straffbare handlinger og er over 18 år. Det er reduserte krav til oppholdstid i Norge for tidligere norske statsborgere, personer som er gift, registrert partner eller samboende med norsk borger, nordiske borgere, barn under 18 år og statsløse (Utlendingsdirektoratet 2007b). Personer som har ervervet norsk statsborgerskap ved søknad omtales gjerne som naturaliserte borgere.

Den som søker om norsk statsborgerskap må i tillegg løses fra sitt tidligere statsborgerskap. Dette skyldes at loven bygger på prinsippet om ett statsborgerskap (Ot.prp. nr. 41 (2004-2005)). Det er kun i tilfeller der

det er umulig, urimelig vanskelig eller tyngende å bli løst fra tidligere statsborgerskap det dispenseres fra løsningskravet. Også ved fødsel inntreffer tilfeller med dobbelt statsborgerskap, blant annet der foreldrene har forskjellig statsborgerskap som automatisk overføres til barnet ved fødsel<sup>27</sup>.

Norsk statsborgerskap gir en ubetinget rett til opphold og arbeid i Norge, og er avgjørende for muligheten til å delta i og påvirke sentrale demokratiske beslutningsprosesser i samfunnet. Retten til å stemme ved stortingsvalg og muligheten til å bli valgt inn som stortingsrepresentant gjelder kun for norske borgere (Ot.prp. nr. 41 (2004-2005)). Visse offentlige stillinger og verv innen blant annet retts-, politi- og fengselsvesenet og utenriktjenesten er også forbeholdt norske statsborgere. I tillegg gir statsborgerskapet rett til norsk pass og beskyttelse av norske myndigheter i utlandet. Men norsk statsborgerskap innebærer også visse plikter, slik som å avtjene militærtjeneste i Norge.

Generelt vet vi relativt lite om innvandreres motivasjon for å skifte til norsk statsborgerskap (NOU 2000:32). Levekårsundersøkelsen blant innvandrere 2005/2006 er derfor en viktig kilde til ny kunnskap på dette området. Men det synes opplagt at den tryggheten norsk statsborgerskap gir gjennom varig beskyttelse og en garanti mot utvisning til andre land, er av stor betydning for innvandrere som er kommet til Norge på grunn av flukt og vanskelige kår i opprinnelseslandet. Videre er det naturlig at innvandrere som har bodd i Norge en stund og eventuelt har opparbeidet en samfunnsmessig og kulturell tilknytning til Norge, kanskje særlig blant unge mennesker, ønsker å delta i det norske samfunnet på lik linje med norske statsborgere. Men det å skifte statsborgerskap kan også være et vanskelig og emosjonelt valg ettersom det i de fleste tilfeller innebærer et krav om løsning fra det opprinnelige statsborgerskapet. For personer som er sterkt tilknyttet opprinnelseslandet og eventuelt vurderer å reetablere seg der, vil det antagelig være mindre viktig å søke norsk statsborgerskap.

<sup>26</sup> En ny Lov om norsk statsborgerskap ble innført 1. september 2006 (LOV-2005-06-10-51). Ettersom personene som ble intervjuet i undersøkelsen om Levekår blant innvandrere 2005/2006 kun har forholdt seg til den foregående loven, er det denne som er av betydning i dette kapittelet. Den nye loven er i stor grad en videreføring av prinsippene ved den gamle loven, men skiller seg fra den gamle på enkelte områder. Se blant annet faktaark om Endringer i statsborgerloven (Utlendingsdirektoratet 2007a) for de viktigste endringene.

<sup>27</sup> Prinsippet om ett statsborgerskap er nedfelt både i den gamle og den nye statsborgerloven. Se forøvrig faktaark om Dobbelt statsborgerskap (Utlendingsdirektoratet 2007c).

**Tabell 19.1. Fordelingen av norske statsborgere etter ervervs måte og besittelse av dobbelt statsborgerskap, og ikke-norske statsborgere etter interesse for norsk statsborgerskap. Antall og prosent**

	Antall (uvektet)	Antall (vektet) <sup>1</sup>	Prosent (vektet)	Prosent av alle (vektet)
<b>Norske statsborgere</b>	<b>2 097</b>	<b>2 116</b>	<b>100</b>	<b>69</b>
Av dette:				
Født norsk	186	238	11	8
Naturalisert	1 814	1 798	85	59
Uoppgitt	97	80	4	3
Av dette:				
Med dobbelt statsborgerskap <sup>2</sup>	653	641	30	21
Uten dobbelt statsborgerskap	1 444	1 475	70	48
<b>Utenlandske statsborgere</b>	<b>935</b>	<b>913</b>	<b>100</b>	<b>30</b>
Av dette:				
Har søkt norsk statsborgerskap	226	222	24	7
Ønsker søke norsk statsborgerskap	559	539	59	18
Ønsker søke norsk statsborgerskap hvis dobbelt statsborgerskap blir lov	48	38	4	1
Ønsker ikke søke norsk statsborgerskap	26	24	3	1
Uoppgitt	55	53	6	2
Utelatte skjema <sup>3</sup>	21	37	4	1
<b>Uoppgitt</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>100</b>	<b>1</b>
<b>I alt</b>	<b>3 049</b>	<b>3 047</b>	<b>100</b>	<b>100</b>

<sup>1</sup> Her og i alle andre tabeller fra Levekår blant innvandrere 2005-2006 har vi veid resultatene i "i alt"-kolonnen, det vil si totalen, slik at de er mer påvirket av verdiene i de store landgruppene (for eksempel pakistanere) enn av verdiene i de små landgruppene i befolkningen (for eksempel chilenerne). Se for øvrig kapittel 2.

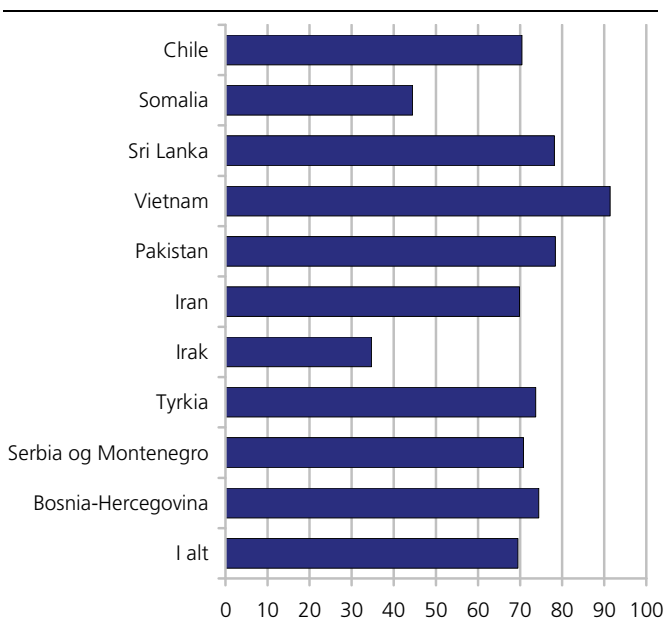
<sup>2</sup> På grunn av oversettelsesfeil i skjema mangler vi informasjon for 154/124 naturaliserte, det vil si 28/50 skjema på urdu og 126/74 skjema på spansk (uvektet/vektet).

<sup>3</sup> Utelatt på grunn av oversettelsesfeil i skjema på urdu.

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

## 19.1. Syv av ti er norske statsborgere

Blant de ti innvandrerguppene som er representert i undersøkelsen om Levekår blant innvandrere 2005/2006, er det i gjennomsnitt 69 prosent av totalt 3047 personer som er norske statsborgere (figur 19.1, tabell 19.1). Den høyeste andelen finner vi blant personer med bakgrunn fra Vietnam, hvor 91 prosent har norsk statsborgerskap. Andelen er jevnt over rundt 70 prosent for de fleste av gruppene, unntatt for personer med bakgrunn fra Irak (35 prosent) og Somalia (45 prosent) der andelen ligger under gjennomsnittet.

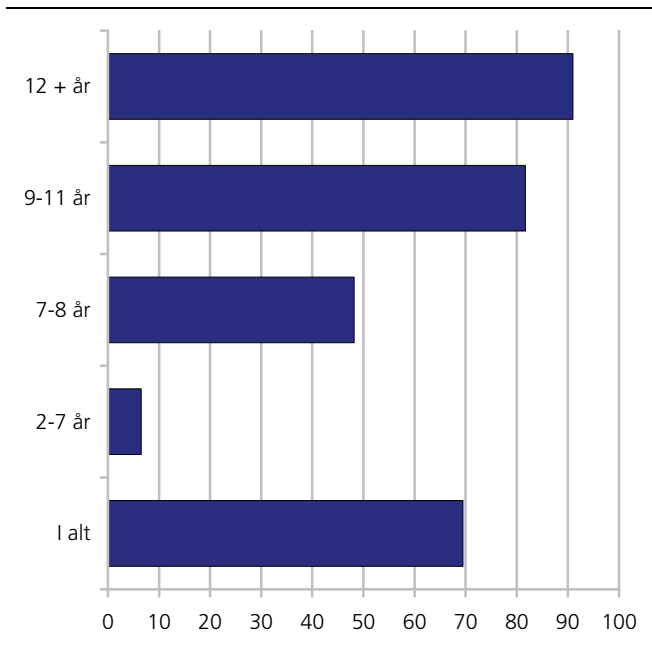
**Figur 19.1. Andel som er norske statsborgere, etter landbakgrunn. Prosent. Vektet**

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

Som nevnt er overgang til norsk statsborgerskap blant annet avhengig av botid i Norge. For de som ikke har foreldre med norsk statsborgerskap er hovedregelen at personer over 18 år kan søke om norsk statsborgerskap etter 7 års botid i Norge. De lave andelen med norsk statsborgerskap blant personer med bakgrunn fra Somalia og Irak skyldes blant annet at de som gruppe har relativt kort botid i Norge og at mange ikke har rukket å oppfylle kravet om 7 års botid.

Figur 19.2 viser andelen med norsk statsborgerskap gruppert etter antall år i Norge. Blant de som har bodd i Norge i 7-8 år er det omlag 40 prosent som har norsk statsborgerskap. Andelen øker i takt med antall år i Norge. Blant de som har vært i landet 9-11 år er det hele 80 prosent som har norsk statsborgerskap, og 90 prosent blant de som har bodd i Norge enda lenger. Blant disse vil det også være en viss andel som er født i Norge og dermed kan ha ervervet norsk statsborgerskap gjennom naturaliserte foreldre. Blant personer i utvalget som er født i Norge (etterkommere) er det 97 prosent som har norsk statsborgerskap, mens dette gjelder 67 prosent av de som ikke er født i Norge (ikke vist).

Sammenliknet med registerstatistikken over statsborgerskap per 1.1.2006 er andelen norske statsborgere gjennomgående noe høyere i intervjumaterialet enn i registerstatistikken. Det kan bety at de vi har oppnådd intervju med er noe mer integrert i det norske samfunnet enn gjennomsnittet for hele gruppen. Det gjelder først og fremst personer fra Det tidligere Jugoslavia, det vil si Bosnia-Hercegovina og Serbia og Montenegro. Avvikene kan skyldes at utvalgspopulasjonen omfatter en begrenset aldersgruppe med en botid på minimum to år, mens registerstatistikken omfatter alle.

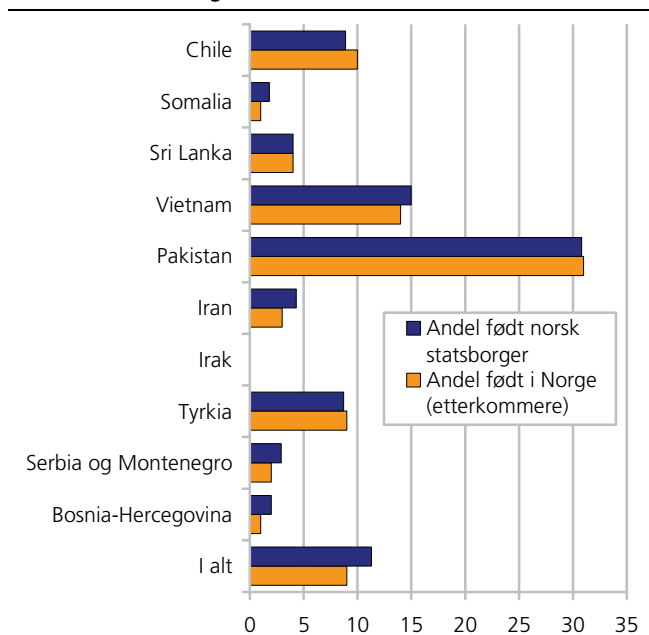
**Figur 19.2. Andel som er norsk statsborger, etter botid i Norge. Prosent. Vektet**

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

### 19.2. Få er født med norsk statsborgerskap

Norske statsborgere har fått spørsmål om de er født med norsk statsborgerskap, det vil si om de er etterkommere og har ervervet norsk statsborgerskap ved fødsel fordi minst en av foreldrene fra før var naturalisert. Vi minner om at utvalget for undersøkelsen Levekår blant innvandrere 2005/2006 ikke inkluderer personer under 16 år (Gulløy 2008 og kapittel 2 i denne rapporten). Blant de som er 16 år eller eldre og som har norsk statsborgerskap (2 116 personer) har i gjennomsnitt kun 11 prosent ervervet norsk statsborgerskap ved fødsel (figur 19.3, tabell 19.1). Den vanligste måten å erverve norsk statsborgerskap på er altså gjennom naturalisering, det vil si ved søknad (85 prosent, tabell 19.1). Andelen som har ervervet norsk statsborgerskap gjennom fødsel er størst blant personer med bakgrunn fra Pakistan (31 prosent) og Vietnam (15 prosent), det vil si innvandrergupper med lang botid<sup>28</sup> i Norge og følgelig høy andel etterkommere. Blant personer med bakgrunn fra Chile og Tyrkia er det 9 prosent som er født med norsk statsborgerskap, mens andelen for de resterende gruppene er små (under 5 prosent). Blant personer med bakgrunn fra Irak er det ingen i vårt utvalg som har ervervet norsk statsborgerskap ved fødsel. En vesentlig årsak til de lave andelen er at etterkommere av innvandrergupper med norsk statsborgerskap men med relativt kort botid i Norge ikke har rukket å bli gamle nok til å inkluderes i utvalget for undersøkelsen Levekår blant innvandrere 2005/2006.

<sup>28</sup> Gjennomsnittlig botid etter landgruppe: Bosnia-Hercegovina (12 år), Serbia og Montenegro (12 år), Tyrkia (16 år), Irak (7 år), Iran (13 år), Pakistan (20 år), Vietnam (18 år), Sri Lanka (15 år), Somalia (8 år), Chile (18 år).

**Figur 19.3. Andel født i Norge og andel norske borgere som har ervervet norsk statsborgerskap ved fødsel, etter landbakgrunn. Prosent. Vektet**

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

### 19.3. Dobbelts statsborgerskap er relativt vanlig

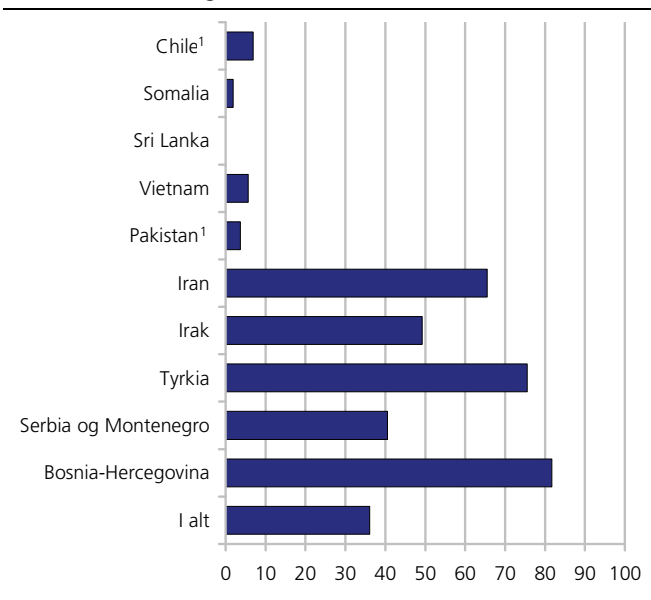
Til tross for prinsippet om ett statsborgerskap i Norge, er det relativt mange som oppgir at de innehar et annet statsborgerskap i tillegg til sitt norske. Her viser vi forekomsten av dobbelt statsborgerskap blant naturaliserte og personer som er født med norsk statsborgerskap hver for seg.

Blant de som ikke er født norske statsborgere, men som har oppnådd norsk statsborgerskap gjennom naturalisering (1 675 personer), er det i gjennomsnitt 36 prosent som sier de har et annet statsborgerskap i tillegg til det norske (figur 19.4). Vi ser store variasjoner mellom landgruppene. De høyeste andelen naturaliserte med dobbelt statsborgerskap finner vi blant personer fra Bosnia-Hercegovina (82 prosent), Tyrkia (76 prosent) og Iran (66 prosent). Blant personer fra Irak og Serbia og Montenegro er det henholdsvis 49 og 41 prosent som har dobbelt statsborgerskap. De høye andelen skyldes i stor grad at Utlendingsdirektoratet har gjort unntak fra kravet om løsning fra tidligere statsborgerskap for disse landene<sup>29</sup>. Andelen for de øvrige landgruppene er gjennomgående under 10 prosent, og det er ingen blant naturaliserte personer fra Sri Lanka som oppgir å inneha dobbelt statsborgerskap. På grunn av feil i oversettelsen av spørsmålet om dobbelt statsborgerskap er svar på urdu og spansk tatt ut av denne delen av analysen (Gulløy 2008). For personer fra disse to

<sup>29</sup> Etter innføringen av ny statsborgerlov 1. september 2006, er det blant disse landene kun Iran det fortsatt gjøres unntak for.

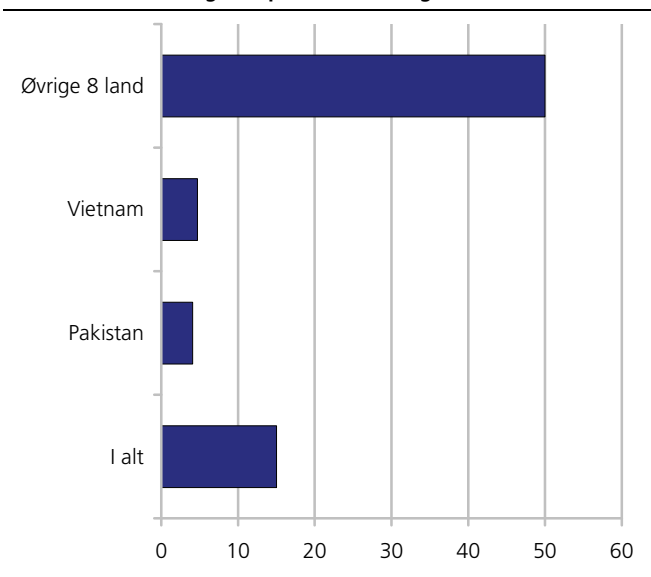
landgruppene viser vi fordelingen kun for de som har svart på undersøkelsen på norsk<sup>30</sup>.

**Figur 19.4. Andel som har et annet statsborgerskap i tillegg til det norske blant naturaliserte innvandrere, etter landbakgrunn. Prosent. Vektet**



<sup>1</sup>På grunn av oversettelsesfeil i skjema er svar på urdu og spansk holdt utenfor.  
Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

**Figur 19.5. Andel som har et annet statsborgerskap i tillegg til det norske blant innvandrere som er født med norsk statsborgerskap, etter landbakgrunn. Prosent. Vektet**



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

Som nevnt innledningsvis er det tillatt i Norge å ha dobbelt statsborgerskap dersom foreldrene har forskjellig statsborgerskap som automatisk overføres til barnet ved fødsel. Blant de relativt få som er født med norsk statsborgerskap (238 personer), har 15 prosent et annet statsborgerskap i tillegg til det norske. I figur 19.5 viser vi andelen for personer med pakistansk og vietnamesisk bakgrunn. Fordi basistallene for hvert enkelt av de øvrige 8 landene er for små til å kunne publiseres, viser vi andelen for de 8 landene samlet. Blant personene med pakistansk eller vietnamesisk bakgrunn som er født med norsk statsborgerskap, er det henholdsvis bare 4 og 5 prosent som har et annet statsborgerskap i tillegg (ventelig pakistansk eller vietnamesisk). Blant de øvrige 8 landegruppene er det gjennomsnittlig langt vanligere å ha dobbelt statsborgerskap.

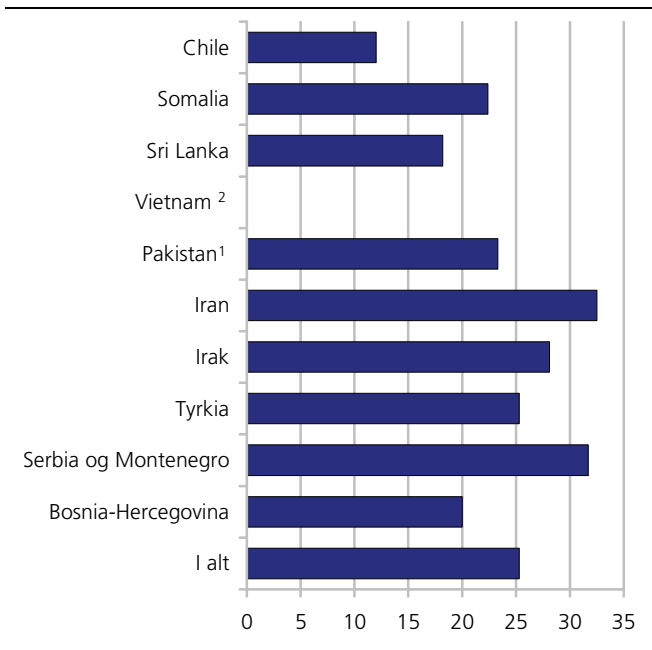
Dobbelt statsborgerskap er altså langt vanligere blant naturaliserte enn blant de som har ervervet norsk statsborgerskap ved fødsel. Beregner vi et samlet tall for forekomsten av dobbelt statsborgerskap blant dem som er norske statsborgere (ved fødsel eller naturalisert), får vi en totalandel på gjennomsnittlig 30 prosent (tabell 19.1). Ettersom de naturaliserte utgjør en stor andel av gruppen med dobbelt statsborgerskap, er de totale andelen for de enkelte landene svært lik den vi presenterer i figur 19.5; Bosnia-Hercegovina 81 prosent, Tyrkia 77 prosent, Iran 67 prosent, Irak 49 prosent, Serbia og Montenegro 40 prosent, Vietnam 6 prosent, Somalia 2 prosent og Sri Lanka under 1 prosent. På grunn av oversettelsesfeilen nevnt i forrige avsnitt, er svar på urdu og spansk holdt utenfor. Blant personer med bakgrunn fra Pakistan og Chile og som har svart på norsk, er totalandelen med dobbelt statsborgerskap henholdsvis 4 og 8 prosent.

#### 19.4. En av fire har søkt om norsk statsborgerskap

Personer som ikke er norske statsborgere har fått spørsmål om de har søkt norsk statsborgerskap (876 personer). Spørsmålet er ment å fange opp dem som tidligere har søkt men fått avslag og dem som er i gang med å skaffe seg norsk statsborgerskap idet de intervjues. I alt er det omlag en fjerdedel som svarer at de har søkt norsk statsborgerskap (figur 19.6, tabell 19.1). Det er blant de med bakgrunn fra Iran og Serbia og Montenegro vi finner høyest andel som sier de har søkt norsk statsborgerskap, henholdsvis 33 og 32 prosent. Den laveste andelen finner vi blant chilenerne (12 prosent). På grunn av feil i skjema på urdu, viser vi fordelingen kun for pakistanere som har svart på undersøkelsen på norsk.

<sup>30</sup> Blant personer fra Pakistan og Chile er det henholdsvis 76 og 27 prosent som har svart på undersøkelsen på norsk (Gulløy 2008).

**Figur 19.6. Andel som har søkt norsk statsborgerskap, etter landbakgrunn. Prosent. Vektet**

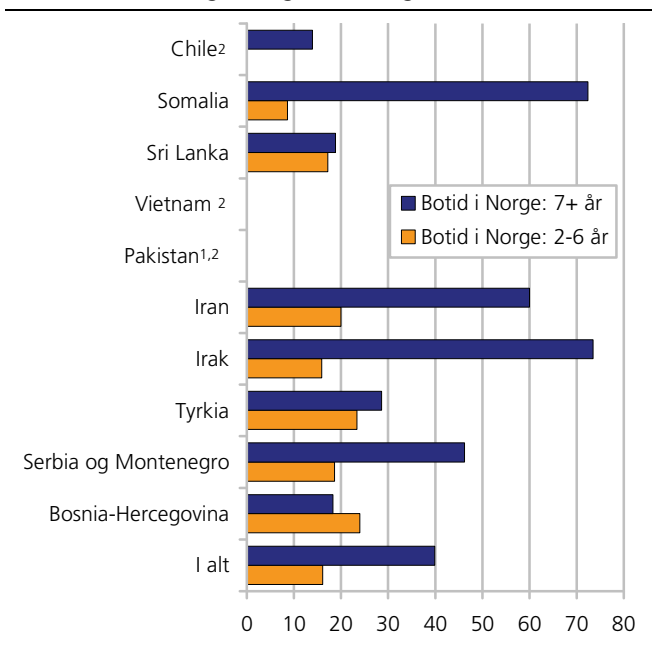


<sup>1</sup>På grunn av oversettelsesfeil i skjema er svar på urdu holdt utenfor.

<sup>2</sup>Fordeling for personer fra Vietnam kan ikke offentliggjøres på grunn av for små basistall (<25).

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

**Figur 19.7. Andel som har søkt norsk statsborgerskap, etter landbakgrunn og botid i Norge. Prosent. Vektet**



<sup>1</sup>På grunn av oversettelsesfeil i skjema er svar på urdu holdt utenfor.

<sup>2</sup>Fordelingen for personer fra Chile, Vietnam og Pakistan med 2-6 års botid i Norge og personer fra Pakistan og Vietnam med botid 7 år eller mer kan ikke offentliggjøres på grunn av for små basistall (<25).

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

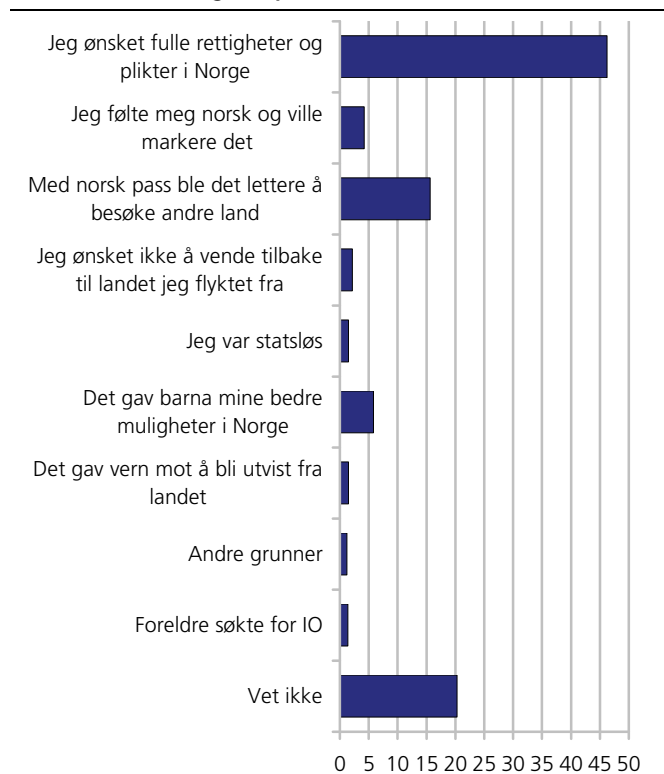
Blant personer som oppfyller hovedkravet om minst 7 års botid i Norge, er det gjennomsnittlig 40 prosent som har søkt om men (ennå) ikke oppnådd norsk statsborgerskap (figur 19.7). Det er stor variasjon mellom landgruppene i andelen med minst 7 års botid som har søkt. Andelene er høyest for personer fra Irak

(74 prosent) og Somalia (72 prosent), det vil si de to landgruppene med lavest andel norsk statsborgerskap og gjennomsnittlig kortest botid i Norge. Det kan tyde på at mange personer fra disse landene starter søknadsprosessen så fort de oppfyller kravene for naturalisering. Blant de med kortere botid i Norge er det gjennomsnittlig 16 prosent som har søkt. Dette er hovedsakelig personer som er gift, registrert partner eller samboende med norsk borger og dermed har reduserte botidskrav. Her er det relativt liten variasjon mellom landgruppene.

**19.5. Praktiske grunner til å søke om norsk statsborgerskap**

Naturaliserte borgere og personer som har søkt norsk statsborgerskap oppgir ønsket om fulle rettigheter og plikter i Norge (46 prosent, figur 19.8) som viktigste grunn til at de har søkt norsk statsborgerskap. Dette kommer ut som den sterkeste begrunnelsen blant alle nasjonalitetene. På andre plass kommer at det blir lettere å besøke andre land med norsk pass (16 prosent). Bare irakere og vietnameserne gir det siste alternativet mindre oppslutning enn andre mulige grunner, for eksempel at man følte seg norsk og ønsket å markere det eller at barna vil få bedre muligheter i Norge som følge av naturaliseringen. Gjennomsnittlig er det bare 4 prosent som oppgir som viktigste grunn at de følte seg norske og ville markere det. Den høye andelen (20 prosent) som svarer at de ikke vet hvorfor de søkte norsk statsborgerskap kan tyde på at mange ikke ønsket å oppgi eller ta stilling til årsaken.

**Figur 19.8. Fordelingen av viktigste årsak til å søke om norsk statsborgerskap<sup>1</sup>. Prosent. Vektet. (n=2019)**



<sup>1</sup>På grunn av oversettelsesfeil i skjema er svar på urdu holdt utenfor.

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

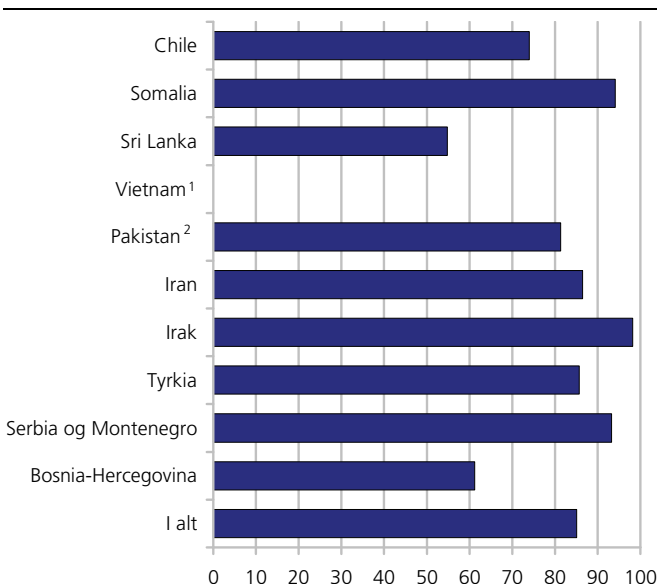
**19.6. Mange tror de kommer til å søke om norsk statsborgerskap ...**

I avsnitt 19.4 så vi at en fjerdedel av de som ikke er norske statsborgere har søkt om norsk statsborgerskap, og at andelen er langt høyere blant de som har bodd i Norge i minst 7 år. Ønsket om norsk statsborgerskap er enda større blant de som enda ikke har søkt. Av disse (634 personer) er det hele 85 prosent som svarer at de tror de vil søke norsk statsborgerskap (figur 19.9). Andelen er gjennomgående høy for de fleste land-gruppene, med unntak av personer fra Sri Lanka og Bosnia-Hercegovina (henholdsvis 55 og 61 prosent).

**19.7. ..fordi de ønsker fulle rettigheter og plikter i Norge**

Ønsker om fulle rettigheter og plikter i Norge og at det er lettere å besøke andre land med norsk pass, oppgis som de viktigste grunnene til at de uten norsk statsborgerskap tror de kommer til å søke (figur 19.10). Bosniere og srilankere reverserer denne rekkefølgen mens irakere oppgir på andre plass at de tror de vil søke fordi det gir barna bedre muligheter. Svarfordelingen av viktigste årsak er generelt svært lik den vi fant for personer som allerede har søkt norsk statsborgerskap. Også her er det en ikke ubetydelig andel som svarer at de ikke vet hvorfor de tror de vil søke, og relativt få som oppgir som grunn at de føler seg norske. Den høyeste andelen som oppgir dette som viktigste årsak, finner vi blant pakistanere (16 prosent).

**Figur 19.9. Andel som tror de kommer til å søke om norsk statsborgerskap, etter landbakgrunn. Prosent. Vektet**



<sup>1</sup>På grunn av oversettelsesfeil i skjema er svar på urdu holdt utenfor.

<sup>2</sup>Fordelingen for personer fra Vietnam kan ikke offentliggjøres på grunn av for små basistall (<25).

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

**Figur 19.10. Fordelingen av viktigste årsak til å søke om norsk statsborgerskap<sup>1</sup>. Prosent. Vektet. (n=537)**



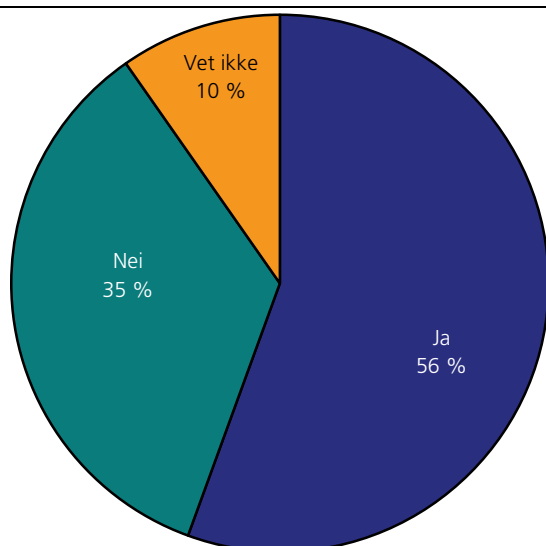
<sup>1</sup>På grunn av oversettelsesfeil i skjema er svar på urdu holdt utenfor. Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

**19.8. Grunner til ikke å ønske norsk statsborgerskap**

Blant personer uten norsk statsborgerskap er det kun en liten gruppe som oppgir at de ikke har søkt norsk statsborgerskap og heller ikke tror de kommer til å gjøre det (9 prosent). I motsetning til spørsmålene der man ble bedt om å begrunne hvorfor man ønsker å bli norsk statsborger, konsentrerer ikke svarene seg her like sterkt om noen klare årsaker til at man ikke ønsker norsk statsborgerskap. I gjennomsnitt for alle nasjonalitetene kommer svaret at man ønsker å beholde sitt nåværende statsborgerskap av praktiske grunner, ut som noe sterkere enn de øvrige (figur 19.11). Minst tilslutning får alternativet ”jeg betrakter meg ikke som norsk”. Men også følelse av tilknytning til opprinnelseslandet, frykt for å miste opprinnelig statsborgerskap og følelse av indifferens i forhold til spørsmålet (”det gjør lite fra eller til”) velges av noen som viktigste grunn. I likhet med spørsmålene om hvorfor man ønsker eller tror man ønsker norsk statsborgerskap, er det relativt vanlig å ikke vite eller ville oppgi grunn til ikke å ønske norsk statsborgerskap.

**Figur 19.11. Fordelingen av viktigste årsak til ikke å søke om norsk statsborgerskap<sup>1</sup>. Prosent. Vektet. (n=68)**

<sup>1</sup>På grunn av oversettelsesfeil i skjema er svar på urdu holdt utenfor.  
Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

**Figur 19.12. Svarfordeling på spørsmål om man vil søke norsk statsborgerskap dersom man er sikker på å beholde sitt opprinnelige<sup>1</sup>. Prosent. Vektet. (n=68)**

<sup>1</sup>På grunn av oversettelsesfeil i skjema er svar på urdu holdt utenfor.  
Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

### 19.9. Halvparten vil søke om norsk statsborgerskap hvis de får beholde sitt opprinnelige

Som nevnt innledningsvis krever norsk lov at den som innvilges norsk statsborgerskap løses fra sitt tidligere statsborgerskap. De som ikke er norske statsborgere, ikke har søkt og ikke tror de vil søke norsk statsborgerskap, har fått spørsmål om de vil søke hvis de er sikre på å få beholde sitt opprinnelige statsborgerskap, det vil si en lovendring. Her er vi interessert i å få vite om prinsippet om ett statsborgerskap i Norge er en viktig årsak til at disse personene ikke ønsker norsk statsborgerskap. Ifølge figur 19.12 er frykten for å miste sitt opprinnelige statsborgerskap en ganske tungtveiende grunn for ikke å søke norsk statsborgerskap, ettersom hele 56 prosent svarer ja på spørsmålet. 10 prosent vet ikke, mens om lag en tredjedel svarer at de ikke vil

søke norsk statsborgerskap selv om de er sikre på å beholde sitt opprinnelige.

### 19.10. Stor oppslutning om norsk statsborgerskap

I dette kapitlet har vi sett at det er stor oppslutning om norsk statsborgerskap. Blant de ti innvandrergroppene som er med i undersøkelsen Levekår blant innvandrere 2005/2006 er det om lag 70 prosent som allerede er norske statsborgere (tabell 19.1). Dersom vi legger til de som har søkt og de som oppgir at de ønsker å søke norsk statsborgerskap, når vi en totalandel på hele 94 prosent. Det er selvsagt ikke gitt at de som ønsker å bli norske borgere faktisk søker og i tillegg får innvilget søknaden, men resultatene som presenteres her tyder på at det er stor interesse for en styrket tilknytning til Norge gjennom norsk statsborgerskap. Det er i all hovedsak ønsket om fulle rettigheter og plikter som legges til grunn for søknaden om norsk statsborgerskap, men også praktiske årsaker slik som at det er lettere å besøke andre land med norsk pass.

Blant de få som ikke er interessert i norsk statsborgerskap er det over halvparten som likevel ville søkt hvis dobbelt statsborgerskap skulle bli allment tillatt. Å beholde det opprinnelige statsborgerskapet av praktiske grunner og tilknytningen til opprinnelseslandet er viktige årsaker til ikke å ville bli norsk borger under prinsippet om ett statsborgerskap.

På tross av prinsippet om ett statsborgerskap, er dobbelt statsborgerskap relativt utbredt. Dette skyldes i stor grad at det for noen land er gjort unntak fra løsningskravet fordi det ansees umulig, urimelig vanskelig eller tyngende å oppgi sitt tidligere statsborgerskap. Å bli født til dobbelt statsborgerskap er derimot ikke særlig utbredt, men her må vi ta i betraktning at undersøkelsen kun dekker personer som er 16 år eller eldre og at vi dermed går glipp av yngre etterkommere.

## 20. Opplevd diskriminering

Kristian Rose Tronstad

Halvparten av innvandrerne i levekårsundersøkelsen har opplevd diskriminering på et eller flere områder. Innvandrere fra Somalia og Iran opplever diskriminering oftest og på flest områder. Menn opplever mer negativ forskjellsbehandling enn kvinner. Analysene i denne rapporten viser at det er store levekårsforskjeller mellom ulike innvandrergrupper, og mellom innvandrere og befolkningen i alt. Det kan være mange mulige forklaringer på forskjellene som for eksempel botid, utdanning, manglende nettverk og norsk-kunnskaper. En annen forklaring er at innvandrere utsettes for diskriminering.

Det er vanskelig å måle art og omfang av diskriminering av innvandrere (Olli et al. 2005). En årsak er at begrepet "diskriminering" ikke er entydig. Begrepet "diskriminering" er et juridisk begrep, definert i diskrimineringsloven. Å telle antall avgjørelser fra Likestillings og diskrimineringsombudet vil likevel ikke gi en tilstrekkelig beskrivelse av omfanget av diskriminering. Begrepet "diskriminering" brukes også innen samfunnsvitenskapelige fag. Begrepet og fenomenet er likevel ikke enkelt å tilnærme seg analytisk fordi det er vanskelig å trekke et entydig skille mellom ulikhet som skyldes rettmessig behandling og ulikhet som skyldes urettmessig behandling (Rogstad 2000). Forskjeller i utfall, for eksempel levekårsforskjeller, mellom ulike grupper er derfor ikke i seg selv et bevis på at diskriminering forekommer (Olli et al. 2006).

I dette kapitlet analyseres innvandrernes egne subjektive oppfatning av om de er urettmessig behandlet på grunn av sin utenlandske bakgrunn. Det finnes åpenbare svakheter med denne tilnærmingen. Vi vet ikke hvor mange av de subjektive opplevelsene av diskriminering som faktisk er "diskriminering" i betydningen urettmessig behandling på grunn av innvandrerbakgrunn. En annen ulempe med denne tilnærmingen er at diskriminering sjeldent er direkte og åpenbar, men som oftest er indirekte og et resultat av flere avgjørelser uten rasistiske motiv (Craig 2006, Blank et al. 2005, Torgersen 1999). Hvordan kan innvandrerne vite om de blir utsatt for diskriminering dersom den skjer indirekte?

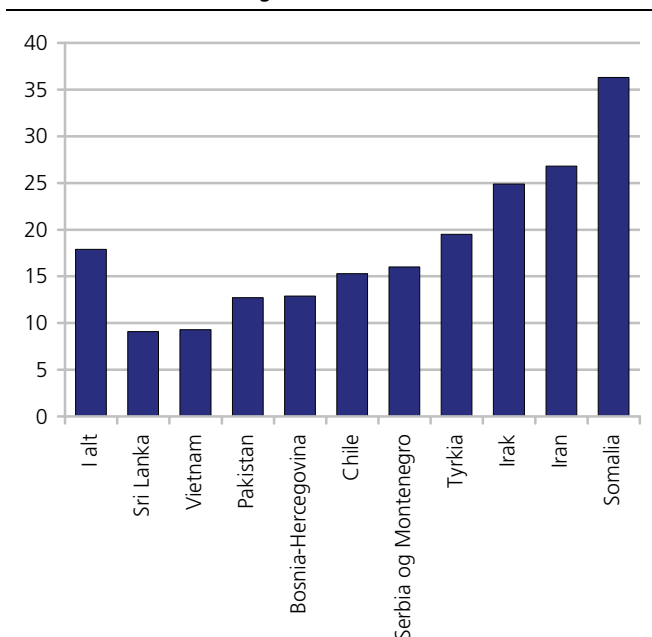
*Hovedutvalget består av både førstegenerasjonsinnvandrere, innvandret i alle aldre, samt etterkommere, som beskrevet i kapittel 2. Tilleggsutvalget består av 870 intervjuobjekter i alderen 16-24 år som enten er født i Norge, eller har bodd i Norge fra de var 5 år eller yngre, med begge foreldre født i Pakistan, Vietnam og Tyrkia. I dette kapitlet er det disse begrepene *unge med innvandrerbakgrunn* eller bare *etterkommere* referer til. I de fleste andre kapitler i denne rapporten er begrepet etterkommere reservert for de norskfødte med to utenlandsfødte foreldre, altså *uten dem* som innvandrer innen fylte 6 år. En egen rapportering om tilleggsutvalget blant unge med innvandrerbakgrunn vil ferdigstilles senere i 2008.*

Man kan ved jevne mellomrom lese om ingeniører med innvandrerbakgrunn som ikke får jobb eller innvandrere som ikke får kjøpe et hus og at det oppfattes å være på grunn av deres innvandrerbakgrunn. Slike oppslag forteller noe om hvordan diskriminering *arter* seg, men forteller ikke noe om omfanget av slike situasjoner. En av fordelene med å inkludere spørsmål om opplevd diskriminering i levekårsundersøkelse er at det gir mulighet for et representativt utvalg til å rapportere om slike opplevelser. På denne måten kan vi si noe om hvor utbredt det er å oppleve diskriminering ved for eksempel ansettelse.

Dette kapitlet analyserer spørsmål om opplevd diskriminering i boligmarkedet, i arbeidslivet, innenfor utdanning, i helsevesenet og på utesteder. Datainnsamlingen til denne undersøkelsen ble gjennomført i 2005/2006 og inneholder ikke spesifikke spørsmål om innvandrernes opplevelser av diskriminering fra ambulanspersonell. Til forskjell fra alle de andre kapitlene i denne rapporten er det også tatt med enkle sammenligninger mellom hovedutvalget og tilleggsutvalget blant unge innvandrere (se tekstboks). For etterkommerne i tilleggsutvalget er det i tillegg til nevnte områder, også inkludert spørsmål om trakassering fra politi.



**Figur 20.1.** Andel som svarte ja på spørsmålet om at de hadde opplevd diskriminering ved ansettelse de siste fem år, etter landbakgrunn. Prosent



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

### 20.1. En av tre somaliere opplever diskriminering ved ansettelse

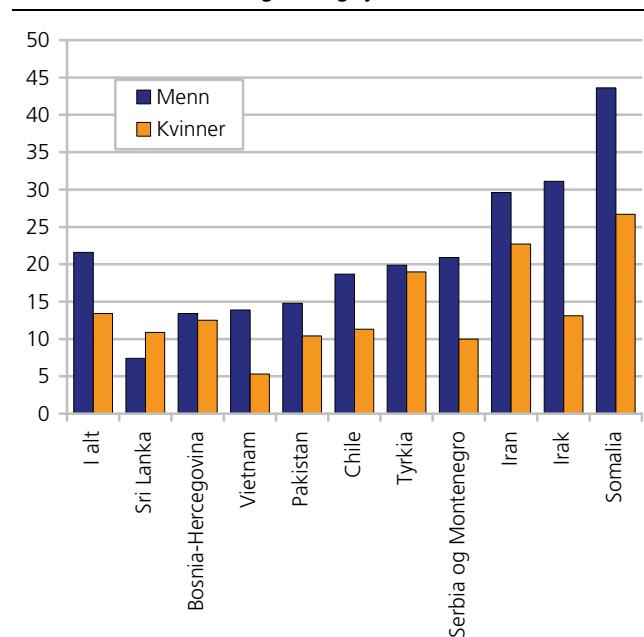
I denne levekårsundersøkelsen ble alle de intervjuede spurt om de i løpet av de siste fem årene på grunn av sin utenlandske bakgrunn ikke hadde fått et arbeid, som de hadde søkt og mente de var kvalifisert for. Spørsmålet ble stilt til alle uavhengig av status på arbeidsmarkedet på intervjutidspunktet.

Det var 18 prosent av innvandrerne i de ti ikke-vestlige innvandrergruppene som mente at det var deres innvandrerbakgrunn som hindret dem i å få en jobb de hadde søkt og var kvalifisert for. Andelen var høyest blant somaliere, irakere og iranere. Blant somaliere hadde om lag en av tre opplevd diskriminering, mens andelen blant irakere og iranere var en av fire. Det var innvandrere fra Sri Lanka og Vietnam som i minst grad følte seg diskriminert, med under 10 prosent. Blant innvandrere fra Pakistan, Bosnia-Hercegovina, Chile, Serbia og Montenegro og Tyrkia var andelen noe høyere, mellom 13 og 20 prosent.

### 20.2. Menn opplever mer diskriminering ved ansettelse enn kvinner

Opplevelsen av diskriminering ved ansettelse er mer utbredt blant menn enn kvinner, med henholdsvis 21 og 13 prosent. I de ulike landgruppene er det bare kvinner med bakgrunn fra Sri Lanka som oppgir å bli utsatt for diskriminering hyppigere enn menn med samme bakgrunn. Srilankere har likevel den laveste andelen som opplever diskriminering. Innvandrere fra Sri Lanka kjennetegnes som en gruppe innvandrere med relativt høy yrkesfrekvens både blant kvinner og menn. Det er somaliske kvinner og menn som opplever mest diskriminering ved ansettelse. Somaliene er samtidig en

**Figur 20.2.** Andel som svarte ja på spørsmålet om at de hadde opplevd diskriminering ved ansettelse de siste fem år, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

gruppe med svært lave andeler sysselsatte og høy arbeidsledighet, og funnene her bekrefter somaliernes problemer med å komme inn på arbeidsmarkedet. Den relative forskjellen mellom kvinner og menn er størst blant innvandrere fra Irak, Serbia og Montenegro og Vietnam. For disse gruppene er det mer enn dobbelt så stor sjanse for at mennene har opplevd diskriminering enn at kvinner med samme bakgrunn har gjort det. En årsak til de store kjønnsforskjellene på dette området er trolig at flere kvinner med innvandrerbakgrunn enn menn er utenfor arbeidstyrken. Kvinner med innvandrerbakgrunn er i større grad verken sysselsatt eller arbeidssøkende og opplever dermed mindre diskriminering ved ansettelse enn menn.

### 20.3. Etterkommere av pakistansere opplever mest diskriminering ved ansettelse

17 prosent av etterkommerne i tilleggsutvalget mente at deres bakgrunn var grunnen til at de ikke hadde fått en jobb de hadde søkt og var kvalifisert for de siste fem årene. Blant pakistanske etterkommere var det over 21 prosent som hadde opplevd diskriminering, mens andelen blant etterkommere med tyrkiske og vietnamesisk bakgrunn var henholdsvis 16 og 7 prosent. Vietnamesiske etterkommere i tilleggsutvalget oppgir i samme grad som vietnamesere i hovedutvalget å være utsatt for diskriminering, mens ungdom med tyrkiske foreldre i litt mindre grad enn tyrkere i hovedutvalget opplever å bli diskriminert ved ansettelse. For pakistanske etterkommere var differansen til dem i hovedutvalget såpass stor som 8 prosentpoeng, med henholdsvis 21 og 13 prosent som hadde opplevd diskriminering ved ansettelse. Spørsmålet om opplevd diskriminering ved ansettelse er stilt til alle uavhengig av om de er yrkesaktive eller

under utdanning. Mange av etterkommerne i tillegg utvalget er imidlertid så unge at man må kunne anta at de ikke har mye erfaring med arbeidslivet. Det at andelene blant etterkommerne likevel er såpass høye, sammenlignet med de intervjuede i hovedutvalget, tyder på at de unge i enda større grad erfarer negativ forskjellsbehandling.

#### 20.4. Diskriminerende holdninger hyppigst oppgitt som årsak til arbeidsledighet

I levekårsundersøkelsen ble respondentene spurt om de i løpet av de siste 12 månedene hadde vært arbeidsledige og aktivt hadde søkt arbeid. Det var 732 personer, eller 24 prosent, som svarte bekreftende på dette spørsmålet, og som ble bedt om å angi hva de anså som årsaken, eller årsakene, til at de i en periode var blitt gående arbeidsløs. Det var på dette spørsmålet mulig å oppgi flere årsaker.

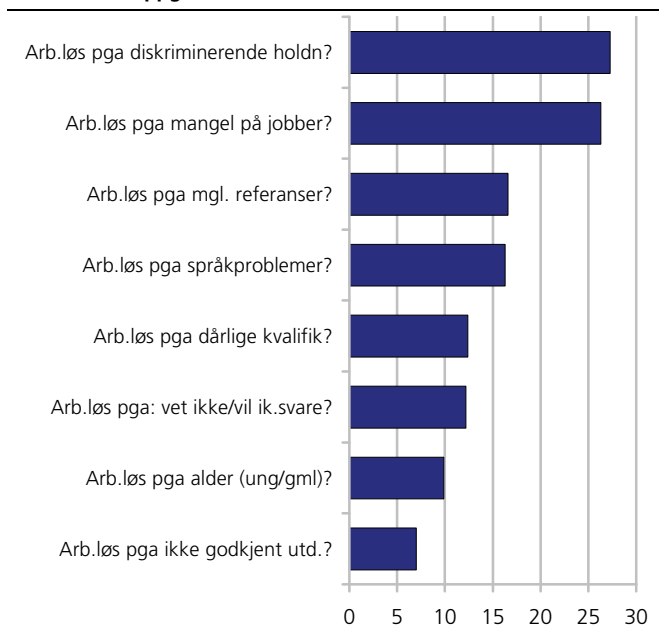
27 prosent av de arbeidsledige, eller 200 respondenter, oppgav *diskriminerende holdninger* som en av årsakene til at de forble arbeidsledige. Diskriminerende holdninger er dermed den mest oppgitte årsaken til arbeidsledighet. Hele 26 prosent oppgir *mangel på jobber* som en av årsakene til arbeidsledighet. Dette til tross for at det i perioden hvor respondenten skal ha vært arbeidsledig har vært høy etterspørsel etter arbeidskraft. De to mest oppgitte årsakene til arbeidsledighet nevnt ovenfor er eksterne faktorer som arbeidsgiveres holdninger og tilbud av jobber, men også forhold ved innvandrerne selv oppgis som grunner til arbeidsledighet. Blant de viktigste årsakene er *språkproblemer* og *dårlige kvalifikasjoner*. *Manglende referanser* kan være et uttrykk for manglende nettverk og/eller relevant arbeidserfaring og oppgis blant 16 prosent. 10 prosent mener at alder har vært et problem, mens bare 6 prosent mener ikke godkjent utdanning har hindret dem i å få arbeid.

#### 20.5. Arbeidsformidling

Av alle innvandrerne i utvalget var det omlag en av tre som ikke hadde vært i kontakt med arbeidsformidlingen i løpet av det siste året. Av de som hadde vært i kontakt med arbeidsformidlingen var det 11 prosent som oppgav at de hadde blitt dårlig behandlet eller fått dårlig service på grunn av sin innvandrerbakgrunn. Det var noen flere menn enn kvinner som hadde vært i kontakt med arbeidsformidlingen og de opplevde også i større grad å bli dårlig behandlet på grunn av sin utenlandske bakgrunn.

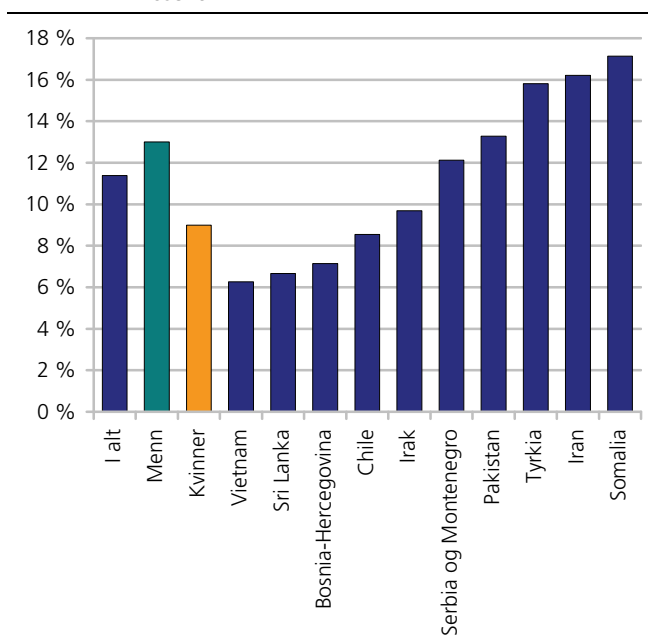
Det er stor variasjon mellom de ulike landgruppene. Blant innvandrere fra Vietnam, Sri Lanka og Bosnia-Hercegovina er andelen som mener seg diskriminert om lag 6 prosent, mens det for innvandrere fra Tyrkia, Iran og Somalia er betraktelig høyere med om lag 16 prosent som har opplevd diskriminering ved arbeidsformidling.

Figur 20.3. Hva mener du er årsaken(e) til at du er blitt gående uten jobb i perioden(e) som arbeidsløs? Andel som oppgir ulike årsaker



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

Figur 20.4. Andel som oppgir at de i løpet av det siste året har blitt dårlig behandlet på arbeidsformidlingen pga utenlandsk bakgrunn, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

#### 20.6. Etterkommere fra Vietnam opplever i liten grad forskjellsbehandling ved arbeidsformidling

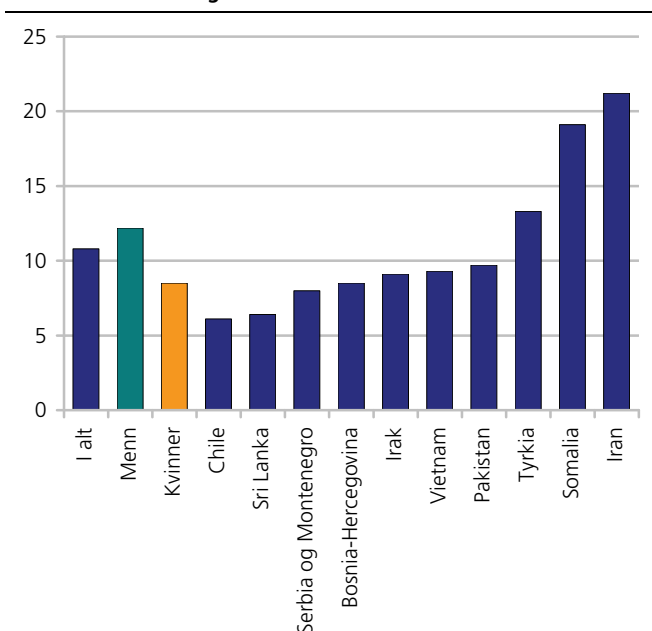
Blant etterkommerne er det mange som ikke har vært i kontakt med arbeidsformidlingen (40 prosent), men de etterkommerne som har vært i kontakt med arbeidsformidlingen opplever i samme grad dårlig behandling på arbeidsformidlingen som dem i hovedutvalget. I hele gruppen av etterkommere var det 13 prosent som har hatt negative opplevelser med arbeidsformidlingen det

siste året. Etterkommere med foreldre fra Vietnam opplever i likhet med førstegenerasjonsinnvandrerne herfra i liten grad å bli forskjellsbehandlet (4 prosent), mens 16 prosent av etterkommerne med pakistansk opphav har hatt slike erfaringer med arbeidsformidlingen.

**20.7. Innvandrere fra Iran opplever mest trakassering på jobb, men størst økning fra 1996 blant somaliere**

I 1996 gjennomførte SSB en tilsvarende levekårsundersøkelse blant 8 ikke-vestlige innvandrergrupper. I undersøkelsen fra 1996 var det 14 prosent av dem som var i inntektsgivende arbeid som hadde opplevd trakassering på arbeidsplassen på grunn av sin innvandrerbakgrunn. I denne undersøkelsen ti år senere, var den tilsvarende andelen 11 prosent. Tre prosentpoengs nedgang kan tyde på at trakassering på arbeidsplassen er blitt et mindre problem, men nedgangen er såpass liten at man må være forsiktig med å trekke bastante slutninger. I 1996-undersøkelsen var det innvandrere fra Iran og Tyrkia som opplevde mest trakassering med henholdsvis 23 og 16 prosent. I denne undersøkelsen er iranere og tyrkere fremdeles blant dem som opplever mest trakassering på grunn av sin bakgrunn. Blant innvandrere fra Somalia var det i 1996 under 10 prosent som oppgav at de ble utsatt for diskriminering på arbeidsplassen, mens andelen ti år senere var økt til 19 prosent. Årsaken til økningen i trakassering blant somaliene er trolig at flere er kommet i arbeid og de som er i arbeid har fått mer og lengre erfaring fra arbeidslivet. I 1996 var mange innvandrere fra Somalia nyankommende og det var kun 10 prosent av somaliene som den gang var i inntektsgivende arbeid, i 2006 er andelen økt til 33 prosent.

**Figur 20.5. Andel som oppgir å ha blitt trakassert på arbeidsplassen på grunn av din utenlandske bakgrunn, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent av personer med inntektsgivende arbeid**



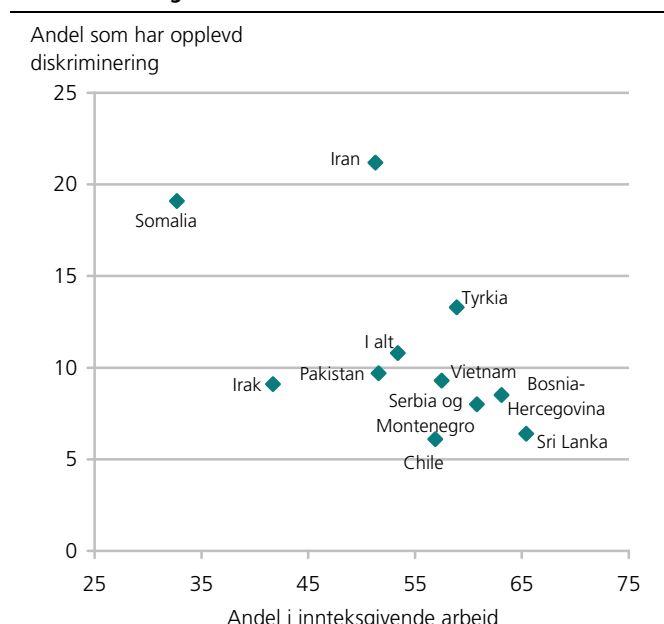
Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

**20.8. Færre føler seg trakassert på arbeidsplassen blant de som har høy deltakelse i arbeidslivet**

Selv om innvandrere fra Somalia har høyere deltakelse i arbeidslivet nå enn for 10 år siden, så er somaliernes andel i inntektsgivende på i overkant av 30 prosent svært lavt. Innvandrere fra Sri Lanka hadde på samme tidspunkt en andel i inntektsgivende arbeid på om lag 65 prosent. I en undersøkelse om opplevd diskriminering fra Danmark gjennomført i 1999 var et av funnene at det var de mest ressurssterke som opplevde diskriminering (Møller og Togeby 1999). Dersom vi bruker det å være i arbeidslivet som en indikator på å være ressurssterk, er det vanskelig å finne støtte for en slik hypotese i vårt materiale. Figuren under viser på x-aksen andel i inntektsgivende arbeid og på y-aksen andel av de i inntektsgivende arbeid som opplever at de blir trakassert. Punktdiagrammet illustrerer at det er i gruppene med relativt høye andeler sysselsatte at vi finner de som opplever minst trakassering på grunn av innvandrerbakgrunn.

Innvandrere fra Iran skiller seg ut i denne figuren. Iranernes sysselsettingsnivå er som gjennomsnittet blant de ti gruppene, men andelen som opplever diskriminering er høyest blant alle gruppene. Innvandrere fra Iran kjennetegnes også ved å ha det høyeste utdanningsnivået blant de ti innvandrergruppene. I den danske undersøkelsen (Møller og Togeby 1999) trekkes nettopp høy utdanning fram som en viktig bakgrunnsvariabel blant de innvandrerne som opplever diskriminering. Innvandrere med høy utdanning har andre forventninger til arbeidslivet og til det å utnytte den kompetansen man har tilegnet seg gjennom utdanning.

**Figur 20.6. Andel i inntektsgivende arbeid og andelen av de som har opplevd trakassering på grunn av sin utenlandske bakgrunn**



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

## 20.9. Etterkommerne også utsatt for trakassering på arbeidsplassen

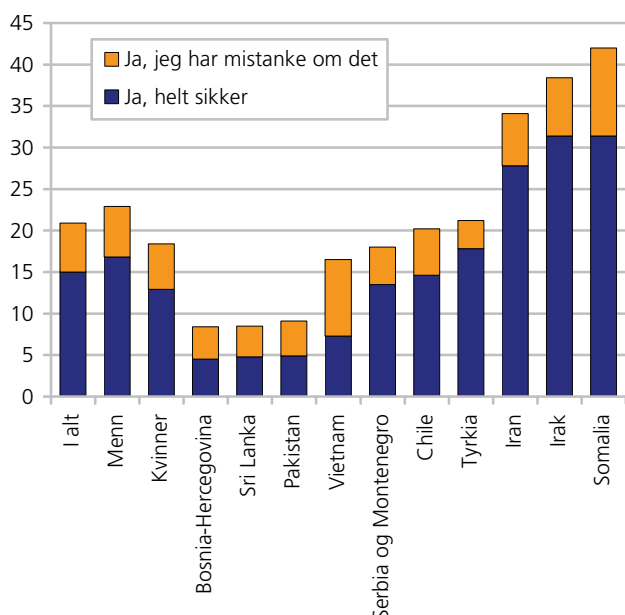
Blant etterkommerne i tilleggsutvalget finner vi som i hovedutvalget at det er om lag en av ti som opplever trakassering på arbeidsplassen, og unge menn noe mer enn unge kvinner. Spesielt stor er kjønnsforskjellen mellom unge etterkommere med pakistanske foreldre. Unge kvinner med pakistanske foreldre opplever i liten grad trakassering (2 prosent) mens unge menn herfra er de som opplever mest trakassering på grunn av sin bakgrunn (16 prosent).

## 20.10. Mer enn 40 prosent av somaliere har opplevd diskriminering på boligmarkedet

Om lag 20 prosent av ikke-vestlige innvandrere hevder at de har blitt nektet å leie eller kjøpe bolig på grunn av sin innvandrerbakgrunn. 3 av 4 er helt sikre på dette mens de resterende har en mistanke om at diskriminering er årsaken til at de ikke har fått leie eller kjøpe bolig. Det er blant innvandrere fra Somalia, Irak og Iran vi finner de høyeste andelen. Henholdsvis 42, 38 og 34 prosent har opplevd forskjellsbehandling når de skulle leie eller kjøpe bolig. Blant innvandrere fra Pakistan, Sri Lanka og Bosnia-Hercegovina er andelen under 10 prosent.

Sammenligner vi funnene her med tilsvarende levekårsundersøkelse i 1996 viser det et stabilt nivå. Også den gang oppgav om lag 20 prosent at de var utsatt for diskriminering på boligmarkedet. Irak var ikke blant landgruppene som var inkludert for ti år siden, men somaliere og iranere var som nå mest utsatt for diskriminering på boligmarkedet. I 1996 oppgav over 60 prosent av somaliene og nær 50 prosent av iranerne at de var utsatt for diskriminering (Blom 1998). De fleste somaliere og iranere bodde på intervjuetidspunktet i leieboliger.

**Figur 20.7. Andel som har opplevd diskriminering i boligmarkedet pga utenlandsk bakgrunn, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent**



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

Også i 2006 er det ved utleie av bolig at flest (6 av 10), opplever diskriminering. Blant de landgruppene hvor det er flest som opplever diskriminering er også andelen høy blant de som svarer at det er ved utleie de har opplevd dette. For irakere er det 9 av 10 som viser til leiemarkedet når de blir spurt, mens tilsvarende andel for srilankere og tyrkere er 3 av 10. For irakerne er det nesten utelukkende i leiemarkedet de opplever diskriminering, mens for tyrkere og srilankere er det flere som opplever diskriminering ved kjøp av bolig.

## 20.11. Etterkommere opplever i mindre grad diskriminering på boligmarkedet

De fleste etterkommerne er ennå ikke i den alderen at de har selvstendige erfaringer fra boligmarkedet. I hele gruppen av etterkommere var det likevel 6 prosent som enten var helt sikre (3 prosent) eller hadde mistanke (3 prosent) om at de var diskriminert på boligmarkedet. Etterkommere med foreldre fra Tyrkia var de som hadde høyest andel som hadde opplevd eller hadde mistanke om at de var diskriminert (9 og 6 prosent).

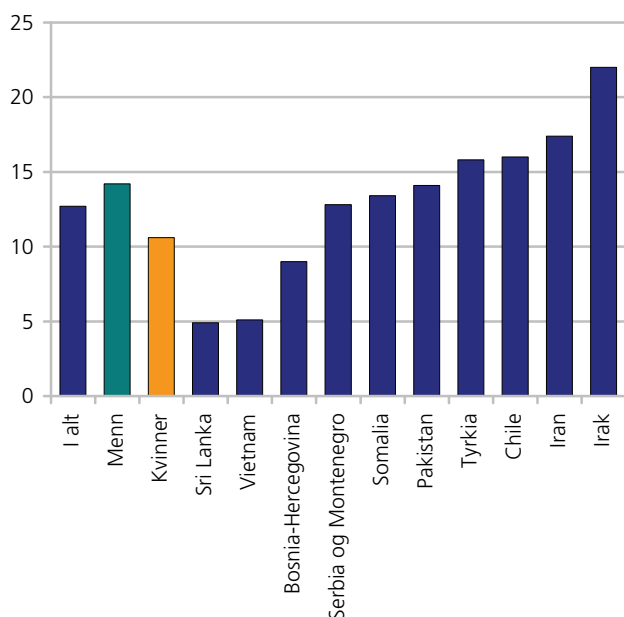
## 20.12. En av sju opplever diskriminering på skole eller universitet

Av innvandrerne i levekårsundersøkelsen som hadde tatt utdanning i Norge, var det om lag 13 prosent som mente at det var på grunn av sin utenlandske bakgrunn de var blitt dårlig behandlet i en utdanningsinstitusjon en gang de siste fem årene. Det var noe flere menn som hadde tatt utdanning i Norge, og det var også litt høyere andel blant menn som mente seg utsatt for diskriminering. Innvandrere fra Sri Lanka utmerket seg ved å være de som hadde opplevd minst forskjellsbehandling med omlag fem prosent. Blant innvandrere fra Irak er det mer en 20 prosent som har erfaring med negativ forskjellsbehandling på grunn av landbakgrunn.

## 20.13. En av seks etterkommere opplever diskriminering i utdanningsinstitusjoner

Blant etterkommerne var det en litt høyere andel som hadde opplevd diskriminering i utdanningsinstitusjonen enn blant dem i hovedutvalget, 17 mot 13 prosent. I denne gruppa oppgir menn noe hyppigere at de er utsatt for diskriminering enn kvinner, men forskjellene er ikke så store. Størst er differansen mellom kvinner og menn blant pakistanske etterkommere. Her oppgir 22 prosent av mennene og 15 prosent av kvinnene at de er negativt forskjellsbehandlet på grunn av sin bakgrunn.

**Figur 20.8. Andel som oppgir at de i løpet av de siste fem årene er blitt dårlig behandlet i utdanningsinstitusjon på grunn av sin utenlandske bakgrunn, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent av de som har tatt utdanning i Norge**



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

**20.14. Flest innvandrere fra Tyrkia opplever at helsevesenet forskjellsbehandler**

I august 2007 ble en mann med somalisk bakgrunn slått ned i Sofienbergparken i Oslo. Ambulansepersonalet som kom til stedet nektet å ta med mannen. Først to timer seinere kom han til Ullevål universitetssykehus og ble straks operert for hjerneblødning. Saken fikk stor oppmerksomhet i media, og en granskning gjennomført av Helsetilsynet slo fast at ambulansepersonalets behandling av den somaliske mannen var kritikkverdig. Selv om Ullevål universitetssykehus så sent som i 2006 mottok regjeringens mangfoldspris for sin satsning på å være et flerkulturelt sykehus rettet både mot pasienter og ansatte, ble høsten 2007 preget av kritikk av sykehuset og norsk helsevesen for å ha negative holdninger til innvandrere.

Denne levekårsundersøkelsen kan ikke gi svar på om norsk helsevesen er preget av institusjonell rasisme, men undersøkelsen kan gi svar på hvordan ikke-vestlige innvandrere på subjektivt grunnlag vurderer den behandlingen de får sammenlignet med det en person uten innvandrerbakgrunn ville fått. Datainnsamlingen er gjennomført i 2005/2006 og er dermed ikke påvirket av ambulansesaken som er nevnt ovenfor.

Nesten 80 prosent mener at de får den samme behandlingen som en norsk pasient ville fått. Sju prosent mener at de på grunn av sin innvandrerbakgrunn har fått dårligere behandling, mens 2 prosent mener at de får bedre behandling enn en norsk ville fått. Erfaringene, både de positive og negative, varierer med landbakgrunn, men lite når det gjelder kjønn. Det var innvandrere fra Tyrkia som hadde høyest andel (14 prosent) som mener at de har fått dårligere behandling enn en norsk pasient ville fått. Blant de med tyrkisk bakgrunn var andelen litt høyere blant menn, mens i hele utvalget var kvinnenes erfaring med helsevesenet gjennomgående noe mer negative enn menns. Årsaken til at kvinner har dårligere erfaring med helsevesenet enn menn, er trolig at kvinner generelt er mer i kontakt med både fastlege og spesialisthelsetjenesten. Innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og Sri Lanka har minst å utsette på behandlingen i det norske helsevesenet. Blant de to gruppene er det tre prosent som mener at de er blitt negativt forskjellsbehandlet, men blant srilankere er det flere som mener at de er blitt bedre behandlet enn en norsk pasient (4 prosent).

Behandling i helsevesenet, og i andre offentlige institusjoner, reiser kompliserte spørsmål omkring likeverdig behandling. En nyankommet flyktning som ikke snakker norsk vil for eksempel ha behov for tolk for å kommunisere med helsepersonell. Å behandle alle likt, når pasienter har ulike behov og forutsetninger, vil derfor kunne ha som konsekvens at noen ikke får en likeverdig behandling. Mange av innvandrerne har erfaring fra helsevesenet i sitt fødeland og deres oppfatning av det norske helsevesenet kan også være påvirket av slike erfaringer.

**Tabell 20.1. Andel som mener å ha fått dårligere, samme eller bedre behandling i helsevesenet enn en norsk person ville fått, etter landbakgrunn. Prosent**

Behandlet bedre/dårligere enn norske?	I alt	Bosnia-Herc	Serbia-Mont	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	3049	333	288	297	357	269	306	313	353	245	288
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Dårligere	7	3	4	14	5	10	10	5	3	9	7
Samme	78	81	75	68	80	71	81	83	82	72	78
Bedre	2	2	1	3	2	4	2	3	4	0	3
Vet ikke	13	14	19	15	14	16	8	9	11	19	12

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

### 20.15. Flertallet fornøyd med behandlingen i helsevesenet

Blant etterkommerne var det 6 prosent som mente at de fikk dårligere behandling, mens 4 prosent som mente at behandlingen de fikk i helsevesenet var bedre enn det en person uten utenlandsfødte foreldre ville fått. Det store flertallet (77 prosent) opplevde at helsevesenet gav den samme behandlingen uavhengig av hva slags bakgrunn man hadde.

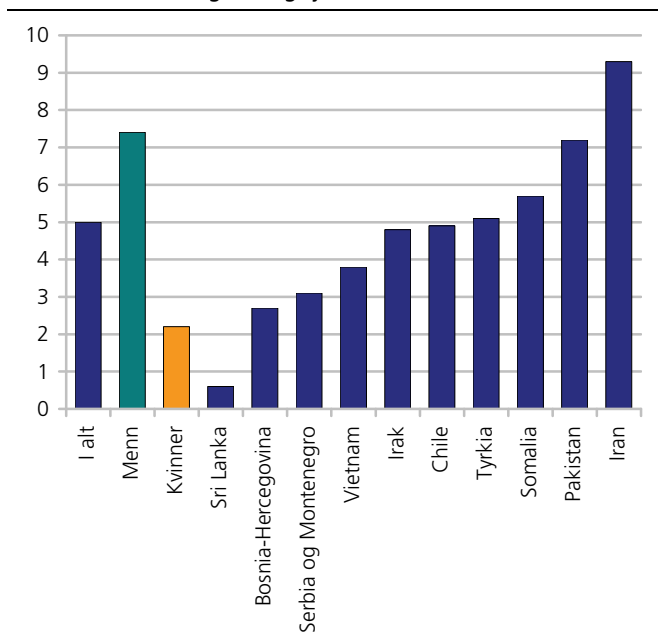
Kvinner med pakistanske foreldre hadde mest positive erfaringer. Sju prosent mente at de ble positivt forskjellsbehandlet sammenlignet med norske. Menn med pakistanske foreldre hadde de mest negative erfaringer. Her var det ti prosent som i løpet av siste året hadde opplevd negativ forskjellesbehandling. I tilleggsutvalget blant etterkommere var det, som i hovedutvalget, de med tyrkiske foreldre som var mest negative til behandlingen fra helsevesenet.

### 20.16. Nektelse av varer og tjenester - utestedsdiskriminering

Ifølge diskrimineringsloven og straffelovens § 349a er det ulovlig i ervervsmessig virksomhet å nekte noen varer og tjenester på grunn av en persons religion eller livssyn, hudfarge eller nasjonale eller etniske opprinnelse. Til tross for lovforbud mottar Likestillings- og diskrimineringsombudet årlig svært få henvendelser om utestedsdiskriminering. Antall avgjørelser og reaksjoner, relatert til denne type forseelse, kan årlig telles på en hånd. Kan man dermed slutte seg til at for eksempel diskriminering på diskoteker og utesteder nesten ikke eksisterer i Norge? Dersom man analyserer innvanderens subjektive opplevelser i levekårsundersøkelsen tegnes et annet bilde av situasjonen på utesteder enn det man får ved å telle avgjørelser i rettsvesenet eller henvendelser til Likestillings- og diskrimineringsombudet.

I levekårsundersøkelsen ble innvanderne spurt [...] om de i løpet av det siste året på grunn av sin utenlandske bakgrunn hadde blitt nektet adgang til restaurant, pub, nattklubb eller annet utested? [...] I alt var det fem prosent som svarte bekreftende på dette spørsmålet. Blant innvandrere fra Iran var det nær 10 prosent som hadde opplevd diskriminering, mens innvandrere fra Sri Lanka i liten grad rapporterer om utestedsdiskriminering. Andelen som hadde opplevd utestedsdiskriminering var betydelig høyere for menn enn for kvinner. Litt over to prosent av kvinnene svarte ja på dette spørsmålet, mens over sju prosent av mennene. I gruppen av somaliere er det nesten bare menn som oppgir å ha opplevd diskriminering. Som på andre samfunnsområder er det grunn til å anta at opplevelsen av utestedsdiskriminering rammer dem som oppsøker utesteder i større grad. Variasjonen mellom ulike grupper kan dermed være like mye et uttrykk for ulikt utelivsmønster som at noen landgrupper er mer utsatt eller uønsket på utesteder.

Figur 20.9. Andel som som har blitt nektet adgang til utested det siste året på grunn av utenlandsk bakgrunn, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

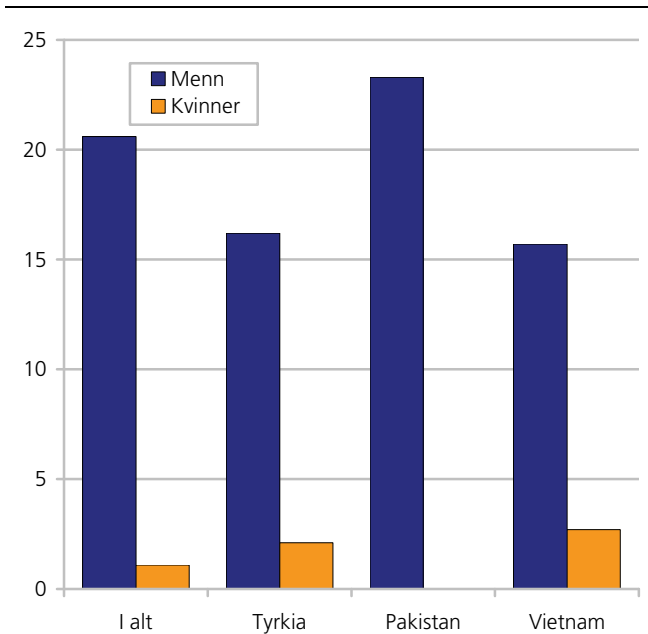
### 20.17. Unge menn går ut og har dermed størst problemer med å komme inn

I tilleggsutvalget bestående utelukkende av unge innvandrere og etterkommere mellom 16-24 år fant vi betydelig høyere andel (12 prosent) som har opplevd diskriminering på utesteder enn i hovedutvalget. Det er ikke overraskende når vi vet at unge mennesker går mye mer ut på diskoteker og nattklubber enn det eldre gjør.

Dersom vi fordeler de som har svart bekreftende på at de er blitt utestengt siste året etter kjønn, finner vi store forskjeller mellom unge kvinner og menn. Det er nesten ingen kvinner i tilleggsutvalget som har opplevd diskriminering på utesteder, mens det blant mennene er mer en 20 prosent. For maannlige pakistanske etterkommere var det en av fire som opplevde utestedsdiskriminering. En forklaring på den store kjønnsforskjellen er trolig at kvinnelige etterkommere i mindre grad går ut og eksponeres for denne type forskjellsbehandling enn menn. En annen forklaring kan være at unge menn med ulik asiatisk bakgrunn som bor i Oslo blir assosiert med kriminelle gjengmiljøer og dermed møter skepsis fra dørvakter.

Et annet spørsmål i levekårsundersøkelsen, som også er relatert til nektelse av varer og tjenester, er hvorvidt man har blitt nektet å leie eller kjøpe noe på kreditt eller med betalingsutsettelse på grunn av sin utenlandske bakgrunn. Til sammen oppgir 7 prosent at de har opplevd negativ forskjellsbehandling av denne type i løpet av det siste året. Blant innvandrere fra Vietnam er det nesten ingen (1 prosent), mens det blant somaliere er 13 prosent som mener at det er deres utenlandske bakgrunn som vært årsaken til at de ikke har fått ta opp kreditt ved kjøp eller leie.

**Figur 20.10. Andel som har blitt nektet adgang til utested det siste året på grunn av utenlandsk bakgrunn, etter landbakgrunn og kjønn. Prosent**



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006. Tilleggsutvalget blant unge innvandrere og etterkommere.

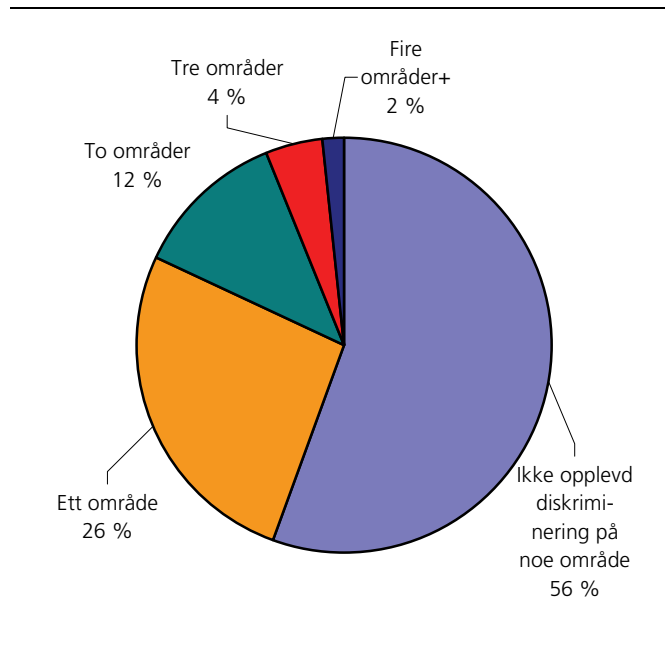
**20.18. Mange unge menn føler seg trakassert av politiet**

I tilleggsutvalget blant etterkommere og unge innvandrere med hele sin oppvekst i Norge ble det stilt et spørsmål om man: [...] i løpet av det siste året hadde opplevd å bli trakassert eller dårlig behandlet av politi i tilknytning til gatepatroljering, identitetskontroll eller lignende? [...]. Dette spørsmålet er ikke stilt til hovedutvalget som omfatter alle de ti ikke-vestlige innvandrergruppene.

Det var 15 prosent av etterkommerne som svarte ja på dette spørsmålet, bare 3 prosent av de unge kvinnene og hele 24 prosent av mennene mellom 16-24 år. Mannlige etterkommere med pakistansk bakgrunn var den gruppen som følte seg mest utsatt for dårlig behandling fra politiet. Her var det hele 31 prosent som hadde negative erfaringer i møte med politi det siste året. Blant mannlige etterkommere med tyrkisk og vietnamesisk bakgrunn var andelen med slike erfaringer henholdsvis 19 og 10 prosent. Innvandrere og etterkommere med bakgrunn fra Pakistan og Tyrkia bor for det meste i områdene Oslo og Drammen, mens de med vietnamesisk bakgrunn har en mer spredt bosetning. Funnene her kan tyde på at de negative erfaringene innvandrerungdom har med politiet er knyttet til Osloområdet.

**Indeksen** summerer antall diskrimineringsopplevelser på syv områder, bolig, ansettelse, trakassering på arbeidsplassen, utdanning, helse, utesteds-diskriminering og nektelse av finansielle tjenester. Bare der hvor respondenten har svart bekreftende på at de har opplevd diskriminering eller mener at de er blitt dårligere behandlet enn en norsk, er svaret talt opp i den additive indeksen.

**Figur 20.11. Andel som har opplevd diskriminering på 0-7 områder**



Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

**20.19. Nær halvparten av innvandrerne har opplevd diskriminering**

En gjennomgang av opplevd diskriminering på ulike områder viser at enkelte grupper, som for eksempel somaliere, har relativt høye andeler som rapporterer om diskriminering både på boligmarkedet og i arbeidslivet, men vi vet ikke om det er de samme som opplever diskriminering på ulike områder. Er det en opphopning av negative erfaringer i deler av utvalget eller spres disse erfaringene på mange? For å gi svar på dette har vi konstruert en indeks (se tekstboks) hvor vi summerer antall diskrimineringstilfeller for sju områder.

Figur 20.11 viser at vel halvparten av de intervjuede ikke hadde opplevd diskriminering på noe samfunnsområde. En fjerdedel hadde opplevd diskriminering på bare ett område, og det var 12 prosent som hadde opplevd diskriminering på tre ulike områder. Det var bare 2 prosent som hadde opplevd diskriminering på fire eller flere av de sju områdene

Kakediagrammet ovenfor viser at over halvparten av innvandrerne ikke hadde opplevd diskriminering på noe område. Figuren skjuler imidlertid stor variasjon mellom ulike landgrupperinger. Tabell 20.2 viser at det blant innvandrere fra Bosnia-Hercegovina og Sri Lanka er mer enn 7 av 10 som ikke har opplevd diskriminering, og blant dem som har opplevd diskriminering er det i liten grad snakk om en opphopning. De fleste har opplevd diskriminering bare på ett område. Innvandrere fra Tyrkia, Iran, og Somalia opplever diskriminering oftere og på flere områder. Blant iranere og somaliere er det bare om lag en av tre som ikke har opplevd diskriminering, mens hele 10 prosent har opplevd diskriminering på tre ulike diskrimineringsområder.

Tabell 20.2. Additiv indeks for antall rapporterte opplevelser av diskriminering. Landbakgrunn

Antall rapporterte diskrimineringstilfeller?	I alt	Bosnia- Herce- govina	Serbia og Monte- negro	Tyrkia	Irak	Iran	Pakistan	Vietnam	Sri Lanka	Somalia	Chile
Antall personer (N)	3053	333	288	297	357	270	308	314	353	245	288
I alt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Ikke opplevd diskriminering på noe område	56	70	63	49	42	36	62	67	74	34	58
1 - område	26	22	22	26	34	32	26	25	20	28	27
2 - områder	12	7	10	18	15	18	9	6	5	25	9
3 - områder	5	1	3	7	7	10	2	2	1	9	5
4 - områder eller mer	2	1	2	1	2	4	1	0	0	4	2

Kilde: Levekår blant innvandrere 2005/2006

## 20.20. Oppsummering

Analysen viser at nesten halvparten av de ikke-vestlige innvandrerne i denne levekårsundersøkelsen har opplevd diskriminering på et eller flere områder. Respondentene er blitt spurt om diskriminering på en rekke områder, som arbeid, bolig, utdanning, helse, utesteder, nektelse av varer og tjenester, og for etterkommerne også politi. I dette kapittelet er alle områdene dekket og analysert stort sett etter tre dimensjoner – landbakgrunn, kjønn og alder.

Analysen viser at det er store variasjoner mellom innvandrere med ulik landbakgrunn. For innvandrere fra Somalia, Iran, Irak og Tyrkia er det klart flertall som har opplevd diskriminering. I de andre landgrupperingene er det flere som ikke har opplevd diskriminering, og andelene som har opplevd diskriminering på mer enn ett område er lave.

Kvinner opplever gjennomgående mindre diskriminering enn menn. Årsaken til dette kan være at kvinner med innvandrerbakgrunn i mindre grad eksponeres for situasjoner hvor de utsettes for diskriminering. Utestedsdiskriminering er nesten utelukkende et problem for menn og spesielt unge menn. Dette funnet kan like gjerne være et uttrykk for at unge kvinner med foreldre fra Pakistan, Tyrkia og Vietnam i mye mindre grad frekventerer diskoteker og nattklubber enn det unge menn gjør.

De intervjuede i tilleggsutvalget er etterkommere og unge innvandrere som har bodd i Norge siden før skolealder. Til tross for at denne gruppen stort sett har bodd hele sitt liv i Norge og gått på skole her, er det små nivåforskjeller for opplevd diskriminering mellom hele utvalget av innvandrere og tilleggsutvalget. Et unntak er på boligmarkedet hvor det fremdeles er mange unge innvandrere og etterkommere som ikke har negative erfaringer som følge av sin bakgrunn.

Levekårsundersøkelsen inneholder mye informasjon og flere bakgrunnsvariable som ikke er inkludert i denne analysen. Informasjon om innvandrernes botid, norskkunnskaper, eget og foreldres utdanningsnivå, nettverk utenfor familie og religiøs tilknytning er

eksempler på faktorer som det vil være interessant å analysere i en mer dyptgående analyse. Det vil også være interessant å analysere mer inngående hva slags boligforhold, boligmiljø og type husholdninger de bor i de som opplever diskriminering på boligmarkedet. På samme måte vil det være interessant å analysere utdanningsnivå og det fysiske arbeidsmiljøet for de som opplever diskriminering i arbeidslivet. En analyse som tar med slike forhold vil gi verdifull informasjon som vil supplere den subjektive oppfatningen av diskriminering.



# Referanser

- Blank, Rebecca M., Marilyn Dabady, Constance F. Citro (red.) (2005). *Measuring Racial Discrimination*. Committee on National Statistics Division of Behavioral and Social Sciences and Education. National Research Council of The National Academies. The National Academies Press. Washington, D.C.
- Blom, Svein (1998): *Levekår blant ikke-vestlige innvandrere i Norge*, Rapporter 98/16, Statistisk sentralbyrå.  
[http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp\\_199816/rapp\\_199816.pdf](http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp_199816/rapp_199816.pdf)
- Blom, Svein og Agnes Aall Ritland (1997): *Levekår blant innvandrere 1996, Del 2: Tabeller for nordmenn*, Notater 97/7, Statistisk sentralbyrå.
- Blom, Svein (2004): Integrasjon av flyktningkohorter: Må "ta tiden til hjelp", *Samfunnsspeilet* 2/2005: 18-26.  
<http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200402/03/>
- Blom, Svein (2006): "Holdninger til innvandrere og innvandring", i Gunnlaug Daugstad (red.): *Innvandring og innvandrere 2006*, Statistiske analyser 83:129-140, Statistisk sentralbyrå  
[http://www.ssb.no/emner/02/sa\\_innvand/sa83/kap7.pdf](http://www.ssb.no/emner/02/sa_innvand/sa83/kap7.pdf)
- Burettslagslova (2003): *Lov om burettslag*. LOV-2003-06-06-39
- Craig, Ronald (2007). *Systemic discrimination in employment and the promotion of ethnic equality*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers 2007
- Daugstad, Gunnlaug og Benedicte Lie (2004): *Kvalitativ forstudie til levekårsundersøkelse blant ikke-vestlige innvandrere*, Notat 2004/88, Statistisk sentralbyrå  
[http://www.ssb.no/emner/00/02/notat\\_200488/notat\\_200488.pdf](http://www.ssb.no/emner/00/02/notat_200488/notat_200488.pdf)
- Daugstad, Gunnlaug (2006a): *Omfang av bruk av kontantstøtte blant barn med ikke-vestlig innvandre-rbakgrunn*. Rapporter 2006/26, Statistisk sentralbyrå  
[http://www.ssb.no/emner/03/04/30/rapp\\_200626/rapp\\_200626.pdf](http://www.ssb.no/emner/03/04/30/rapp_200626/rapp_200626.pdf)
- Daugstad, Gunlaug (red) (2006b): *Innvandring og innvandrere 2006*. Statistiske Analyser 2006/83, Statistisk sentralbyrå.  
[http://www.ssb.no/emner/02/sa\\_innvand/sa83/](http://www.ssb.no/emner/02/sa_innvand/sa83/)
- Daugstad, Gunlaug (2006c): *Innvandring og innvandrere 2006: Innvandreres levekår bedres over tid*. SSB-magasinet 2006, Statistisk sentralbyrå.  
<http://www.ssb.no/magasinet/analyse/art-2006-12-18-01.html>
- Daugstad, Gunnlaug (2006d): *Grenseløs kjærlighet? Familieinnvandring og ekteskapsmønstre i det flerkulturelle Norge*, Rapporter 2006/39, Statistisk sentralbyrå.  
[http://www.ssb.no/emner/02/02/30/rapp\\_200639/rapp\\_200639.pdf](http://www.ssb.no/emner/02/02/30/rapp_200639/rapp_200639.pdf)
- Daugstad, Gunnlaug (red.) (2007): *Fakta om innvandrere og deres etterkommere 2007. Hva tallene kan fortelle*, Notater 2007/56, Statistisk sentralbyrå.  
[http://www.ssb.no/emner/02/notat\\_200756/notat\\_200756.pdf](http://www.ssb.no/emner/02/notat_200756/notat_200756.pdf)
- Djuve, Anne Britt og Kåre Hagen (1995): *"Skaff meg en jobb!" Levekår blant flyktninger i Oslo*, Fafo-rapport 184, Forskningsstiftelsen FAFO.
- Epland, Jon (2005): *Veier inn i og ut av fattigdom: Inntektsmobilitet blant lavinntektsushold*, Rapporter 2005/16, Statistisk sentralbyrå.  
[http://www.ssb.no/emner/05/01/rapp\\_200516/rapp\\_200516.pdf](http://www.ssb.no/emner/05/01/rapp_200516/rapp_200516.pdf)

- Epland, Jon og Tor Morten Normann (2007): "Vedvarende lavinntekt" i Statistisk sentralbyrå (2007): *Økonomi og levekår for ulike grupper, 2006*, Rapporter 2007/8: 98-114.  
[http://www.ssb.no/emner/05/01/rapp\\_200708/rapp\\_200708.pdf](http://www.ssb.no/emner/05/01/rapp_200708/rapp_200708.pdf)
- Europarådet (2002): *The demographic characteristics of immigrant populations*. Haug, Werner, Paul Compton, Youssef Courbage (red.). Population Studies 38. Strasbourg
- Feskens, Remco, Joop Hox, Gerty Lensvelt-Mulders og Hans Schmeets (2007): Nonresponse Among Ethnic Minorities: A Multivariate Analysis, *Journal of Official Statistics*, Vol. 23, No. 3, s. 387-408.
- Gabrielsen, Egil og Bengt Oscar Lagerstrøm (2007): Med annen bakgrunn. Lese- og regneferdigheter blant voksne innvandrere. Stavanger: Universitetet i Stavanger.
- Gulløy (2008) *Levekår blant innvandrere 2005/2006*. Dokumentasjonsrapport, Notater 2008/5, Statistisk sentralbyrå
- Gulløy, Elisabeth, Svein Blom og Agnes Aall Ritland (1997): *Levekår blant innvandrere 1996*. Dokumentasjonsrapport med tabeller. Notater, 97/6. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Hagen, Kåre, Anne Britt Djuve og Pernille Vogt (1994): *Oslo: den delte byen?* Fafo-rapport 161, Forskningsstiftelsen FAFO.
- Henriksen, Kristin (2006): Studievalg blant innvandrerbefolkningen - bak apotekdisken, ikke foran tavla, i: *Samfunnsspeilet 4/2006*, Statistisk sentralbyrå  
<http://www.ssb.no/spp/utg/200604/09/>
- Henriksen, Kristin (2007). Fakta om 18 innvandrergrupper i Norge. Rapporter 2007. Rapporter 2007/29, Statistisk sentralbyrå  
[http://www.ssb.no/emner/02/rapp\\_200729/rapp\\_200729.pdf](http://www.ssb.no/emner/02/rapp_200729/rapp_200729.pdf)
- Henriksen, Kristin og Lars Østby (2007): Etterkommerne – Integreringens lakmustest, i *Plan 5/2007*.  
[http://www.ssb.no/innvandring/henriksen\\_ostby.pdf](http://www.ssb.no/innvandring/henriksen_ostby.pdf)
- Hollås, Hilde (2007): Sosiale indikatorer, Utdanning: Kvinner dominerer på nesten alle nivåer. *Samfunnsspeilet 5-6/2007*, Statistisk sentralbyrå.  
<http://www.ssb.no/spp/utg/200705/07/>
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet IMDi (2006): «Ny Sjanse» - til et bedre liv i Norge. Prosessevaluering og oppsummering av erfaringer fra Ny Sjanse-prosjektene fra 2005 (post 62 – del 3)
- Kjeldstadli, Knut (2003): Norsk innvandringshistorie, bind 1-3. Oslo: Pax forlag
- Lange, Anders (1997): *Innvandrere om diskriminering III*, Centrum för invandringsforskning, CEIFOs skriftserie nr. 75, Stockholm
- Lange, Anders (1999): *Innvandrere om diskriminering IV*, Centrum för invandringsforskning, CEIFOs skriftserie nr. 79, Stockholm
- Mogstad, Magne (2005): *Fattigdom i Stor-Osloregionen. En empirisk analyse*, Rapporter 2005/11, Statistisk sentralbyrå.  
[http://www.ssb.no/emner/00/02/30/rapp\\_200511/rapp\\_200511.pdf](http://www.ssb.no/emner/00/02/30/rapp_200511/rapp_200511.pdf)
- Møller, Birgit og Lise Togeby (1999). *Oplevet diskriminering. En undersøgelse blandt etniske minoriteter*. København: Nævnet for etnisk Ligestilling.
- Normann, Tor Morten og Elisabeth Rønning: Konflikter, mobbing, trakassering og vold i arbeidslivet: Få utsatt, noen yrker mer utsatt enn andre, i: *Samfunnsspeilet 4/2007*, Statistisk sentralbyrå  
<http://www.ssb.no/spp/utg/200704/08/>
- NOU 2000:32 (2000): *Lov om erverv og tap av norsk statsborgerskap (statsborgerloven)*. Det kongelige justis- og politidepartementet.
- Næsheim, Helge (2002): Ulike mål på arbeidsledighet: Sprikende ledighetstall? SSB-magasinet 18.11.2002, Statistisk sentralbyrå.  
<http://www.ssb.no/vis/magasinet/analyse/art-2002-11-19-01.html>
- Olli, Eero og Birgitte Kofod Olsen (red.) (2005). *Common Measures for Discrimination I. Exploring possibilities for combining existing data for measuring ethnic discrimination*. Centre for Combating Ethnic Discrimination and Danish Institute of Human Rights.
- Olli, Eero og Birgitte Kofod Olsen (red.) (2006). *Common Measures for Discrimination II. Recommendations for Improving the Measurement of Discrimination*. The Norwegian Equality and Anti-discrimination Ombud and Danish Institute of Human Rights.
- Ot.prp. nr. 50 (2003-2004): *Om lov om endringer i introduksjonsloven mv*. Oslo.

- Olsen, Bjørn (2006a): Er innvandrerungdom en marginalisert gruppe? – et perspektiv på arbeidsmarkedet, i: *Samfunnsspeilet* 4/2006, Statistisk sentralbyrå  
<http://www.ssb.no/ssp/utg/200604/10/>
- Olsen, Bjørn (2006b): Arbeid, kapittel 4 i Daugstad, Gunlaug (red): *Innvandring og innvandrere 2006*, Statistiske analyser 83, Statistisk sentralbyrå.  
[http://www.ssb.no/emner/02/sa\\_innvand/sa83/kap4.pdf](http://www.ssb.no/emner/02/sa_innvand/sa83/kap4.pdf)
- Opsal, Jan (1994): *Lydighetens vei. Islams veier i vår tid*. Oslo: Universitetsforlaget
- Ot.prp.nr.41 (2004-2005): Om lov om norsk statsborgerskap (statsborgerloven). Det Kongelige arbeids- og inkluderingsdepartementet.
- Rogstad, Jon (2000). *Mellom faktiske og forestilte forskjeller. Synlige minoriteter på arbeidsmarkedet*. Rapport 2000:17. Institutt for Samfunnsforskning.
- Statistisk sentralbyrå (2007a): Inntektsstatistikk for hushald, 2005. Vedleggstabell 1.  
<http://www.ssb.no/emner/05/01/ifhus/>
- Statistisk sentralbyrå (2007b): Økonomisk sosialhjelp, endelege tall, 2006. <http://www.ssb.no/soshjelpk/>
- Statsborgerloven (1950): *Lov om norsk statsborgerskap*. LOV-1950-12-08-3.
- Statsborgerloven (2005): *Lov om norsk statsborgerskap*. LOV-2005-06-10-51.
- Socialstyrelsen (1998): *Levnadsförhållanden hos fyra invandrargrupper födda i Chile, Iran, Polen och Turkiet*, Invandrarers levnadsvillkor 1, Sos-rapport 1998:1, Stockholm
- Socialstyrelsen (1999): *Social och ekonomisk förankring bland invandrare från Chile, Iran, Polen och Turkiet*, Invandrarers levnadsvillkor 2, SoS-rapport 1999:9, Stockholm
- Stene, Reid Jone (2007): Sosial indikatorer, Kriminalitet: Ung, utsatt og tatt – men eldre enn før. *Samfunnsspeilet* 5/6/2007, Statistisk sentralbyrå.  
<http://www.ssb.no/ssp/utg/200705/13/>
- Støren, Liv Anne (1987): *Levekår blant utenlandske statsborgere 1983*. Sosiale og økonomiske studier 63, Statistisk sentralbyrå.
- The European Union Agency for Fundamental Rights (FRA) (2006). "Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia".
- Torgersen, Ulf (1999). *Diskrimineringsproblematikk og offentlige tiltak*. NOVA skriftserie 5/99.
- Tronstad, Kristian Rose og Lars Østby (2005): Integrering av innvandrere på rett vei, kronikk om innvandring i SSB-magasinet.  
<http://www.ssb.no/vis/magasinet/blandet/art-2005-02-07-01.html>
- Utlendingsdirektoratet (2007a): *Endringer i statsborgerloven*. Fakta ark fra 06.03.2007.
- Utlendingsdirektoratet (2007b): *Statsborgerskap*. Fakta ark fra 21.06.2007.
- Utlendingsdirektoratet (2007c): *Dobbelt statsborgerskap*. Fakta ark fra 31.08.2007.
- Viby Mogensen, G. og P.C. Matthiessen (red) (2000): *Integration i Danmark omkring årtusindskiftet. Indvandrernes møde med arbejdsmarkedet og velfærdssamfundet*, Rockwoolfondens forskningsenhed, Aarhus Universitetsforlag, Aarhus.
- Vaage, Odd (2004). *Norsk kulturbarometer*. Statistiske analyser 73, Statistisk sentralbyrå.  
<http://www.ssb.no/emner/07/02/kulturbar/sa73/>
- Wikan, Unni (1995). *Mot en ny norsk underklasse. Innvandrere, kultur og integrasjon*, Gyldendal, Oslo
- Østby, Lars (2001): Hvorfor fokusere på innvandrerne?, *Samfunnsspeilet* 2/2001, s. 2-14.  
<http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200102/1.shtml>
- Østby, Lars (2002): Why Analyze Immigrants? Ethical and Empirical Aspects. Reprint 213, from "Yearbook of Population Research in Finland 38 (2002, p125-143). The Population Research Institute, Helsinki, Finland". Statistisk sentralbyrå
- Østby, Lars (red) (2004a): *Innvandrere i Norge - Hvem er de, og hvordan går det med dem? Del I Demografi*, Notater 2004/65, Statistisk sentralbyrå  
[http://www.ssb.no/emner/00/02/notat\\_200465/notat\\_200465.pdf](http://www.ssb.no/emner/00/02/notat_200465/notat_200465.pdf)
- Østby, Lars (red) (2004b): *Innvandrere i Norge - Hvem er de, og hvordan går det med dem? Del II Levekår*, Notat 2004/66, Statistisk sentralbyrå  
[http://www.ssb.no/emner/00/02/notat\\_200466/notat\\_200466.pdf](http://www.ssb.no/emner/00/02/notat_200466/notat_200466.pdf)

Aalandslid, Vebjørn (2006): *Valgdeltakelsen blant norske statsborgere med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn ved Stortingsvalget 2005*, Rapporter 2006/23, Statistisk sentralbyrå  
[http://www.ssb.no/emner/00/01/10/rapp\\_200623/rapp\\_200623.pdf](http://www.ssb.no/emner/00/01/10/rapp_200623/rapp_200623.pdf)

Aalandslid, Vebjørn (2007): *Innvandrerens demografi og levekår i 12 kommuner i Norge*. Rapporter 2007/24, Statistisk sentralbyrå  
[http://www.ssb.no/emner/02/rapp\\_200724/rapp\\_200724.pdf](http://www.ssb.no/emner/02/rapp_200724/rapp_200724.pdf)